

**ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»**

Н.І. Луцька, М.В. Тимоць, І.Л. Цюцяк, А.Л. Цюцяк

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ТА ЇЇ АНАЛІЗ

Навчальний посібник

Івано-Франківськ – 2023

УДК 657.37

ББК

Ф

Рекомендовано Вченою радою як навчальний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» та спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (Протокол № 9 від 28 квітня 2023 р.)

Рецензенти:

П.Є. Матковський – д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Л.Р. Маринчак – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;

Т.С. Івашків – к.е.н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування ЗВО «Університет Короля Данила».

Луцька Н.І., Тимоць М.В., Цюцяк І.Л., Цюцяк А.Л.

Ф- Фінансова звітність та її аналіз: навч. посіб. Івано-Франківськ: Університет Короля Данила, 2023. 274 с.

ISBN

Навчальний посібник підготовлений у відповідності до освітньо-професійних програм підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» та спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Відповідно до норм Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та національних стандартів бухгалтерського обліку висвітлено питання, зумовлені складанням як форм фінансової звітності, складених у відповідності до вимог НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», так і спрощеної фінансової звітності, а також розкрито питання, пов'язані із аналізом показників фінансових звітів.

Навчальний посібник призначений для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» та викладачів закладів вищої освіти, практикуючих бухгалтерів, аудиторів, менеджерів різних ланок управління, слухачів відділень післядипломної освіти й програм підвищення кваліфікації тощо.

УДК 657.37

© Н.І. Луцька, М.В. Тимоць,
І.Л. Цюцяк, А.Л. Цюцяк, 2023

ЗМІСТ

Передмова	5
Розділ 1. Загальні вимоги до звітності	6
1.1. Сутність, види та склад звітності підприємства	7
1.2. Користувачі звітності та їх інформаційні потреби	9
1.3. Мета, склад та призначення фінансової звітності	10
1.4. Якісні характеристики фінансової звітності та принципи її підготовки	15
Розділ 2. Баланс підприємства	18
2.1. Характеристика Балансу (Звіту про фінансовий стан), його зміст і структура	19
2.2. Порядок відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) необоротних активів	21
2.3. Порядок відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) оборотних активів	26
2.4. Відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) статей власного капіталу	28
2.5. Порядок відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) довгострокових зобов'язань та забезпечень	30
2.6. Склад поточних зобов'язань та їх відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан)	32
Розділ 3. Звіт про фінансові результати	39
3.1. Зміст і структура Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)	40
3.2. Класифікація видів діяльності, що є підставою для складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)	42
3.3. Принципи визнання доходів і витрат	43
3.4. Порядок визначення чистого фінансового результату (прибутку, збитку)	45
3.5. Порядок визначення сукупного доходу	55
3.6. Склад елементів операційних витрат. Порядок їх відображення у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)	57
3.7. Показники прибутковості акцій і порядок їх розрахунку	59
Розділ 4. Звіт про рух грошових коштів	63
4.1. Зміст та структура Звіту про рух грошових коштів	64
4.2. Порядок визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за прямим та непрямим методом	66
4.3. Порядок визначення руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності	73
4.4. Порядок визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності	76
4.5. Порядок визначення чистого руху грошових коштів за звітний період	78
Розділ 5. Звіт про власний капітал	84
5.1. Власний капітал: поняття, функції та складові	85
5.2. Зміст та форма Звіту про власний капітал, мета його складання	88
5.3. Порядок складання Звіту про власний капітал	90

Розділ 6. Примітки до фінансової звітності та виправлення помилок і зміни у фінансових звітах	98
6.1. Сутність та склад Приміток до фінансової звітності	99
6.2. Виправлення помилок і зміни у фінансовій звітності	107
Розділ 7. Зведена і консолідована фінансова звітність	111
7.1. Порядок відображення у фінансовій звітності придбання підприємств	112
7.2. Консолідована фінансова звітність, порядок її складання	116
Розділ 8. Спрощена фінансова звітність	122
8.1. Критерії віднесення підприємств до суб'єктів підприємництва, яким надано право складати спрощену фінансову звітність. Склад та строки подання фінансової звітності малими та мікро підприємствами	123
8.2. Порядок складання фінансової звітності малого підприємства	125
8.3. Порядок складання фінансової звітності мікропідприємства	138
Розділ 9. Аналіз майна підприємства	146
9.1. Аналіз складу й структури майна підприємства	147
9.2. Аналіз необоротних активів підприємства	160
Розділ 10. Аналіз оборотних активів	176
10.1. Поняття оборотного капіталу та завдання фінансового аналізу	177
10.2. Найважливіші класифікації оборотного капіталу	179
10.3. Оцінка стану, структури та використання оборотного капіталу	182
10.4. Джерела формування оборотного капіталу підприємства	189
10.5. Аналіз виробничих запасів	195
10.6. Аналіз стану дебіторської заборгованості	198
10.7. Аналіз грошових коштів підприємства	205
Розділ 11. Аналіз джерел формування капіталу підприємства	211
11.1. Теоретичні та методичні засади аналізу джерел формування майна	212
11.2. Аналіз наявності, складу й структури джерел формування капіталу	217
11.3. Аналіз прибутковості (рентабельності) капіталу	231
Розділ 12. Аналіз грошових потоків	236
12.1. Класифікація грошових потоків	237
12.2. Методи розрахунку грошових потоків	239
12.3. Оцінка рівня забезпеченості підприємства грошовими коштами	247
Розділ 13. Аналіз фінансових результатів	252
13.1. Завдання, інформаційна база та понятійний апарат аналізу фінансових результатів	253
13.2. Аналіз прибутку від реалізації продукції. Розподіл та використання прибутку	256
13.3. Аналіз рентабельності підприємства та резервів зростання прибутку	260
Рекомендована література	267

ПЕРЕДМОВА

Запровадження ринковоорієнтованої моделі господарювання, реформування форм власності, структурна перебудова економіки в Україні радикально змінили відносини між суб'єктами господарювання. Нині успішний розвиток економіки на мікро-меза та макрорівнях залежить перш за все від правильно організованого бухгалтерського обліку, вміння накопичувати, використовувати й розподіляти кошти кожним суб'єктом діяльності. Зрозуміло, що виконання зазначеного, значною мірою залежить від підготовки фінансово грамотних фахівців.

Вміння працювати в умовах ринкових відносин, жорсткої конкуренції на внутрішньому й зовнішніх ринках суб'єктів діяльності усіх організаційно-правових форм власності залежить передусім від рівня компетентності, творчої ініціативи, професійності майбутніх фахівців. При цьому найважливішим завданням, яке повинен усвідомити здобувач вищої освіти – глибоке оволодіння методами комплексного, системного фінансово-економічного аналізу, показниками за допомогою яких забезпечується належна оцінка фінансового стану суб'єктів діяльності. Важливим є також знання інформаційного забезпечення аналізу діяльності суб'єкта господарювання, а саме фінансової звітності.

Колектив авторів поставив перед собою мету побудувати таке навчальне видання, яке би синтезувало теоретичні, методичні та прикладні засади побудови фінансової звітності та допомогло здобувачам вищої освіти оволодіти найважливішими прийомами, методами фінансового аналізу, використовуючи при цьому адекватні економічні моделі, показники, дані фінансової звітності, первинного бухгалтерського обліку та офіційної статистичної інформації.

Навчальний посібник «Фінансова звітність та її аналіз» призначений для здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітніми програмами галузі знань 07 «Управління та адміністрування». **Завданнями**, які потребують розв'язання при цьому є вивчення теоретичних засад і методології складання фінансової звітності, її аналізу; набуття вмінь і навичок аналізу активів, джерел формування капіталу підприємств, прибутковості та рентабельності; виявлення резервів підвищення ефективності діяльності та поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання.

Кожна з тем навчального посібника побудована відповідно до особливостей періоду ринкових відносин, які склалися нині в країні та направлена на формування професійних компетентностей майбутніх фахівців.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ЗВІТНОСТІ

Метою розділу 1 є: розкриття нормативно-правового регулювання складання фінансової звітності; висвітлення видів та складу бухгалтерської звітності; характеристика інформаційних потреб користувачів фінансової звітності; розкриття мети складання фінансової звітності; характеристика форм фінансової звітності, якісних характеристик та принципів складання фінансової звітності

У розділі 1 розглядаються наступні питання:

- 1.1. Сутність, види та склад звітності підприємства
- 1.2. Користувачі звітності та їх інформаційні потреби
- 1.3. Мета, склад та призначення фінансової звітності
- 1.4. Якісні характеристики фінансової звітності та принципи її підготовки

Ключові терміни розділу 1:

Звітність, фінансова звітність, користувачі фінансової звітності, форми фінансової звітності, якісні характеристики фінансової звітності, принцип підготовки фінансової звітності

1.1. Сутність, види та склад звітності підприємства

Завершальним етапом облікового процесу є складання звітності, яка, з одного боку, інтегрує дані оперативного, статистичного та бухгалтерського обліку, а з іншого – є важливим джерелом економічної інформації для здійснення контролю, аналізу, планування, прогнозування і моделювання господарської діяльності підприємства.

Під **звітністю** прийнято розуміти систему взаємопов'язаних узагальнюючих показників, що характеризують фінансово-майновий стан підприємства за звітний період.

Нормативно-правовою базою, що регулює питання, зумовлені організацією та веденням бухгалтерського обліку й складанням фінансової звітності є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку та ще ряд нормативно-правових актів. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» визначає правові засади регулювання, організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності для всіх юридичних осіб, незалежно від їх організаційно-правових форм власності.

Національні Положення (Стандарти) бухгалтерського обліку, що затверджені Міністерством фінансів України, дають конкретні рекомендації щодо ведення бухгалтерського обліку, формування облікової політики та складання фінансової звітності. Порядок складання фінансової звітності регламентується НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», в якому відображено мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів.

Склад і структура звітності підприємства залежить, з одного боку, від видів бухгалтерського обліку, а з іншого – від інформаційних потреб користувачів облікової інформації (рис. 1.1).

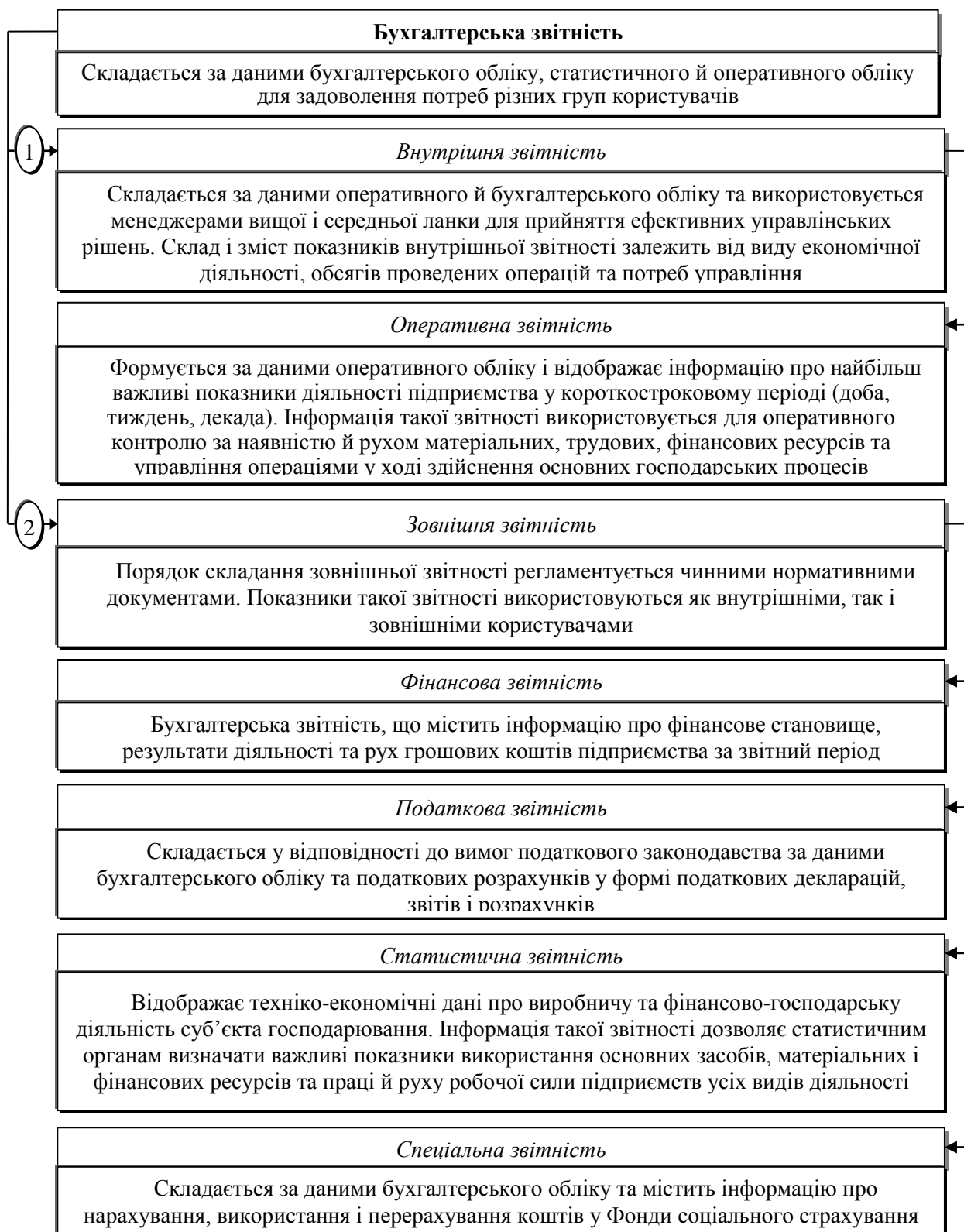

Рис. 1.1. Види та характеристика звітності

1.2. Користувачі звітності та їх інформаційні потреби

Національним Положенням (Стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначено, що користувачами звітності є фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень. Характеристику інформаційних потреб користувачів фінансової звітності наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Інформаційні потреби основних груп користувачів фінансової звітності

№ з/п	Користувачі фінансової звітності	Інформація, необхідна для користувачів фінансової звітності
1	2	3
1	Акціонери та інвестори	Показники, використовувані для: <ul style="list-style-type: none">– прийняття рішень щодо купівлі-продажу акцій;– визначення прибутковості цінних паперів та рівня дивідендних платежів;– оцінки ступеня ризику, пов'язаного з інвестиціями;– визначення ефективності вкладених коштів;– оцінки окупності вкладених коштів
2	Менеджери усіх рівнів управління	Показники, необхідні для: <ul style="list-style-type: none">– управління діяльністю підприємства;– аналізу та прогнозування розвитку підприємства;– підготовки прийняття управлінських рішень
3	Кредитори підприємства	Дані, використовувані для: <ul style="list-style-type: none">– оцінки спроможності підприємства своєчасно погашати зобов'язання як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі;– визначення фінансової стійкості та платоспроможності боржника підприємства;– оцінки платіжної дисципліни підприємства-боржника
4	Дебітори підприємства	Відомості, що слугують підставою для: <ul style="list-style-type: none">– оцінки здатності підприємства-кредитора своєчасно виконувати договірні зобов'язання;– визначення передумов безперервної діяльності підприємства
5	Працівники підприємства	Показники, використовувані для визначення позитивної динаміки фінансового стану підприємств та виступають передумовою матеріального стимулювання працівників
6	Державні органи контролю	Інформація, необхідна для перевірки повноти та своєчасності обчислення та сплати податків, зборів й обов'язкових платежів, зокрема для контролю за дотриманням податкового, трудового, митного, валютного законодавства

1.3. Мета, склад та призначення фінансової звітності

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої і неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства. За даними такої звітності приймаються рішення щодо:

- 1) придбання, продажу чи подальшого володіння цінними паперами;
- 2) ефективності вкладених коштів в об'єкти інвестування;
- 3) якості управління;
- 4) здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання;
- 5) фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

У відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», для цілей бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, підприємства поділено на чотири категорії: мікропідприємства, малі, середні та великі підприємства (таблиця 1.2). Визначення належності підприємства до певної категорії необхідно для того аби визначити у якому складі та за якою формою слід подавати фінансову звітність.

Таблиця 1.2

Критерії віднесення підприємств до мікропідприємств, малих, середніх та великих підприємств

№ з/п	Найменування показника	Вид підприємства			
		Мікро підприємство	Мале підприємство	Середнє підприємство	Велике підприємство
1	2	3	4	5	6
1	Балансова вартість активів	До 350 тис. євро	До 4 млн. євро	До 20 млн. євро	Понад 20 млн. євро
2	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	До 700 тис. євро	До 8 млн. євро	До 40 млн. євро	Понад 40 млн. євро
3	Середня кількість працівників	До 10 осіб	До 50 осіб	До 250 осіб	Понад 250 осіб

Склад річної фінансової звітності, в залежності від виду підприємств наведено на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. Склад річної фінансової звітності в залежності від виду підприємств

В таблиці 1.3. наведено характеристику форм річної фінансової звітності підприємств (крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності і суб'єктів малого підприємництва, визнаних такими відповідно до чинного законодавства).

Таблиця 1.3

Характеристика річної фінансової звітності великих та середніх підприємства, що застосовують НП(С)БО

№ з/п	Назва форми фінансової звітності	Номер форми	Характеристика форми фінансової звітності
1	2	3	4
1	Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Форма № 1	Звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал
2	Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Форма № 2	Звіт про доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства
3	Звіт про рух грошових коштів	Форма № 3	Звіт, який відображає надходження і видаток грошових коштів у результаті операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства
4	Звіт про власний капітал	Форма № 4	Звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду
5	Примітки до фінансових звітів	Форма № 5	Сукупність показників і пояснень, яка забезпечую деталізацію та обґрунтованість статей фінансових
6	Звіт «Інформація за сегментами»	Форма № 6	Звіт є додатком до приміток до річної фінансової звітності, в якому розкривають інформацію про доходи, витрати, фінансові результати, активи та зобов'язання звітних сегментів

До складу квартальної фінансової звітності підприємств окрім суб'єктів малого підприємництва відносять: 1) Баланс (Звіт про фінансовий стан); 2) Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).

У відповідності до частини 1 статті 13 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. При цьому:

1) перший звітний період новоствореного підприємства може бути меншим за 12 місяців, але не перевищувати 15 місяців;

2) звітним періодом підприємства, що ліквідується, є період з початку року до дати прийняття рішення про ліквідацію такого суб'єкта господарювання.

Проміжна фінансова звітність складається щоквартально наростаючим підсумком з початку звітного року у складі Балансу та Звіту про фінансові результати.

Суб'єкти малого підприємництва та представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, яким у відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» надано право вести спрощений облік, складають скорочену за показниками фінансову звітність у складі Балансу (форма № 1-м) та Звіту про фінансові результати (форма № 2-м). Водночас, певним суб'єктам господарювання надано право вести спрощений облік доходів і витрат без застосування подвійного запису та складати Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва у складі Балансу (форма № 1-мс) та Звіту про фінансові результати (форма № 2-мс).

У відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємства зобов'язані подавати фінансову звітність органам, до сфери управління яких вони належать; трудовим колективам на їх вимогу; власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, якщо інше не передбачено нормативно-правовими документами. Органам державної влади та іншим користувачам фінансова звітність подається відповідно до законодавства.

Підприємства, які відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» належать до мікропідприємств, малих підприємств, непідприємницькі товариства та підприємства, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства, крім тих, що зобов'язані складати фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності, подають річну фінансову звітність не пізніше 28 лютого року, що настає за звітним роком.

Підприємства, які відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зобов'язані оприлюднювати річну фінансову звітність, подають органам державної статистики та податковим органам звіт про фінансовий стан (баланс) і звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід (звіт про фінансові результати), крім консолідованої фінансової звітності, у спосіб, визначений законодавством, за звітний рік не пізніше 28 лютого року, що настає за звітним роком, за I квартал, перше півріччя, дев'ять місяців – не пізніше 30 числа місяця, що настає за звітним кварталом.

Законом України «Про офіційну статистику» передбачено, що фінансова звітність подається респондентами виключно в електронній формі. Подати звітність в електронній формі можна за допомогою безкоштовного онлайн-сервісу «Кабінет респондента».

Підприємства, що становлять суспільний інтерес (крім великих підприємств, які не є емітентами цінних паперів), публічні акціонерні товариства, суб'єкти природних монополій на загальнодержавному ринку та суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях, зобов'язані не пізніше ніж до 30 квітня року, що настає за звітним періодом, оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом з відповідними аудиторськими звітами, звітом про управління, консолідованим звітом про управління, звітом про платежі на користь держави, консолідованим звітом про платежі на користь держави на своїй веб-сторінці або своєму веб-сайті (у повному обсязі).

Складання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності, за міжнародними стандартами, передбачено Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», для наступних категорій підприємств:

1) підприємства, що становлять суспільний інтерес. До таких підприємств відносяться підприємства – емітенти цінних паперів, цінні папери яких допущені до біржових торгів, банки, страховики, недержавні пенсійні фонди, інші фінансові установи (крім інших фінансових установ та недержавних пенсійних фондів, що належать до мікропідприємств та малих підприємств) та підприємства, які належать до великих підприємств (підприємства у яких – балансова вартість активів – понад 20 мільйонів євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – понад 40 мільйонів євро; середня кількість працівників – понад 250 осіб);

2) публічні акціонерні товариства;

3) підприємства, які здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення;

4) материнські підприємства груп, у складі яких є підприємства, що становлять суспільний інтерес;

5) материнські підприємства великої групи, які не належать до категорії великих підприємств,

б) підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом міністрів України. До них відносяться підприємства, які провадять господарську діяльність за наступними видами:

– надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення (розділ 64 КВЕД ДК 009:2010);

– недержавне пенсійне забезпечення (група 65.3 КВЕД ДК 009:2010);

– допоміжна діяльність у сферах фінансових послуг і страхування (розділ 66 КВЕД ДК 009:2010), за винятком допоміжної діяльності у сфері страхування та пенсійного забезпечення (група 66.2 КВЕД ДК 009:2010).

Складання річної фінансової звітності відбувається за наступними етапами (рис. 1.3).

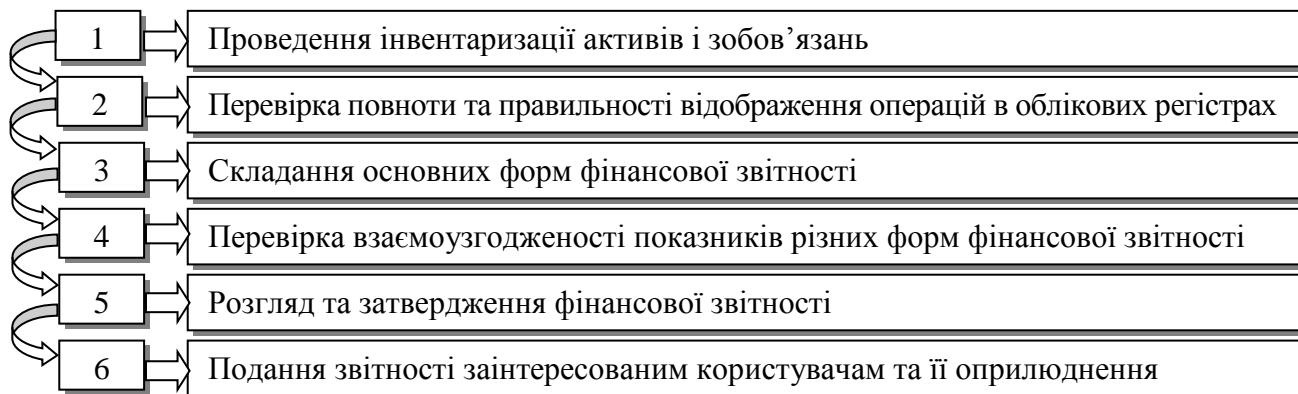

Рис. 1.3. Послідовність складання та оприлюднення фінансової звітності

1.4. Якісні характеристики фінансової звітності та принципи її підготовки

Інформація, наведена у фінансовій звітності, повинна бути дохідливою, зрозумілою і розрахованою на однозначне її тлумачення користувачами. Готуючи фінансову звітність, необхідно дотримуватись таких якісних характеристик:

1) зрозумілість – означає, що інформація яка подається у фінансовій звітності повинна бути доступна для розуміння користувачами, які мають необхідні базові знання у галузі бізнесу, економіки та бухгалтерського обліку. Інформація про складні поняття, яка є корисною для прийняття рішень не повинна виключатися із звітності через складність її розуміння окремими користувачами;

2) доречність – означає, що фінансова звітність повинна надавати користувачам лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття ними рішень і допомагає вчасно їм оцінити минулі, поточні та майбутні події;

3) достовірність – означає, що інформація фінансової звітності не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності. Тому перед складням річної звітності необхідно обов'язково проводити інвентаризацію активів та зобов'язань;

4) зіставність – означає, що звітність повинна забезпечувати можливість порівнювати звіти за різні періоди та різних підприємств. Для цього наводяться дані за поточний і попередній звітні періоди.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» **принцип бухгалтерського обліку** – це правило, яким слід керуватися при *Фінансова звітність та її аналіз*

вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності.

Склад і характеристика основних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності визначені законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Загалом визначено десять принципів, якими необхідно керуватись при веденні бухгалтерського обліку і складанні фінансової звітності (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Характеристика принципів формування показників фінансової звітності

№ з/п	Назва принципу	Характеристика принципу
1	2	3
1	Автономності підприємства	Кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників, а тому особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності підприємства
2	Безперервності діяльності	Передбачає здійснення оцінки активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме впродовж невизначеного періоду
3	Періодичності	Припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності
4	Історичної (фактичної) собівартості	Визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво чи придбання
5	Нарахування та відповідності доходів і витрат	Фінансовий результат визначається шляхом порівняння доходів звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження і сплати грошей
6	Повного висвітлення	Фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні й потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі
7	Послідовності	Передбачає постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності
8	Обачності	Методи оцінки, що застосовуються у бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів й доходів підприємства
9	Превалювання змісту над формою	Операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми
10	Єдиного грошового вимірника	Передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці (гривні)

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Назвіть законодавчі акти, що регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку й складання фінансової звітності.
2. Наведіть види бухгалтерської звітності.
3. Охарактеризуйте інформаційні потреби користувачів фінансової звітності.
4. Назвіть основну мету складання фінансової звітності.
5. Наведіть джерела інформації для складання фінансової звітності.
6. Наведіть критерії віднесення підприємств до мікропідприємств, малих, середніх та великих підприємств.
7. Наведіть склад річної фінансової звітності.
8. Які форми фінансової звітності відносять до складу квартальної ?
9. Кому подається фінансова звітність ?
10. Наведіть граничні терміни подання фінансової звітності.
11. Назвіть суб'єктів господарювання, що зобов'язані складати фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності.
12. Наведіть послідовність складання та оприлюднення фінансової звітності.
13. Охарактеризуйте якісні характеристики фінансової звітності.
14. Назвіть принципи формування показників фінансової звітності.
15. Поясніть необхідність взаємоузгодження показників фінансової звітності.

РОЗДІЛ 2

БАЛАНС ПІДПРИЄМСТВА

Метою розділу 2 є: *розкриття сутності балансу як основного джерела інформації для характеристики фінансово-майнового стану емітента корпоративних прав; висвітлення мети та загальних вимог до розкриття й визнання статей балансу; розкриття взаємозв'язку Плану рахунків бухгалтерського обліку та Балансу; характеристика методики складання Балансу (Звіту про фінансовий стан)*

У розділі 2 розглядаються наступні питання:

- 2.1. Характеристика Балансу (Звіту про фінансовий стан), його зміст і структура
- 2.2. Порядок відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) необоротних активів
- 2.3. Порядок відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) оборотних активів
- 2.4. Відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) статей власного капіталу
- 2.5. Порядок відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) довгострокових зобов'язань та забезпечень
- 2.6. Склад поточних зобов'язань та їх відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан)

Ключові терміни розділу 2:

Баланс (звіт про фінансовий стан), активи, зобов'язання, капітал, стаття, розділ, визнання, оцінка, Порядок відображення у Балансі його елементів

2.1. Характеристика Балансу (Звіту про фінансовий стан), його зміст і структура

Баланс є основним джерелом інформації для характеристики фінансово-майнового стану суб'єкта господарювання. Ця форма фінансової звітності надає можливість користувачам отримати на визначену дату повну і неупереджену інформацію про господарські засоби за їх складом й розміщенням та джерелами формування. Основні умови визнання та відображення у Балансі активів, власного капіталу й зобов'язань наведено на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Мета складання Балансу та критерії визнання його статей

У відповідності до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку Баланс як форма звітності складається з двох частин: активу та пасиву. В активі балансу відображається інформація про те, у що вкладені ресурси підприємства (необоротні чи оборотні активи), а в пасиві – наводиться інформація про джерела утворення таких активів (власні, позичені чи залучені).

Зміст і форма Балансу, а також загальні вимоги до розкриття і визнання його статей визначаються Національним положенням (стандартом)

бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Норми цього положення застосовуються до Балансів підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності, крім банків та бюджетних установ.

Баланс суб'єктами господарювання складається станом на кінець останнього дня звітного періоду тобто кварталу, півріччя, 9 місяців та року. В даній формі фінансової звітності відображаються статті тобто показники, які характеризують на відповідну дату значення конкретного економічно однорідного виду господарських засобів та джерел їх утворення. На законодавчому рівні статтю визначено, як елемент фінансового звіту, який відповідає критеріям, установленим НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Так, стаття наводиться у Балансі, якщо відповідає наступним критеріям:

- існує ймовірність надходження або вибуття майбутніх економічних вигод, пов'язаних з цією статтею;
- оцінка статті може бути достовірно визначена.

Однією із якісних характеристик фінансової звітності є зіставність показників, у відповідності до якої у Балансі наводиться інформація про активи, зобов'язання та власний капітал на початок і кінець звітного періоду, що дозволяє визначати зміни у фінансовому стані підприємства за звітний період. Дані, відображені у графі «На кінець звітного періоду» за попередній рік, повинні відповідати даним графі «На початок звітного періоду», відображеним у Балансі за звітний період поточного року.

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначено, що у певних випадках, передбачених нормативно-правовими актами, складається окремий баланс. Для складання окремого балансу дані первинних документів про господарські операції філій, представництв, відділень та інших відокремлених підрозділів, виділених підприємством на окремий баланс, а також про господарські операції, які відповідно до законодавства підлягають відображенню в окремому балансі, заносяться до окремих (відкритих для цього відокремленого підрозділу або для відображення господарських операцій з певної діяльності підприємства) реєстрів бухгалтерського обліку. За даними

окремих реєстрів бухгалтерського обліку складаються окремий баланс і відповідні форми фінансової звітності щодо зазначених господарських операцій. Показники окремого балансу і відповідних форм фінансової звітності включаються до балансу і відповідних форм фінансової звітності підприємства. Особливості складання окремого балансу спільної діяльності визначаються національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності. При складанні балансу та відповідних форм фінансової звітності підприємств з урахуванням показників окремого балансу та відповідних форм окремої фінансової звітності інформація про внутрішньогосподарські розрахунки (взаємні зобов'язання у рівній сумі) не наводиться.

Чинна форма Балансу передбачає поділ активів на три розділи, а джерела утворення таких активів згруповані у п'ятьох розділах (п'ятий розділ є вписуваним). Для складання Балансу використовується інформація фінансового обліку – залишки за рахунками та субрахунками перших шести класів Плану рахунків бухгалтерського обліку, такі рахунки називаються балансовими. В активі Балансу відображаються дебетові залишки рахунків класів 1, 2, 3, а у пасиві – кредитові залишки рахунків класів 4, 5, 6 (рис. 2.2).

2.2. Порядок відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) необоротних активів

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» активи визначено, як ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому. В активі Балансу ресурси розташовують за ступенем зростання їх ліквідності: від найменш ліквідних до абсолютно ліквідних активів.

Актив відображається у Балансі за умови, що оцінка його може бути достовірно визначена і очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням. Витрати на придбання та створення активу, які, відповідно до критеріїв визнання активу, не можуть бути

відображенні у Балансі, включаються до складу витрат звітного періоду й відображаються у Звіті про фінансові результати.

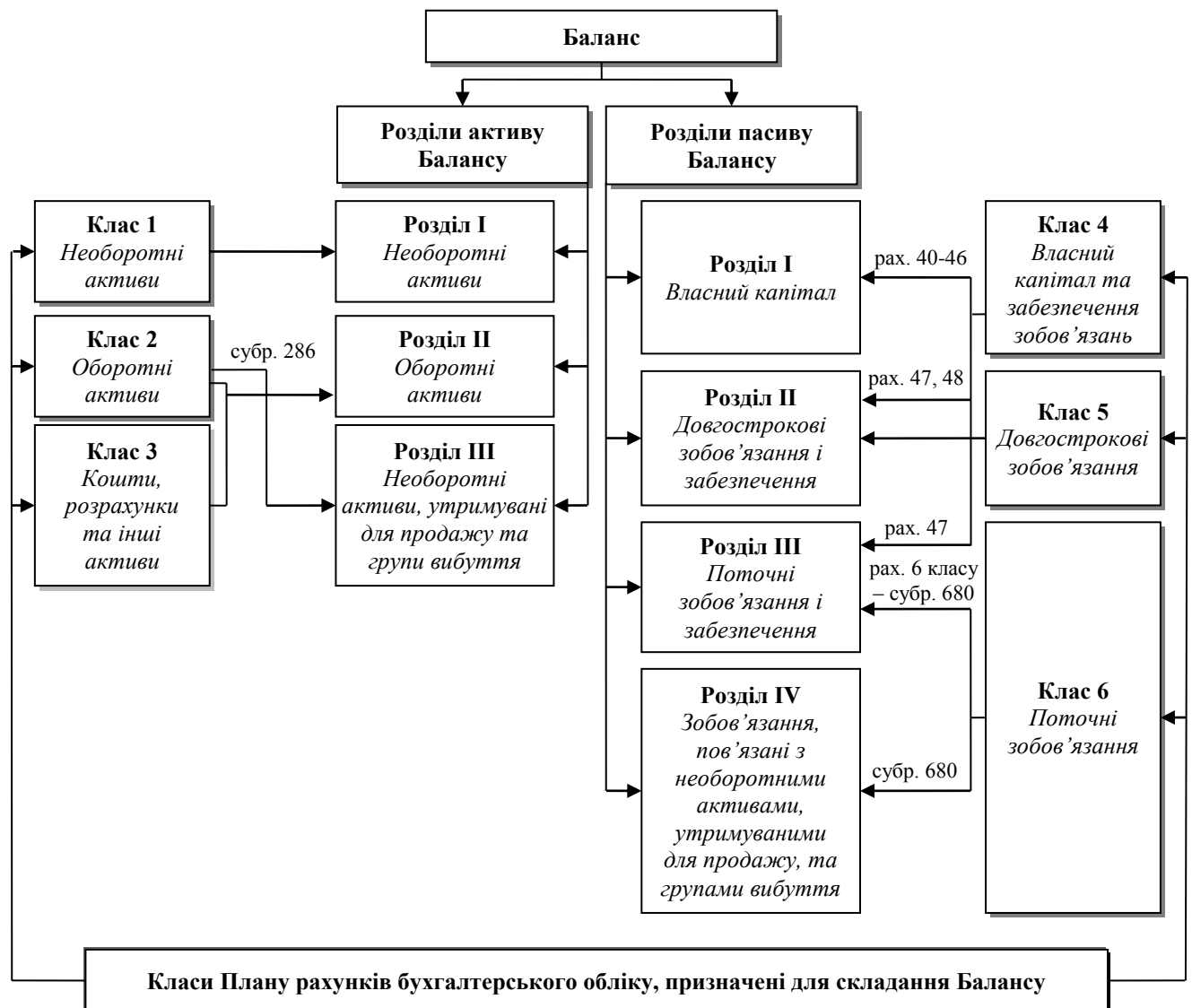

Рис. 2.2. Взаємозв'язок Плану рахунків бухгалтерського обліку та Балансу

В активі Балансу господарські засоби за термінами їх використання або споживання поділено на такі групи: необоротні активи; оборотні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.

Національними стандартами бухгалтерського обліку **оборотні активи визначено** як кошти та їх еквіваленти, не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати Балансу. Із зазначеного випливає, що до необоротних активів відносяться усі активи, що не є оборотними (тобто активи, які не призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу або протягом дванадцяти місяців з дати Балансу). **Операційний цикл** –

це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів (еквівалентів грошових коштів) від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.

На дату складання Балансу необхідно переглядати активи за термінами їх використання або споживання. Якщо виявиться, що до дати реалізації чи споживання засобу, відображеного у складі необоротних активів залишилося менше дванадцяти місяців з дати Балансу, то інформацію про такий об'єкт обліку слід розкривати:

1) у другому розділі активу Балансу «Оборотні активи» за відповідними рядками: 1110 «Поточні біологічні активи», 1155 «Інша поточна дебіторська заборгованість», 1160 «Поточні фінансові інвестиції», 1190 «Інші оборотні активи» тощо;

2) у третьому розділі активу Балансу «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» при прийнятті рішення щодо реалізації об'єктів матеріальних й нематеріальних необоротних активів.

І навпаки, якщо оборотний актив виявився непризначеним для реалізації чи споживання протягом дванадцяти місяців з дати Балансу, то інформацію про нього слід наводити у першому розділі активу Балансу «Необоротні активи». Наприклад, кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року починаючи з дати Балансу або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, слід виключати зі складу оборотних активів та відображати як необоротні активи.

У I розділі активу Балансу «Необоротні активи» відображається інформація про вартість нематеріальних активів, незавершених капітальних інвестицій, основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, інвестиційної нерухомості, довгострокових біологічних активів, довгострокових фінансових інвестицій та довгострокової дебіторської заборгованості, які використовуються суб'єктами господарювання понад дванадцять місяців з дати Балансу або більше нормального операційного циклу.

Порядок розкриття інформації про необоротні активи у Балансі наведено в таблиці 2.1.

Характеристика та порядок відображення необоротних активів у Балансі

Актив	Код рядка	Визначення статей активу Балансу	Залишки на рахунках бухгалтерс. обліку
1	2	3	4
Розділ I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	Відображається вартість нематеріальних активів, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною вартістю і сумою накопиченої амортизації <i>ряд. 1001 – ряд. 1002</i>	
– первісна вартість	1001	Первісна вартість нематеріальних активів	Сума дебетового залишку рах. № 12
– накопичена амортизація	1002	Нарахована у встановленому порядку сума зносу нематеріальних активів (наводиться в дужках)	(Сума кредитового залишку субрах. № 133)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	Відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість необоротних активів), виготовлення, створення, вирощування, придбання об'єктів основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів (у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу), а також авансові платежі, сплачені для фінансування капітального будівництва	Сума дебетового залишку рах. № 15
Основні засоби	1010	Наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, віднесених до складу основних засобів, а також вартість основних засобів, отриманих у довірче управління або на праві господарського відання чи праві оперативного управління. У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається шляхом вирахування з первісної вартості основних засобів суми нарахованого зносу <i>(ряд. 1011 – ряд. 1012)</i>	
– первісна вартість	1011	Первісна (переоцінена) вартість основних засобів та інших необоротних матеріальних активів	Сума дебетових залишків рах. № 10, 11
– знос	1012	Нарахована у встановленому порядку сума зносу основних засобів та інших необоротних матеріальних активів (наводиться в дужках)	(Сума кредитових залишків субрах. № 131, 132)

1	2	3	4
Інвестиційна нерухомість	1015	Відображається вартість об'єктів, віднесених до інвестиційної нерухомості. У цій статті наводиться: – справедлива вартість інвестиційної нерухомості, визначена на дату балансу; – залишкова вартість інвестиційної нерухомості – у разі якщо такий об'єкт обліковується за первісною вартістю	Сума дебетового залишку субрах. № 100 за вирахуванням суми кредитового залишку субрах. № 135
Довгострокові біологічні активи	1020	Відображається вартість біологічних активів, які здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, здатних приносити в інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що перевищує 12 місяців з дати балансу	Сума дебетового залишку рах. № 16 за вирахуванням суми кредитового залишку субрах. № 134
Довгострокові фінансові інвестиції: – які обліковуються за методом участі в капіталі	1030	Відображається вартість фінансових інвестицій зі строком погашення більше одного року, які обліковуються за методом участі в капіталі	Сума дебетового залишку субрах. № 141
– інші фінансові інвестиції	1035	Відображається вартість інших фінансових інвестицій зі строком погашення більше одного року	Сума дебетових залишків субрах. № 142, 143
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	Відображається заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу	Сума дебетових залишків субрах. № 181-183
Відстрочені податкові активи	1045	Відображається сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах унаслідок тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки	Сума дебетового залишку рах. № 17
Інші необоротні активи	1090	Наводиться вартість необоротних активів, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю, або які не можуть бути включені до наведених вище статей I розділу «Необоротні активи»	Сума дебетового залишку субрах. № 184
Усього за розділом I	1095	Сума рядків 1000 + 1005 + 1010 + 1015 + 1020 + 1030 + 1035 + 1040 + 1045 + 1090 з урахуванням сум додаткових рядків, що підлягають відображенню у I розділу активу Балансу	

2.3. Порядок відображення у Балансі

(Звіті про фінансовий стан) оборотних активів

У II розділі активу Балансу «Оборотні активи» відображається інформація про вартість оборотних матеріальних цінностей, призначених для реалізації і споживання протягом дванадцяти місяців з дати Балансу чи операційного циклу, а також сума грошових коштів, їх еквівалентів та коштів, які перебувають у розрахунках.

Порядок розкриття інформації про оборотні активи і необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Характеристика та порядок відображення оборотних активів і необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття у Балансі

Актив	Код рядка	Визначення статей активу Балансу	Залишки на рахунках бухгалтерс. обліку
1	2	3	4
Розділ II. Оборотні активи			
Запаси	1100	Відображається загальна вартість активів, які визнаються запасами, зокрема, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт	Сума дебетового залишку рах. № 20, 22, 23, 26 та сума дебетових залишків за субрахунками 281, 282, 283, 284 за вирахуванням суми кредитового залишку субрахунка 285
Поточні біологічні активи	1110	Відображається вартість біологічних активів, які здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, здатні приносити в інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що не перевищує 12 місяців, а також вартість тварин на вирощуванні та відгодівлі	Сума дебетового залишку рах. № 21
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	Відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем, якщо така інформація наводиться в окремій статті), скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто)	Сума дебетового залишку рах. № 36 за вирахування суми кредитового залишку рах. № 38

1	2	3	4
Дебіторська заборгованість за розрахунками: – за виданими авансами	1130	Відображається сума авансів, наданих іншим суб'єктам господарювання	Сума дебетових залишків субрах. № 371
– з бюджетом	1135	Відображається заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету	Сума дебетових залишків субрах. № 641, 642
– у тому числі з податку на прибуток	1136	Наводиться заборгованість податкових органів за податком на прибуток (не включається до валюти балансу)	Сума дебетового залишку субрах. № 6413
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	Відображається заборгованість дебіторів, яка не відображена в окремих статтях щодо розкриття інформації про дебіторську заборгованість або яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів	Сума дебетових залишків субрах. № 372, 374, 375, 376, 377, 378, 66, 65
Поточні фінансові інвестиції	1160	Відображається вартість фінансових інвестицій зі строком погашення до одного року, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів), а також сума довгострокових фінансових інвестицій, які підлягають погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу	Сума дебетового залишку субрах. № 352
Грошові кошти та їх еквіваленти	1165	Відображаються готівка в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей. У цій статті наводяться кошти в національній або іноземній валютах	Сума дебетових залишків рах., субрах. № 30, 31, 333, 351
Витрати майбутніх періодів	1170	Відображаються витрати, понесені у поточному або попередніх звітних періодах, які за своїм економічним змістом належать до наступних звітних періодів	Сума дебетового залишку рах. № 39
Інші оборотні активи	1190	Відображаються суми оборотних активів, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включені до наведених вище статей II розділу «Оборотні активи»	Сума дебетових залишків субрах. № 331, 332, 643

1	2	3	4
Усього за розділом II	1195	Сума рядків 1100 + 1110 + 1125 + 1130 + 1135 + 1155 + 1160 + 1165 + 1170 + 1190 з урахуванням сум додаткових рядків, що підлягають відображенню у II розділу активу Балансу	
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	Відображається вартість необоротних активів, переведених до групи вибуття, утримуваних для продажу	Сума дебетового залишку субрах. № 286
Баланс	1300	Розділ I (рядок 1095) + Розділ II (рядок 1195) + Розділ III (рядок 1200)	

2.4. Відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) статей власного капіталу

В пасиві Балансу джерела утворення господарських засобів згруповано за п'ятьма розділами: I. «Власний капітал»; II. «Довгострокові зобов'язання і забезпечення»; III. «Поточні зобов'язання і забезпечення»; IV. «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття»; V. «Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду». П'ятий розділ є додатковим розділом, інформація якого включається до підсумку Балансу.

У I розділі пасиву Балансу «Власний капітал» наводиться інформація про розмір складових власного капіталу підприємства – зареєстрованого (статутного, пайового тощо), капіталу у дооцінках, додаткового, резервного, нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), а також неоплаченого і вилученого капіталу. У відповідності до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» **власний капітал** – це частина в активах підприємства/установи, що залишається після вирахування зобов'язань. Власний капітал відображається у Балансі одночасно з визнанням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни. Порядок розкриття інформації про власний капітал у Балансі наведено в табл. 2.3.

Характеристика та порядок відображення власного капіталу у Балансі

Пасив	Код рядка	Характеристика статей пасиву Балансу	Залишки на рахунках
1	2	3	4
Розділ I. Власний капітал			
Зареєстрований капітал	1400	Наводиться зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також відображається величина пайового капіталу	Сума кредитового залишку рах. № 401
Капітал в дооцінках	1405	Відображається сума дооцінки необоротних активів та фінансових інструментів, зменшена на уцінку таких об'єктів у межах сум раніше проведених дооцінок	Сума кредитового залишку субрах. 41
Додатковий капітал	1410	Відображається: 1) емісійний дохід у сумі, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує номінальну вартість – для акціонерних товариств; 2) сума капіталу, вкладеного засновниками понад зареєстрований розмір статутного капіталу – для інших господарських товариств; 3) накопичені курсові різниці, які відображаються у складі власного капіталу та виникають щодо фінансових інвестицій, вкладених у господарську діяльність нерезидентів; 4) вартість необоротних активів, отриманих підприємством на безоплатній основі; 5) інші види додаткового капіталу	Сума кредитового залишку субрах. № 421 Сума кредитового залишку субрах. № 422 Сума кредитового залишку срах. № 423 Сума кредитового залишку рах. № 424 Сума кредитового залишку срах. № 425
Резервний капітал	1415	Наводиться сума резервів, створених за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства відповідно до чинного законодавства та установчих документів	Сума кредитового залишку рах. № 43
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	Відображається: 1) або сума нерозподіленого прибутку; 2) або сума непокритого збитку (наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку капіталу)	Сума кредитового залишку субрах. № 441 Сума дебетового залишку субрах. № 442
Неоплачений капітал	1425	Відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу (наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу)	(Сума дебетового залишку рах. № 46)

1	2	3	4
Вилучений капітал	1430	Відображається: 1) фактична собівартість акцій власної емісії, викуплених товариством у акціонерів – для акціонерних товариств; 2) сума часток, викуплених товариством у засновників – для інших господарських. Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу	(Сума дебетового залишку рах. № 45)
Усього за розділом I	1495	Сума рядків 1400 + 1405 + 1410 + 1415 ± 1420 - 1425 - 1430 з урахуванням сум додаткових рядків, що підлягають відображенню в I розділу пасиву Балансу	

2.5. Порядок відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) довгострокових зобов'язань та забезпечень

У II розділі пасиву Балансу «Довгострокові зобов'язання і забезпечення» розкривається інформація про отримане цільове фінансування і надходження, а також про забезпечення (вартість сформованого забезпечення на виплату відпусток, додаткових пенсій, гарантійних зобов'язань) та зобов'язання, що не будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або протягом дванадцяти місяців з дати Балансу. У відповідності до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» **зобов'язання визначено** як заборгованість підприємства (установи), яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди. Зобов'язання відображається в Балансі за умови, що його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок його погашення. Для цілей бухгалтерського обліку усі зобов'язання поділено на: забезпечення, довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів.

Пунктом 8 НП(С)БО 11 «Зобов'язання» **до довгострокових зобов'язань віднесено** зобов'язання, на яке нараховуються відсотки та яке не підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати Балансу. Довгострокові

зобов'язання, на які нараховуються відсотки, відображаються у Балансі за їх теперішньою вартістю, а інші довгострокові зобов'язання – за сумою погашення.

Порядок розкриття інформації про довгострокові зобов'язання і забезпечення у Балансі наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Характеристика та порядок відображення довгострокових зобов'язань і забезпечень у Балансі

Пасив	Код рядка	Характеристика статей пасиву Балансу	Залишки на рахунках бухгалтерс. обліку
1	2	3	4
Розділ II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	Відображається сума податків на прибуток, що підлягає сплаті в майбутніх періодах унаслідок тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки активів чи зобов'язань	Сума кредитового залишку рах. № 54
Довгострокові кредити банків	1510	Наводиться сума заборгованості підприємства банкам за отриманими від них позиками, термін погашення яких більший 12 місяців з дати балансу	Сума кредитового залишку рах. № 50
Інші довгострокові зобов'язання	1515	Наводиться сума довгострокових зобов'язань підприємства у результаті залучення позикових коштів, на які нараховуються відсотки (заборгованість перед кредиторами, забезпечена виданими довгостроковими векселями; за випущеними власними довгостроковими облігаціями; за одержані необоротні активи у фінансову оренду), а також сума довгострокових зобов'язань, які не включені до наведених вище статей другого розділу пасиву балансу (відстрочена відповідно до законодавства заборгованість за податками, зборами, обов'язковими платежами; довгострокова поворотна фінансова допомога тощо)	Сума кредитових залишків рах. № 51, 52, 53, 55

1	2	3	4
Довгострокові забезпечення	1520	Відображається сума сформованих забезпечень на виплату відпусток працівникам, додаткового пенсійного забезпечення, забезпечення на матеріальне заохочення працівників, а також сума коштів, резервованих для забезпечення майбутніх витрат на проведення гарантійних ремонтів, проданої продукції, які не будуть погашенні протягом операційного циклу підприємства або протягом дванадцяти місяців з дати Балансу	Сума кредитового залишку рах. № 47
Цільове фінансування	1525	Наводиться сума коштів цільового фінансування і цільових надходжень, отриманих з бюджету та з інших джерел, у тому числі суми, звільнені від оподаткування у зв'язку з наданням пільг з податку на прибуток	Сума кредитового залишку рах. № 48
Усього за розділом II	1595	Сума рядків 1500 + 1510 + 1515 + 1520 + 1525 з урахуванням сум додаткових рядків, що підлягають відображенню у II розділу пасиву Балансу	

2.6. Склад поточних зобов'язань та їх відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан)

У III розділі пасиву Балансу «Поточні зобов'язання і забезпечення» наводиться інформація про забезпечення та зобов'язання, які будуть погашенні протягом операційного циклу підприємства або протягом дванадцяти місяців з дати Балансу. Порядок розкриття інформації про поточні зобов'язання та забезпечення у Балансі наведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Характеристика та порядок відображення поточних зобов'язань і забезпечень у Балансі

Пасив	Код рядка	Характеристика статей пасиву Балансу	Залишки на рахунках
1	2	3	4
Розділ III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	Відображається сума заборгованості підприємства перед банками за отриманими від них позиками, термін погашення яких менший 12 місяців з дати Балансу	Сума кредитового залишку рах. № 60

1	2	3	4
Поточна кредиторська заборгованість за: – довгостроковими зобов'язаннями	1610	Відображається сума довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу	Сума кредитового залишку рах. № 61
– товари, роботи, послуги	1615	Відображається сума заборгованості перед постачальниками і підрядниками за отримані матеріальні цінності, роботи та послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями)	Сума кредитового залишку рах. № 63
– розрахунками з бюджетом	1620	Наводиться сума заборгованості підприємства перед бюджетом за всіма видами податкових платежів, включаючи фінансові санкції, що справляються у дохід бюджету	Сума кредитових залишків субрах. № 641, 642
– у тому числі з податку на прибуток	1621	Наводиться сума заборгованості підприємства перед бюджетом за податком на прибуток	Сума кредитового залишку субрах. № 6413
– розрахунками зі страхування	1625	Відображається сума заборгованості перед Пенсійним фондом за єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та перед страховими організаціями за індивідуальним страхуванням та страхуванням майна підприємства	Сума кредитових залишків субрах. № 651, 654, 655
– розрахунками з оплати праці	1630	Відображається заборгованість підприємства з оплати праці, включаючи депоновану заробітну плату	Сума кредитового залишку рах. № 66
Поточні забезпечення	1660	Відображається сума сформованих резервів на виплату відпусток, додаткових пенсій, гарантійних зобов'язань, які будуть погашенні протягом операційного циклу підприємства або протягом дванадцяти місяців з дати Балансу	Сума кредитового залишку рах. № 47
Доходи майбутніх періодів	1665	Відображаються доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до доходів наступних звітних періодів	Сума кредитового залишку рах. № 69
Інші поточні зобов'язання	1690	Наводяться суми зобов'язань, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включеними до інших статей, наведених у III розділі «Поточні зобов'язання і забезпечення»	Сума кредитових залишків субрах. № 372, 644, 684, 685

1	2	3	4
Усього за розділом III	1695	Сума рядків 1600 + 1610 + 1615 + 1620 + 1625 + 1630 + 1660 + 1665 + 1690 з урахуванням сум додаткових рядків, що підлягають відображенню у III розділі пасиву Балансу	
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	Відображається сума зобов'язань, утворених в результаті проведення операцій із необоротними активами, утримуваними для продажу	Сума кредитового залишку субрах. № 680
Баланс	1900	Розділ I (рядок 1495) + Розділ II (рядок 1595) + Розділ III (рядок 1695) + Розділ IV (рядок 1700) з урахуванням суми додаткового V розділу пасиву Балансу	

На законодавчому рівні визначено, що підприємства можуть: 1) не наводити статті у Балансі, за якими відсутня інформація до розкриття (крім випадків, якщо така інформація була відображена у попередньому звітному періоді); 2) додавати статті із збереженням їх назви і коду рядка з переліку додаткових статей фінансової звітності, наведених у додатку 3 до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», за умови, що стаття відповідає наступним критеріям – інформація є суттєвою та оцінка статті може бути достовірно визначена. У таблиці 2.6 наведено додаткові статті, які можуть бути відображені у Балансі (Звіті про фінансовий стан).

Таблиця 2.6

Характеристика додаткових статей Балансу

Додаткові статті	Код рядка	Характеристика додаткових статей
1	2	3
Додаткові статті, які включаються до I розділу активу Балансу «Необоротні активи»		
Гудвіл	1050	Відображається сума перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	Відображається страховиками сума аквізиційних витрат, що мали місце протягом поточного та/або попередніх звітних періодів, але які належать до наступних звітних періодів та визнаються у витратах одночасно з визнанням відповідної заробленої премії протягом строку дії страхового договору (контракту)

1	2	3
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	Відображаються страховиками кошти у централізованих страхових резервних фондах, зокрема, які перебувають в управлінні Моторно-транспортного страхового бюро України, але належать страховикам
Додаткові статті, які включаються до II розділу активу Балансу «Оборотні активи»		
Виробничі запаси	1101	Відображається вартість запасів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів, малоцінних та швидкозношуваних предметів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу
Незавершене виробництво	1102	Відображається сума витрат, понесених на виробництво продукції (робіт, послуг), а також вартість напівфабрикатів власного виробництва та валова заборгованість замовників за будівельними контрактами
Готова продукція	1103	Відображається вартість продукції, що закінчена обробкою та пройшла випробування, приймання й укомплектована відповідно до умов договорів із замовниками та відповідає технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, відображаються у складі незавершеного виробництва
Товари	1104	Відображається без суми торгових націнок вартість товарів, придбаних підприємством для наступного продажу за умов звичайної діяльності
Депозити перестрахування	1115	Наводиться страховиками сума за угодами перестрахування, які характеризуються передачею незначного страхового ризику або відсутністю передачі страхового ризику і використовуються переважно як засіб оптимізації грошових потоків у короткостроковій та середньостроковій перспективі
Векселі одержані	1120	Відображається заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантаженою продукцією (товари), реалізовані інші активи, виконані роботи й надані послуги, що забезпечена векселями
Дебіторська заборгованість за розрахунками нарахованих доходів	1140	Відображається сума дебіторської заборгованості за нарахованими дивідендами, процентами, роялті
Дебіторська заборгованість за розрахунками внутрішніх розрахунків	1145	Відображається заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи
Готівка	1166	Наводиться сума готівкових грошових коштів у касі
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	Наводиться страховиками визначена та оцінена сума частки перестраховиків у страхових резервах кожного виду відповідно до вимог чинного законодавства

1	2	3
Додаткові статті, які включаються до I розділу пасиву Балансу «Власний капітал»		
Емісійний дохід	1411	У разі якщо інформація про розмір емісійного доходу та накопичених курсових різниць відповідає ознакам суттєвості, вона розкривається у додаткових статтях із включенням їх сум до статті «Додатковий капітал»
Накопичені курсові різниці	1412	
Інші резерви	1435	Наводяться страховиками інші компоненти власного капіталу, що не можуть бути включені до статей I розділу пасиву Балансу «Власний капітал»
Додаткові статті, які включаються до II розділу пасиву Балансу «Довгострокові зобов'язання і забезпечення»		
Пенсійні зобов'язання	1505	Наводиться сума довгострокових зобов'язань, за нарахованими виплатами після закінчення трудової діяльності працівників
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	Відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток), розмір яких на дату складання балансу може бути визначений тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок
Благодійна допомога	1526	Наводиться вартість товарів, робіт, послуг, отриманих у вигляді благодійної допомоги, які відповідно до законодавства звільняються від оподаткування податком на додану вартість
Страхові резерви	1530	Наводиться страховиками сума резерву незароблених премій, резерву збитків (резерву належних виплат), резерву довгострокових зобов'язань та інших страхових резервів
Інвестиційні контракти	1535	Наводиться страховиками сума за контрактами, які створюють фінансові активи чи фінансові зобов'язання і мають юридичну форму договору страхування, але не передбачають передачу страховику значного страхового ризику, отже, не відповідають визначенню страхового контракту
Призовий фонд	1540	Підприємства, які провадять діяльність з випуску та проведення лотерей на території України, наводять суму сформованого призового фонду, що підлягає виплаті переможцям лотереї відповідно до оприлюднених умов її випуску та проведення
Резерв на виплату джек-поту	1545	Підприємства, які провадять діяльність з випуску та проведення лотерей на території України, наводять суму сформованого резерву на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї
Додаткові статті, які включаються до III розділу пасиву Балансу «Поточні зобов'язання і забезпечення»		
Векселі видані	1605	Відображається сума заборгованості, на яку підприємство видало векселі на забезпечення поставок (робіт, послуг) постачальників, підрядників та інших кредиторів
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	Відображається сума авансів, одержаних від інших осіб у рахунок наступних поставок продукції, виконання робіт, надання послуг

1	2	3
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками учасниками	1640	Відображається заборгованість підприємства перед учасниками (засновниками) у сумі нарахованих дивідендів та інших виплат, нарахованих за користування майном, а також належної вибулому учаснику частини активів підприємства
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	Відображається заборгованість підприємства пов'язаним сторонам та кредиторська заборгованість з внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	Відображається страховиками сума кредиторської заборгованості за страховими виплатами, страховими преміями, отриманими авансами; сума кредиторської заборгованості перед страховими агентами, брокерами та посередниками; сума премій до сплати перестраховикам; інша кредиторська заборгованість за страховою діяльністю
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	Наводиться страховиками неамортизований залишок комісійних винагород, отримуваних від перестраховиків, які були віднесені на майбутні періоди для їх відповідності преміям, переданим у перестраховування
Додатковий V розділ пасиву Балансу «Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду»		
Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	Недержавні пенсійні фонди наводять різницю між вартістю активів пенсійного фонду на звітну дату та сумою зобов'язань пенсійного фонду, що підлягають виконанню на звітну дату

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Назвіть законодавчі акти, що регулюють порядок складання Балансу (Звіту про фінансовий стан).
2. Назвіть основну мету складання Балансу (Звіту про фінансовий стан).
3. Наведіть джерела інформації для складання Балансу (Звіту про фінансовий стан).
4. Охарактеризуйте критерії визнання статей Балансу (Звіту про фінансовий стан).
5. Поясніть взаємозв'язок Плану рахунків бухгалтерського обліку та Балансу (Звіту про фінансовий стан).
6. Наведіть класи рахунків бухгалтерського обліку, що є основою для складання Балансу (Звіту про фінансовий стан).
7. Охарактеризуйте формулу балансового рівняння.
8. Скільки розділів включає Баланс (Звіт про фінансовий стан) ?

9. Охарактеризуйте вимоги до визнання активів і зобов'язань.
10. Дайте визначення терміну «актив».
11. Дайте визначення терміну «власний капітал».
12. Дайте визначення терміну «зобов'язання».
13. Дайте визначення терміну «операційний цикл».
14. В яких одиницях виміру складається Баланс (Звіт про фінансовий стан) ?
15. Поясніть взаємозв'язок Балансу (Звіту про фінансовий стан) з іншими формами фінансової звітності.

РОЗДІЛ 3

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Метою розділу 3 є: *розкриття* сутності Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід); *висвітлення* мети складання та елементів Звіту про фінансові результати; *розкриття* порядку оцінювання доходів і витрат; *характеристика* змісту статей та порядку складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)

У розділі 3 розглядаються наступні питання:

- 3.1. Зміст і структура Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)
- 3.2. Класифікація видів діяльності, що є підставою для складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)
- 3.3. Принципи визнання доходів і витрат
- 3.4. Порядок визначення чистого фінансового результату (прибутку, збитку)
- 3.5. Порядок визначення сукупного доходу
- 3.6. Склад елементів операційних витрат. Порядок їх відображення у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)
- 3.7. Показники прибутковості акцій і порядок їх розрахунку

Ключові терміни розділу 3:

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), доходи, витрати, фінансовий результат, прибуток, збиток, валовий прибуток (збиток), фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування, чистий фінансовий результат, сукупний дохід, елементи операційних витрат, показники прибутковості акцій

3.1. Зміст і структура Звіту про фінансові результати

(Звіту про сукупний дохід)

Звіт про фінансові результати призначений для відображення, визнаних у бухгалтерському обліку, доходів і витрат та визначення фінансових результатів підприємства за звітний період. Інформація, наведена у даній формі фінансової звітності, з одного боку, надає можливість оцінити ділову активність та фінансову привабливість підприємства, а з іншого – дозволяє розрахувати показники, що використовуються при прогнозуванні майбутньої діяльності суб'єкта господарювання.

У відповідності до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» **Звіт про фінансові результати** – це звіт про доходи, витрати і фінансові результати підприємства. Звіт подається у складі річної й квартальної звітності, а інформація у ньому про визнані доходи і витрати розкривається наростаючим підсумком з початку звітного року (за відповідний звітний й попередній період). Звіт про фінансові результати за формою № 2 складають підприємства, організації та інші юридичні особи усіх форм власності, окрім:

- банків і бюджетних установ;
- суб'єктів малого підприємництва;
- підприємств, організацій та інших юридичних осіб, які подають консолідовану звітність та фінансову звітність за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку.

Загальні вимоги до розкриття статей Звіту про фінансові результати визначені Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Порядок визнання доходів й витрат та їх відображення у Звіті про фінансові результати зображено на рисунку 3.1.

Чинна форма Звіту про фінансові результати складається з чотирьох розділів.

I розділ Звіту «Фінансові результати» призначений для відображення інформації про доходи і витрати від операційної, фінансової, інвестиційної діяльності та про фінансовий результат діяльності – чистий прибуток (збиток).

Для визначення останнього порівнюються доходи звітного періоду з витратами, понесеними для отримання таких доходів.

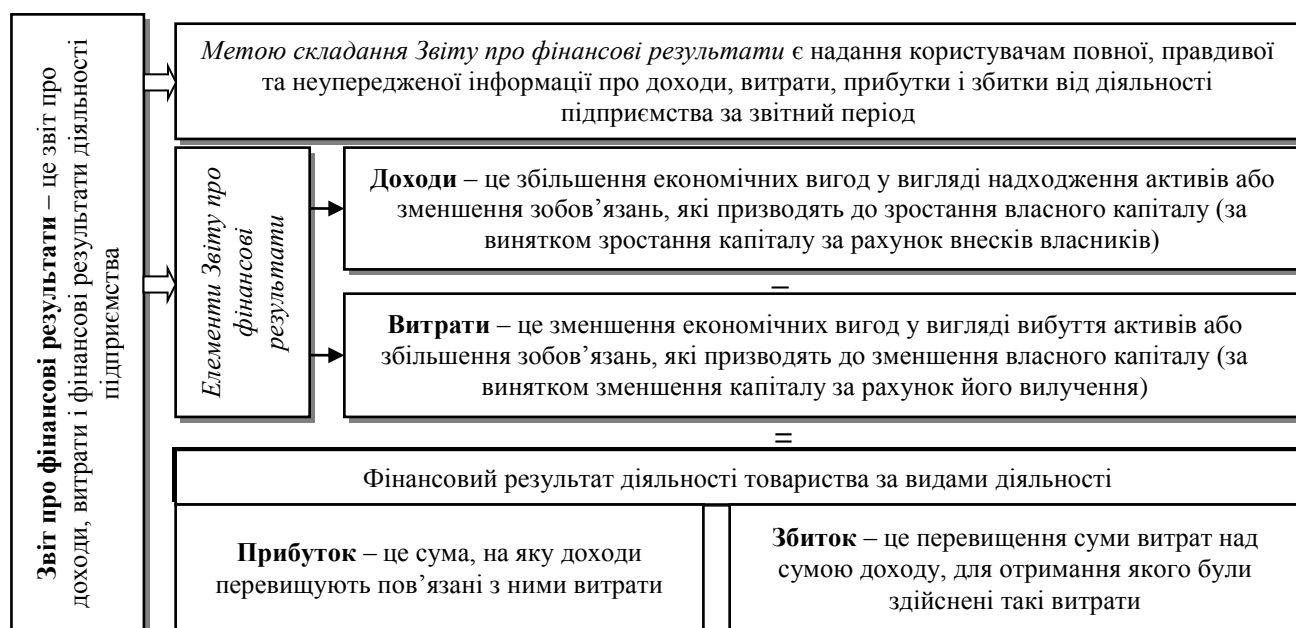

Рис. 3.1. Мета складання та елементи Звіту про фінансові результати

II розділ Звіту «Сукупний дохід» призначений для відображення інформації про доходи і витрати, отримані у результаті переоцінювання необоротних активів, фінансових інструментів та монетарних статей балансу. У відповідності до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» інший сукупний дохід – це доходи та витрати, невиключені до фінансових результатів підприємства.

III розділ Звіту «Елементи операційних витрат» призначений для відображення інформації про склад операційних витрат, понесених суб'єктом господарювання на виробництво, управління, збут та забезпечення іншої операційної діяльності в розрізі економічних елементів (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати).

IV розділ Звіту «Розрахунок показників прибутковості акцій» призначений для розкриття інформації про прибуток та дивіденди на одну просту акцію, яка перебувала в обігу протягом звітного періоду.

3.2. Класифікація видів діяльності, що є підставою для складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)

Класифікацію доходів та витрат побудовано в розрізі видів діяльності, у наслідок яких одержано такі доходи чи витрати, а саме операційна, інвестиційна та фінансова діяльність.

Рис. 3.2. Класифікація видів діяльності

Операційна діяльність є основною діяльністю підприємства, яка зафіксована в установчих документах і поділяється на основну операційну та іншу операційну діяльність.

До **основної операційної діяльності** належать операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), які є головною метою створення підприємства та забезпечують основну частину прибутку.

Витрати, які виникають в результаті основної діяльності підрозділяють за функціями, а саме: на виробничу, адміністративну, на збут та інші.

Виробнича функція супроводжується витратами на виготовлення продукції (витрат) і продажем продукції (доходи), а також супроводжується витратами адміністративного характеру і витратами на збут.

До іншої операційної діяльності належать операції, пов'язані із реалізацією інших оборотних активів, іноземної валюти; уцінкою товарно-матеріальних цінностей; формування резерву сумнівних боргів; операційною орендою активів; отриманням та сплатою штрафів, пені тощо.

До інвестиційної діяльності належать операції, пов'язані з придбанням та реалізацією необоротних активів та фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

До фінансової діяльності належать операції, які призводять до змін розміру і складу власного і позикового капіталу підприємств.

3.3. Принципи визнання доходів і витрат

Для правильного визначення фінансового результату діяльності підприємства необхідно дотримуватися умов визнання доходів і витрат.

У відповідності до НП(С)БО 15 «Дохід» **доходи** – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Дохід визнається за дотриманням таких умов:

1) під час збільшення активу, або зменшення зобов'язання, що зумовлює збільшення власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків засновників підприємства);

2) оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Не визнаються доходами такі надходження від інших осіб:

– сума податку на додану вартість, акцизів, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів;

– сума надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;

– сума попередньої оплати продукції (товарів, робіт, послуг);

– сума авансу в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг);

– сума завдатку під заставу або в погашення позики, якщо це передбачено відповідним договором;

- надходження, що належать іншим особам;
- надходження від первинного розміщення цінних паперів;
- сума балансової вартості валюти.

У відповідності до НП(С)БО 16 «Витрати» **витрати** – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов’язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Витрати визнаються за наступних умов:

1) витрати відображаються в обліку одночасно із зменшенням активів або збільшенням зобов’язань;

2) витрати звітного періоду визнаються при зменшенні активів або збільшенні зобов’язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства, за умови, що ці витрати можна достовірно оцінити;

3) витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійсненні;

4) якщо актив забезпечує одержання економічних вигод протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (амортизація).

Згідно НП(С)БО 16 «Витрати» не визнаються витратами й не включаються до звіту про фінансові результати:

- платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо;
- попередня (авансова) оплата запасів, робіт, послуг;
- погашення одержаних позик;
- витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку;
- балансова вартість валюти.

3.4. Порядок визначення чистого фінансового результату

(прибутку, збитку)

У I розділі Звіту про фінансові результати інформація про собівартість, витрати та збитки відображається в дужках. Складання даного розділу здійснюється за чотирма етапами.

На першому етапі визначається валовий прибуток (збиток) як різниця між чистим доходом від реалізації і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням сум, наведених у додаткових статтях Звіту про фінансові результати (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Порядок визначення валового прибутку (збитку) у Звіті про фінансові результати

Стаття	Код рядка	Характеристика статей Звіту про фінансові результати
1	2	3
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	Відображається дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (у т.ч. платежі від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості) за вирахуванням наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів. Організації, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, у цій статті відображають вартість, за якою реалізовано цінні папери, та суму винагороди за виконання інших операцій, пов'язаних з розміщенням, купівлею і продажем цінних паперів, з урахуванням відповідних вирахувань
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	Відображається виробнича собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) та/або собівартість реалізованих товарів. Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальнопромислових витрат та наднормативних виробничих витрат. У цій статті організації, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, відображають балансову вартість реалізованих цінних паперів
Валовий:		
–прибуток	2090	Позитивне значення різниці рядків 2000-2050 з урахуванням сум із додаткових рядків Звіту
–збиток	2095	Негативне значення різниці рядків 2000-2050 з урахуванням сум із додаткових рядків Звіту

На другому етапі визначається фінансовий результат від операційної діяльності як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат з урахуванням сум, наведених у додаткових статтях Звіту про фінансові результати (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Порядок визначення фінансового результату від операційної діяльності у Звіті про фінансові результати

Стаття	Код рядка	Характеристика статей Звіту про фінансові результати
1	2	3
Інші операційні доходи	2120	Відображаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства (крім чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг, а саме: дохід від купівлі-продажу іноземної валюти; дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід у сумі відсотків, отриманих на залишки коштів, що зберігаються на поточних рахунках в банках; дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття; дохід від списання кредиторської заборгованості та отриманих штрафів, пені, неустойок тощо
Адміністративні витрати	2130	Відображаються загальногосподарські витрати, зумовлені операціями з управління та обслуговування підприємства
Витрати на збут	2150	Відображаються витрати, пов'язані з реалізацією продукції (товарів), та утриманням діяльності підрозділів, що займаються збутом продукції (товарів), рекламою, доставкою продукції споживачам тощо
Інші операційні витрати	2180	Відображається сума визнаних інших витрат операційної діяльності, зокрема: витрати на дослідження та розробку нематеріальних активів; втрати на купівлю-продаж іноземної валюти; собівартість реалізованих виробничих запасів, МШП, необоротних активів, утримуваних для продажу; витрати у сумі створеного резерву сумнівних боргів; сума списаної безнадійної заборгованості у розмірі, що перевищує значення створеного резерву сумнівних боргів; втрати від операційних курсових різниць; втрати від знецінення запасів; витрати у сумі визнаних зобов'язань за нарахованими штрафами та іншими економічними санкціями; відрахування для забезпечення наступних операційних витрат, тощо

Таблиця 3.2

1	2	3
Фінансові результати від операційної діяльності:		
–прибуток	2190	Позитивне значення алгебраїчної суми рядків 2090 (2095), 2120, 2130, 2150, 2180 з урахуванням сум із додаткових рядків Звіту
–збиток	2195	Негативне значення алгебраїчної суми рядків 2090 (2095), 2120, 2130, 2150, 2180 з урахуванням сум із додаткових рядків Звіту

На третьому етапі визначається фінансовий результат до оподаткування як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів, фінансових та інших витрат з урахуванням сум, наведених у додаткових статтях Звіту про фінансові результати (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Порядок визначення фінансового результату до оподаткування

Стаття	Код рядка	Характеристика статей Звіту про фінансові результати
1	2	3
Дохід від участі в капіталі	2200	Відображається визнаний дохід від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі у капіталі
Інші фінансові доходи	2220	Відображається визнаний дохід у сумі нарахованих дивідендів, відсотків (крім доходів, що обліковуються за методом участі в капіталі), а також інші фінансові доходи, визнані за фінансовими інвестиціями
Інші доходи	2240	Відображається визнаний дохід від реалізації фінансових інвестицій та майнових комплексів; дохід від неопераційних курсових різниць; інші доходи, що виникають у процесі звичайної діяльності та не пов'язані з операційною і фінансовою діяльністю підприємства
Фінансові витрати	2250	Відображаються витрати у сумі нарахованих відсотків за запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів)
Втрати від участі в капіталі	2255	Відображаються втрати, визнані за операціями із фінансовими інвестиціями в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі у капіталі
Інші витрати	2270	Відображаються собівартість реалізації фінансових інвестицій; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, що виникають у процесі господарської діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з операційною діяльністю

1	2	3
Фінансовий результат до оподаткування:		
–прибуток	2290	Позитивне значення алгебраїчної суми рядків 2190 (2195), 2200, 2220, 2240, 2250, 2255, 2270
–збиток	2295	Негативне значення алгебраїчної суми рядків 2190 (2195), 2200, 2220, 2240, 2250, 2255, 2270

На четвертому етапі визначається чистий фінансовий результат як алгебраїчна сума фінансового результату до оподаткування, податку на прибуток та прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Порядок визначення чистого фінансового результату у
Звіті про фінансові результати**

Стаття	Код рядка	Характеристика статей Звіту про фінансові результати
1	2	3
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	Відображається сума витрат (доходу) з податку на прибуток
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	Відображаються відповідно прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування; прибуток (збиток) від переоцінки необоротних активів та груп вибуття, що утворюють припинену діяльність і оцінюються за чистою вартістю реалізації
Чистий фінансовий результат:		
–прибуток	2350	Позитивне значення алгебраїчної суми рядків 2290 (2295), 2300, 2305
–збиток	2355	Негативне значення алгебраїчної суми рядків 2290 (2295), 2300, 2305

У таблиці 3.5 наведено основні додаткові статті, які можуть бути включені до I розділу Звіту про фінансові результати за наявності умови визнання в обліку відповідних об'єктів.

Характеристика додаткових статей I розділу Звіту про фінансові результати

Додаткові статті Звіту	Код рядка	Характеристика додаткових статей Звіту
1	2	3
Додаткові статті Звіту, що враховуються при розрахунку валового прибутку (збитку)		
Чисті зароблені страхові премії	2010	Страховики наводять суму страхових премій (платежів, внесків) за договорами страхування та за договорами перестраховання з перестраховальниками протягом звітного періоду, яка включає частки страхових премій (платежів, внесків), належних страховику, зменшену на суму резерву незароблених премій на початок звітного періоду (за виключенням частки перестраховика), збільшену на суму резерву незароблених премій на кінець звітного періоду (за виключенням частки перестраховика) та зменшену на загальну суму страхових премій (платежів, внесків), повернутих страхувальникам й перестраховальникам протягом звітного періоду
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	Страховики відображають дохід (витрати) за результатами зменшення (збільшення) резервів довгострокових зобов'язань і відповідної частки перестраховиків, крім курсових різниць та придбання або вибуття дочірніх підприємств
Додаткові статті Звіту, що враховуються при розрахунку прибутку (збитку) операційної діяльності		
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	Страховики наводять дохід (витрати) за результатами зменшення (збільшення) інших страхових резервів, крім курсових різниць та придбання або вибуття дочірніх підприємств
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю*	2121	Відображається дохід від зміни вартості всіх активів (фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, біологічних активів тощо), які оцінюються за справедливою вартістю
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції*	2122	Відображається дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю**	2181	Відображаються витрати від зміни вартості всіх активів (фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, біологічних активів тощо), які оцінюються за справедливою вартістю
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції**	2182	Відображаються витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності

1	2	3
Додаткові статті Звіту, що враховуються при розрахунку фінансового результату до оподаткування		
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	Наводиться сума прибутку (збитку) від впливу інфляції на монетарні статті, визначених відповідно до норм НП(С)БО 22 «Вплив інфляції»
Дохід від благодійної допомоги***	2241	Наводиться отриманий дохід у сумі благодійної допомоги, яка відповідно до законодавства звільняється від оподаткування податком на додану вартість
* Додаткові статті, що повинні включатися до Звіту з метою деталізації статті «Інші операційні доходи».		
** Додаткові статті, що повинні включатися до Звіту з метою деталізації статті «Інші операційні витрати».		
*** Додаткова стаття, що повинна включатися до Звіту з метою деталізації статті «Інші доходи»		

Підставою для складання I розділу Звіту про фінансові результати є інформація про визнані в бухгалтерському обліку та відображені у журналі 6 «Облік доходів і результатів діяльності» доходи, а в журналі 5 «Облік витрат» – витрати (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Джерела інформації для складання першого розділу
Звіту про фінансові результати «Фінансові результати»**

Стаття	Код рядка	Джерело інформації		Види діяльності
		Шахова оборотна відомість	Журнали та відомості аналітичного обліку	
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	Д ^Г 70 К ^Г 79	Журнал 6 – ряд. 10 гр. 10	Операційна діяльність
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	Д ^Г 79 К ^Г 90	Журнал 5, розд. I – ряд. 1 гр. 3	
Валовий:				
–прибуток	2090	Позитивне значення різниці рядків 2000-2050		
–збиток	2095	Негативне значення різниці рядків 2000-2050		
Інші операційні доходи	2120	Д ^Г 71 К ^Г 79	Журнал 6 – ряд. 11 гр. 10	
Адміністративні витрати	2130	Д ^Г 79 К ^Г 92	Журнал 5, розд. I – ряд. 1 гр. 4	
Витрати на збут	2150	Д ^Г 79 К ^Г 93	Журнал 5, розд. I – ряд. 1 гр. 5	

1	2	3	4	5
Інші операційні витрати	2180	Д ^Г 79 К ^Г 94	Журнал 5, розд. I – ряд.1 гр.6	Операційна діяльність
Фінансові результати від операційної діяльності:				
–прибуток	2190	Позитивне значення алгебраїчної суми рядків 2090 (2095), 2120, 2130, 2150, 2180		
–збиток	2195	Негативне значення алгебраїчної суми рядків 2090 (2095), 2120, 2130, 2150, 2180		
Дохід від участі в капіталі	2200	Д ^Г 72 К ^Г 79	Журнал 6 – ряд. 14 гр. 10	Фінансова та інвестиційна діяльність
Інші фінансові доходи	2220	Д ^Г 73 К ^Г 79	Журнал 6 – ряд. 12 гр. 10	
Інші доходи	2240	Д ^Г 74 К ^Г 79	Журнал 6 – ряд. 13 гр. 10	
Фінансові витрати	2250	Д ^Г 79 К ^Г 95	Журнал 5, розд. I – ряд.1 гр.7	
Втрати від участі в капіталі	2255	Д ^Г 79 К ^Г 96	Журнал 5, розд. I – ряд.1 гр.8	
Інші витрати	2270	Д ^Г 79 К ^Г 97	Журнал 5, розд. I – ряд.1 гр.9	
Фінансовий результат до оподаткування:				
–прибуток	2290	Позитивне значення алгебраїчної суми рядків 2190 (2195), 2200, 2220, 2240, 2250, 2255, 2270		
–збиток	2295	Негативне значення алгебраїчної суми рядків 2190 (2195), 2200, 2220, 2240, 2250, 2255, 2270		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	Витрати з податку на прибуток (Д ^Г 79 К ^Г 981) Дохід з податку на прибуток (Д ^Г 74 К ^Г 79)		
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	Прибуток від припиненої діяльності після оподаткування Збиток від припиненої діяльності після оподаткування		
Чистий фінансовий результат:				
–прибуток	2350	Позитивне значення алгебраїчної суми рядків 2290 (2295), 2300, 2305		
–збиток	2355	Негативне значення алгебраїчної суми рядків 2290 (2295), 2300, 2305		

Ситуаційне завдання

Скласти Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), за перший квартал поточного року, ТзОВ «Кераміка», що належить до середніх підприємств. У першому кварталі поточного року здійснено операції, що вплинули на доходи, витрати і фінансові результати діяльності ТзОВ «Кераміка» (табл. 3.7).

**Бухгалтерські проведення з обліку доходів, витрат та результатів діяльності
ТзОВ «Кераміка»**

№ з/п	Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків, субрахунків		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	2	4	5	6
Доходи та витрати основної операційної діяльності				
1	Визнано дохід від реалізації товарів покупцям у сумі 567 000 000,00 грн., в т.ч. ПДВ	361	702	567 000 000,00
2	Відображено податкове зобов'язання за податком на додану вартість $\frac{567\,000\,000\text{ грн.} \times 20\%}{120\%} = 94\,500\,000\text{ грн.}$	702	6411	94 500 000,00
3	Відображено собівартість реалізованих товарів	902	282	302 400 000,00
4	Списано на фінансовий результат операційної діяльності:			
	– чистий дохід від реалізації товарів $567\,000\,000\text{ грн.} - 94\,500\,000\text{ грн.} = 472\,500\,000\text{ грн.}$	702	791	472 500 000,00
	– собівартість реалізованих товарів	791	902	302 400 000,00
Витрати, зумовлені операціями з управління діяльністю підприємства та збутом продукції				
1	Відображено нарахування заробітної плати працівникам:			
	– адміністративного апарату	92	661	12 600 000,00
	– відділу збуту	93	661	31 500 000,00
2	Проведено нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на заробітну плату працівників (за ставкою 22 %):			
	– адміністративного апарату $12\,600\,000\text{ грн.} \times 0,22 = 2\,772\,000\text{ грн.}$	92	651	2 772 000,00
	– відділу збуту $31\,500\,000\text{ грн.} \times 0,22 = 6\,930\,000\text{ грн.}$	93	651	6 930 000,00
3	Відображено нарахування амортизації на об'єкти основних засобів:			
	– загальногосподарського призначення	92	131	5 096 000,00
	– відділу збуту	93	131	4 445 000,00
4	Відображено витрати на службові відрядження працівників:			
	– адміністративного апарату	92	372	5 184 600,00
	– відділу збуту	93	372	3 780 000,00
5	Відображено податковий кредит за податком на додану вартість	6411	372	805 000,00
6	Визнано витрати у сумі одержаних послуг з опалення та водопостачання:			
	– адміністративних приміщень – 2 205 000 грн., без ПДВ	92	685	2 205 000,00
	– приміщення торгового центру – 5 985 000 грн., без ПДВ	93	685	5 985 000,00

1	2	4	5	6
7	Відображено податковий кредит за податком на додану вартість $(2\,205\,000\text{грн.} + 5\,985\,000\text{грн.}) \times 0,2 = 1\,638\,000\text{ грн.}$	6411	685	1 638 000,00
8	Нараховано податки, збори і обов'язкові платежі у сумі 840 000 грн.	92	641	840 000,00
9	Відображено витрати за розрахунково-касове обслуговування	92	685	2 400,00
10	Визнано витрати в частині рекламних послуг у сумі 1 512 000 грн., в т.ч. ПДВ $1\,512\,000\text{ грн.} - 252\,000\text{ грн.} = 1\,260\,000\text{ грн.}$	93	685	1 260 000,00
11	Відображено податковий кредит за податком на додану вартість $\frac{1\,512\,000\text{ грн.} \times 20\%}{120\%} = 252\,000\text{ грн.}$	6411	685	252 000,00
12	Списано на фінансовий результат операційної діяльності:			
	–адміністративні витрати	791	92	28 700 000,00
	–витрати на збут	791	93	53 900 000,00
Доходи та витрати іншої операційної діяльності				
1	Визнано дохід від реалізації будівельних матеріалів у сумі 10 500 000 грн., в т.ч. ПДВ	377	712	10 500 000,00
2	Відображено податкове зобов'язання за податком на додану вартість $\frac{10\,500\,000\text{ грн.} \times 20\%}{120\%} = 1\,750\,000\text{ грн.}$	712	6411	1 750 000,00
3	Відображено собівартість реалізованих будівельних матеріалів	943	205	6 370 000,00
4	Визнано дохід від операційної оренди основних засобів у сумі 5 880 000 грн., в т.ч. ПДВ	377	713	5 880 000,00
5	Відображено податкове зобов'язання за податком на додану вартість $\frac{5\,880\,000\text{ грн.} \times 20\%}{120\%} = 980\,000\text{ грн.}$	713	6411	980 000,00
6	Визнано дохід у сумі нарахованих покупцям штрафів за несвоєчасно проведені розрахунки	361	715	630 000,00
7	Визнано дохід у сумі віднесеної на матеріально відповідальну особу нестачі товарно-матеріальних цінностей	375	716	770 000,00
8	Визнано дохід у сумі списаної заборгованості перед постачальником	631	717	7 350 000,00
9	Відображено податкове зобов'язання за податком на додану вартість $7\,350\,000 \times 0,2 = 1\,470\,000\text{ грн.}$	631	6411	1 470 000,00
10	Визнано витрати у сумі створеного резерву сумнівних боргів	944	38	7 560 000,00
11	Визнано витрати у сумі втрат від знецінення товарів	946	282	756 000,00
12	Визнано витрати на вартість недостачі товарів	947	282	1 099 000,00
13	Визнано витрати у сумі нарахованого штрафу за податком на додану вартість	948	6411	2 415 000,00

1	2	4	5	6
14	Списано на фінансовий результат операційної діяльності:			
	–інші операційні доходи	71	791	22 400 000,00
	–інші операційні витрати	791	94	18 200 000,00
Доходи та витрати фінансової діяльності				
1	Відображено нарахування відсотків за користування короткостроковим кредитом банку	951	684	4 200 000,00
2	Визнано дохід за участь в капіталі від фінансових інвестицій, вкладених у ПАТ «Мінт»	141	721	170 100 000,00
3	Визнано втрати за участь в капіталі від фінансових інвестицій, вкладених у ПАТ «Комо»	961	141	19 600 000,00
4	Визнано дебіторську заборгованість у сумі оголошених дивідендів ПАТ «Мінт»	373	141	94 500 000,00
5	Списано на фінансовий результат фінансової діяльності:			
	–дохід від участі в капіталі	721	792	170 100 000,00
	–фінансові витрати	792	951	4 200 000,00
	–втрати від участі в капіталі	792	961	19 600 000,00
Доходи та витрати іншої звичайної діяльності				
1	Визнано дохід від реалізації поточних фінансових інвестицій	377	741	35 000 000,00
2	Відображено собівартість реалізованих поточних фінансових інвестицій	971	35	17 514 000,00
3	Відображено втрати від уцінки об'єктів основних засобів, які раніше не були дооцінені	975	10	8 190 000,00
4	Визнано витрати у сумі залишкової вартості ліквідованих основних засобів	976	10	6 580 000,00
5	Відображено податкове зобов'язання за податком на додану вартість, нараховане на залишкову вартість основного засобу <i>6 580 000 грн. × 0,2 = 1 316 000 грн.</i>	976	6411	1 316 000,00
6	Списано на фінансовий результат іншої звичайної діяльності:			
	–інші доходи	74	793	35 000 000,00
	–інші витрати	793	97	33 600 000,00
Витрати з податку на прибуток та визначення чистого прибутку (збитку)				
1	Нараховано податок на прибуток від звичайної діяльності	981	641	43 092 000,00
2	Списано на фінансовий результат нарахований податок на прибуток	791	981	43 092 000,00
3	Визначено чистий фінансовий результат (прибуток)	79	441	196 308 000,00

За наведеними господарськими операціями сформовано I розділ Звіту про фінансові результати ТзОВ «Кераміка» (табл. 3.8).

**I розділ Звіту про фінансові результати ТзОВ «Кераміка» за I квартал
поточного року**

Стаття	Код рядка	За звітний період
1	2	3
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	472 500
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(302 400)
Валовий:		
–прибуток	2090	170 100
–збиток	2095	–
Інші операційні доходи	2120	22 400
Адміністративні витрати	2130	(28 700)
Витрати на збут	2150	(53 900)
Інші операційні витрати	2180	(18 200)
Фінансові результати від операційної діяльності:		
–прибуток	2190	91 700
–збиток	2195	–
Дохід від участі в капіталі	2200	170 100
Інші фінансові доходи	2220	–
Інші доходи	2240	35 000
Фінансові витрати	2250	(4 200)
Втрати від участі в капіталі	2255	(19 600)
Інші витрати	2270	(33 600)
Фінансовий результат до оподаткування:		
–прибуток	2290	239 400
–збиток	2295	–
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(43 092)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	–
Чистий фінансовий результат:		
–прибуток	2350	196 308
–збиток	2355	–

3.5. Порядок визначення сукупного доходу

З метою приведення у відповідність показників фінансової звітності до норм міжнародних стандартів, зокрема п. 106 МСБО 1 «Подання фінансової звітності» до Звіту про фінансові результати, введено другий розділ «Сукупний дохід», в якому відображається результат переоцінок необоротних активів, фінансових інструментів та монетарних статей Балансу (таблиця 3.9).

Порядок визначення сукупного доходу у Звіті про фінансові результати

Стаття	Код рядка	Характеристика статей Звіту про фінансові результати
1	2	3
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	Наводиться сума дооцінки об'єктів основних засобів та нематеріальних активів, зменшена на суму уцінки таких об'єктів протягом звітної періоду в межах сум раніше проведених дооцінок, а також віднесення сум дооцінки до нерозподіленого прибутку (непокритого збитку)
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	Наводиться сума зміни балансової вартості об'єктів хеджування, визначена відповідно до норм НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти»
Накопичені курсові різниці	2410	Наводиться сума курсових різниць, які відображаються у складі власного капіталу та визнаються в іншому сукупному доході і визначаються відповідно до пункту 9 НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів». Такі курсові різниці виникають до фінансових інвестицій, вкладених у господарську діяльність нерезидентів
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	Наводиться частка іншого сукупного доходу асоційованих, дочірніх або спільних підприємств, облік фінансових інвестицій в які ведеться за методом участі в капіталі
Інший сукупний дохід	2445	Наводиться сума іншого сукупного доходу, для відображення якого за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю, або який не може бути включений до інших статей, наведених у другому розділі Звіту про фінансові результати
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	Визначається як алгебраїчна сума дооцінки (уцінки) необоротних активів, дооцінки (уцінки) фінансових інструментів, накопичених курсових різниць, частки іншого сукупного доходу асоційованих і спільних підприємств та іншого сукупного доходу <i>алгебраїчна сума рядків 2400, 2405, 2410, 2415, 2445</i>
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	Наводиться сума податку на прибуток, пов'язана з іншим сукупним доходом. Такий показник визначають за допомогою аналізу бази оподаткування податком на прибуток
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	Наводиться сума іншого сукупного доходу після вирахування податку на прибуток <i>різниця рядків 2450, 2455</i>
Сукупний дохід	2465	Розраховується як алгебраїчна сума чистого фінансового результату за звітний період та іншого сукупного доходу після оподаткування <i>алгебраїчна сума рядків 2350 (2355) та 2460</i>

3.6. Склад елементів операційних витрат. Порядок їх відображення у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)

Як зазначено вище показники третього розділу Звіту про фінансові результати формуються на підставі даних аналітичного обліку про операційні витрати за елементами (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати). У даному розділі Звіту наводиться інформація про елементи операційних витрат на виробництво і збут, управління та забезпечення іншої операційної діяльності. До таких витрат включаються визнані протягом звітного періоду витрати, понесені підприємством у процесі його діяльності, за вирахуванням внутрішнього обороту, тобто витрат у сумі собівартості продукції (робіт, послуг), виробленої і спожитої самим підприємством. Собівартість реалізованих товарів, запасів у цьому розділі не наводиться.

До складу матеріальних витрат належить вартість витрачених в операційній діяльності (крім продукції власного виробництва):

- сировини й матеріалів, які становлять основу виготовленої продукції (робіт, послуг);
- покупних матеріалів та комплектуючих виробів, що використовуються у процесі виробництва продукції (робіт, послуг);
- палива й енергії, використаних на технологічні та інші операційні цілі;
- тари й тарних матеріалів;
- інших запасів (будівельних матеріалів, запасних частин, МШП, товарів), використаних як основні та допоміжні матеріали в основній діяльності підприємства.

Із суми визнаних матеріалів вираховується вартість зворотних відходів, тобто залишку сировини, матеріалів, напівфабрикатів, електроенергії та інших видів матеріальних ресурсів, одержаних у процесі виробництва продукції (робіт, послуг), та які повністю або частково втратили споживчі властивості початкового ресурсу і через це використовуються з підвищеними витратами або зовсім не використовуються за прямим призначенням.

До складу витрат на оплату праці належать нарахована заробітна плата та прирівняні до неї виплати працівників, які виконують операції, що належать до операційної діяльності, зокрема:

– основна та додаткова заробітна плата, обчислена відповідно до прийнятих на підприємстві форм та систем оплати праці;

– виплати за невідпрацьований час (оплата щорічних відпусток, компенсація за невикористану відпустку, оплата перших п'яти днів тимчасової непрацездатності тощо);

– гарантійні та компенсаційні виплати персоналу, пов'язані з індексацією заробітної плати;

– інші виплати, які відносяться до складу витрат на оплату праці.

До відрахувань на соціальні заходи належить сума нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, обчислена за встановленими законодавством ставками на заробітну плату та включена до складу елемента «Витрати на оплату праці».

До витрат, зумовлених нарахуванням амортизації, належить сума нарахованого зносу на об'єкти основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів, що використовуються у виробництві, управлінні підприємством й збуті продукції.

До складу інших операційних витрат належать інші витрати операційної діяльності, невиключені до наведених вище елементів, зокрема:

– витрати на службові відрядження у межах норм, передбачених законодавством;

– витрати за отримані роботи (послуги) консультаційного й інформаційного характеру, пов'язані із забезпеченням операційної діяльності підприємства;

– витрати за отримані роботи і послуги виробничого та невиробничого характеру;

– сума нарахованих податків, зборів (обов'язкових платежів), крім непрямих податків, податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб;

- втрати від операційних курсових різниць, знецінення запасів та псування цінностей;
- витрати на послуги зв'язку;
- плата за розрахунково-касове обслуговування тощо.

Структура III розділу Звіту про фінансові результати «Елементи операційних витрат» та джерела інформації для його складення наведено у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Джерела інформації для складання III розділу Звіту про фінансові результати «Елементи операційних витрат»

Стаття	Код рядка	Джерело інформації – шахова оборотна відомість	
		При використанні рахунків 8 – го класу	При використанні рахунків 9 – го класу
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	Д ^Г 80 К ^Г 20, 21, 22, 25	Д ^Г 23, 91, 92, 93, 94 К ^Г 20, 21, 22, 25
Витрати на оплату праці	2505	Д ^Г 81 К ^Г 47, 66	Д ^Г 23, 91, 92, 93, 94 К ^Г 47, 66
Відрахування на соціальні заходи	2510	Д ^Г 82 К ^Г 47, 65	Д ^Г 23, 91, 92, 93, 94 К ^Г 47, 65
Амортизація	2515	Д ^Г 83 К ^Г 13	Д ^Г 23, 91, 92, 93, 94 К ^Г 13
Інші операційні витрати	2520	Д ^Г 84 К ^Г 36, 37, 38, 39, 47, 63, 64, 65, 68	Д ^Г 23, 91, 92, 93, 94 К ^Г 36, 37, 38, 39, 47, 63, 64, 65, 68
Разом	2550	Алгебраїчна сума рядків 2500, 2505, 2510, 2515, 2520	

3.7. Показники прибутковості акцій і порядок їх розрахунку

Порядок формування показників IV розділу Звіту про фінансові результати регламентується НП(С)БО 24 «Прибуток на акцію». Зазначений розділ заповнюють виключно: акціонерні товариства, прості або потенційні акції яких відкрито продаються та купуються на фондових біржах; товариства, що здійснюють емісію акцій. Інформація у даному розділі складається із п'яти рядків.

У рядку 2600 «Середньорічна кількість простих акцій» наводиться середньозважена кількість простих акцій, які перебували в обігу протягом звітного періоду. Такий показник визначається за формулою:

$$СК_{ПА} = \sum K_{ПА} \times Ч_{ЗК} \quad (3.1)$$

де $СК_{ПА}$ – середньорічна кількість простих акцій;

$\sum K_{ПА}$ – кількість простих акцій, що знаходяться в обігу за певний проміжок часу;

$Ч_{ЗК}$ – часові зважені коефіцієнти.

Часові зважені коефіцієнти визначаються за відповідні періоди за формулою:

$$Ч_{ЗК} = \frac{КД_{АО}}{КД_{Р}} \quad (3.2)$$

де $КД_{АО}$ – кількість днів перебування акцій в обігу;

$КД_{Р}$ – кількість днів у році.

У рядку 2605 «Скоригована середньорічна кількість простих акцій» наводиться середньорічна кількість простих акцій, що перебували в обігу, скоригована на середньорічну кількість потенційних простих акцій.

У рядку 2610 «Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію». Такий показник розраховується діленням різниці суми чистого прибутку (збитку) і суми дивідендів на привілейовані акції на середньорічну кількість простих акцій, що перебували в обігу:

$$ЧП_{ОПА} = \frac{(ЧП(З) - Д_{ПА})}{СК_{ПА}} \quad (3.3)$$

де $ЧП_{ОПА}$ – чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію;

$ЧП(З)$ – чистий прибуток (збиток) за рік (форма № 2, рядки 220 (225));

$Д_{ПА}$ – сума дивідендів, нарахованих на привілейовані акції.

У рядку 2615 «Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію» відображається показник, розрахований шляхом ділення скоригованого

чистого прибутку (збитку) на скориговану середньорічну кількість простих акцій, що перебували в обігу:

$$СЧП_{ПА} = \frac{(ЧП(33 - Д_{ПА}) + Д_{РППА} \pm Д_{КРППА}(B_{КРППА}))}{ССК_{ПА}} \quad (3.4)$$

де $СЧП_{ПА}$ – скоригований чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію;

$Д_{РППА}$ – сума визнаних за звітний рік дивідендів за розбавляючими потенційними простими акціями;

$Д_{КРППА}$ – сума зміни доходів, визнаних за умови конвертації розбавляючих потенційних простих акцій;

$B_{КРППА}$ – сума зміни витрат, визнаних за умови конвертації розбавляючих потенційних простих акцій;

$ССК_{ПА}$ – скоригована середньорічна кількість простих акцій.

У рядку 2650 «Дивіденди на одну просту акцію» відображається показник, розрахований шляхом ділення суми нарахованих дивідендів на кількість простих акцій, за якими виплачуються дивіденди.

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Назвіть законодавчі акти, що регулюють порядок складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).
2. Назвіть основну мету складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).
3. Наведіть джерела інформації для складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).
4. Охарактеризуйте елементи Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).
5. З яких розділів складається Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)?
6. Наведіть види діяльності, що є підставою для складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).
7. Дайте визначення терміну «дохід».

8. Дайте визначення терміну «витрати».
9. Охарактеризуйте критерії визнання доходів і витрат.
10. Наведіть класи рахунків бухгалтерського обліку, що є основою для складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).
11. Охарактеризуйте порядок визначення чистого фінансового результату (прибутку, збитку) у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід).
12. Охарактеризуйте порядок визначення фінансового результату від операційної діяльності у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід).
13. Охарактеризуйте порядок визначення чистого фінансового результату у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід).
14. Охарактеризуйте порядок визначення сукупного доходу у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід).
15. Наведіть склад елементів операційних витрат.

РОЗДІЛ 4

ЗВІТ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Метою розділу 4 є: розкриття сутності Звіту про рух грошових коштів; висвітлення мети та джерел інформації складання Звіту про рух грошових коштів; характеристика змісту статей та порядку складання Звіту про рух грошових коштів за прямим та непрямим методом

У розділі 4 розглядаються наступні питання:

- 4.1. Зміст та структура Звіту про рух грошових коштів
- 4.2. Порядок визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за прямим та непрямим методом
- 4.3. Порядок визначення руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності
- 4.4. Порядок визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності
- 4.5. Порядок визначення чистого руху грошових коштів за звітний період

Ключові терміни розділу 4:

Звіт про рух грошових коштів, грошові кошти, еквіваленти грошових коштів, чисте надходження грошових коштів, чисте витрачання грошових коштів, негрошові операції, операційна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансова діяльність, прямий метод, непрямий метод

4.1. Зміст та структура Звіту про рух грошових коштів

Звіт про рух грошових коштів – це звіт, що відображає надходження і видаток грошових коштів в результаті діяльності підприємства у звітному періоді. У даній формі фінансової звітності інформація розкривається наростаючим підсумком з початку року за звітний та аналогічний попередній період. У відповідності до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» метою складання Звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Задля правильного трактування економічного змісту показників Звіту наведемо визначення наступних понять: **грошові кошти** – це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання; **еквіваленти грошових коштів** – це короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів та характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості.

На відміну від інших звітних форм, інформація Звіту про рух грошових коштів за поточний та попередні періоди використовується для визначення майбутнього потоку грошових коштів, що дозволяє користувачам оцінити здатність підприємства проводити діяльність у майбутньому та погашати свої зобов'язання. Інформацію про чисте надходження або витрачання грошових коштів у Звіті розкривають у розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, дозволяючи користувачам оцінювати вплив проведених операцій на суму отриманих грошових коштів, а також здійснювати аналіз напрямів та обсягів їх витрачання. **Чисте надходження грошових коштів** – це перевищення суми надходжень грошових коштів над сумою їх видатків у звітному році, а **чисте витрачання** – перевищення суми видатків грошових коштів над їх надходженням.

До Звіту про рух грошових коштів не включаються внутрішні зміни у складі грошових коштів (переведення готівки із каси на поточний рахунок, з поточного рахунка на депозитний чи валютний рахунок тощо), а також

наступні негрошові операції: 1) отримання (повернення) об'єктів необоротних активів на умовах фінансової оренди; 2) бартерні операції; 3) обмін акцій власної емісії на акції і активи іншого суб'єкта господарювання тощо.

При складанні даної форми фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб відображення інформації про суми надходжень та видатків грошових коштів за видами діяльності із застосуванням прямого або непрямого методу. Зокрема, для розрахунку руху коштів у результаті операційної діяльності може бути використаний прямий або непрямий метод, а від інвестиційної та фінансової діяльності – тільки прямий метод. З цією метою у додатку 1 до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» передбачено різні форми Звіту про рух грошових коштів. Структуру Звіту про рух грошових коштів та алгоритм його складання за прямим методом представлено на рисунку 4.1.

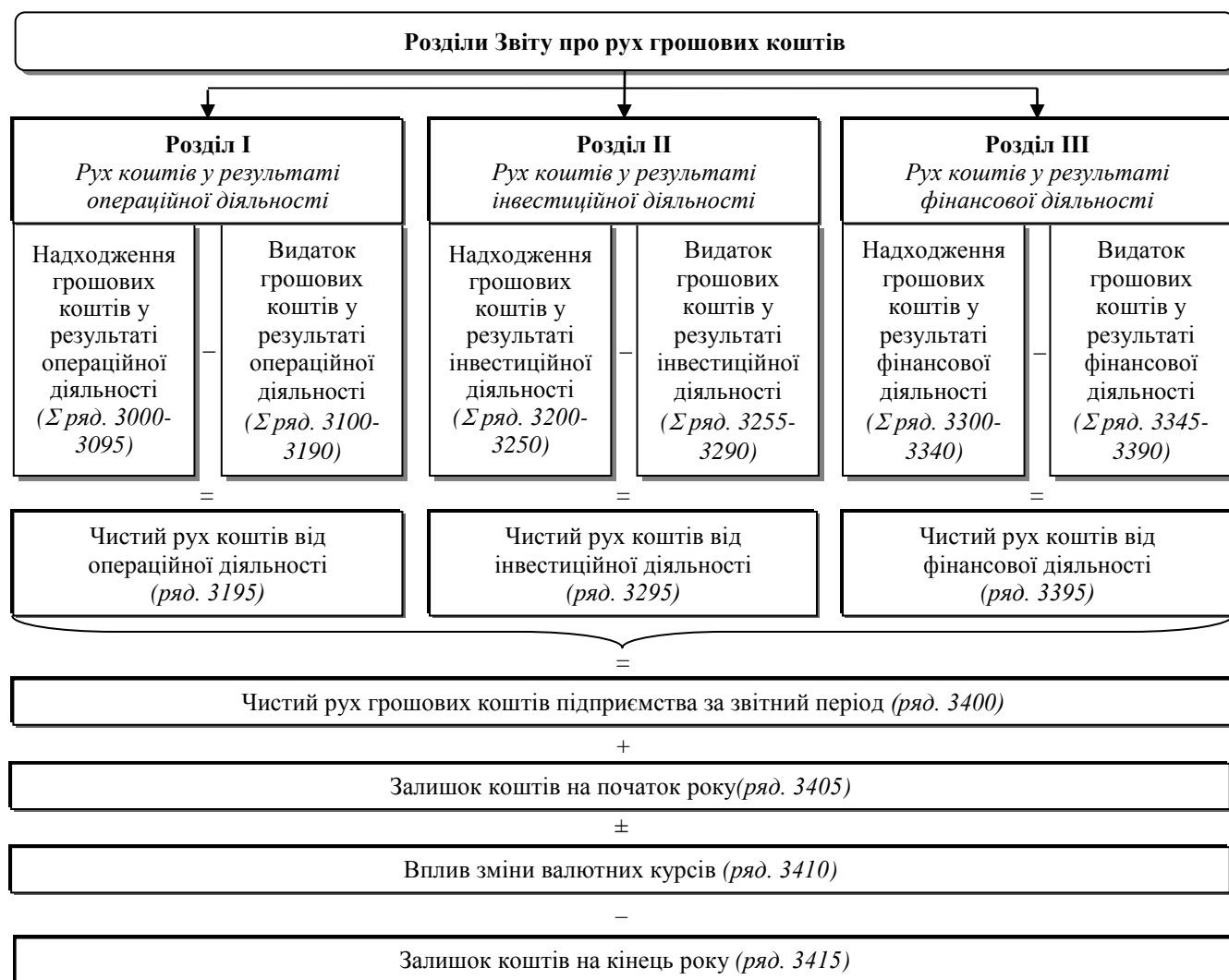

Рис. 4.1. Структура Звіту про рух грошових коштів за прямим методом

За прямим методом показники розкриваються вертикально: спершу за джерелами генерування грошових коштів з наступним розкриттям інформації про їх витрачання за конкретними напрямками. У Звіті про рух грошових коштів, складеному за прямим методом, показники за звітний період наводяться в одній графі. При цьому, суми надходжень відносяться на збільшення грошових коштів у результаті операційної діяльності, а витрачання (відображаються у дужках) – на видаток коштів.

4.2. Порядок визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за прямим та непрямим методом

Перший розділ Звіту, складний за прямим методом, призначений для розкриття інформації про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності, зокрема:

- надходження грошових коштів від покупців та замовників у результаті продажу продукції (товарів), виконання робіт і надання послуг, у тому числі отримані авансові платежі;
- надходження грошових коштів від операційної оренди необоротних активів та відсотків, нарахованих банками за зберігання коштів на рахунках;
- отримання штрафів, пені, неустойок від контрагентів за порушення норм законодавства та невиконання умов договорів;
- отримання субсидій, дотацій та цільового фінансування;
- сплачені постачальникам та підрядникам грошові кошти за товари, роботи і послуги, у тому числі перераховані аванси;
- грошові виплати працівникам та прирівняні до них виплати, аванси на відрядження;
- сплата податку на додану вартість, податку на прибуток, відрахувань на соціальні заходи та інших обов'язкових платежів;
- сплачені штрафи, пені, неустойки за порушення норм законодавства та невиконання умов договорів тощо.

Для складання першого розділу Звіту «Рух коштів в результаті операційної діяльності», за прямим методом, використовується підсумкова *Фінансова звітність та її аналіз*

інформація, відображена у журналі 1 та відомостях 1.1, 1.2 за рахунками 30 «Готівка» й 31 «Рахунки в банках» відповідно. Водночас, для достовірного групування операцій за видами діяльності здійснюється додаткова вибірка аналітичних даних про розрахункові операції (журнал 3 та відомості аналітичного обліку до нього). Інформація, відображена у I розділі Звіту, складеного за прямим методом, подана у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

**Характеристика статей I розділу Звіту про рух грошових коштів,
складеного за прямим методом**

Стаття	Код рядка	Характеристика статей Звіту про рух грошових коштів	Кореспонденція рахунків, субрахунків
1	2	3	4
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності			
<i>Надходження від:</i> Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000	Відображаються грошові надходження від основної діяльності: реалізація продукції (товарів, робіт, послуг); платежі за оренду інвестиційної нерухомості з урахуванням відповідних вирахувань з доходу (податок на додану вартість, акцизний податок, інші вирахування з доходу)	Д ^Г рах. № 30, 31 К ^Г рах. № 36
Повернення податків і зборів	3005	Відображаються одержані з бюджету на рахунки підприємства в установах банків суми податків і зборів	Д ^Г рах. № 31 К ^Г субрах. № 641, 642
у тому числі податку на додану вартість	3006	Відображаються одержані з бюджету на рахунки підприємства в установах банків суми податкового кредиту з податку на додану вартість	Д ^Г рах. № 31 К ^Г субрах. № 6411
Цільового фінансування	3010	Відображаються одержані для здійснення видатків на операційну діяльність підприємства надходження з бюджету та державних цільових фондів, а також отримані кошти цільового фінансування від інших осіб	Д ^Г рах. № 30, 31 К ^Г субрах. № 378, 425, рах. № 48
Інші надходження	3095	Відображаються інші надходження грошових коштів від операційної діяльності, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю, або не включені до першого розділу Звіту про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності, зокрема від реалізації оборотних активів, надходження від діяльності обслуговуючих господарств	Д ^Г рах. № 30, 31 К ^Г рах. № 18, 37, 66, 68, 69, субрах. № 711

1	2	3	4
Витрачання на оплату: Товарів (робіт, послуг)	3100	Відображаються грошові кошти, сплачені постачальникам і підрядникам за одержані товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи і надані послуги	(Д ^т рах. № 63 К ^т рах. № 30, 31)
Праці	3105	Відображаються виплачені працівникам заробітна плата та прирівняні до неї виплати (допомоги, винагороди)	(Д ^т рах. № 66 К ^т рах. № 30, 31)
Відрахувань на соціальні заходи	3110	Відображається сума сплаченого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	(Д ^т субрах. № 651 К ^т рах. № 31)
Зобов'язань з податків і зборів	3115	Відображається загальна сума сплачених до бюджету податків і зборів	(Д ^т субрах. № 641, 642 К ^т рах. № 31)
Інші витрачання	3190	Наводиться сума використаних грошових коштів на інші напрями операційної діяльності, для відображення якої за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або яка не включена до першого розділу Звіту, зокрема витрати на купівлю-продаж іноземної валюти	(Д ^т рах. № 39, 68, субрах. № 942 К ^т рах. № 30, 31)
Чистий рух коштів операційної діяльності від	3195	Відображається різниця між сумами грошових надходжень та грошових видатків операційної діяльності <i>Алгебраїчна сума рядків 3000, 3005, 3010, 3095 мінус сума рядків 3100, 3105, 3110, 3115, 3190 з урахуванням сум із додаткових рядків Звіту</i>	

У таблиці 4.2 наведено основні додаткові статті, які можуть бути включені до I розділу Звіту про рух грошових коштів, складеного за прямим методом.

Таблиця 4.2

Характеристика основних додаткових статей I розділу Звіту про рух грошових коштів, складеного за прямим методом

Додаткові статті Звіту	Код рядка	Характеристика додаткових статей Звіту	Кореспонденція рахунків, субрахунків
1	2	3	4
Надходження від отримання субсидій, дотацій	3011	Розкривається інформація про отримані з бюджетів та державних цільових фондів суми субсидій, дотацій	Д ^т рах. № 31 К ^т рах. № 48, субрах. № 378, 641, 642

1	2	3	4
Надходження авансів від покупців і замовників	3015	Відображається сума одержаної попередньої оплати та авансів від покупців і замовників під наступну поставку продукції (товарів, робіт, послуг)	Д ^т рах. № 30, 31 К ^т субрах. № 681
Надходження від повернення авансів	3020	Відображаються повернуті підприємству постачальниками і підрядниками суми попередньої оплати та попередньо наданих авансів грошовими коштами	Д ^т рах. № 30, 31 К ^т субрах. № 371
Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	3025	Відображається сума одержаних підприємством відсотків (процентів), нарахованих на залишки коштів, що зберігаються на рахунках в банках	Д ^т рах. № 31 К ^т субрах. № 377, 685
Надходження від боржників неустойки (штрафів, пені)	3035	Відображаються одержані підприємством грошові кошти в частині економічних (фінансових) санкцій за порушення норм законодавства та умов договорів	Д ^т рах. № 30, 31 К ^т рах. № 18, 36, 37, 63, 68
Надходження від операційної оренди	3040	Відображаються суми грошових надходжень від операційної оренди, крім надходжень від оренди інвестиційної нерухомості	Д ^т рах. № 30, 31 К ^т субрах. № 377
Надходження від отримання роялті, авторських винагород	3045	Відображаються суми, отримані як винагорода за користування або за надання права користування будь-яким авторським та суміжним правом	Д ^т рах. № 30, 31 К ^т субрах. № 373
Надходження від страхових премій	3050	Відображається страховиками надходження грошових коштів у сумі страхових премій	Д ^т рах. № 31 К ^т субрах. № 36
Зобов'язання з податку на прибуток	3116	Відображається сума сплаченого до бюджету податку на прибуток за умови, що податок конкретно не ототожнюється з фінансовою або інвестиційною діяльністю	(Д ^т субрах. № 6413 К ^т рах. № 31)
Зобов'язання з податку на додану вартість	3117	Відображається сума сплаченого до бюджету податку на додану вартість	(Д ^т субрах. № 6411 К ^т рах. № 31)
Зобов'язання з інших податків і зборів	3118	Відображаються суми сплачених інших податків і зборів (крім податку на додану вартість, податку на прибуток, зобов'язань із загальнообов'язкового державного соціального страхування)	(Д ^т субрах. № 641, 642 К ^т рах. № 31)
Витрачання на оплату авансів	3135	Відображаються суми попередньої оплати та авансових платежів постачальникам та підрядникам за товарно-матеріальні цінності (роботи, послуги) в рахунок наступної поставки товарів (виконання робіт, надання послуг)	(Д ^т субрах. № 371 К ^т рах. № 30, 31)
Витрачання на оплату повернення авансів	3140	Відображаються суми повернених попередньої оплати та авансів покупцям і замовникам	(Д ^т субрах. № 681 К ^т рах. № 30, 31)

1	2	3	4
Витрачання на оплату цільових внесків	3145	Відображається сума сплачених цільових та благодійних внесків	(Д ^Г субрах. № 949 К ^Г рах. № 30, 31)
Витрачання на оплату зобов'язань за страховими контрактами	3150	Відображаються страховиками суми, сплачені клієнтам за страховими контрактами	(Д ^Г субрах. № 685 К ^Г рах. № 31)

Структуру Звіту про рух грошових коштів та алгоритм його складання за непрямим методом представлено на рисунку 4.2.

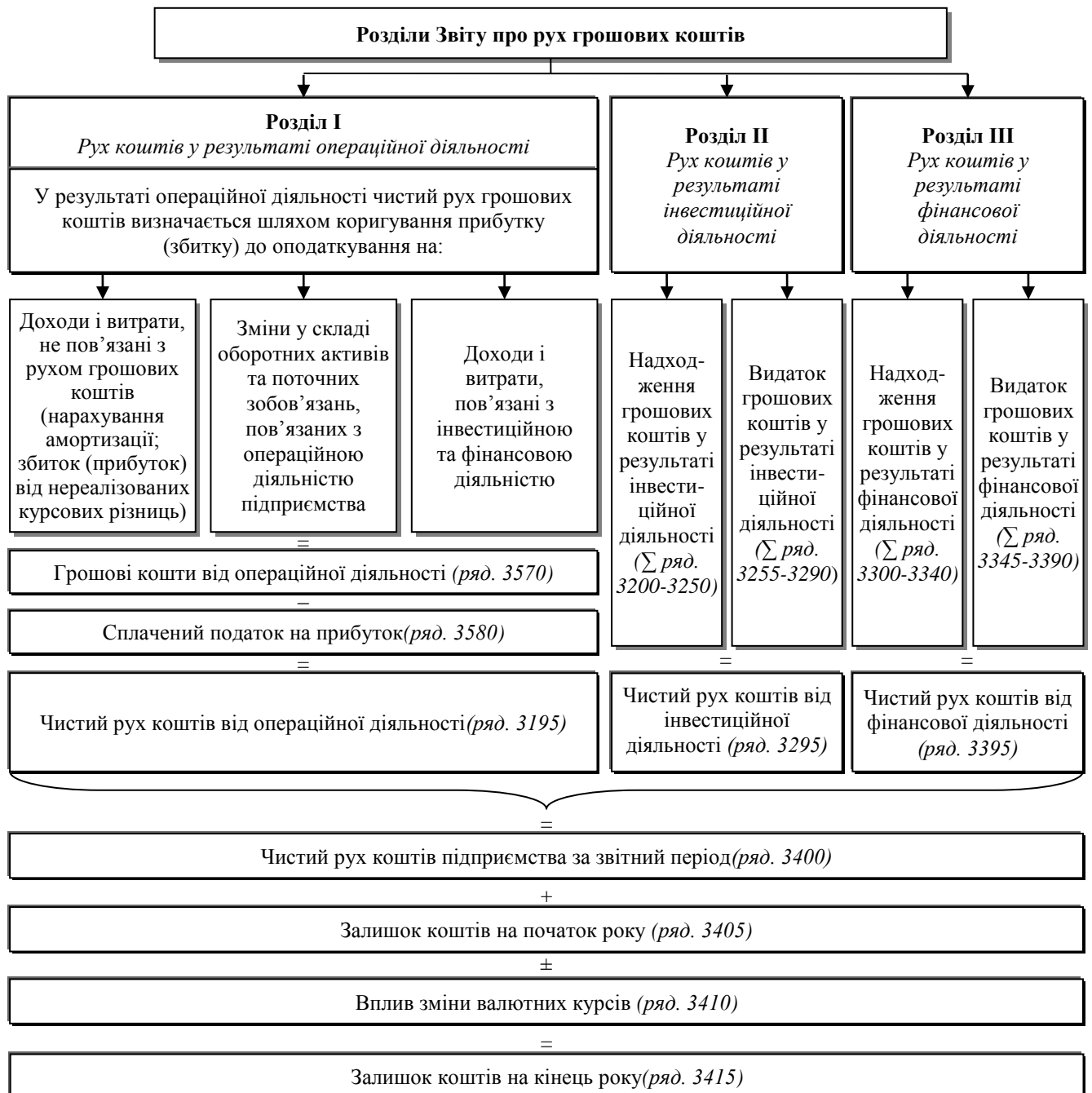

Рис. 4.2. Структура Звіту про рух грошових коштів за непрямим методом

Додатком 1 до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» передбачено, що при складанні Звіту уся інформація про рух грошових коштів наводиться у розрізі наступних граф:

1) «Надходження», де відображається збільшення грошових коштів на підставі відомостей 1.1 (дебет рахунка № 30 «Готівка») та 1.2 (дебет рахунка № 31 «Рахунки в банках»);

2) «Видаток», де відображається зменшення грошових коштів на підставі даних журналу 1 за кредитом рахунків № 30 «Готівка», № 31 «Рахунки в банках».

Інформація, яка відображається у I розділі Звіту, складеного за непрямим методом, наведена у таблиці 4.3.

Таблиця 4.3

Характеристика статей першого розділу Звіту про рух грошових коштів, складеного за непрямим методом

Стаття	Код рядка	Надходження грошових коштів	Видаток грошових коштів
1	2	3	4
Рух коштів у результаті операційної діяльності			
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	3500	Відображається прибуток до оподаткування за звітний період, наведений у рядку 2350 Звіту про фінансові результати	Відображається збиток до оподаткування за звітний період, наведений у рядку 2355 Звіту про фінансові результати
Коригування на: – амортизацію необоротних активів	3505	Відображається нарахована протягом звітного періоду амортизація на необоротні активи, наведена у рядку 2515 Звіту про фінансові результати	X
–збільшення (зменшення) забезпечень	3510	Відображається збільшення у складі забезпечень наступних витрат і платежів, не пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю	Відображається зменшення у складі забезпечень наступних витрат і платежів, не пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю
–збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць	3515	Відображаються збитки від курсових різниць внаслідок перерахунку грошових коштів та їх еквівалентів в іноземній валюті	Відображаються прибутки від курсових різниць внаслідок перерахунку грошових коштів та їх еквівалентів в іноземній валюті

1	2	3	4
–збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій	3520	Відображається збиток від володіння та реалізації фінансових інвестицій (дивіденди, відсотки тощо); продажу інвестиційної нерухомості; необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття; інших довгострокових активів; обміну оборотних активів на необоротні активи і фінансові інвестиції; неопераційних курсових різниць; інші прибутки і збитки від інвестиційної та фінансової діяльності	Відображається прибуток від володіння та реалізації фінансових інвестицій (дивіденди, відсотки тощо); продажу інвестиційної нерухомості; необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття; інших довгострокових активів; обміну оборотних активів на необоротні активи і фінансові інвестиції; неопераційних курсових різниць; інші прибутки і збитки від інвестиційної та фінансової діяльності
Зменшення (збільшення) оборотних активів	3550	Відображається зменшення статей другого розділу активу Балансу «Оборотні активи»* * Крім статей «Грошові кошти та їх еквіваленти», «Поточні фінансові інвестиції». При цьому, у загальну зміну не включаються: 1) зміни в складі оборотних активів, які є наслідком негрошових операцій: а) інвестиційної діяльності (обмін на необоротні активи, фінансові інвестиції тощо); б) фінансової діяльності (виплата дивідендів або погашення зобов'язань з фінансової оренди виробничими запасами, продукцією, товарами тощо, негрошові внески до статутного капіталу, включення фінансових витрат до собівартості продукції тощо) або виправлення помилок минулих років; 2) зміна дебіторської заборгованості поточного податку на прибуток та ПДВ, що виникає внаслідок інвестиційної діяльності; 3) зменшення статей внаслідок переведення оборотних активів до складу групи вибуття; 4) збільшення дебіторської заборгованості внаслідок відображення операцій з реалізації інвестиційної нерухомості, необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття, а також зменшення зазначеної дебіторської заборгованості внаслідок її погашення	Відображається збільшення статей другого розділу активу Балансу «Оборотні активи»*
Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань	3560	Відображається збільшення статей третього розділу пасиву Балансу «Поточні зобов'язання і забезпечення»** ** Крім статей «Короткострокові кредити банків», «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками», «Поточні забезпечення», сум зобов'язань за відсотками та інших зобов'язань, не пов'язаних з операційною діяльністю). При цьому, у загальну зміну не включаються:	Відображається зменшення статей третього розділу пасиву Балансу «Поточні зобов'язання і забезпечення»**

1	2	3	4
		1) зміни в складі поточних зобов'язань, які є наслідком негрошових операцій з включення поточних зобов'язань до групи вибуття, інвестиційної діяльності та фінансової діяльності (погашення поточного зобов'язання шляхом передачі необоротних активів і фінансових інвестицій, зарахування внесків до капіталу тощо) або виправлення помилок минулих років; 2) зменшення суми зобов'язань та податку на додану вартість, що виникає внаслідок інвестиційної діяльності; 3) зміна доходів майбутніх періодів унаслідок їх утворення від операцій з коштами цільового фінансування, подальшого їх визнання доходами поточного періоду, повернення коштів цільового фінансування, зменшення доходів майбутніх періодів унаслідок включення до групи вибуття	
Грошові кошти від операційної діяльності	3570	Відображається різниця між сумами надходжень та видатків грошових коштів після коригування прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування	
Сплачений податок на прибуток	3580	X	Відображається сплата податку на прибуток за умови, що він конкретно не ототожнюється з фінансовою або інвестиційною діяльністю
Чистий рух коштів операційної діяльності	3195	Відображається результат руху коштів від операційної діяльності	

4.3. Порядок визначення руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності

Другий розділ Звіту призначений для розкриття інформації про рух грошових коштів від інвестиційної діяльності, зокрема:

- надходження грошових коштів від продажу об'єктів основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів;
- надходження грошових коштів від реалізації фінансових інвестицій;
- отримання грошових коштів у вигляді відсотків та дивідендів за фінансовими активами;
- сплата грошових коштів за придбані об'єкти основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів;
- сплата грошових коштів за придбані цінні папери тощо.

Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності визначається за підсумковими даними журналу 1 та відомостей аналітичного обліку 1.1 й 1.2, а

також на підставі змін статей першого розділу активу Балансу «Необоротні активи» та статті «Поточні фінансові інвестиції» другого розділу активу Балансу «Оборотні активи». Інформація, яка відображається у другому розділі Звіту, наведена у таблиці 4.4.

Таблиця 4.4

Характеристика II розділу Звіту про рух грошових коштів

Стаття	Код рядка	Характеристика статей Звіту про рух грошових коштів	Кореспонденція рахунків, субрахунків
1	2	3	4
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності			
<i>Надходження від реалізації:</i>			
– фінансових інвестицій	3200	Відображаються грошові надходження від продажу акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток у капіталі інших підприємств (інші, ніж надходження за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей)	Д ^т рах. № 31 К ^т субрах. № 377, 741
– необоротних активів	3205	Відображається надходження грошових коштів від продажу інвестиційної нерухомості, необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття, а також інших довгострокових необоротних активів (крім фінансових інвестицій)	Д ^т рах. № 30, 31 К ^т субрах. № 377
<i>Надходження від отриманих:</i>			
– відсотків	3215	Відображається надходження грошових коштів у вигляді відсотків за позики, надані іншим сторонам (інші, ніж позики, здійснені фінансовою установою) за фінансовими інвестиціями в боргові цінні папери, за використання переданих у фінансову оренду необоротних активів тощо	Д ^т рах. № 31 К ^т субрах. № 373
– дивідендів	3220	Відображаються грошові надходження у вигляді дивідендів від володіння акціями або частками у капіталі інших підприємств (крім виплат за такими інструментами, які визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей)	Д ^т рах. № 31 К ^т субрах. № 373
Надходження від деривативів	3225	Відображаються надходження грошових коштів, зокрема від ф'ючерських контрактів, форвардних контрактів, контрактів «своп» та опціонів (за винятком тих контрактів, які укладаються для основної діяльності підприємства, або коли надходження класифікуються як фінансова діяльність)	Д ^т рах. № 31 К ^т рах. № 352
Інші надходження	3250	Відображаються надходження, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не включені до попередніх статей другого розділу Звіту	Д ^т рах. № 30, 31 К ^т субрах. № 18, 377

1	2	3	4
<i>Витрачання на придбання:</i>			
– фінансових інвестицій	3255	Відображаються виплати грошових коштів для придбання акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток участі у спільних підприємствах (інші, ніж виплати за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей)	(Д ^т рах. № 14, 35 К ^т рах. № 31)
– необоротних активів	3260	Відображаються виплати грошових коштів для придбання (створення) основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів (крім фінансових інвестицій), а також суми відсотків, включених до вартості будівництва (створення, вирощування тощо) необоротних активів	(Д ^т субрах. № 371, 377, 63, 685 К ^т рах. № 31)
Виплати за деривативами	3270	Відображаються виплати грошових коштів за деривативами, зокрема ф'ючерсними контрактами, форвардними контрактами, контрактами «своп» та опціонами тощо (за винятком випадків, коли такі контракти укладаються для операційної діяльності підприємства або виплати класифікуються як фінансова діяльність)	(Д ^т субрах. № 352 К ^т рах. № 31)
Інші платежі	3290	Відображаються інші платежі, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не включені до попередніх статей другого розділу Звіту	(Д ^т рах., субрах. № 371, 377, 63, 685 К ^т рах. № 30, 31)
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	Відображається різниця між сумами грошових надходжень та грошових видатків інвестиційної діяльності <i>Алгебраїчна сума рядків 3200, 3205, 3215, 3220, 3225, 3250 мінус алгебраїчна сума рядків 3255, 3260, 3270, 3290</i>	

У таблиці 4.5 наведено додаткові статті, які можуть бути відображені у другому розділі Звіту про рух грошових коштів.

Таблиця 4.5

Характеристика додатк. статей II розділу Звіту про рух грошових коштів

Додаткові статті Звіту	Код рядка	Характеристика додаткових статей Звіту
1	2	3
Надходження від погашення позик	3230	Відображаються надходження грошових коштів від повернення авансів та позик, наданих іншим сторонам, пов'язаних з інвестиційною діяльністю*
Надходження від вибуття дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці	3235	Відображається надходження грошових коштів від продажу дочірніх підприємств та інших господарських одиниць (за вирахуванням грошових коштів, які були реалізовані у складі майнового комплексу)

1	2	3
Витрачання на надання позик	3275	Відображаються виплати грошових коштів для надання авансів та позик, пов'язаних з інвестиційною діяльністю*
Витрачання на придбання дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці	3280	Відображаються виплати грошових коштів на придбання дочірніх підприємств та інших господарських одиниць (за вирахуванням грошових коштів, придбаних у складі майнового комплексу)
* Крім фінансових установ		

4.4. Порядок визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності

Третій розділ Звіту призначений для розкриття інформації про рух грошових коштів від фінансової діяльності, зокрема:

- надходження грошових коштів у сумі погашення заборгованості за внесками до статутного, пайового капіталу, визнаного емісійного доходу та додаткових внесків засновників;
- надходження коштів від випуску боргових цінних паперів;
- отримання грошових позик;
- сплачені кошти акціонерам (засновникам) у процесі викупу акцій власної емісії чи часток у статутному капіталі;
- сплачені відсотки за користування кредитами та облігаціями власної емісії;
- повернені банківські кредити;
- виплачені дивіденди акціонерам (засновникам) тощо.

Рух коштів у результаті фінансової діяльності визначається за підсумковими даними журналу 1 та відомостей 1.1 й 1.2, а також на підставі результатів аналізу змін інформації про власний капітал й зобов'язання, утворених операціями фінансової діяльності, що відображаються у статтях наступних розділів пасиву Балансу: «Власний капітал», «Довгострокові зобов'язання і забезпечення», «Поточні зобов'язання і забезпечення»,

Інформація, яка відображається у третьому розділі Звіту, наведена у таблиці 4.6.

Характеристика III розділу Звіту про рух грошових коштів

Стаття	Код рядка	Характеристика статей Звіту про рух грошових коштів	Кореспонденція рахунків, субрахунків
1	2	3	4
Рух коштів у результаті фінансової діяльності			
<i>Надходження від:</i>			
Власного капіталу	3300	Відображаються надходження грошових коштів від розміщення акцій та інших операцій, що приводять до збільшення власного капіталу (емісійний дохід, додаткові внески засновників, безповоротна фінансова допомога)	Д ^Г рах. № 30, 31 К ^Г рах., субрах. № 46, 41, 421, 422, 425
Отримання позик	3305	Відображаються надходження грошових коштів у результаті утворення боргових зобов'язань (позик, векселів, облігацій, а також інших видів короткострокових і довгострокових зобов'язань, не пов'язаних з операційною й інвестиційною діяльністю)	Д ^Г рах. № 30, 31 К ^Г рах. № 50, 51, 52, 60, 62
Інші надходження	3340	Відображаються інші надходження грошових коштів, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не включені до попередніх статей третього розділу Звіту (надходження від фінансової оренди необоротних активів)	Д ^Г рах. № 31 К ^Г рах. № 53
<i>Витрачання на:</i> Викуп власних акцій	3345	Відображаються виплати грошових коштів для придбання власних акцій	(Д ^Г рах. № 45 К ^Г рах. № 30, 31)
Погашення позик	3350	Відображаються виплати грошових коштів для погашення отриманих позик	(Д ^Г рах. № 60, 61 К ^Г рах. № 31)
Сплату дивідендів	3355	Відображаються дивіденди, сплачені грошовими коштами	(Д ^Г субрах. № 671 К ^Г рах. № 30, 31)
Інші платежі	3390	Відображаються платежі, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не включені до попередніх статей третього розділу Звіту (сплачена орендна плата за користування об'єктами за договором фінансової оренди)	(Д ^Г субрах. № 672, 684 К ^Г рах. № 30, 31)
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	Відображається різниця між сумами грошових надходжень та грошових видатків фінансової діяльності <i>Алгебраїчна сума рядків 3300, 3305, 3340 мінус алгебраїчна сума рядків 3345, 3350, 3355, 3390</i>	

У таблиці 4.7 наведено додаткові статті, які можуть бути відображені у третьому розділі Звіту про рух грошових коштів.

Таблиця 4.7

**Характеристика додаткових статей III розділу
Звіту про рух грошових коштів**

Додаткові статті Звіту	Код рядка	Характеристика додаткових статей Звіту
1	2	3
Надходження від продажу частки в дочірньому підприємстві	3310	Відображаються надходження грошових коштів від продажу частки в дочірньому підприємстві, яка не привела до втрати контролю над таким суб'єктом
Витрачання на сплату відсотків	3360	Відображаються суми грошових коштів, використаних на сплату відсотків за користування позиковим капіталом, використаним у фінансовій діяльності, окрім сум відсотків, які капіталізуються
Витрачання на сплату заборгованості з фінансової оренди	3365	Відображаються сума сплаченої заборгованості з фінансової оренди
Витрачання на придбання частки в дочірньому підприємстві	3370	Відображаються виплати грошових коштів на придбання додаткової частки в дочірньому підприємстві
Витрачання на виплати неконтрольованим часткам у дочірніх підприємствах	3375	В консолідованому звіті про рух грошових коштів відображаються виплати грошових коштів неконтрольованим часткам в дочірніх підприємствах

4.5. Порядок визначення чистого руху грошових коштів за звітний період

Після визначення чистого руху коштів від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності розраховується чистий рух коштів підприємства за звітний період (рядок 3400), як алгебраїчна сума рядків 3195 «Чистий рух коштів від операційної діяльності», 3295 «Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності» та 3395 «Чистий рух коштів від фінансової діяльності». На наступному етапі обчислюється залишок коштів на кінець року (табл. 4.8).

Таблиця 4.8

Порядок визначення у Звіті про рух грошових коштів залишку коштів на кінець року

Стаття	Код рядка	Характеристика статей Звіту про рух грошових коштів
1	2	3
Залишок коштів на початок року	3405	Відображається залишок грошових коштів на початок року, наведений у рядку 1165 «Грошові кошти та їх еквіваленти» другого розділу активу Балансу «Оборотні активи»

1	2	3
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	Відображається сума збільшення (зменшення) залишку грошових коштів у результаті перерахунку іноземної валюти при зміні валютних курсів протягом звітного періоду
Залишок коштів на кінець року	3415	Відображається залишок грошових коштів на кінець року, який повинен дорівнювати наведеному у Балансі залишку грошових коштів та грошових еквівалентів на кінець звітного періоду <i>Алгебраїчна сума рядків 3400, 3405, 3410</i>

Ситуаційне завдання

ПАТ «Асканій» є суб'єктом підприємницької діяльності та здійснює операції із грошовими коштами.

Завдання: скласти Звіт про рух грошових коштів ПАТ «Асканій» із застосуванням прямого методу.

Дані для виконання завдання:

1) залишок грошових коштів на поточному рахунку ПАТ «Асканій» станом на 01 січня поточного року становить 960 000 грн.

2) у звітному році ПАТ «Асканій» здійснено операції, що вплинули на рух грошових коштів (таблиця 4.9).

Таблиця 4.9

Бухгалтерські проведення з обліку грошових коштів ПАТ «Асканій»

№ з/п	Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків, субрахунків		Сума, грн./Євро
		Дебет	Кредит	
1	2	4	5	6
Операції з руху коштів у результаті операційної діяльності				
1	На поточний рахунок Товариства отримано грошові кошти:			
	– від вітчизняних покупців за реалізовану готову продукцію	311	361	15 926 950 грн.
	– від іноземного покупця за реалізовану готову продукцію у сумі 29 000 євро. Курс євро на дату здійснення операції 40,45 грн. <i>29 000 Євро × 40,45 = 1 173 050 грн.</i>	312	362	29 000 євро 1 173 050 грн.
	– від вітчизняних постачальників в рахунок погашення заборгованості за виставленими претензіями	311	374	90 000 грн.
2	На поточний рахунок Товариства з бюджету отримано суму експортного відшкодування податку на додану вартість	311	6411	120 000 грн.

1	2	4	5	6
3	На поточний рахунок отримано допомогу з тимчасової втрати працездатності від Фонду соціального страхування	311	378	70 000 грн.
4	З поточного рахунка сплачено грошові кошти:			
	– вітчизняним постачальникам за раніше отримані виробничі запаси	631	311	8 185 630 грн.
	– іноземному постачальнику за раніше отримані виробничі запаси у сумі 11 500 євро. Курс євро на дату здійснення операції – 40,38 грн. <i>11 500 Євро × 40,38 = 464 370 грн.</i>	632	312	11 500 євро 464 370 грн.
5	Визнано втрати у сумі позитивної курсової різниці, нарахованої на залишок грошових коштів валютного рахунку <i>29 000 Євро × (40,45 – 40,38) = 784,00 грн.</i>	945	312	2 030 грн.
6	В касу оприбутковано кошти із поточного рахунку	301	311	3 264 840 грн.*
7	З каси виплачено:			
	– заробітну плату працівникам – аванс на відрядження	661 372	301 301	2 950 000 грн. 314 840 грн.
8	З поточного рахунку перераховано:			
	– військовий збір за ставкою 1,5 %	641	311	54 969 грн.
	– єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за ставкою 22 %	651	311	806 211 грн.
	– податок на прибуток	6413	311	970 404 грн.
	– податок на доходи фізичних осіб	6414	311	659 627 грн.
Операції з руху коштів у результаті інвестиційної діяльності				
1	З поточного рахунку Товариства сплачено кошти за придбані акції ПАТ «Ялта», що обліковуються методом участі в капіталі	141	311	1 200 000 грн.
2	На поточний рахунок від ПАТ «Ялта» отримано дивіденди, визнані за фінансовими інвестиціями, що обліковуються методом участі в капіталі	311	373	180 000 грн.
3	На поточний рахунок отримано грошові кошти від покупців за продані об'єкти основних засобів	311	377	420 000 грн.
4	З поточного рахунку Товариства перераховано:			
	– попередню оплату для виконання проектних робіт на спорудження об'єкта основного засобу – грошові кошти в рахунок погашення заборгованості перед підрядниками за виконані будівельно-монтажні роботи	371 631	311 311	985 000 грн. 6 205 000 грн.
Операції з руху коштів у результаті фінансової діяльності				
1	На поточний рахунок Товариства зараховано кошти від акціонерів:			
	– на номінальну вартість додатково випущених власних акцій <i>9 100 шт. × 360,00 грн. = 3 276 000 грн.</i>	311	46	3 276 000 грн.

1	2	4	5	6
	– на суму перевищення ціни продажу над номінальною вартістю акцій <i>9 100 шт. × (400,00 – 360,00 грн.) = 364 000 грн.</i>	311	421	364 000 грн.
2	На поточний рахунок зараховано довгостроковий кредит банку у національній валюті	311	501	6 000 000 грн.
3	З поточного рахунка перераховано обслуговуючому банку:			
	– нараховані відсотки за кредит	684	311	1 060 000 грн.
	– частину суми довгострокового кредиту, переведеного до складу поточної заборгованості	611	311	3 200 000 грн.
* внутрішній оборот з обліку грошових коштів не включається до Звіту про рух грошових коштів				

За даними прикладу сформований Звіт про рух грошових коштів ПАТ «Асканій» за поточний рік (табл. 4.10).

Таблиця 4.10

Звіт про рух грошових коштів ПАТ «Асканій», складений із застосуванням прямого методу

Стаття	Код рядка	За звітний період
1	2	3
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності		
<i>Надходження від:</i>		
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000	17 100
Повернення податків і зборів	3005	120
у тому числі податку на додану вартість	3006	120
Цільового фінансування	3010	70
Інші надходження	3095	90
<i>Витрачання на оплату:</i>		
Товарів (робіт, послуг)	3100	(8 650)
Праці	3105	(2 950)
Відрахувань на соціальні заходи	3110	(806)
Зобов'язань з податків і зборів	3115	(1 685)
Інші витрачання	3190	(315)
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	2 974
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності		
<i>Надходження від реалізації:</i>		
– фінансових інвестицій	3200	
– необоротних активів	3205	420
<i>Надходження від отриманих:</i>		
– відсотків	3215	
– дивідендів	3220	180
Надходження від деривативів	3225	

1	2	3
Інші надходження	3250	
<i>Витрачання на придбання:</i>		
– фінансових інвестицій	3255	(1 200)
– необоротних активів	3260	(7 190)
Виплати за деривативами	3270	
Інші платежі	3290	
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	(7 790)
ІІІ. Рух коштів у результаті фінансової діяльності		
<i>Надходження від:</i>		
Власного капіталу	3300	3 640
Отримання позик	3305	6 000
Інші надходження	3340	
<i>Витрачання на:</i>		
Викуп власних акцій	3345	
Погашення позик	3350	(3 200)
Сплату дивідендів	3355	
Інші платежі	3390	(1 060)
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	5 380
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	564
Залишок коштів на початок року	3405	960
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	(2)
Залишок коштів на кінець року	3415	1 522

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Назвіть законодавчі акти, що регулюють порядок складання Звіту про рух грошових коштів.
2. Наведіть джерела інформації для складання Звіту про рух грошових коштів.
3. Дайте визначення терміну «грошові кошти».
4. Дайте визначення терміну «еквіваленти грошових коштів».
5. Дайте визначення терміну «негрошові операції».
6. Дайте характеристику чистого надходження грошових коштів.
7. Дайте характеристику чистого витрачання грошових коштів.
8. Назвіть методи за якими складається Звіт про рух грошових коштів.
9. Охарактеризуйте прямий метод складання Звіту про рух грошових коштів.
10. Охарактеризуйте непрямий метод складання Звіту про рух грошових коштів.

11. З яких розділів складається Звіт про рух грошових коштів ?
12. Охарактеризуйте порядок визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності.
13. Охарактеризуйте порядок визначення руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності.
14. Охарактеризуйте порядок визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності.
15. Поясніть взаємозв'язок Звіту про рух грошових коштів з іншими формами фінансової звітності.

РОЗДІЛ 5

ЗВІТ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ

Метою розділу 5 є: *характеристика* змісту власного капіталу, його функцій та складових; *розкриття* сутності Звіту про власний капітал, мети та джерел інформації для його складання; *характеристика* змісту статей та порядку складання Звіту про власний капітал

У розділі 5 розглядаються наступні питання:

- 5.1. Власний капітал: поняття, функції та складові
- 5.2. Зміст та форма Звіту про власний капітал, мета його складання
- 5.3. Порядок складання Звіту про власний капітал

Ключові терміни розділу 5:

Звіт про власний капітал, власний капітал, вкладений (інвестований) капітал, статутний капітал, пайовий капітал, додатково вкладений капітал, накопичений капітал, нерозподілений прибуток, непокритий збиток, капітал у дооцінках, інший додатковий капітал, резервний капітал, коригуючий капітал, неоплачений капітал, вилучений капітал

5.1. Власний капітал: поняття, функції та складові

На початковому етапі діяльності будь-якого суб'єкта господарювання власний капітал визначається як стартовий та відповідає вартості внесених засновниками ресурсів у господарську діяльність підприємства. Тому на даному етапі головне балансове рівняння має вигляд:

$$A = CK \quad (5.1)$$

де: A – активи;

CK – статутний капітал.

В подальшому, здійснюючи фінансово-господарську діяльність, підприємства вступають у різноманітні розрахункові взаємовідносини з іншими юридичними та фізичними особами, що зумовлює утворення зобов'язань (боргів). На розмір власного капіталу суб'єктів господарювання впливають операції із: 1) визнання доходів і витрат та, як наслідок, формування фінансового результату діяльності підприємства у вигляді прибутку чи збитку; 2) додаткових внесків засновників понад величину зареєстрованого статутного капіталу; 3) переоцінки матеріальних та нематеріальних необоротних активів; 4) одержання об'єктів необоротних активів на безоплатній основі; 5) розподілу отриманого прибутку тощо. Внаслідок здійснення наведених операцій поряд із статутним утворюються інші складові власного капіталу, а балансове рівняння матиме вигляд:

$$A = BK + Z \quad (5.2)$$

де: BK – власний капітал;

Z – зобов'язання.

Із наведеного рівняння можна вивести рівняння, яке відображатиме величину власного капіталу:

$$BK = A - Z \quad (5.3)$$

Відповідно до вимог НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» **власний капітал** – це частина в активах підприємства/установи, що залишається після вирахування зобов'язань.

Сутність власного капіталу проявляється через його функції:

1. Заснування господарського товариства (стартова) – вкладені засновниками активи до статутного капіталу складають матеріальну базу для здійснення господарської діяльності товариства.

2. Незалежності господарського товариства – достатній розмір власного капіталу забезпечує ступінь автономності товариства.

3. Довгострокового фінансування господарської діяльності товариства – внесені засновниками активи необмежено перебувають у розпорядженні товариства і використовуються в основному для проведення операційної та інвестиційної діяльності, а також для погашення платежів за фінансовими операціями.

4. Відповідальності та гарантій інтересів кредиторів товариства – власний капітал виступає джерелом забезпечення прав кредиторів та слугує гарантією, що зобов'язання перед ними будуть погашені.

5. Розподілу прибутку – нерозподілений прибуток розподіляється між засновниками пропорційно до їх частки у статутному капіталі товариства

6. Захисна функція показує, яке значення має власний капітал для власників. Чим більший власний капітал, тим краще захищеним є підприємство від впливу загрозливих для його існування факторів, оскільки саме за рахунок власного капіталу можуть покриватися збитки підприємства. Якщо у результаті збиткової діяльності відбувається перманентне зменшення власного та статутного капіталу, то підприємство може опинитися на межі банкрутства.

7. Репрезентативна функція. Достатній розмір власного капіталу підприємства створює підґрунтя для довіри до нього не тільки з боку інвесторів, а й з боку постачальників факторів виробництва і споживачів готової продукції. Крім того, підприємству із солідним власним капіталом набагато легше залучити кваліфікований персонал.

В залежності від джерела формування власний капітал поділяється на вкладений і накопичений та коригується на суму неоплаченого й вилученого капіталу.

1. Вкладений (інвестований) капітал формується у вигляді внесених засновниками активів (паїв) в обмін на корпоративні права. До такого капіталу належать:

- **статутний капітал** – це зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства;
- **пайовий капітал** – це сума пайових внесків членів спілок та інших підприємств, що передбачена установчими документами;
- **додатково вкладений капітал** – це сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їх номінальну вартість, а також вартість внесених засновниками активів понад зазначений в установчих документах розмір статутного капіталу.

2. Накопичений капітал формується у результаті ефективної діяльності товариства. До такого капіталу належать:

- **нерозподілений прибуток** – це сума прибутку, яка залишається у розпорядженні товариства після використання частини такого прибутку на цілі, визначені установчими документами; непокритий збиток – це збиток, який підлягає погашенню у майбутніх періодах;
- **капітал у дооцінках** – це капітал, сформований у сумі дооцінки необоротних активів, зменшена на уцінку таких активів у межах сум раніше проведених дооцінок;
- **інший додатковий капітал** – це капітал, сформований у сумі отриманих необоротних активів на безоплатній основі, одержаної безповоротної фінансової допомоги, визнаних курсових різниць, які відображаються у складі власного капіталу тощо;
- **резервний капітал** – це сума резервів, створених за рахунок нерозподіленого прибутку.

3. Корируючий капітал зменшує розмір власного капіталу. До коригуючого капіталу належать:

- **неоплачений капітал** – це сума заборгованості засновників за внесками до статутного капіталу господарських товариств;

– **вилучений капітал** – це фактична собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його засновників.

У фінансовій звітності сума неоплаченого та вилученого капіталу наводиться у дужках і вираховуються при визначенні підсумку власного капіталу.

5.2. Зміст та форма Звіту про власний капітал, мета його складання

Зміст і форма Звіту про власний капітал, а також загальні вимоги до розкриття його статей визначаються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Звіт про власний капітал подається винятково у складі річної фінансової звітності, однак для проведення порівняльного аналізу змін у складі власного капіталу, підприємствами подається також Звіт за попередній рік. У відповідності до вимог Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності для кожної складової власного капіталу у Звіті виділено окремі графи, в яких відображаються:

- залишки у розрізі усіх складових власного капіталу на початок і кінець звітного року;
- статті, які вплинули на зміни складових власного капіталу.

Така форма фінансової звітності складається за даними Балансу, Звіту про фінансові результати, журналу 7 «Облік власного капіталу та забезпечення зобов'язань» та відомостей аналітичних даних 7.1, 7.2 до рахунків 42 «Додатковий капітал» й 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» відповідно. Дані про залишки за окремими складовими власного капіталу на початок року переносяться із відповідних рядків першого розділу пасиву Балансу «Власний капітал». Подальше заповнення Звіту здійснюється за шаховим принципом, у відповідності до якого на перетині відповідних граф та статей відображаються зміни складових власного капіталу. Дотримання такого принципу забезпечує відповідність інформації щодо складових власного капіталу на кінець року, наведеної у Звіті, даним першого розділу пасиву Балансу «Власний капітал».

Звіт про власний капітал призначений для розкриття інформації про події та операції, які вплинули на кінцеві залишки складових власного капіталу (рис. 5.1).

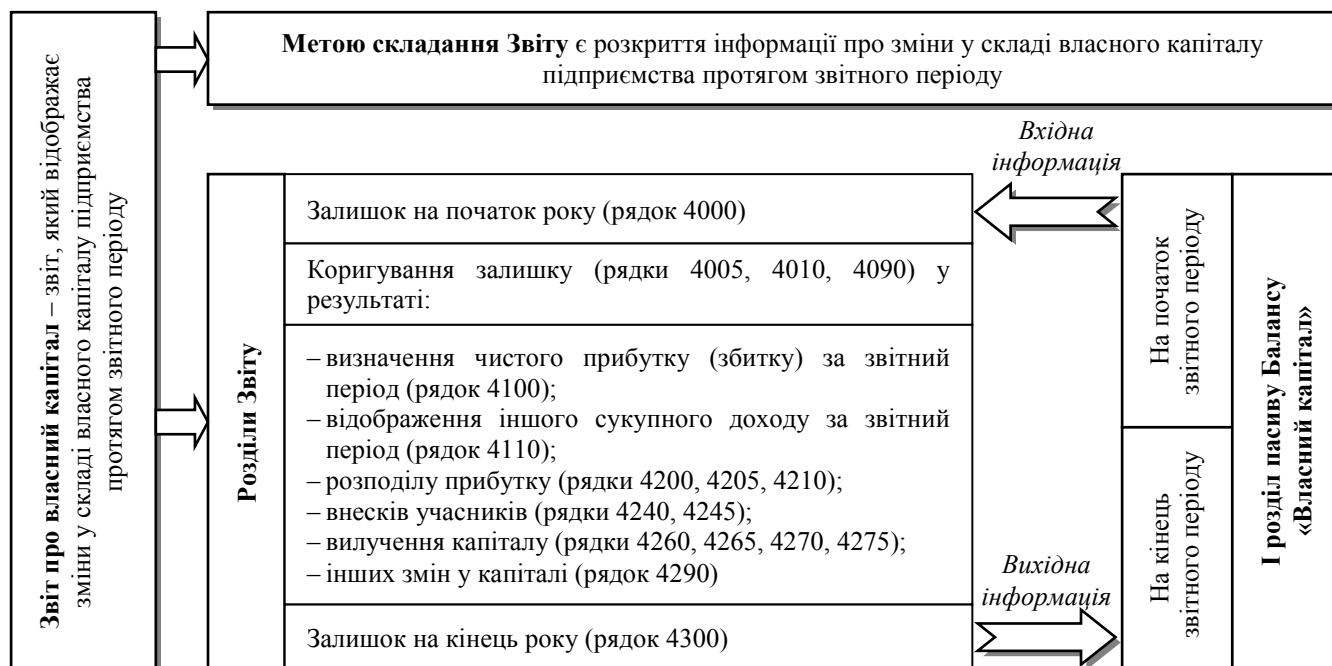

Рис. 5.1. Мета складання Звіту про власний капітал та його взаємозв'язок із Балансом

Умовно Звіт про власний капітал можна розділити на дві частини:

1) в першій частині звіту наведені коригування, пов'язані із зміною облікової політики підприємства, виправленням помилок та іншими змінами, які впливають на капітал підприємства;

2) в другій частині звіту наведені чинники які теж приводять до змін капіталу: дооцінка та уцінка необоротних активів; розподіл прибутку (на виплату дивідендів, збільшення статутного капіталу, відрахування до резервного капіталу), а також безкоштовне отримання активів.

Звіт про власний капітал має певний взаємозв'язок з даними інших форм річної фінансової звітності, зокрема, з Балансом (Звітом про фінансовий стан) та Звітом про фінансові результати (Звітом про сукупний дохід). Тому для складання Звіту про власний капітал необхідно мати підготовлені дані фінансового обліку, заповнені Баланс підприємства і Звіт про фінансові результати.

5.3. Порядок складання Звіту про власний капітал

Дані першого розділу пасиву Балансу «Власний капітал» відображають тільки початковий і кінцевий результат звітного року із власного капіталу, тоді як Звіт про власний капітал розшифровує події та операції, які вплинули на кінцевий результат. Тобто у Звіті про власний капітал відображаються причини зміни (джерела збільшення чи зменшення) власного капіталу підприємства. Звіт про власний капітал має форму таблиці, де в першій колонці зазначаються статті можливих причин змін власного капіталу, в колонці другій – код рядка, а в колонках 3-19 перелік складових власного капіталу, який відповідає статтям першого розділу пасиву Балансу.

Складання Звіту про власний капітал здійснюється за сімома етапами.

На першому етапі здійснюється перенесення залишків складових власного капіталу на початок року до рядка 4000 Звіту. Для заповнення такого рядка використовуються або залишки рахунків та субрахунків четвертого класу Плану рахунків бухгалтерського обліку «Власний капітал та забезпечення зобов'язань», або показники першого розділу пасиву Балансу «Власний капітал» (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Порядок перенесення до Звіту залишків складових власного капіталу на початок року

Стаття	Код рядка	Зареєстрований капітал	Капітал у дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Неоплачений капітал	Вилучений капітал	Всього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Залишок на початок року	4000	С-до К ^т рах. № 40 або ряд. 1400 ф. № 1	С-до К ^т рах. № 41 або ряд. 1405 ф. № 1	С-до К ^т рах. № 42 або ряд. 1410 ф. № 1	С-до К ^т рах. № 43 або ряд. 1415 ф. № 1	С-до К ^т субрах. № 441 чи (Дт субрах. № 442) або ряд. 1420 ф. № 1	(С-до Дт рах. № 46) або ряд. 1425 ф. № 1	(С-до Дт рах. № 45) або ряд. 1430 ф. № 1	Сума граф (3-9) або ряд. 1495 ф. № 1

На другому етапі здійснюється коригування значення залишку власного капіталу на початок року у такій послідовності:

1) проводиться коригування залишку власного капіталу на початок року (рядки 4005, 4010, 4090) внаслідок зміни облікової політики, виправлення помилок тощо. Порядок виправлення помилок, внесення та розкриття інших змін у фінансовій звітності регламентовано НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», за яким виправленню підлягають лише суттєві помилки, тобто такі, що викривляють показники фінансової звітності і можуть призвести до неправильного прийняття рішень її користувачами. Виявлені помилки, допущені при складанні фінансових звітів за попередні роки за умови їх впливу на величину власного капіталу (прибуток чи збиток), виправляються шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на початок звітного року.

2) визначається скоригований залишок власного капіталу на початок року (рядок 4095) як алгебраїчна сума рядків 4000, 4005, 4010, 4090 Звіту (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Порядок визначення у Звіті про власний капітал скоригованого залишку власного капіталу на початок року

Стаття	Код рядка	Додатковий капітал	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)		Всього
1	2	3	4		5
Коригування:					
Зміна облікової політики	4005	×	Д ^г рахунків 1-6 класів К ^г субрах. 441	(Д ^г субрах. 441, 442 К ^г рахунків 1-6 класів)	<i>Алгебраїчна сума граф 3,4</i>
Виправлення помилок	4010	+ (-)			
Інші зміни	4090	+ (-)			
Скоригований залишок на початок року	4095	Залишок власного капіталу на початок звітного періоду після проведення коригувань <i>(ряд 4000 ± 4005 ± 4010 ± 4090)</i>			

На третьому етапі наводиться інформація про зміну іншого сукупного доходу за звітний період, відображеного у статтях другого розділу Звіту про фінансові результати «Сукупний дохід». Такі зміни виникають унаслідок: 1) дооцінки вартості об'єктів основних засобів та нематеріальних активів, зменшеної на суму уцінки таких об'єктів протягом звітного періоду в межах сум раніше проведених дооцінок; 2) зміни балансової вартості об'єктів хеджування; 3) визнаних курсових різниць, віднесених до складу власного капіталу тощо. У додаткових статтях Звіту про власний капітал може

наводиться інформація про складові іншого сукупного доходу, якщо вона відповідає критеріям суттєвості.

На четвертому етапі інформація про чистий прибуток (збиток) та його розподіл розкривається у такій послідовності:

1) із рядка 2350 (2355) Звіту про фінансові результати сума чистого прибутку (збитку) за звітний період переноситься до рядка 4100 Звіту про власний капітал;

2) відображаються дані про розподіл прибутку (рядки 4200, 4205, 4210), направлено на збільшення розміру зареєстрованого (статутного, резервного капіталу), а також на виплату дивідендів учасникам (табл. 5.3).

Таблиця 5.3

**Порядок відображення у Звіті про власний капітал інформації
про розподіл прибутку**

Стаття	Код рядка	Зареєстрований капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток	Всього
1	2	3	4	5	6
Чистий прибуток (збиток) за звітний період	4100	×	×	Ф. № 2 р.220 (р.225) або Д ^г рах. 79 К ^г субрах. 441 (Д ^г субрах. 442 К ^г рах. 79)	Алгебраїчна сума граф 3,4,5
Розподіл прибутку:					
Виплати власникам (дивіденди)	4200	×	(Д ^г рах. № 43 К ^г рах. № 67)	(Д ^г субрах. № 443 К ^г рах. № 67)	
Спрямування прибутку до зареєстрованого капіталу	4205	Д ^г субрах. № 443 К ^г рах. № 40	×	(Д ^г субрах. № 443 К ^г рах. № 40)	
Відрахування до резервного капіталу	4210	×	Д ^г субрах. № 443 К ^г рах. № 43	(Д ^г субрах. № 443 К ^г рах. № 43)	

На п'ятому етапі наводяться дані про внески учасників у господарську діяльність підприємства (рядки 4240, 4245). При цьому, з одного боку, відображається інформація про збільшення розміру зареєстрованого статутного, пайового та додаткового капіталу, а з іншого – про зміни неоплаченого капіталу у результаті виникнення та погашення заборгованості учасників перед товариством (табл. 5.4).

**Порядок відображення у Звіті про власний капітал
інформації про внесків учасників**

Стаття	Код рядка	Зареєстрований капітал	Додатковий капітал	Неоплачений капітал	Всього
1	2	3	4	5	6
Внески учасників:					
Внески до капіталу	4240	Д ^Г рах. № 46 К ^Г рах. № 40	Д ^Г рах. № 10, 11, 12, 14, 16, 20, 22, 28, 30, 31 К ^Г субрах. № 422	(Д ^Г рах. № 46 К ^Г рах. № 40)	Алгебраїчна сума граф 3,4,5
Погашення заборгованості капіталу	3 4245	×	×	Д ^Г рах. № 10, 11, 12, 14, 16, 20, 22, 28, 30, 31 К ^Г рах. № 46	

На шостому етапі наводиться інформація про вилучений капітал (рядки 4260, 4265, 4270, 4275) та зменшення власного капіталу у результаті виходу засновника із товариства, викупу або анулювання викуплених акцій акціонерним товариством, зменшення номінальної вартості акцій власної емісії тощо (табл. 5.5).

Таблиця 5.5

**Порядок відображення у Звіті про власний капітал інформації про
вилучений капітал**

Стаття	Код рядка	Зареєстрований капітал	Додатковий капітал	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Вилучений капітал	Всього
1	2	3	4	5	6	7
Вилучення капіталу:						Алгебраїчна сума граф (3,4,5,6)
Викуп акцій (часток)	4260	×	×	×	(Д ^Г № 45 К ^Г № 67)	
Перепродаж викуплених акцій (часток)	4265	×	(Д ^Г субрах. № 421 К ^Г рах. № 45) Д ^Г рах. № 31 К ^Г субрах. № 421	Д ^Г субрах. № 443 К ^Г рах. № 45	Д ^Г рах. № 31 К ^Г рах. № 45 Д ^Г субрах. № 421 К ^Г рах. № 45 Д ^Г субрах. № 443 К ^Г рах. № 45	
Анулювання викуплених акцій (часток)	4270	(Д ^Г рах. № 40 К ^Г рах. № 45)	×	×	Д ^Г рах. № 40 К ^Г рах. № 45	
Вилучення частки в капіталі	4275	(Д ^Г рах. № 40 К ^Г рах. № 45)	×	×	Д ^Г рах. № 40 К ^Г рах. № 45	

На сьомому етапі підсумок змін та залишок складових власного капіталу на кінець року визначається у наступній послідовності:

1) розкривається інформація про інші зміни у складі власного капіталу

Фінансова звітність та її аналіз

товариства (рядок 4290), що не була включена до вищезгаданих статей, зокрема: сума списаних невідшкодованих збитків, вартість безоплатно отриманих необоротних активів тощо;

2) визначається підсумок змін за звітний період складових власного капіталу (рядок 4295);

3) визначається залишок складових власного капіталу на кінець року (рядок 4300) як алгебраїчна сума скоригованого залишку власного капіталу на початок року та всіх змін у складі власного капіталу протягом звітного періоду (табл. 5.6).

Таблиця 5.6

**Порядок відображення у Звіті про власний капітал змін і залишків
складових власного капіталу на кінець року**

Стаття	Код рядка	Зареєстрований капітал	Капітал у дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Неоплачений капітал	Вилучений капітал	Всього	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Інші зміни в капіталі	4290	х	х	Д ^Г рах. № 10, 11, 12, 15 К ^Г субрах. № 424 за вирахуванням Д ^Г субрах. № 424 К ^Г субрах. № 745	(Д ^Г рах. № 43 К ^Г субрах. № 442)	Д ^Г субрах. № 422, 43 К ^Г субрах. № 442	х	х	Алгебраїчна сума граф 3-9	
Разом змін у капіталі	4295	<i>Алгебраїчна сума рядків з 4100 до 4290</i>								
Залишок на кінець року	4300	<i>Алгебраїчна сума рядків 4095 і 4295, яка звіряється із показниками, відображеними у рядках 1400-1430 I розділу пасиву Балансу «Власний капітал»</i>								

Ситуаційне завдання

Скласти Звіт про власний капітал ТзОВ «Феєрія» використовуючи дані бухгалтерського балансу та господарські операції, які вплинули на розмір власного капіталу.

Дані для виконання завдання:

1. Витяг з першого розділу пасиву Балансу «Власний капітал» станом на 31 грудня попереднього року (табл. 5.7).

І розділ пасиву Балансу ТзОВ «Феєрія», тис. грн.

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
І. Власний капітал			
Зареєстрований капітал	1400	6 180	?
Капітал у дооцінках	1405	–	?
Додатковий капітал	1410	420	?
Резервний капітал	1415	1 400	?
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	1 060	?
Неоплачений капітал	1425	(2 160)	?
Вилучений капітал	1430	–	?
Усього за розділом І	1495	6 900	?

2. На складові власного капіталу ТзОВ «Феєрія» вплинули наступні господарські операції (табл. 5.8).

Таблиця 5.8

Господарські операції ТзОВ «Феєрія», що вплинули на величину складових власного капіталу

№ з/п	Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків, субрахунків		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1	Скориговано прибуток на суму помилково нарахованої амортизації (необґрунтовано завищено витрати діяльності і, як наслідок, зменшено нерозподілений прибуток)	131	441	90 010
2	Засновниками Товариства внесено до статутного капіталу:			
	– основні засоби	10	46	1 234 500
	– грошові кошти на поточний рахунок	31	46	925 500
3	Визначено фінансовий результат діяльності Товариства (чистий прибуток)	79	441	1 159 800
4	Відображено нарахування дивідендів засновникам товариства	443	671	750 000
5	Направлено частину прибутку на збільшення розміру резервного капіталу	443	43	20 200
6	Оприбутковано за справедливою вартістю безоплатно отримані об'єкти основних засобів адміністративного призначення	10	424	124 500
7	Відображено нарахування амортизації на безоплатно отримані основні засоби	92	131	24 300
8	Визнано дохід звітного періоду у сумі нарахованої амортизації на безоплатно отримані об'єкти основних засобів	424	745	24 300

Звіт про власний капітал ТЗОВ «Феєрія» за поточний рік наведено у таблиці 5.9.

Таблиця 5.9

Звіт про власний капітал ТЗОВ «Феєрія»

Стаття	Код рядка	Зареєстрований капітал	Капітал у дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Неоплачений капітал	Вилучений капітал	Всього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Залишок на початок року	4000	6 180	–	420	1 400	1 060	(2 160)	–	6 900
Коригування: Зміна облікової політики	4005								
Виправлення помилок	4010					90			90
Інші зміни	4090								
Скоригований залишок на початок року	4095	6 180	–	420	1 400	1 150	(2 160)	–	6 990
Чистий прибуток (збиток) за звітний період	4100					1 160			1 160
Інший сукупний дохід за звітний період	4110								
Розподіл прибутку: Виплати власникам (дивіденди)	4200					(750)			(750)
Спрямування прибутку до зареєстрованого капіталу	4205								
Відрахування до резервного капіталу	4210				20	(20)			–
Внески учасників: Внески до капіталу	4240								
Погашення заборгованості з капіталу	4245						2 160		2 160
Вилучення капіталу: Викуп акцій (часток)	4260								
Перепродаж викуплених акцій (часток)	4265								
Анулювання викуплених акцій (часток)	4270								

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Вилучення частки в капіталі	4275								
Інші зміни в капіталі	4290			100					100
Разом змін у капіталі	4295	–	–	100	20	390	2 160	–	2 670
Залишок на кінець року	4300	6 180	–	520	1 420	1 540	–	–	9 660

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Назвіть законодавчі акти, що регулюють порядок складання Звіту про власний капітал.
2. Назвіть основну мету складання Звіту про власний капітал.
3. Наведіть джерела інформації для складання Звіту про власний капітал.
4. Дайте визначення терміну «власний капітал».
5. Дайте визначення терміну «статутний капітал».
6. Дайте визначення терміну «нерозподілений прибуток».
7. Дайте визначення терміну «резервний капітал».
8. Поясніть сутність вкладеного (інвестованого) капіталу.
9. Поясніть сутність накопиченого капіталу.
10. Поясніть сутність коригуючого капіталу.
11. Охарактеризуйте функції власного капіталу.
12. Наведіть ознаки за якими класифікується власний капітал.
13. Наведіть складові власного капіталу.
14. З яких розділів складається Звіт про власний капітал ?
15. Поясніть взаємозв'язок Звіту про власний капітал з іншими формами фінансової звітності.

РОЗДІЛ 6

ПРИМІТКИ ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК І ЗМІНИ У ФІНАНСОВИХ ЗВІТАХ

Метою розділу 6 є: розкриття сутності Приміток до фінансової звітності; висвітлення загальних вимог до складання Приміток до фінансової звітності; характеристика випадків зміни облікової політики; розкриття порядку виправлення помилок, допущених у фінансовій звітності

У розділі 6 розглядаються наступні питання:

- 6.1. Сутність та склад Приміток до фінансової звітності
- 6.2. Виправлення помилок і зміни у фінансовій звітності

Ключові терміни розділу 6:

Примітки до фінансової звітності, облікова політика, облікова оцінка, подія після дати Балансу, помилки, перекручення, виправлення

6.1. Сутність та склад Приміток до фінансової звітності

Національним Положенням (Стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначено, що до складу фінансової звітності входять Примітки до фінансової звітності. Відповідно до принципу повного висвітлення фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні й потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі.

У Примітках до фінансової звітності повинна наводитися лише істотна інформація, що здатна вплинути на прийняття рішень користувачами. **Примітки до фінансової звітності** – це сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей фінансової звітності, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності. Сутність Приміток полягає в поясненні показників, відображених в інших формах фінансової звітності та в представленні додаткових даних користувачам облікової інформації

Стандартизовані Примітки до фінансової звітності за формою № 5 є річною формою фінансової звітності. Перший звітний період для складання Приміток до фінансової звітності новоствореним підприємством може бути меншим за 12 місяців, але не більшим ніж 15 місяців. Звітним періодом підприємства, що ліквідується, буде період із початку звітного року до дати прийняття рішення про його ліквідацію. Інформація у Примітках до фінансової звітності наводяться в тисячах гривень без десяткових знаків.

Примітки до фінансової звітності подають ті юридичні особи, які складають повнокомплектну фінансову звітність, що складається з: балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності. Разом з тим, стандартизовані Примітки до фінансової звітності не складають:

- банки;
- бюджетні установи;
- мікропідприємства;
- малі підприємства;
- представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності;
- непідприємницькі товариства;
- підприємства, які ведуть спрощений облік доходів та витрат (юридичні особи-платники єдиного податку, включені до третьої групи);
- підприємствами, які складають фінансову звітність за МСФЗ.

У Примітках до фінансової звітності включають три групи інформації:

- 1) облікову політику підприємства;
- 2) інформацію, яка не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язковою за відповідними положеннями (стандартами);
- 3) інформацію, що містить додатковий аналіз статей звітності для забезпечення її зрозумілості та достовірності.

1. Перша група інформації, яка подається в Примітках до фінансової звітності – розкриття облікової політики підприємства. При складанні Приміток необхідно стежити за тим, щоб наведена в них інформація відповідала змісту наказу про облікову політику підприємства. На основі принципу послідовності облікова політика підприємства має передбачати постійне (із року в рік) застосування прийнятої стабільної облікової політики. Змінити облікову політику підприємство може у виняткових випадках, прямо встановлених в національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, а тому перегляд облікової політики має бути обґрунтований. Облікова політика може бути змінена, як правило, з початку року. Зміна облікової політики можлива у випадках, якщо:

- змінюються на підприємстві статутні вимоги;
- змінюються вимоги органу, який здійснює функції з державного регулювання методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності;

– зміни облікової політики забезпечать більш достовірне відображення подій (господарських операцій) у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності.

Облікова політика підприємства з урахуванням внесених змін наводиться у Примітках до річної фінансової звітності у формі опису або шляхом прикладання до звітності копії розпорядчого документа.

Не може вважатися зміною встановлення облікової політики для:

- 1) подій та операцій, які відрізняються за змістом від попередніх;
- 2) подій та операцій, що не відбувалися раніше.

До змін в обліковій політиці належать зміни:

- методів нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів;
- методів оцінки вибуття запасів;
- порядку визначення величини резерву сумнівних боргів;
- методу оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг;
- порядку резервування коштів для забезпечення майбутніх витрат і платежів.

Інші зміни належать до змін облікових оцінок. **Облікова оцінка** – це попередня оцінка, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між звітними періодами. Наприклад, зміна методу амортизації основних засобів є зміною облікової політики, а зміна терміну їх експлуатації за рішенням керівництва підприємства – це зміна облікової оцінки.

У Примітках розкривається інформація не про всі події, що відбулися в зазначений період, а лише про деякі, які мають найсуттєвіший вплив, а саме:

- події, що стосуються звітного періоду і які надають додаткову інформацію про обставини, що існували на дату Балансу;
- події, які хоч і не стосуються звітного періоду, але містять важливу інформацію про обставини, що виникли після дати Балансу.

2. Друга група інформації в Примітках, яка подається в Примітках до фінансової звітності – це та інформація, яка не міститься у формах звітності

№ 1-4, але є обов'язковою за вимогами окремих положень (стандартів), яка наводиться у формі № 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

3. Третя група інформації в Примітках, яка подається в Примітках до фінансової звітності – це забезпечення її зрозумілості і доцільності, що включає аналіз статей звітності для забезпечення їх зрозумілості та достовірності. Складання Приміток в обсязі, який встановлено НП(С)БО 1 повинні здійснювати ті підприємства, які відповідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зобов'язані оприлюднювати фінансову і консолідовану звітність.

Обсяг інформації, належного до розкриття в Примітках до фінансової звітності, залежить від видів діяльності підприємства, вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а також залежить від того, чи зобов'язані суб'єкти оприлюднювати фінансову звітність. Оприлюднювати фінансову звітність мають:

- підприємства, що становлять суспільний інтерес (крім великих підприємств, які не є емітентами цінних паперів);

- публічні акціонерні товариства;

- суб'єкти природних монополій на загальнодержавному ринку та підприємства, які провадять діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення;

- великі підприємства, що не є емітентами цінних паперів;

- середні підприємства;

- інші фінансові установи, що належать до мікропідприємств та малих підприємств;

- головні розпорядники бюджетних коштів.

Підприємства, які не зобов'язані оприлюднювати фінансову звітність, у Примітках додатково мають розкривати інформацію, наведену у таблиці 6.1.

**Додаткова інформація, відображувана у Примітках для суб'єктів
господарювання, які не оприлюднюють фінансову звітність**

№ з/п	Інформація, що розкривається	Норма національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку
1	2	3
1	Облікова політика підприємства	п. 6 р. IV НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»
2	Виправлення помилок, яких припустилися у попередніх періодах	п. 20 НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»
3	Зміст і сума змін в облікових оцінках, які суттєво впливають на результати поточного періоду, або, як очікується, впливатимуть на майбутні періоди	п. 21 НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»
4	Події, що сталися після дати балансу (за потреби). Слід розкривати зміст події та оцінку її впливу на фінансовий результат або обґрунтувати неможливість такої оцінки	п. 23 НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»
5	Вартість (первісна або переоцінена), за якою основні засоби відображені в балансі	пп. 36.1 НП(С)БО 7 «Основні засоби»
6	Вартість (первісна або переоцінена), за якою нематеріальні активи відображені в балансі	пп. 36.1 НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи»
7	Дебітори і суми довгострокової дебіторської заборгованості	пп. 13.1 НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»

Стандартизовані Примітки до фінансової звітності за формою № 5 містить 15 розділів, кожний з яких відображає додаткову інформацію щодо певної групи показників та відповідає вимогам відповідного Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку.

Розділ I «Нематеріальні активи». У першому розділі розшифровується інформація про нематеріальні активи, наведені в рядках 1000, 1001, 1002 та у вписаному рядку 1050 форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)». Крім того, у рядку 090 Приміток розшифровуються дані про вартість гудвілу, зазначену у вписуваному рядку 1050. Також у першому розділі розкривається інформація про нематеріальні активи з особливим статусом:

- 1) нематеріальні активи, щодо яких існує обмеження права власності (рядок 081);
- 2) нематеріальні активи, оформлені в заставу (рядок 082);
- 3) самостійно створені нематеріальні активи (рядок 083);

4) нематеріальні активи, отримані за рахунок цільових асигнувань (рядок 084).

Розділ II «Основні засоби». У другому розділі міститься інформація за кожною групою основних засобів, відображених у Балансі (Звіті про фінансовий стан), а також дані про інші необоротні активи та інвестиційну нерухомість. Тобто в другому розділі розкривається інформація, наведена в рядках 1010, 1011, 1012, 1015 форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)». Із залишку на кінець року розкривається інформація про первісну (переоцінену) вартість, знос основних засобів, одержаних за фінансовою орендою та переданих в оперативну оренду. Якщо об'єкт операційної нерухомості переводиться до складу інвестиційної нерухомості, то показується вибуття за рядком 120 й одночасно – надходження за рядком 105. Також вибуття показується у разі переведення основних засобів до складу груп вибуття, якщо планується його продаж протягом року, а також у разі продажу без переведення до групи вибуття.

Розділ III «Капітальні інвестиції». У третьому розділі розкривається інформація про капітальні інвестиції, вкладені в об'єкти необоротних активів за звітний рік та відображені за рядком 1005 форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Розділ IV «Фінансові інвестиції». У четвертому розділі розкривається інформація про зміни у звітному періоді у складі довгострокових і поточних фінансових інвестицій (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів) з наведенням їх балансової вартості на кінець року (рядки 1030, 1035, 1160 форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»). Фінансові інвестиції відображають у розрізі:

1) фінансових інвестицій за методом участі в капіталі: в асоційовані (рядок 350), дочірні підприємства (рядок 360), спільну діяльність (рядок 370).

2) інші фінансові інвестиції: частки та паї в статутному капіталі інших підприємств (рядок 380), акції (рядок 390), облігації (рядок 400), інші (рядок 410).

Розділ V «Доходи і витрати». У п'ятому розділі розкривається інформація про доходи й витрати, наведені у формі № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)». У даному розділі деталізується інформація за такими рядками Звіту про фінансові результати:

- 1) інші операційні доходи і операційні витрати;
- 2) доходи та втрати від здійснення фінансових інвестицій за методом участі в капіталі;
- 3) інші фінансові доходи і фінансові витрати;
- 4) інші доходи та інші витрати.

Також, у даному розділі в довідкових рядках наводиться інформація про:

- товарообмінні (бартерні) операції з продукцією (товарами, роботами, послугами);
- частка доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за товарообмінними (бартерними) контрактами з пов'язаними сторонами.

Розділ VI «Грошові кошти». У шостому розділі розкривається інформація про залишки грошових коштів та їх еквівалентів на підприємстві на кінець року (розшифровка рядків 1165, 1166, 1167 та 1090 форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»).

Розділ VII «Забезпечення і резерви». У сьомому розділі розкривається інформація стосовно окремих статей II і III розділів пасиву балансу, а саме деталізація рядків 1520, 1521, 1660 форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та подається інформація, передбачена НП(С)БО 11 «Зобов'язання», зокрема:

- про залишки забезпечення на початок року;
- збільшення забезпечення протягом року у вигляді створення резервів та додаткових внесків;
- використання забезпечення протягом року;
- залишок забезпечення на кінець року.

Крім цього, наводяться дані про невикористані суми забезпечень, утворених у звітному періоді, а також очікувану суму відшкодування витрат, ураховану при оцінці забезпечення. У цьому ж розділі окремим описуванням

рядком подається інформація про створені за рахунок збільшення операційних витрат забезпечення на стимулювання колективу працівників підприємств. Дається також інформація про створення, використання і залишок резерву сумнівних боргів.

Розділ VIII «Запаси». У восьмому розділі розкривається інформація про балансову вартість на звітну дату та результати переоцінки протягом року оборотних матеріальних активів підприємства, наведених у рядку 1100, 1101, 1102, 1103, 1104, 1110 форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)». Розділ містить дані про залишки запасів (за їх видами), а також інформацію про проведену переоцінку запасів (за видами) протягом року. Крім цього, подається розшифрування окремих підсумкових даних, зокрема балансової вартості запасів. У відведених для цього додаткових рядках вказуються чиста вартість реалізації запасів, вартість запасів, відданих у переробку, в заставу, на комісію, а також аналітичні дані про запаси, що числяться на відповідальному зберіганні.

Розділ IX «Дебіторська заборгованість» та Розділ X «Нестачі та втрати від псування цінностей». У дев'ятому та десятому розділі розкривається інформація про дебіторську заборгованість – це дані про її залишки на кінець року відповідно до термінів її непогашення. Інформація про нестачі та втрати від псування цінностей містить дані про:

- суму таких нестач протягом року;
- суму нестач, щодо яких знайдено винну особу;
- суму нестач, щодо яких на кінець звітного року не прийнято остаточне рішення про винних осіб.

Розділ XI «Будівельні контракти». Одинадцятий розділ заповнюють винятково підрядні будівельні компанії, які виконують будівельно-монтажні роботи за договорами підряду для замовників. У даному розділі розкривається інформація про доходи й витрати, валову заборгованість замовників і замовникам за будівельними контрактами.

Розділ XII «Податок на прибуток». У дванадцятому розділі розкривається інформація про витрати, доходи, активи й зобов'язання з податку

на прибуток (деталізація рядків 1045, 1500 та 1621 форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»). Цей розділ заповнюється із застосуванням норм НП(С)БО 17 «Податок на прибуток».

Розділ XIII «Використання амортизаційних відрахувань». У тринадцятому розділі розкривається інформація про суми нарахованої у звітному році амортизації та її використання на фінансування будівництва основних засобів, придбання машин і устаткування, нематеріальних активів, погашення отриманих позик на капітальні інвестиції.

Даний розділ заповнюється на підставі аналітичних даних про обороти на позабалансовому рахунку 09 «Амортизаційні відрахування» та рахунку 15 «Капітальні інвестиції».

Розділ XIV «Біологічні активи» та Розділ XV «Фінансові результати від первісного визнання та реалізації сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів». Дані розділи заповнюються підприємствами, які займаються сільськогосподарським виробництвом і на балансі яких числяться біологічні активи (робоча та продуктивна худоба, багаторічні насадження, інші довгострокові та поточні біологічні активи).

6.2. виправлення помилок і зміни у фінансовій звітності

У відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства. Водночас, інформація, відображена в бухгалтерському обліку та узагальнена у формах фінансової звітності не завжди є правдивою. Зазначимо, що дані, наведені у фінансовій звітності, є достовірними, якщо вони не містять помилок і перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності. До відхилень у порядку ведення бухгалтерського обліку належать помилки, шахрайство, маніпуляція обліковою політикою, фальсифікація бухгалтерських документів і записів, невідповідне відображення записів в облікових регістрах тощо. Перераховані факти,

допущені в обліковій системі суб'єкта господарювання трактуються як помилки або перекручення бухгалтерських даних.

Помилки, допущенні в бухгалтерському обліку можуть бути пов'язані, із:

- 1) помилками в математичних розрахунках (одна операція проведена двічі або сума проведення не відповідає даним господарської операції);
- 2) недотриманням (неправильним дотриманням) облікової політики;
- 3) неправильною оцінкою активів або зобов'язань на дату балансу;
- 4) некоректним або несвоєчасним визнанням активів або зобов'язань.

Порядок виправлення помилок, допущених при складанні фінансової звітності в попередніх звітних періодах (роках), а також внесення та розкриття інших змін у фінансовій звітності визначається Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах». Норми даного стандарту застосовуються у фінансовій звітності підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності крім:

- 1) бюджетних установ;
- 2) підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності.

За визначенням МСБО 8 **помилки попередніх періодів** – це пропуски або викривлення у фінансовій звітності суб'єкта господарювання за один або кілька попередніх періодів, що виникають через невикористання або зловживання достовірною інформацією, яка:

- а) була наявна, коли фінансову звітність за ті періоди затвердили до випуску;
- б) за обґрунтованим очікуванням, могла бути отриманою та врахованою при складанні та поданні цієї фінансової звітності.

Відповідно до НП(С)БО 6 виправлення помилок, допущених при складанні фінансових звітів у попередніх роках, здійснюється за порядком, наведеним у таблиці 6.2.

**Порядок виправлення помилок, допущених при складанні
фінансових звітів у попередніх роках**

Період у якому допущена помилка	Джерело інформації	Виправлення помилки та відображення виправлень у фінансовій звітності
1	2	3
Помилка допущена при складанні фінансових звітів у попередніх роках	Дані бухгалтерського обліку та фінансова звітність	Помилка виправляється шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року
	Фінансова звітність за звітний період в якому виявлена помилка	Необхідно відобразити виправлені дані, наводячи порівняльну інформацію за аналогічний період минулого року
	Баланс форми № 1, № 1-м, № 1-мс за поточний звітний період	Необхідно відобразити виправлення у графі 3 рядка 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» заповнюється з урахуванням виправлення помилки
	Звіт про фінансові результати форми № 2, № 2-м, № 2-мс за поточний період	Необхідно відобразити виправлення у відповідному рядку графі 4 (наводиться правильна інформація за минулий період)
	Звіт про рух коштів форма № 3 за поточний період	у графі «За аналогічний період попереднього року» відображають правильні дані з урахуванням виправлення помилки
	Звіт про власний капітал форма № 4 за звітний рік	Заповнюється рядок 4010 «Виправлення помилок»
	Примітки до фінансової звітності	Необхідно розкрити зміст та суму помилки, а також статті, що були перераховані для порівняльної інформації та факт повторного оприлюднення виправлених фінансових звітів або недоцільність повторного оприлюднення

У випадку виявлення допущених помилок після дати балансу, але до дати затвердження фінансової звітності, то їх слід виправити шляхом коригування відповідних активів, зобов'язань, доходів та витрат звітного року, припускаючи, що звітний рік ще не завершився. При цьому, сторнуючі бухгалтерські проведення зазвичай формують станом на 31 грудня відповідного року.

Виправляючи помилки, допущені при складанні фінансової звітності у попередніх роках, не застосовують рахунки доходів та витрат, а виправлення здійснюють в кореспонденції з рахунком 44 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)». Якщо помилка вплинула на недостовірне визначення *Фінансова звітність та її аналіз*

суми податків, то виправлення відображається на рахунку 44 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» в кореспонденції з рахунком 64 «Розрахунки за податками й платежами». При виправленні допущеної помилки слід скласти бухгалтерську довідку, у якій зазначається факт допущення помилки та порядок її виправлення.

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Назвіть законодавчі акти, що регулюють порядок складання Приміток до фінансової звітності.
2. Дайте визначення Приміток до фінансової звітності.
3. Наведіть джерела інформації для складання Приміток до фінансової звітності.
4. Розкрийте сутність першої групи Приміток до фінансової звітності.
5. Розкрийте сутність другої групи Приміток до фінансової звітності.
6. Розкрийте сутність третьої групи Приміток до фінансової звітності.
7. Охарактеризуйте порядок складання Приміток до фінансової звітності.
8. Поясніть взаємозв'язок Приміток до фінансової звітності з іншими формами фінансової звітності.
9. В яких випадках можлива зміна облікової політики ?
10. Дайте визначення терміну «облікова політика».
11. Дайте визначення терміну «облікова оцінка».
12. Дайте визначення терміну «подія після дати Балансу».
13. До змін в обліковій політиці належать.
14. Назвіть причини помилок, що допускаються під час складання фінансової звітності.
15. Охарактеризуйте правила виправлення помилок у фінансовій звітності.

РОЗДІЛ 7

ЗВЕДЕНА І КОНСОЛІДОВАНА ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ

Метою розділу 7 є: *розкриття* сутності операцій, зумовлених придбанням підприємств; *характеристика* порядку складання зведеної фінансової звітності; *розкриття* особливостей складання звітності при об'єднанні підприємств; *характеристика* порядку складання консолідованої фінансової звітності як єдиної економічної одиниці

У розділі 7 розглядаються наступні питання:

7.1. Порядок відображення у фінансовій звітності придбання підприємств

7.2. Консолідована фінансова звітність, порядок її складання

Ключові терміни розділу 7:

Об'єднання підприємств, придбання підприємств, зведена звітність, гудвіл, ідентифіковані чисті активи, консолідована фінансова звітність, дочірнє підприємство, материнське (холдингове) підприємство, внутрішньогрупові операції, внутрішньогрупове сальдо, нереалізовані прибутки та збитки

7.1. Порядок відображення у фінансовій звітності придбання підприємств

Порядок відображення у фінансовій звітності придбання інших підприємств та/або об'єднання видів їх діяльності, гудвілу, який виник при придбанні, а також розкриття інформації про об'єднання підприємств та/або видів їх діяльності визначає Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств». Вимоги даного стандарту застосовують підприємства, організації та інші юридичні особи усіх форм власності (крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності). Також, НПС(Б)О 19 «Об'єднання підприємств» не застосовується до обліку часток у спільних підприємствах та до операцій щодо об'єднання підприємств та/або видів їх діяльності, які:

- поєднуються для створення спільного підприємства;
- перебувають під спільним контролем;
- поєднуються шляхом злиття.

У відповідності до НПС(Б)О 19 «Об'єднання підприємств» **об'єднання підприємств та/або видів їх господарської діяльності** – це поєднання окремих підприємств та/або видів їх діяльності в одне підприємство з метою одержання доходів, зниження витрат або отримання економічних вигод у інший спосіб. Водночас, поєднання може відбуватися шляхом:

- 1) приєднання одного підприємства (його компонента) до іншого;
- 2) придбання всіх чистих активів (деяких чистих активів);
- 3) прийняття зобов'язань або придбання капіталу іншого підприємства з метою одержання контролю одним підприємством над чистими активами та діяльністю іншого підприємства.

Якщо об'єднання підприємств та/або видів їх господарської діяльності контролюється тією самою стороною (сторонами) до і після поєднання і цей контроль не є тимчасовим, то це не є об'єднанням підприємств та/або видів їх господарської діяльності.

При придбанні підприємства покупець набуває контроль над чистими активами та діяльністю інших підприємств в обмін на передачу активів,

прийняття зобов'язань або випуск акцій. Придбання підприємств передбачає ліквідацію придбаного підприємства або надання придбаному підприємству статусу дочірнього. Якщо придбане підприємство ліквідується то в цьому випадку здійснюється юридичне об'єднання. Якщо придбаному підприємству надається статус дочірнього – то це економічне об'єднання.

Якщо підприємство внаслідок придбання його чистих активів іншим підприємством (покупцем) ліквідується, то, починаючи з дати придбання (дата, на яку контроль за чистими активами і діяльністю підприємства, що купується, переходить до покупця), покупець відображає в балансі:

- 1) активи придбаного підприємства;
- 2) зобов'язання придбаного підприємства;
- 3) будь-який гудвіл, що виникає в результаті придбання.

Контроль вважається отриманим, якщо одне підприємство володіє прямо чи непрямо (через дочірні підприємства), більш ніж половиною голосів іншого підприємства. **Контроль** – це вирішальний вплив на фінансову, господарську і комерційну політику підприємства або підприємництва з метою одержання вигод від його діяльності.

Різниця між вартістю придбання підприємства (або контрольного пакета його акцій) та справедливою вартістю придбаних ідентифікованих чистих активів на дату придбання є гудвілом або негативним гудвілом. Водночас, **чисті активи** визначаються шляхом вирахування із вартості активів підприємства його зобов'язань.

Отже, **гудвіл** – це перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання. У свою чергу, **негативний гудвіл** означає перевищення частки покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання над вартістю придбання. Гудвіл відображається у вписуваному рядку Балансу.

У разі придбання контрольного пакета акцій (капіталу) іншого підприємства покупець, починаючи з дати придбання, повинен відображати придбані акції (частку в капіталі) у складі фінансових інвестицій.

Об'єднання підприємств та/або видів їх господарської діяльності відображається в обліку за вартістю, яка є сумою сплачених грошових коштів або їх еквівалентів.

Якщо об'єднання підприємств та/або видів їх господарської діяльності здійснюється шляхом передачі інших активів або прийняття на себе зобов'язання, то вартість дорівнює справедливій вартості (на дату обміну) активів або зобов'язань, наданих покупцем в обмін на контроль за чистими активами іншого підприємства, збільшеної на суму витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням.

Придбані покупцем ідентифіковані активи, зобов'язання і непередбачені зобов'язання визнаються окремо на дату придбання та відображаються за їх справедливою вартістю, крім необоротних активів, утримуваних для продажу, які оцінюються за чистою вартістю реалізації.

Справедлива вартість придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань визначається у порядку, наведеному в таблиці 7.1.

Таблиця 7.1

Порядок визначення справедливої вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань

№ з/п	Об'єкти визначення справедливої вартості	Визначення справедливої вартості
1	2	3
1	Цінні папери	Поточна ринкова вартість на фондовому ринку. За відсутності такої оцінки – експертна оцінка
2	Дебіторська заборгованість	Теперішня (дисконтована) сума, яка підлягає отриманню, що визначена за відповідною поточною відсотковою ставкою за вирахуванням резерву сумнівних боргів та витрат на отримання дебіторської заборгованості в разі потреби. Дисконтування не здійснюється для короткострокової заборгованості, якщо різниця між номінальною сумою дебіторської заборгованості та дисконтованою сумою несуттєва (менше 5 % номінальної суми)

1	2	3
3	Запаси	3.1. Готова продукція і товари – ціна реалізації за вирахуванням витрат на реалізацію та суми надбавки (прибутку), виходячи з надбавки (прибутку) для аналогічної готової продукції та товарів 3.2. Незавершене виробництво – ціна реалізації готової продукції за вирахуванням витрат на завершення, реалізацію та надбавки (прибутку), розрахованої за розміром прибутку аналогічної готової продукції 3.3. Матеріали – відновлювальна вартість (сучасна собівартість придбання)
4	Основні засоби	4.1. Земля та будівлі – ринкова вартість 4.2. Машини та устаткування – ринкова вартість. У разі відсутності даних про ринкову вартість – відновлювальна вартість (сучасна собівартість придбання) за вирахуванням суми зносу на дату оцінки 4.3. Інші основні засоби – відновлювальна вартість (сучасна собівартість придбання) за вирахуванням суми зносу на дату оцінки
5	Нематеріальні активи	Поточна ринкова вартість. За відсутності такої вартості – оціночна вартість, яку підприємство сплатило б за актив у разі операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами, виходячи з наявної інформації
6	Чисті активи або зобов'язання за пенсійними програмами з передбаченими виплатами	Теперішня (дисконтована) сума належних виплат пенсій за вирахуванням справедливої вартості будь-яких активів пенсійної програми
7	Податкові активи та зобов'язання	Сума податкових пільг чи податків, що підлягають сплаті, які виникають унаслідок об'єднання підприємств
8	Поточні та довгострокові зобов'язання	Теперішня (дисконтована) сума, яка має виплачуватися при погашенні заборгованості, визначеної за відповідними поточними відсотковими ставками. Дисконтування не здійснюється для короткострокових зобов'язань, якщо різниця між номінальною сумою зобов'язання та дисконтованою сумою є несуттєвою (менше 5% номінальної вартості)
9	Обтяжливі контракти та інші непередбачені зобов'язання	Теперішня (дисконтована) сума, яка підлягає сплаті при погашенні зобов'язання, визначена за відповідною поточною відсотковою ставкою

Коригування справедливої вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань, якщо це передбачено угодою про об'єднання, здійснюється протягом 12 місяців з дати придбання за умови, що сума коригування може бути достовірно визначена.

Якщо об'єднання підприємств та/або видів їх господарської діяльності здійснюється поетапно (наприклад, шляхом послідовного придбання акцій),

покупець оцінює фінансові інвестиції в об'єкті придбання (раніше утримувану частку у власному капіталі) за їх справедливою вартістю на дату придбання та відображає суму зміни вартості відповідно у складі доходів або витрат.

Зархований на баланс гудвіл надалі оцінюється на наявність ознак можливого зменшення його корисності в порядку, передбаченому Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів».

Покупець визнає лише ті придбані ідентифіковані активи, зобов'язання і непередбачені зобов'язання, які були на дату придбання та якщо їх справедливу вартість можна достовірно оцінити.

Якщо гудвіл на кінець року не відповідає ознакам активу, то він списується з включенням залишкової вартості до витрат.

Якщо на дату придбання або на дату обміну вартість частки покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань об'єкта придбання перевищує сукупність витрат на об'єднання підприємств та/або видів їх господарської діяльності, то сума перевищення визнається доходом.

Вартість частки чистих активів дочірнього підприємства, що не належить материнському підприємству, відображається материнським підприємством за їх справедливою вартістю.

Вартість негативного гудвілу списується з одночасним коригуванням нерозподіленого прибутку. По гудвілу амортизація не нараховується.

Після об'єднання підприємств складається фінансова звітність кожним підприємством (індивідуальна) та материнським – за групу підприємств (консолідована).

7.2. Консолідована фінансова звітність, порядок її складання

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає, що підприємства, які контролюють інші підприємства (материнські підприємства), крім фінансових звітів про власні господарські операції, складають та подають консолідовану фінансову звітність групи

відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів.

Консолідована фінансова звітність – це фінансова звітність підприємства, яке здійснює контроль, та підприємств, які ним контролюються, як єдиної економічної одиниці.

Порядок складання консолідованої фінансової звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо складання консолідованої фінансової звітності визначає НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність». Норми даного положення застосовуються групою юридичних осіб, яка складається з:

1) підприємства, що контролює інші підприємства (материнське (холдингове) підприємство);

2) дочірніх підприємств (крім групи підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності, або групи підприємств, у якій підприємство, що контролює інші підприємства (материнське (холдингове) підприємство), складає фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності).

Групою визначено материнське (холдингове) підприємство та його дочірні підприємства. Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» визначено, що:

1) дочірнє підприємство – це підприємство, яке перебуває під контролем материнського (холдингового) підприємства;

2) материнське (холдингове) підприємство – це підприємство, яке здійснює контроль дочірніх підприємств.

Контроль – це вирішальний вплив на фінансову, господарську і комерційну політику підприємства або підприємництва з метою одержання вигод від його діяльності. Дочірнє підприємство вважається контрольованим з боку материнського підприємства за наявності всіх таких умов:

–материнське підприємство має владні повноваження щодо дочірнього підприємства;

–результати діяльності дочірнього підприємства безпосередньо призводитимуть до змін у складі і вартості активів, зобов'язань, власного капіталу материнського підприємства;

–материнське підприємство має фактичну можливість для здійснення владних повноважень.

Якщо ж дочірнє підприємство перестає бути контрольованим, то у такому випадку материнське підприємство:

1) не включає показників такого дочірнього підприємства до консолідованої фінансової звітності;

2) визнає фінансові інвестиції в дочірнє підприємство за справедливою вартістю та відображає їх, а також будь-яку дебіторську заборгованість та зобов'язання у розрахунках з дочірнім підприємством;

3) припиняє визнавати інший сукупний дохід, пов'язаний з таким дочірнім підприємством;

4) визнає доходи і витрати, пов'язані з втратою контролю.

Консолідовану фінансову звітність, як єдиної економічної одиниці, подає материнське підприємство. Водночас, материнське підприємство не подає консолідовану фінансову звітність за наявності наступних умов:

1) якщо материнське підприємство є дочірнім підприємством іншого підприємства тобто повністю або частково належить іншому підприємству;

2) власники неконтрольованої частки поінформовані про це і не заперечують;

3) якщо материнське підприємство не є емітентом цінних паперів;

4) якщо його материнське підприємство складає консолідовану фінансову звітність, яка є загальнодоступною.

Підприємства, що контролюють інші підприємства (крім підприємств, що становлять суспільний інтерес), можуть не подавати консолідованої фінансової звітності, якщо разом із контрольованими підприємствами їхні показники на дату складання річної фінансової звітності не перевищують двох із таких критеріїв:

– балансова вартість активів складає до 4 мільйонів євро;

- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становить до 8 мільйонів євро;
- середня кількість працівників становить до 50 осіб.

Консолідована фінансова звітність подається органам, до сфери управління яких належать, трудовим колективам на їх вимогу, власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, а також до Державної служби статистики України.

У відповідності до Порядку подання фінансової звітності підприємства, які контролюють інші підприємства (материнські підприємства), крім фінансових звітів про власні господарські операції, подають консолідовану фінансову звітність групи власникам (засновникам), до центру збору фінансової звітності та іншим користувачам не пізніше 45 днів після закінчення звітного кварталу та не пізніше строків, передбачених законодавством для оприлюднення річної консолідованої фінансової звітності.

Фінансова звітність материнського підприємства та його дочірніх підприємств, що використовується при складанні консолідованої фінансової звітності як єдиної економічної одиниці, складається за той самий звітний період і на ту саму дату балансу.

Консолідовану фінансову звітність складають з фінансової звітності групи підприємств з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій та інших подій за схожих обставин. Якщо при складанні консолідованої фінансової звітності неможливо застосувати єдину облікову політику, то про це повідомляється у примітках до консолідованої фінансової звітності.

Консолідована фінансова звітність складається шляхом впорядкованого додавання показників фінансової звітності дочірніх підприємств до аналогічних показників фінансової звітності материнського підприємства. **При складанні консолідованої фінансової звітності підлягають виключенню:**

1) балансова вартість фінансових інвестицій материнського підприємства в кожне дочірнє підприємство і частка материнського підприємства в капіталі кожного дочірнього підприємства;

2) сума внутрішньогрупових операцій. **Внутрішньогрупові операції** – це операції між материнським та дочірніми підприємствами або між дочірніми підприємствами однієї групи (реалізація товарів, основних засобів, надання позик, виплата дивідендів в межах однієї групи);

3) сума внутрішньогрупового сальдо. **Внутрішньогрупове сальдо** – це сальдо дебіторської заборгованості та зобов'язань на дату балансу, яке утворилося внаслідок проведення внутрішньогрупових операцій. Якщо розрахунки по внутрішньогрупових операціях на дату консолідації не завершені, тоді в балансах підприємств групи будуть відображені відповідно сальдо дебіторської та кредиторської заборгованості, яке також необхідно виключити при консолідації;

4) сума **нереалізованих прибутків та збитків від внутрішньогрупових операцій (крім збитків, які не можуть бути відшкодовані)** – це прибутки та збитки, які виникають внаслідок внутрішньогрупових операцій (продажу товарів, продукції, виконання робіт, послуг тощо) і включаються до балансової вартості активів підприємства. Нереалізовані прибутки повністю виключаються під час консолідації. Нереалізовані збитки також виключаються, окрім збитків, які не можуть бути відшкодовані.

Материнське підприємство для складання консолідованої фінансової звітності визначає неконтрольовану частку у власному капіталі, чистому прибутку (збитку) та сукупному доході дочірніх підприємств. Неконтрольована частка визначається як добуток відсотка наявних голосів, які не належать материнському підприємству, відповідно до власного капіталу, чистого прибутку (збитку) та сукупного доходу дочірніх підприємств з урахуванням суми нереалізованого прибутку (збитку) від внутрішньогрупових операцій (крім випадків, пов'язаних з об'єднанням (придбанням) підприємств).

Якщо дочірнім підприємством випущені привілейовані акції, що класифікуються як інструменти власного капіталу, за якими накопичується сума дивідендів та які перебувають у володінні за межами групи, то материнське підприємство розраховує свою частку прибутку або збитку після

коригування на суму дивідендів за привілейованими акціями дочірнього підприємства незалежно від оголошення дивідендів.

У випадку складання консолідованої фінансової звітності підприємство зобов'язане також подати:

- 1) консолідований звіт про управління – за винятком бюджетних установ, мікропідприємств та малих підприємств;
- 2) консолідований звіт про платежі на користь держави.

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Назвіть законодавчі акти, що регулюють порядок відображення в обліку і звітності придбання інших підприємств.
2. Наведіть випадки за яких складається зведена фінансова звітність.
3. Дайте визначення терміну «об'єднання підприємств».
4. Дайте визначення терміну «гудвіл».
5. Поясніть сутність негативного гудвілу.
6. Дайте визначення консолідованої фінансової звітності.
7. Наведіть джерела інформації для складання консолідованої фінансової звітності.
8. Назвіть законодавчі акти, що регулюють порядок складання консолідованої фінансової звітності.
9. Дайте визначення терміну «дочірнє підприємство».
10. Дайте визначення терміну «материнське (холдингове) підприємство».
11. Дайте визначення терміну «внутрішньогрупові операції».
12. Дайте визначення терміну «внутрішньогрупове сальдо».
13. За якими формами складається консолідована фінансова звітність ?
14. Охарактеризуйте порядок складання консолідованої фінансової звітності.
15. Наведіть інформацію, що відображається у Примітках до консолідованої фінансової звітності ?

РОЗДІЛ 8

СПРОЩЕНА ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ

Метою розділу 8 є: *розкриття* сутності малих й мікропідприємств та критеріїв визнання суб'єктів малого підприємництва; *характеристика* нормативно-правового регулювання складання спрощеної фінансової звітності; *розкриття* складу та строків подання річної й проміжної спрощеної фінансової звітності; *характеристика* порядку складання фінансової звітності мікро та малими підприємствами

У розділі 8 розглядаються наступні питання:

- 8.1. Критерії віднесення підприємств до суб'єктів підприємництва, яким надано право складати спрощену фінансову звітність. Склад та строки подання фінансової звітності малими та мікро підприємствами
- 8.2. Порядок складання фінансової звітності малого підприємства
- 8.3. Порядок складання фінансової звітності мікропідприємства

Ключові терміни розділу 8:

Малі підприємства, мікропідприємства, представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, непідприємницькі товариства, платники єдиного податку 3 групи, Фінансова звітність малого підприємства, Фінансова звітність мікропідприємства, активи, зобов'язання, власний капітал, дохід, витрати, прибуток (збиток)

8.1. Критерії віднесення підприємств до суб'єктів підприємництва, яким надано право складати спрощену фінансову звітність. Склад та строки подання фінансової звітності малими та мікро підприємствами

Усім підприємствам, незалежно від їх організаційно-правових форм господарювання, у тому числі й малим, необхідно вести бухгалтерський облік і складати фінансову звітність у відповідності до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Даний Закон визначає правові принципи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні. Суб'єкти підприємницької діяльності, яким відповідно до законодавства надано право на ведення спрощеного обліку доходів і витрат, ведуть бухгалтерський облік і подають фінансову звітність у порядку, встановленому законодавством про спрощену систему обліку і звітності. Господарським кодексом України таких суб'єктів поділено на суб'єктів малого підприємництва та суб'єктів мікропідприємництва (табл. 8.1).

Таблиця 8.1

Критерії віднесення підприємств до мікро та малих підприємств

№ з/п	Показник	Мікропідприємство	Мале підприємство
1	2	3	4
1	Балансова вартість активів	До 350 тис. євро	До 4 млн. євро
2	Чистий дохід від реалізації продукції	До 700 тис. євро	До 8 млн. євро
3	Середня кількість працівників	До 10 осіб	До 50 осіб

Для визначення відповідності критеріям, встановленим у євро, застосовується офіційний курс гривні до іноземних валют (середній за період), розрахований на підставі офіційних валютних курсів Національного банку України, що встановлювалися для євро протягом відповідного року. Новоутворені підприємства під час визначення відповідності критеріям застосовують показники на дату складання річної фінансової звітності. Щоб змінити категорію підприємства, потрібно протягом двох років поспіль відповідати критеріям іншої категорії.

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» встановлено скорочену за показниками фінансову звітність у складі балансу та звіту про фінансові результати для:

- 1) мікропідприємств;
- 2) малих підприємств;
- 3) непідприємницьких товариств;
- 4) представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності.

За винятком тих суб'єктів господарювання, що зобов'язані складати фінансову звітність за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку.

Склад річної фінансової звітності малих та мікро підприємств наведено у таблиці 8.2.

Таблиця 8.2

Склад річної фінансової звітності малих та мікро підприємств

№ з/п	Пакет фінансової звітності	Склад річної фінансової звітності	Обов'язок подання
1	2	3	4
1	Фінансова звітність малого підприємства	1) форма № 1-м «Баланс»; 2) форми № 2-м «Звіт про фінансові результати»	1) малі підприємства (крім платників єдиного податку 3 групи); 2) представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності
2	Фінансова звітність мікропідприємства	1) форма № 1-мс «Баланс»; 2) форми № 2-мс «Звіт про фінансові результати»	1) мікропідприємства; 2) підприємства – платники єдиного податку 3 групи; 3) непідприємницькі товариства (тобто неприбуткові організації)

У відповідності до Порядку подання фінансової звітності не складають проміжну фінансову звітність, а подають виключно річну:

- 1) мікропідприємства (крім тих, що зобов'язані складати фінансову звітність за МСФЗ);
- 2) непідприємницькі товариства (крім тих, що зобов'язані складати фінансову звітність за МСФЗ);
- 3) підприємства, які ведуть спрощений облік доходів та витрат (юридичні особи – платники єдиного податку, включені до третьої групи).

Всі інші підприємства проміжну фінансову звітність складають та подають до органів статистики. Проміжна фінансова звітність, охоплює

відповідний період (I квартал, перше півріччя, дев'ять місяців) та заповнюється наростаючим підсумком з початку звітного року. Крім цього, у відповідності до вимог Податкового кодексу України, платники податку на прибуток зобов'язані подавати разом з податковою декларацією квартальну та річну фінансову звітність податковим органам у строки, визначені податковим законодавством (таблиця 8.3).

Таблиця 8.3

**Строки подання річної та проміжної фінансової звітності
мікро та малими підприємствами**

№ з/п	Категорія підприємств	Строки подання фінансової звітності			
		до органів статистики		до органів державної податкової служби	
		проміжна фінансова звітність	річна фінансова звітність	квартальна	річна
1	2	3	4	5	6
1	Малі підприємства	не пізніше 30 числа місяця, що настає за звітним кварталом	не пізніше 28 лютого року, що настає за звітним роком	Подають платники податку на прибуток разом із Податковою декларацією – протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного кварталу	Подають платники податку на прибуток разом із Податковою декларацією – протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного року
2	Мікро підприємства	не подають			

У фінансовій звітності мікро та малі підприємства наводять показники в тисячах гривень з одним десятковим знаком після коми.

8.2. Порядок складання фінансової звітності малого підприємства

У відповідності до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв:

– балансова вартість активів – до 4 мільйонів євро включно;

–дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 мільйонів євро включно;

–середня кількість працівників – до 50 осіб включно.

Порядок складання та подання Фінансової звітності малими підприємствами регламентується НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність». У відповідності до якого спрощену фінансову звітність складають малі підприємства, зокрема:

1) малі підприємства – юридичні особи, які визнані такими відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;

2) представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності.

Малі підприємства складають проміжну та річну фінансову звітність у складі форми №1-м Баланс та форми № 2-м Звіт про фінансові результати.

Основною формою фінансової звітності малих підприємств є Баланс – форма № 1-м. **Баланс** – це звіт про фінансовий стан підприємства, що відображає його активи, зобов'язання та власний капітал на звітну дату. Метою складання Балансу є надання користувачам повної, правдивої і неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

У Балансі відображаються активи, зобов'язання і власний капітал суб'єкта малого підприємництва. Підсумок активів балансу повинен дорівнювати сумі зобов'язань та власного капіталу.

Активи – це ресурси, що контролюються підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, спричинить надходження економічних вигод у майбутньому. Актив відображається в Балансі за умови, що його оцінка може бути достовірно визначена і очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням.

Власний капітал – це частина активу підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Власний капітал відображається в Балансі одночасно з відображенням активів і зобов'язань, які спричинять його змін.

Зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій, погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди. Зобов'язання

відображаються в Балансі, якщо їх оцінка може бути достовірно визначена та існує імовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення.

Згортання статей активів та зобов'язань є неприпустимим, крім випадків, передбачених відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Форма Балансу малого підприємства значно скорочена порівняно із формою № 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан). У Балансі малого підприємства передбачено поєднання в одній статті цілої групи показників повної форми звітності. Статті активу балансу об'єднані в чотири розділи, а пасиву в п'ять (таблиця 8.4).

Таблиця 8.4

Розділи активу та пасиву Балансу малого підприємства

Розділи активу балансу	Розділи пасиву балансу
1	2
I. Необоротні активи	I. Власний капітал
II. Оборотні активи	II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	III. Поточні зобов'язання
	IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття

Порядок розкриття інформації про активи у Балансі малого підприємства наведено в таблиці 8.5.

Таблиця 8.5

Порядок складання активу Балансу малого підприємства за формою № 1-м

Актив	Код рядка	Визначення статей активу Балансу	Залишки на рахунках бухгалтерського обліку	
			за загальним Планом рахунків	за спрощеним Планом рахунків
1	2	3	4	5
Розділ I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	Відображається вартість об'єктів, віднесених до складу нематеріальних активів. У цій статті наводяться окремо первісна та залишкова вартість нематеріальних активів, а також нарахована у встановленому порядку сума накопиченої амортизації. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною вартістю і сумою накопиченої амортизації, яка наводиться у дужках <i>ряд. 1001 – ряд. 1002</i>		

Продовження табл. 8.5

1	2	3	4	5
– первісна вартість	1001	Первісна вартість нематеріальних активів	Сума Д ^т с-до рах. 12	Сума Д ^т с-до рах. 10 (вибірка по нематеріальних активах)
– накопичена амортизація	1002	Нарахована у встановленому порядку сума зносу нематеріальних активів (наводиться в дужках)	(Сума К ^т с-до субрах. 133)	(Сума К ^т с-до рах. 13 – вибірка по нематеріальних активах)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	Відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість), виготовлення, придбання об'єктів матеріальних необоротних активів (у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу)	Сума Д ^т с-до рах. 15	Сума Д ^т с-до рах. 15
Основні засоби	1010	Наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу, довірчого управління об'єктів і орендованих єдиних (цілісних) державних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів, а також вартість інших необоротних матеріальних активів, та об'єктів інвестиційної нерухомості (ряд. 1011 – ряд. 1012)		
– первісна вартість	1011	Первісна (переоцінена) вартість основних засобів та інших необоротних матеріальних активів	Сума Д ^т с-до рах. 10, 11	Сума Д ^т с-до рах. 10 (крім нематеріальних активів)
– знос	1012	Нарахована у встановленому порядку сума зносу основних засобів та інших необоротних матеріальних активів (наводиться в дужках)	(Сума К ^т с-до субрах. 131, 132)	(Сума К ^т с-до рах. 13 – крім зносу нематеріальних активів та довгострокових біологічних активів)

1	2	3	4	5
Довгострокові біологічні активи	1020	Відображається вартість біологічних активів, які здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, здатних приносити в інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що перевищує 12 місяців з дати балансу	Сума Д ^Г с-до 16 за вирахуванням суми К ^Г с-до субрах. 134	Сума Д ^Г с-до 16 за вирахуванням суми К ^Г с-до рах. 13
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	Відображаються фінансові інвестиції на період більше одного року, а також усі інші фінансові інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який час	Сума Д ^Г с-до рах. 14	Сума Д ^Г с-до рах. 14
Інші необоротні активи	1090	Наводиться вартість необоротних активів, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю, або які не можуть бути включені до наведених вище статей I розділу «Необоротні активи»	Сума Д ^Г с-до рах. 18, 19	Сума Д ^Г с-до рах. 18
Усього за розділом I	1095	Сума рядків 1000 + 1005 + 1010 + 1020 + 1030 + 1090		
Розділ II. Оборотні активи				
Запаси:	1100	Відображається вартість запасів сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектувальних виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для використання в ході нормального операційного циклу. У цій статті також наводяться витрати на: 1) незавершене виробництво; 2) незавершені роботи (послуги); 3) валова заборгованість замовників за будівельними контрактами. Окремо відображається готова продукція, в якій наводиться собівартість виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані, а також наводиться покупна вартість товарів	Сума Д ^Г с-до рах. 20, 22, 23, 26 та сума дебетових залишків за субрахунками 281, 282, 283, 284 за вирахуванням суми кредитового залишку субрахунка 285	Сума Д ^Г с-до рах. 20, 23

1	2	3	4	5
Поточні біологічні активи	1110	Відображається вартість біологічних активів, які здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, здатні приносити в інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що не перевищує 12 місяців, а також вартість тварин на вирощуванні та відгодівлі	Сума Д ^т с-до рах. 21	Сума Д ^т с-до рах. 21
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	Відображається заборгованість покупців або замовників за реалізовані їм продукцію, товари, роботи або послуги, включаючи забезпечену векселями заборгованість скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто)	Сума Д ^т с-до рах. 34, 36 за вирахування суми К ^т с-до рах. 38	Сума Д ^т с-до рах. 37 за мінусом суми К ^т с-до рах. 37 (на якому обліков. резерв сумнів. боргів)
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	Відображається визнана дебіторська заборгованість казначейських, фінансових і податкових органів, державних цільових фондів, зокрема за розрахунками з тимчасової непрацездатності	Сума Д ^т с-до субрах. 378, 641, 642, 651, 652	Сума Д ^т с-до рах. 64
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	Відображається заборгованість дебіторів, яка не відображена в окремих статтях щодо розкриття інформації про дебіторську заборгованість або яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів	Сума Д ^т с-до субрах. 371, 372, 374, 375, 376, 377, 66, 654, 655, 68	Сума Д ^т с-до рах. 37, 64, 66, 68
Поточні фінансові інвестиції	1160	Відображаються фінансові інвестиції на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів)	Сума Д ^т с-до субрах. 352	Сума Д ^т с-до рах. 35
Гроші та їх еквіваленти	1165	Відображається готівка в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей. У цій статті наводяться кошти в національній або іноземних валютах	Сума Д ^т с-до субрах. 30, 31, 333, 334, 335, 351	Сума Д ^т с-до рах. 30, 31

1	2	3	4	5
Витрати майбутніх періодів	1170	Відображаються витрати, понесені у поточному або попередніх звітних періодах, які за своїм економічним змістом належать до наступних звітних періодів	Сума Д ^т с-до рах. 39	Сума Д ^т с-до рах. 39
Інші оборотні активи	1190	Відображаються суми оборотних активів, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включені до наведених вище статей II розділу «Оборотні активи»	Сума Д ^т с-до субрах. 331, 332, 643	Сума Д ^т с-до рах. 30, 64
Усього за розділом II	1195	Сума рядків 1100 + 1110 + 1125 + 1135 + 1155 + 1160 + 1165 + 1170 + 1190		
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	Відображається вартість необоротних активів, переведених до групи вибуття, утримуваних для продажу	Сума Д ^т с-до субрах. 286	Сума Д ^т с-до рах. 27
Баланс	1300	Розділ I (рядок 1095) + Розділ II (рядок 1195) + Розділ III (рядок 1200)		

Порядок розкриття інформації про пасиви (джерела утворення активів) у Балансі малого підприємства наведено в таблиці 8.6.

Таблиця 8.6

Порядок складання пасиву Балансу малого підприємства за формою № 1-м

Пасив	Код рядка	Визначення статей пасиву Балансу	Залишки на рахунках бухгалтерського обліку	
			за загальним Планом рахунків	за спрощеним Планом рахунків
1	2	3	4	5
Розділ I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	Наводиться зафіксована в установчих документах статутного капіталу підприємства з урахуванням суми внесків до оголошеного, але ще не зареєстрованого статутного капіталу. Підприємства, для яких не передбачена фіксована сума статутного капіталу, відображають у цій статті суму	Сума К ^т с-до рах. 40	Сума К ^т с-до рах. 40 (у частині субрахунку, на якому обліковують статутний та пайовий капітал)

1	2	3	4	5
		фактичного внеску власників до статутного капіталу підприємства. У цій статті також наводяться сума пайового капіталу (пайових внесків) членів споживчого товариства, спілок та інших організацій, внески засновників підприємства понад статутний капітал		
Додатковий капітал	1410	Відображаються сума дооцінки необоротних активів, вартість безоплатно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб необоротних активів та інші види додаткового капіталу	Сума К ^Т с-до рах. 41, 42	Сума К ^Т с-до рах. 40 (у частині субрахунку, на якому обліковують капітал в дооцінках та додатковий капітал)
Резервний капітал	1415	Наводиться сума резервів, створених відповідно до законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства	Сума К ^Т с-до рах. 43	Сума К ^Т с-до рах. 40 (у частині субрахунку, на якому обліковують резервний капітал)
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	Відображається: 1) або сума нерозподіленого прибутку	Сума К ^Т с-до субрах. 441	Сума К ^Т с-до рах. 44
		2) або сума непокритого збитку (наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку капіталу)	Сума Д ^Т с-до субрах. 442	Сума К ^Т с-до рах. 44
Неоплачений капітал	1425	Відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Господарські товариства у цій статті також відображають вилучений капітал, тобто фактичну собівартість часток, викуплених у своїх учасників, державні (казенні) та комунальні підприємства – передачу майна. Суми за цією статтею вираховуються при визначенні підсумку власного капіталу	(Сума Д ^Т с-до рах. 45, 46)	(Сума Д ^Т с-до рах. 40 у частині субрахунку, на якому обліковують неоплачений та вилучений капітал)
Усього за розділом I	1495		Сума рядків 1400 + 1410 + 1415 ± 1420 - 1425	

1	2	3	4	5
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	Наводиться сума заборгованості підприємства банкам за отримані від них кредити, яка не є поточним зобов'язанням, сума довгострокової заборгованості підприємства за зобов'язаннями щодо залучення позикових коштів (крім кредитів банків) та за іншими довгостроковими зобов'язаннями. У цьому розділі відображається сума залишку коштів цільового фінансування і цільових надходжень, які отримані з бюджету та інших джерел, у тому числі коштів, вивільнених від оподаткування у зв'язку з наданням пільг з податку на прибуток підприємств, а також суми забезпечення для відшкодування наступних витрат і платежів (на виплату відпусток працівникам, виконання гарантійних зобов'язань тощо)	Сума К ^Т с-до рах. 47, 48, 50, 51, 52, 53, 55	Сума К ^Т с-до рах. 47, 48, 55
Розділ III. Поточні зобов'язання				
Короткострокові кредити банків	1600	Відображається сума поточних зобов'язань підприємства перед банками щодо отриманих від них короткострокових позик. Зобов'язання за кредитами банків наводяться у балансі з урахуванням належної на кінець звітного періоду до сплати суми процентів за їх користування	Сума К ^Т с-до рах. 60, субрах. 684	Сума К ^Т с-до рах. 68 (у част. субрахунку, на якому обліковують короткострокові кредити і відсотки)
Поточна кредиторська заборгованість за: – довгостроковими зобов'язаннями	1610	Наводяться суми зобов'язань, які утворилися як довгострокові, але з дати балансу підлягають погашенню протягом дванадцяти місяців	Сума К ^Т с-до рах. 61	Сума К ^Т с-до рах. 68 (у част. субрахунку, на якому обліков. поточну заборг. за довгострок. зобов'язаннями)

1	2	3	4	5
– товари, роботи, послуги	1615	Відображається сума заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги, включаючи заборгованість, забезпечену векселями. У цій статті також відображається заборгованість постачальникам за невідфактуровані поставки і розрахунки з надлишку товарно-матеріальних цінностей, який встановлено при їх прийманні	Сума К ^Т с-до рах. 62, 63	Сума К ^Т с-до рах. 68 (у част. субрахунку, на якому обліковують кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги)
– розрахунками з бюджетом	1620	Відображається заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи суму податку з працівників підприємства. У цій статті окремо наводиться поточна кредиторська заборгованість з податку на прибуток	Сума К ^Т с-до субрах. 641, 642	Сума К ^Т с-до рах. 64 (у част. субрахунку, на якому обліковують кредиторську заборгованість за розрах. з бюджетом)
– розрахунками зі страхування	1625	Відображається сума заборгованості з відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуального страхування його працівників	Сума К ^Т с-до субрах. 651, 654, 655	Сума К ^Т с-до рах. 64 (у част. субрахунку, на якому обліковують кредиторську заборгованість за розрах. зі страхування)
– розрахунками з оплати праці	1630	Відображається заборгованість за нарахованою, але ще не сплаченою сумою оплати праці, а також за депонованою заробітною платою	Сума К ^Т с-до рах. 66	Сума К ^Т с-до рах. 66
Доходи майбутніх періодів	1665	Відображаються доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до доходів наступних звітних періодів	Сума К ^Т с-до рах. 69	Сума К ^Т с-до рах. 69

1	2	3	4	5
Інші поточні зобов'язання	1690	Наводяться суми зобов'язань, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включеними до інших статей, наведених у III розділі «Поточні зобов'язання»	Сума К ^Т с-до субрах. 372, 644, 681, 682, 683, 684, 685	Сума К ^Т с-до рах. 37, 64, 68
Усього за розділом III	1695	Сума рядків 1600 + 1610 + 1615 + 1620 + 1625 + 1630 + 1665 + 1690		
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	Відображається сума зобов'язань, утворених в результаті проведення операцій із необоротними активами, утримуваними для продажу	Сума К ^Т с-до субрах. 680	Сума К ^Т с-до рах. 68
Баланс	1900	Розділ I (рядок 1495) + Розділ II (рядок 1595) + Розділ III (рядок 1695) + Розділ IV (рядок 1700)		

Звіт про фінансові результати малого підприємства призначений для визначення фінансового результату діяльності підприємства (прибутку або збитку), який визначається в даному звіті шляхом зіставлення доходів і витрат від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Мета складання Звіту про фінансові результати – надання користувачам повної, правдивої і неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки та збитки підприємства за певний період. Показники про податок на прибуток, витрати і збитки наводяться в дужках.

При визначенні фінансових результатів не дозволяється згортання доходів та витрат, крім випадків, що передбачені національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Порядок складання Звіту про фінансові результати малого підприємства за формою № 2-м наведено в таблиці 8.7.

**Порядок складання Звіту про фінансові результати малого підприємства
за формою № 2-м**

Назва статті	Код рядка	Зміст статті	Джерело інформації – обороти за рахунками бухгалтерського обліку	
			за загальним Планом рахунків	за спрощеним Планом рахунків
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	Відображається дохід від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг без непрямих податків і зборів та інших вирахувань з доходу	Д ^т субрах. 701, 702, 703 мінус К ^т субрах. 704	Д ^т рах. 70 мінус К ^т субрах. 704
Інші операційні доходи	2120	Відображаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства: дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття тощо. Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції та дохід від зміни вартості поточних біологічних активів	Д ^т рах. 71	Д ^т рах. 74 (у частині інших операційних доходів)
Інші доходи	2240	Відображаються: дивіденди, відсотки, доходи від участі в капіталі та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій; дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць; інші доходи, які виникають у процесі діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства	Д ^т рах. 72, 73, 74	Д ^т рах. 74 (у частині інших доходів)
Разом доходи	2280	<i>Рядок 2000 + Рядок 2120 + Рядок 2240</i>		

1	2	3	4	5
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	Показується виробнича собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) та/або собівартість реалізованих товарів	К ^т рах. 901, 902, 903	К ^т рах. 90
Інші операційні витрати	2180	Наводяться адміністративні витрати, витрати на збут, а також собівартість реалізованих оборотних активів (крім готової продукції, товарів і фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття; відрахування на створення резерву сумнівних боргів і сума списаних безнадійних боргів; втрати від знецінення виробничих запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні санкції; відрахування для забезпечення відшкодування наступних операційних витрат; інші витрати, що пов'язані з операційною діяльністю підприємства. У цій статті також відображається належна до сплати за звітний період відповідно до законодавства сума податків і зборів, а також витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції та витрати від зміни вартості поточних біологічних активів	К ^т рах. 92, 93, 94	К ^т рах. 96 (у частині інших операційних витрат)
Інші витрати	2270	Відображаються: витрати на сплату процентів та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями; втрати від участі в капіталі; собівартість реалізації фінансових інвестицій; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, які виникають у процесі діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства	К ^т рах. 95, 96, 97	К ^т рах. 96 (у частині інших витрат крім операційних)

1	2	3	4	5
Разом витрати	2285	<i>Рядок 2050 + Рядок 2180 + Рядок 2270</i>		
Фінансовий результат до оподаткування	2290	Відображається різниця між доходами та витратами підприємства <i>Рядок 2280 – Рядок 2285</i>		
Податок на прибуток	2300	Відображається сума податку на прибуток, яка визначається в розмірі податку на прибуток за звітний період	Д ^т 98 К ^т 641	Д ^т 96 К ^т 64
Чистий прибуток (збиток)	2350	Відображається чистий прибуток або чистий збиток – різниця між сумою фінансового результату до оподаткування і сумою витрат з податку на прибуток <i>Рядок 2290 – Рядок 2300</i>		

8.3. Порядок складання фінансової звітності мікропідприємства

Порядок складання та подання Фінансової звітності мікропідприємствами регламентується НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність». У відповідності до якого спрощену фінансову звітність складають мікропідприємства, зокрема:

1) мікропідприємства, які визнані такими відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а саме:

- 1.1) чистий дохід від реалізації складає до 700 тисяч євро;
- 1.2) балансова вартість активів складає до 350 тисяч євро;
- 1.3) середня кількість працівників дорівнює до 10 осіб.

2) підприємства, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів і витрат у відповідності до вимог Податкового кодексу України, тобто юридичні особи – платники єдиного податку, включені до третьої групи;

3) непідприємницькі товариства. У відповідності до вимог Цивільного кодексу України непідприємницькими товариствами є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками.

Спрощену фінансову звітність не можуть застосовувати підприємства, які згідно із законодавством складають фінансову звітність за МСФЗ, адже такі суб'єкти підприємництва складають повноформатну фінансову звітність, *Фінансова звітність та її аналіз*

передбачену НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Мікропідприємства мають право:

–обліковувати необоротні активи тільки за первісною вартістю без урахування зменшення корисності та переоцінки до справедливої вартості;

–не створювати забезпечення наступних витрат і платежів (на виплату наступних відпусток працівникам, виконання гарантійних зобов'язань тощо), а визнають відповідні витрати у періоді їх фактичного понесення;

–поточну дебіторську заборгованість включати до підсумку балансу за її фактичною сумою.

Підприємства, які мають право на застосування спрощеного обліку доходів і витрат та які не зареєстровані платниками податку на додану вартість, можуть систематизувати інформацію, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, в регістрах бухгалтерського обліку без застосування подвійного запису.

Мікропідприємства складають річну фінансову звітність за формами:
1) форма №1-мс Баланс; 2) форма № 2-мс Звіт про фінансові результати.

У Балансі мікропідприємства статті активу балансу об'єднані в два розділи, а пасиву в три (таблиця 8.8).

Таблиця 8.8

Розділи активу та пасиву Балансу мікропідприємства

Розділи активу балансу	Розділи пасиву балансу
1	2
I. Необоротні активи	I. Власний капітал
II. Оборотні активи	II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення
	III. Поточні зобов'язання

Порядок складання мікропідприємствами форми №1-мс Баланс наведено в таблиці 8.9.

Порядок складання мікропідприємствами форми №1-мс Баланс

Стаття Балансу	Код рядка	Визначення статей Балансу
1	2	3
I. Необоротні активи		
Основні засоби:	1010	Наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу, довірчого управління об'єктів і орендованих єдиних (цілісних) державних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів, а також вартість інших необоротних матеріальних активів, державні (казенні) та комунальні підприємства відображають вартість майна, отриманого на праві господарського відання чи праві оперативного управління, та об'єктів інвестиційної нерухомості. У цій статті також наводиться вартість нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів та незавершені капітальні інвестиції <i>(ряд. 1011 – ряд. 1012)</i>
– первісна вартість	1011	Первісна (переоцінена) вартість основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів
– знос	1012	Нарахована у встановленому порядку сума зносу основних засобів нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів (наводиться в дужках)
Інші необоротні активи	1090	Наводяться суми інших необоротних активів, у тому числі довгострокові фінансові інвестиції. Інші необоротні активи відображаються за первісною вартістю (історичною собівартістю)
Усього за розділом I	1095	Сума рядків 1010 + 1090
II. Оборотні активи		
Запаси	1100	Відображається вартість запасів сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектувальних виробів, запасних частин, тари (крім інвентарної), будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для використання в ході нормального операційного циклу. У цій статті також наводяться витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги), валова заборгованість замовників за будівельними контрактами, поточні біологічні активи, готова продукція, сільськогосподарська продукція
Поточна дебіторська заборгованість	1155	Відображається фактична заборгованість покупців або замовників за реалізовані їм продукцію, товари, роботи або послуги, включаючи забезпечену векселями, інших дебіторів, а також відображається визнана дебіторська заборгованість казначейських, фінансових і податкових органів, державних цільових фондів, зокрема за розрахунками з тимчасової непрацездатності
Гроші та їх еквіваленти	1165	Відображаються готівка в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей. У цій статті наводяться кошти в національній або іноземних

1	2	3
		валютах. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з дати балансу, або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, виключаються зі складу оборотних активів та відображаються як необоротні активи
Інші оборотні активи	1190	Наводяться суми оборотних активів, які не включені до згаданих вище статей розділу «Оборотні активи», зокрема, поточні фінансові інвестиції
Усього за розділом II	1195	Сума рядків 1100 + 1155 + 1165 + 1190
Баланс	1300	Розділ I (рядок 1095) + Розділ II (рядок 1195)
I. Власний капітал		
Капітал	1400	Наводиться сума фактично внесеного засновниками (власниками) статутного капіталу підприємства. Також відображаються вартість безоплатно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб необоротних активів та інші види додаткового капіталу. У цій статті також наводяться сума пайового капіталу (пайових внесків) членів споживчого товариства, спілок та інших організацій, внески засновників підприємства понад статутний капітал, сума резервного капіталу
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	Відображається сума нерозподіленого прибутку або непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу
Неоплачений капітал	1425	Відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Суми за цією статтею вираховуються під час визначення підсумку власного капіталу
Усього за розділом I	1495	Сума рядків 1400 ± 1420 - 1425
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	Наводиться сума заборгованості підприємства банкам за отримані від них кредити, яка не є поточним зобов'язанням, сума довгострокової заборгованості підприємства за зобов'язаннями щодо залучення позикових коштів (крім кредитів банків) та за іншими довгостроковими зобов'язаннями. У цьому розділі відображається сума залишку коштів цільового фінансування і цільових надходжень, які отримані з бюджету та з інших джерел, у тому числі коштів, вивільнених від оподаткування у зв'язку з наданням пільг з податку на прибуток підприємств, а також суми забезпечення для відшкодування наступних витрат і платежів (на виплату відпусток працівникам, виконання гарантійних зобов'язань тощо).
III. Поточні зобов'язання		
Короткострокові кредити банків	1600	Відображається сума поточних зобов'язань підприємства перед банками щодо отриманих від них короткострокових позик. Зобов'язання за кредитами банків наводяться у балансі з урахуванням належної на кінець звітного періоду до сплати суми процентів за їх користування. У цій статті також наводиться сума зобов'язань, які утворилися як довгострокові, але з дати балансу підлягають погашенню протягом дванадцяти місяців

1	2	3
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	1615	Відображається сума заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги, включаючи заборгованість, забезпечену векселями. У цій статті також відображається заборгованість постачальникам за невідфактуровані поставки і розрахунки з надлишку товарно-матеріальних цінностей, який встановлено при їх прийманні
– розрахунками з бюджетом	1620	Відображається заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи суму податку з працівників підприємства
– розрахунками зі страхування	1625	Відображається сума заборгованості з відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуального страхування його працівників
– розрахунками з оплати праці	1630	Відображається заборгованість за нарахованою, але ще не сплаченою сумою оплати праці, а також за депонованою заробітною платою
Інші поточні зобов'язання	1690	Відображаються суми зобов'язань, які не включені до наведених вище статей розділу «Поточні зобов'язання», зокрема заборгованість за одержаними авансами, заборгованість засновникам у зв'язку з розподілом прибутку, заборгованість пов'язаним сторонам, сума валової заборгованості замовникам за будівельними контрактами
Усього за розділом III	1695	Сума рядків 1600 + 1615 + 1620 + 1625 + 1630 + 1690
Баланс	1900	Розділ I (рядок 1495) + Розділ II (рядок 1595) + Розділ III (рядок 1695)

Порядок складання Звіту про фінансові результати мікропідприємства за формою № 2-мс наведено в таблиці 8.10.

Таблиця 8.10

Порядок складання Звіту про фінансові результати мікропідприємства за формою № 2-мс

Стаття Звіту про фінансові результати	Код рядка	Визначення статей Звіту про фінансові результати
1	2	3
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	Відображається дохід від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг без непрямих податків і зборів та інших вирахувань з доходу
Інші доходи	2160	Відображаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), а саме: дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових

1	2	3
		різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від реалізації оборотних активів, відсотки, доходи від участі в капіталі та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій; дохід від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів; дохід від неопераційних курсових різниць; інші доходи
Разом доходи	2280	Рядок 2000 + Рядок 2160
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	<p>Наводиться виробнича собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) та/або собівартість реалізованих товарів. Собівартість виготовленої та реалізованої продукції (товарів), виконаних робіт, наданих послуг складається з таких витрат, прямо пов'язаних з виробництвом такої продукції (товарів), виконанням робіт, наданням послуг:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) прямих матеріальних витрат; 2) прямих витрат на оплату праці і соціальне страхування; 3) амортизації основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг; 4) вартості придбаних послуг, прямо пов'язаних з їх виробництвом (наданням); 5) інших прямих витрат; 6) загальновиробничих витрат. <p>зменшених на суму зменшення залишку на кінець періоду (порівняно із залишком на початок періоду) незавершеного виробництва і готової продукції, який визначається на підставі первинних документів, якими оформляється рух (придбання, виготовлення, передача в місця зберігання, відпуск на сторону, реалізація) запасів, або за результатами інвентаризації на кінець звітного періоду. Залишок готової продукції оцінюється за ціною реалізації, за вирахуванням непрямих податків, витрат на збут і суми очікуваного прибутку, а залишок незавершеного виробництва оцінюється за матеріальними витратами і витратами на оплату праці</p>
Інші витрати	2165	<p>Наводяться:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) інші витрати операційної діяльності: адміністративні витрати, витрати на збут, собівартість реалізованих оборотних активів (крім готової продукції, товарів); сума списаних безнадійних боргів; втрати від знецінення виробничих запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні санкції; інші витрати, що пов'язані з операційною діяльністю підприємства; 2) інші витрати діяльності: витрати на сплату процентів та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями; втрати від участі в капіталі; собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів; втрати від неопераційних курсових різниць; інші витрати підприємства. <p>У цій статті також відображається належна до сплати за звітний період відповідно до законодавства сума податків і зборів</p>

1	2	3
Разом витрати	2285	Рядок 2050 + Рядок 2165
Фінансовий результат до оподаткування	2290	Відображається різниця між доходами та всіма витратами підприємства Рядок 2280 – Рядок 2285
Податок на прибуток	2300	Відображається сума податку на прибуток, яка визначається в розмірі податку на прибуток за звітний період
Витрати (доходи), які зменшують (збільшують) фінансовий результат після оподаткування	2310	Відображається різниця між витратами і доходами, які не визнаються витратами або доходами Податковим кодексом України та не відображені у складі витрат і доходів в інших статтях
Чистий прибуток (збиток)	2350	Відображається чистий прибуток або чистий збиток – різниця між сумою фінансового результату до оподаткування, сумою витрат з податку на прибуток та сумою, яка зменшує (збільшує) фінансовий результат після оподаткування Рядок 2290 – Рядок 2300 ± Рядок 2310

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Наведіть критерії віднесення підприємств до мікропідприємств.
2. Наведіть критерії віднесення підприємств до малих підприємств.
3. Назвіть підприємства для яких встановлено скорочену фінансову звітність.
4. Назвіть підприємства які не можуть складати спрощену фінансову звітність.
5. Охарактеризуйте склад річної фінансової звітності мікропідприємств.
6. Охарактеризуйте склад річної фінансової звітності малих підприємств.
7. Наведіть строки подання річної фінансової звітності мікропідприємствами.
8. Наведіть строки подання річної та проміжної фінансової звітності малими підприємствами.
9. Назвіть розділи активу та пасиву Балансу малого підприємства.
10. Наведіть основну мету складання Звіту про фінансові результати малого підприємства.

11. Назвіть законодавчі акти, що регулюють порядок складання та подання Фінансової звітності мікропідприємствами.
12. Назвіть розділи активу та пасиву Балансу мікропідприємства.
13. Наведіть основні відмінності між формами Балансу №1-м та №1-мс.
14. Наведіть основні відмінності між формами Звіту про фінансові результати №2-м та №2-мс.
15. Назвіть умови за яких підприємства мають право на застосування спрощеного обліку доходів і витрат без застосування подвійного запису.

РОЗДІЛ 9

АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

Метою розділу 9 є: *розкриття* сутності активів підприємства та їх класифікації для потреб аналізу, *висвітлення* структури майна, *характеристика* інформаційної бази для проведення оцінки активів підприємства, *розкриття* методології та завдань аналізу майна, *розгляд* показників стану та ефективності використання активів підприємства

У розділі 9 розглядаються наступні питання:

- 9.1. Аналіз складу й структури майна підприємства
- 9.2. Аналіз необоротних активів підприємства

Ключові терміни розділу 9:

Майно, оборотні активи, необоротні активи, ознаки класифікації активів, структура майна, методи аналізу активів, оборотність, ліквідність активів, фондомісткість, фондоддача, коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття.

9.1. Аналіз складу й структури майна підприємства

Кожне підприємство незалежно від форм власності для здійснення господарської діяльності повинно бути забезпечене майном, яке належить йому на правах власності або володіння. Майно, що належить суб'єкту підприємницької діяльності та відображено в його балансі, називається активами.

Активи – це ресурси суб'єкта господарювання, які використовуються з метою отримання економічних вигод, прибутку, або це ресурси, що контролюються підприємством у результаті минулих подій, які, як очікується, призведуть до зростання економічних вигод у майбутньому.

Кожне підприємство, установа, організація для потреб нормального функціонування повинні мати певну кількість джерел і засобів. Найбільшу питому вагу в структурі майна суб'єкта підприємницької діяльності, як правило займають основні виробничі засоби, до складу яких включають будівлі, споруди, транспортні засоби, передавальне устаткування, велика рогата худоба (ВРХ), земля тощо. Вони приймають участь у процесі виробництва і переносять свою вартість безпосередньо по частинах на виготовлений продукт. Крім цього відтворювальний процес передбачає участь у ньому оборотних засобів в структурі яких найважливіше місце належить грошовим коштам, які використовуються для придбання підприємством основних засобів і засобів обігу.

Основні й оборотні засоби обліковуються, передусім у натурально-речовій формі. Окрім них до активів відносяться цінні папери, капітальні та інші витрати, кошти та кошти в розрахунках. В процесі проведення фінансового аналізу, з метою дослідження ефективності їх використання вивчаються показники складу, структури, обіговості тощо. Зростання обіговості, швидкості обертань, як правило, є однією з найважливіших передумов надходження коштів на рахунки суб'єктів діяльності. Аналіз наявності, складу, структури майна (капіталу) за звітний період проводять завдяки побудові аналітичної таблиці (табл. 9.1).

Аналіз динаміки майна підприємства

Наявне майно підприємства	На початок року		На кінець року		Відхилення(+,-)		Загальна зміна	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	в абсолютному вираженні, тис. грн	в відносному вираженні, % пунктів
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Загальна вартість майна								
в т.ч.								
1. Основний капітал								
2. Оборотний капітал								
в т.ч.								
2.1. матеріальні оборотні кошти								
2.2. кошти і короткострокові цінні папери								
2.3. дебіторська заборгованість та інші активи								

Оцінку активів підприємства з використанням інформації активу балансу здійснюють завдяки поділу їх на довгостроковий капітал і іммобілізовані засоби (найменш ліквідні), а також мобільні засоби (найбільш ліквідні) – поточні активи. В першу групу до складу активів включають основні засоби і незавершені капітальні вкладення, нематеріальні активи, а також довгострокові фінансові вкладення. Друга група (поточні активи) включає запаси товарно-матеріальних цінностей і витрати, а також: дебіторську заборгованість, короткострокові фінансові вкладення (цінні папери), готівку. Такий поділ зумовлений неоднаковою участю зазначених груп майна в економічному відтворювальному процесі.

Він дає можливість досліджувати кожний елемент окремо. Насамперед це стосується участі складових майна у виробничому процесі, рівня фізичного і морального зносу, продуктивності, відповідності сучасним вимогам і стандартам, механізму нарахування амортизації, розрахунку показників екстенсивного й інтенсивного їх використання тощо.

Взагалі формування активів підприємства доцільно умовно поділити на окремі складові. Такий поділ дає можливість оцінити особливості забезпеченості, впровадження та використання основних засобів.

Як нами зазначалося раніше, діяльність будь – якого суб'єкта господарювання розпочинається, передусім із придбання ним виробничих ресурсів у складі яких найбільш важлива роль належить основним засобам. Роль і значення основних засобів для новоствореного підприємства полягає насамперед у тому, що вони значною мірою регулюють виробничу діяльність не лише в поточному періоді а й на перспективу. Активи при цьому слугують індикативним показником розрахунку потреби в стартовому капіталі. Крім того дають можливість оцінити потенційні прибутки та розрахувати показники стану, використання, ліквідності цих активів.

Однією з причин залучення активів на підприємстві слугує потреба проведення модернізації, технічного переоснащення. За умов запровадження ринкової моделі економіки саме модернізація, реконструкція, реструктуризація слугують чинниками завдяки яким підвищується економічна ефективність господарювання. Зрозуміло, що найважливіше місце при цьому належить формуванню такого складу та структури основних засобів, використання яких каталізуватиме значно більшу прибутковість, продуктивність при одночасному зменшенню матеріальних і ручних затрат праці.

Як правило формування активів діючого підприємства спрямовується в напрямку забезпечення потреб стратегічного розвитку, вирішення завдань довгострокової перспективи.

Трансформація активів підприємства може бути зумовлена також діями, що пов'язані з розширенням (зменшенням) діючого об'єкта господарювання, його поділом, або утворенням нових структурних одиниць. Йдеться про дочірні компанії, філії тощо.

Формування основних засобів, залежно від поставлених цілей, наявності грошових коштів може забезпечуватись шляхом будівництва нових об'єктів або

купівлі їх на стороні. Зокрема, при створенні корпоративного підприємства на базі державного основні засоби приватизують через емісію та випуск акцій кредиторами. Активи можуть формуватись також завдяки злиттю двох і більше підприємств.

Треба зазначити, що кожне підприємство використовує, як правило, власний підхід до формування активів, метою якого слугує забезпечення належної операційної діяльності, метою якої є одержання стабільної прибутковості при найменших затратах і ризикованості. Інакше кажучи організація формування активів залежить від цілей і мети діяльності. Останні, в свою чергу, забезпечуються завдяки дотриманню таких принципів:

а) формування активів підприємства має бути спрямоване на досягнення стратегічних завдань, із урахуванням можливих змін, які властиві ринковій економіці. В зв'язку з цим важливим є створення умов зменшення ризикованості, досягнення стабільності навіть при значних ринкових коливаннях, що забезпечується завдяки диверсифікації джерел, створення певних резервів;

б) формування оптимальності структури активів, яка би забезпечувала належну ефективність їх функціонування в процесі операційної діяльності.

Оптимізація структури основних засобів є одним із найскладніших завдань, яке покладається на фінансовий аналіз.

Відомо, що в складі основних засобів виокремлюють активну й пасивну частини. Активні статті приймають безпосередньо участь у виробництві. Пасивні – створюють умови для виробничого процесу. Важливість і значення кожної із цих частин важко переоцінити. Оптимальність при цьому забезпечується завдяки формуванню такої структури активів, яка би створювала об'єктивні умови та потреби їх повної задіяності. При цьому операційна діяльність підприємства була би найбільш ефективною урахуванням належного вирішення не лише чисто економічних, а й соціальних, екологічних і інших важливих складових усього відтворювального процесу.

Активна частина основних засобів на більшості підприємств включає в себе машини, механізми, устаткування, транспортні засоби, що приймають безпосередню участь у технологічному процесі операційної діяльності. До пасивної частини необоротних активів відносять будівлі, споруди, що забезпечують управлінську діяльність підприємством. На окремих підприємствах сюди також включають необоротні засоби, що знаходяться на балансі та призначені для потреб виховання, відпочинку працівників і їх сімей, будинки культури, дитячі дошкільні заклади, приміщення допоміжних та суміжних виробництв, що не відносяться до основної діяльності.

Оцінка активів підприємства забезпечується також шляхом аналізу співвідношення необоротних та оборотних засобів. Відомо, що до складу оборотних на підприємстві відносять – вартість запасів товарно – матеріальних цінностей; обсяг дебіторської заборгованості; суми грошових активів.

Вважається, що оптимізація між необоротними й оборотними активами позитивно впливає на операційну діяльність підприємства. Нижче ми більш детально зупинимось на оцінці та характеристиці основного й оборотного капіталу.

Таким чином, зважаючи на особливості формування активів підприємства перед фінансовим аналізом постають такі завдання:

- оцінка рівня забезпеченості активами;
- забезпечення оптимальної структури необоротних активів;
- досягнення оптимальності між необоротними та оборотними активами;
- забезпечення ефективного використання активів;
- запровадження прогресивних методів нарахування амортизації;
- збільшення питомої ваги нематеріальних активів в загальному їх підсумку;
- забезпечення високої ліквідності активів.

В процесі проведення фінансового аналізу активів підприємства доцільним є поділ їх за такими класифікаційними ознаками (табл. 9.2).

Класифікація активів для потреб фінансового аналізу

Класифікаційні ознаки	Види активів
1	2
1. За формою функціонування	1. Матеріальні 2. Нематеріальні 3. Фінансові
2. За характером участі в господарському процесі	1. Необоротні (довгострокові) 2. Оборотні (короткотермінові)
3. За характером джерел формування	1. Валові 2. Чисті
4. За характером володіння	1. Власні 2. Орендовані 3. Залучені
5. За характером обслуговування	1. Операційні 2. Інвестиційні
6. За рівнем ліквідності	1. Абсолютно ліквідні 2. Високоліквідні 3. Середньоліквідні 4. Малоліквідні 5. Неліквідні

Коротко зупинимось на характеристиці класифікаційних ознак та активів, з яких вони складаються.

За формою функціонування виокремлюють активи матеріальні, нематеріальні та фінансові.

Матеріальні це ті, які мають матеріальну форму. Сюди відносяться основні засоби, незавершені капітальні вкладення, устаткування, запаси сировини та матеріалів, МШП, незавершене виробництво, інші види матеріальних активів.

Нематеріальні активи не мають матеріальної субстанції. Вони порівняно недавно стали об'єктом обліку, аналізу та управління. Треба зазначити, що їх питома вага в структурі всіх активів вітчизняних підприємств не є значною в порівнянні з високорозвинутими країнами. В той же час, в умовах ринкової економіки домінантою розвитку якої є інтелект, продукти розумової праці, новітні технології, ноу–хау значення та роль нематеріальних активів важко переоцінити, оскільки саме вони регулюють рівень конкурентоспроможності продукції не лише на внутрішньому, але й на зовнішньому ринках. При цьому покращується якість, знижуються затрати

праці, собівартість, зростає обсяг прибутків. До переліку нематеріальних активів в практиці бухгалтерського обліку відносять:

– придбання підприємством прав на користування окремими природними ресурсами;

– патентні права на використання винаходів;

– ноу-хау, що представляє собою сукупність технічних, технологічних, управлінських, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, які є інноваційним незапатентованим продуктом;

– права на виробничі моделі;

– товарний знак, що відображається за допомогою емблеми, рисунка або символу;

– торгова марка – право на виняткове використання фірмового найменування юридичної особи;

– права на використання комп'ютерних програм;

– гудвіл, який розраховують як різницю між ринковою вартістю підприємства як майнового комплексу та балансовою вартістю;

– інші види нематеріальних цінностей суб'єкта господарювання.

Зважаючи на значущість і важливість нематеріальних активів у процесі діяльності підприємства перед фінансовим аналізом постають такі завдання:

1) дослідження їх обсягу й динаміки;

2) дослідження структури, складу та стану, порівнянності в динаміці, спорідненими підприємствами, зарубіжними аналогами;

3) оцінка рівня прибутковості;

4) оцінка ризику вкладення інвестицій у розвиток (придбання) нематеріальних активів.

Важливим під час аналізу нематеріальних активів є встановлення середнього строку їх використання, престижності в межах регіону, сфери діяльності, держави, на міжнародному ринку тощо. Динаміку й структуру нематеріальних активів можна охарактеризувати шляхом побудови аналітичної таблиці 9.3.

Динаміка та структура нематеріальних активів підприємства

Назва нематеріального активу	Базовий період		Звітний період		Відхилення (+,-)		Зміна структури, %
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
1	2	3	4	5	6	7	8

Фінансові активи – це грошові кошти в національній та іноземній валюті, коротко- та довгострокові фінансові вкладення, дебіторська заборгованість. Зазначені фінансові інструменти належать безпосередньо підприємству або перебувають у його використанні.

За характером участі у господарському процесі виокремлюють необоротні та оборотні активи. Оборотні включають виробничі запаси сировини й напівфабрикатів, запаси МШП, обсяг незавершеного виробництва, готову продукцію, дебіторську заборгованість, грошові засоби в національній та іноземній валюті, короткострокові фінансові вкладення, витрати майбутніх періодів. Усі перелічені активи є не що інше, як сукупність майнових цінностей суб'єкта господарювання, які необхідні йому для потреб поточної виробничо-комерційної діяльності. Усі вони відображені у відповідних розділах активу балансу. Характерною їх особливістю є те, що оборотні активи повністю зношуються впродовж одного операційного циклу й переносять свою вартість на новостворений продукт повністю.

Необоротні активи на підприємстві відображені в I розділі активу балансу. Сюди відносяться основні засоби, нематеріальні активи, незавершені капітальні вкладення, устаткування, довгострокові фінансові вкладення, інші види необоротних активів. Всі вони приймають участь у відтворювальному процесі тривалий час і переносять свою вартість у вигляді зносу на новостворений продукт поступово по частинах.

За характером джерел формування виокремлюють: валові та чисті активи.

Валові – загальний обсяг майна (активів) підприємства, сформованих за рахунок власного й залученого капіталу.

Чисті активи, на відміну від валових, представляють собою сукупність майнових цінностей, придбаних лише за рахунок власного капіталу.

За характером володіння активи поділяють на три групи: власні, орендовані та залучені.

За характером обслуговування активи ділять на операційні й інвестиційні. До складу **операційних активів** належать: основні виробничі засоби, нематеріальні активи, що приймають участь у операційному процесі, оборотні операційні активи за винятком короткострокових фінансових вкладень. Інакше кажучи, операційні активи включають майнові цінності, що використовуються в операційній діяльності з метою одержання прибутку.

Інвестиційні активи – це незавершені капітальні вкладення, довго- та короткострокові фінансові вкладення основне призначення яких пов'язане безпосередньо з інвестиційною діяльністю.

За рівнем ліквідності активи прийнято поділяти на такі групи:

- абсолютно ліквідні;
- високоліквідні;
- середньоліквідні;
- малоліквідні;
- неліквідні.

Абсолютно ліквідними активами є гроші в національній та іноземній валюті, що знаходяться в касі та на рахунках у банках підприємства.

Короткострокові фінансові вкладення, а також короткострокова дебіторська заборгованість належить до групи **високоліквідних активів**. Вони, як правило, без значних зусиль можуть бути перетворені в межах одного місяця на готівку.

Середньоліквідні активи включають усі форми дебіторської заборгованості за винятком короткострокової та безнадійної, а також готову продукцію, призначену для реалізації (запаси).

Запаси сировини, напівфабрикатів, МШП, основні засоби, незавершені капітальні вкладення, устаткування, довгострокові фінансові вкладення

включаються у групу **малоліквідних активів**, оскільки вони можуть бути перетворені в грошову форми впродовж певного відрізка часу (до 1 року).

Неліквідні активи включають суми безнадійної дебіторської заборгованості, витрати майбутніх періодів, збитки поточного й минулих періодів. Їх реалізація потребує прийняття адекватних заходів, втручання відповідних управлінських, правових органів.

Оцінка активів підприємства забезпечується завдяки застосуванню певної бази, в складі якої виокремлюють: **історичну собівартість, поточну собівартість, вартість реалізації та теперішню вартість**. Найбільш часто в практиці фінансового аналізу використовують **історичну собівартість**, яка, як правило, поєднується з іншими оцінками. Коротко охарактеризуємо кожен із них.

1. Історична собівартість визначається загальною сумою сплачених грошових коштів(еквівалентів) або за справедливою вартістю компенсації, виданої, щоб їх придбати (на момент придбання).

2. Поточна собівартість оцінюється за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка могла би бути сплачена у випадку придбання наявного або еквівалентного активу на даний момент часу.

3. Вартість реалізації оцінюється сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яку може отримати підприємство на даний момент завдяки реалізації активу в процесі звичайного продажу.

4. Теперішня вартість – це дисконтна вартість майбутніх надходжень грошових коштів в умовах звичайної діяльності суб'єкта господарювання.

Обсяг, динаміка, структура активів підприємства є тим індикатором, що використовується для потреб оцінювання фінансового стану та слугує джерелом прийняття рішень кредиторами щодо здійснення ними фінансових вкладень. Відомо, що кількісний і якісний склад активів підприємства, його фінансовий стан формується кредиторами, які, зважаючи на це, володіють першочерговими правами на майно. Саме тому інформація, яка міститься в активі балансу розміщена таким чином, щоби кредитори бачили фінансовий стан, платоспроможність, а також ліквідність підприємства.

Активи суб'єкта господарювання, як правило, вирізняються мінливістю, динамічністю, що спричиняє відповідні кількісні та якісні зміни.

З метою оцінки якісних змін активів в практиці фінансового аналізу застосовують горизонтальний та вертикальний напрями аналізу.

Горизонтальний аналіз дає можливість оцінити абсолютні зміни в розрізі кожної статті балансу, що мали місце в звітному періоді, а також темпи зростання. На основі наявних змін оцінюється їх результат (табл. 9.4).

Таблиця 9.4

Горизонтальний аналіз балансу

Статті балансу	на 01.01.2022р.		на 01.01.2023р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	2	3	4	5
Актив				
I. Необоротні активи				
1.1. Основні засоби (залишкова вартість)				
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції				
1.3. Довгострокова дебіторська заборгованість				
Усього за розділом I				
II. Оборотні активи				
2.1. Виробничі запаси				
2.2. Незавершене виробництво				
і т.д.				
Усього за розділом II				
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття				
БАЛАНС (p.1 + p.2+ p.3)				
Пасив				
I. Власний капітал				
1.1. Зареєстрований капітал				
1.2. Капітал у дооцінках				
і т.д.				
Усього за розділом I				
II. Довгострокові зобов'язання та забезпечення				
Усього за розділом II				
III. Поточні зобов'язання та забезпечення				
і т. д.				
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття				
БАЛАНС (p.1+ p.2+ p.3+p.4+p.5)				

Застосування **вертикального аналізу** дає можливість проаналізувати структуру майна підприємства та його джерела. Для проведення вертикального аналізу будують аналітичну таблицю за наступною формою (табл. 9.5).

Таблиця 9.5

Вертикальний аналіз балансу підприємства

Статті балансу	на 01.01.2022р.		на 01.01.2023р.		Відхилення (+,-)
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	
1	2	3	4	5	6
Актив					
I. Необоротні активи					
1.1. Основні засоби (залишкова вартість)					
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції					
і т.д.					
Усього за розділом I					
і т.д.					

Використання горизонтального та вертикального аналізу балансу потребує використання для потреб аналізу тих статей і розділів, за допомогою яких можна одержати інформацію, яка слугує потребам оцінювання фінансового стану. Слід звернути увагу, що при побудові горизонтального балансу всі статті й розділи базового періоду приймаються за 100%. Натомість питома вага в базовому та звітному періодах у вертикальному балансі потребує конкретних розрахунків на основі яких визначається відхилення.

Практичний фінансовий аналіз статей і розділів балансу часто здійснюють шляхом поєднання горизонтального та вертикального напрямків. При цьому будують аналітичну таблицю. Схематично її можна подати наступним чином (табл. 9.6).

Застосування горизонтального, вертикального напрямків аналізу дає можливість одержати загальну характеристику діяльності підприємства в аналізованому періоді, оцінити зміни в складі майна й джерелах його утворення, встановити можливі взаємозв'язки між окремими показниками. При цьому розраховують суми відхилень між окремими найважливішими статтями балансу,

визначають зміни в структурі, що мали місце на кінець звітної періоду порівняно з його початком.

Таблиця 9.6

Структура і джерела формування майна підприємства

Статті балансу	Значення статей балансу				Відхилення	
	На початок звітного періоду, тис. грн.	у % до загального підсумку балансу	На кінець звітного періоду, тис. грн.	у % до загального підсумку балансу	абсолютне (гр.4 – гр.2), тис. грн.	відносне (гр.4:гр.2), %
1	2	3	4	5	6	7
Актив						
Необоротні активи						
Поточні активи - всього						
у т.ч. і т.д.						
Пасив						
Власний капітал						
Позикові кошти						
і т.д.						
Баланс						

Особливо важлива роль у процесі проведення фінансового аналізу відводиться оцінці структурних зрушень майна. Йдеться про можливість оцінювання участь кожної статті в загальному підсумку, встановленні ролі власних і позикових коштів підприємства в формуванні статей пасиву балансу.

Проведення горизонтального та вертикального напрямків аналізу слугує також базисом розрахунку суми відхилень підсумку балансу за аналізований період, поділом цих підсумків на окремі складові, оцінки наскільки виправданими й економічно обґрунтованими є зміни, оскільки не всі з них можна однозначно оцінити позитивно. Зростання сум окремих статей часто не є бажаним. Насамперед це стосується зростання кредиторської й дебіторської заборгованості, а також зобов'язань підприємства.

Слід зазначити, що результати аналізу структури майна підприємства на початок і кінець звітного періоду не відображають у повній мірі його фінансовий стан, який міг би слугувати індикатором інвестиційної привабливості. Структура майна підприємства дає можливість оцінити лише актив і пасив балансу щодо зобов'язань та наявних джерел їх погашення.

Особлива увага в ході фінансового аналізу відводиться, як правило, характеристиці співвідношення оборотних і необоротних активів. З цією метою розраховують коефіцієнт співвідношення між ними. Значення цього показника не можна оцінювати для всіх підприємств однозначно, оскільки його розмір значною мірою регулюється галузевими особливостями діяльності. Різне збільшення або зменшення коефіцієнта має стати предметом аналізу причин, які зумовили ці зміни.

Важливим у процесі проведення аналізу складу та структури майна має бути відведено причинам зміни (збільшення, зменшення) його загальної вартості. Зокрема, фактором зменшення вартості майна підприємства може стати підготовка до його закриття, реструктуризації, зміна напрямку діяльності, оновлення основних засобів тощо. Причинами збільшення вартості активів часто є інфляція, переоцінка необоротних активів.

Темп зростання загального обсягу всіх активів підприємства в звітному періоді порівняно з базовим порівнюють із результатами виробничої діяльності, зокрема, темпами обсягу реалізації. Випередження темпів зростання обертання (обсягу продажу) порівняно з загальною зміною активів оцінюється позитивно.

Необоротні та оборотні активи підприємства забезпечують у цілому всі види діяльності підприємства. Перші – віддзеркалюють потенційний виробничий потенціал, завдяки якому забезпечується основна (операційна) діяльність. Другі – створюють умови не лише для операційної, але й інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.

9.2. Аналіз необоротних активів підприємства

Необоротні активи (основний капітал) підприємства – сукупність усіх майнових прав, які належать суб'єкту підприємницької діяльності, тобто основні засоби, нематеріальні активи, обігові кошти. Кожна з зазначених складових необоротних активів відіграє важливу роль у процесі діяльності суб'єкта господарювання. Коротко охарактеризуємо кожен складову основного капіталу.

Необоротні активи (основні засоби) розміщуються в першому розділі активу балансу. Приналежність того чи іншого активу до складу основних засобів регулюється встановленими критеріями. Найважливішими з яких є:

- актив має матеріально – речову форму і є частиною майна підприємства, що відображена в I розділі активу балансу;
- строк служби повинен перевищувати 12 місяців, або операційний цикл, що більший одного року, незалежно від вартості;
- регулюється законодавчо встановленою вартістю;
- переносить свою вартість на новостворений продукт по частинах не змінюючи при цьому свою фізичну форму;
- зношується і на суму зносу нараховується амортизація.

Виробничий процес на підприємстві забезпечується завдяки використанню основних засобів, які приймають безпосередню участь у цьому процесі, а також обслуговують його. В зв'язку з цим їх поділяють на **виробничі та невиробничі**. Крім того залежно від цільового призначення та функцій, які виконують основні засоби вони класифікуються на такі групи:

- будівлі, в тому числі зовнішні прибудови до будівлі, які мають господарське значення (склади, гаражі тощо);
- споруди (автодороги, мости тощо);
- передавальні пристрої (трубопроводи, мережі електропередач тощо);
- машини та обладнання;
- вимірювальні й регулюючі пристрої та прилади;
- обчислювальна техніка;
- транспортні засоби;
- інструменти;
- господарський інвентар;
- інші основні засоби (робоча худоба і ін.).

Відповідно до конкретної участі основних засобів у виробничому процесі їх поділяють також на **активні та пасивні**.

Робочі і силові машини, транспортні засоби, інструмент та інвентар включають до складу активних основних засобів. До пасивної частини

включають споруди й інші основні засоби, що обслуговують (сприяють) виробничому процесу.

Крім цього основні засоби поділяють на діючі та недіючі; державних, колективних, приватних, кооперативних підприємств тощо.

Основні засоби, беруть участь у процесі виробництва більше року, поступово втрачають свою споживчу вартість і вартість, тобто зношуються. Споживна вартість споживається в процесі виробництва, а їх вартість поступово переноситься на виготовлений продукт.

Розрізняють два види зносу – фізичний та моральний, які в свою чергу, мають ще по дві форми.

Зношення основних засобів внаслідок їх виробничого використання називають першою формою фізичного зносу. Зношення, що є результатом бездіяльності, під впливом сил природи – друга форма зносу.

Фізичний знос основних засобів потребує відшкодування. Частково воно забезпечується завдяки проведенню ремонтів. Друга частина основних засобів не відшкодовується і нагромаджується пропорційно строкам служби завдяки створенню амортизаційного фонду.

Кошти амортизаційних відрахувань є власними коштами підприємства. Вони використовуються, передусім для потреб оновлення основних засобів.

Крім власного капіталу підприємство для потреб подальшого розвитку може залучати кредити банківських інститутів, джерелом погашення яких повинен бути в першу чергу прибуток, нараховані амортизаційні суми, а також засоби фонду розвитку виробництва.

Капітальні вкладення, що суб'єктом господарювання можуть бути спрямовані на придбання та будівництво основних засобів, реконструкцію діючих, а також на розширення й технічне переоснащення функціонуючих основних засобів.

Джерелом фінансування капіталовкладень є не лише власні та позичені кошти, а й централізовані ресурси держави – бюджетні асигнування. Інколи підприємству для потреб фінансування капіталовкладень держава надає бюджетний кредит – субвенції.

Основні засоби можуть надходити на підприємство не лише в результаті капіталовкладень, але також завдяки:

- безоплатній передачі їх фізичними або юридичними особами;
- формуванні статутного капіталу за рахунок засновників підприємства;
- залучення основних засобів на умовах оренди, лізингу тощо.

Зважаючи на різноманітність джерел формування основних засобів, характер відтворення, призначення, галузевий напрямок, структуру виникає потреба застосування адекватного їх обліку оцінки. В практиці фінансового аналізу основний капітал обліковується у натуральних показниках та вартісній оцінці.

Рівень ефективності використання основних засобів на підприємстві значною мірою залежить від управління ними, який забезпечується за допомогою різноманітних форм та методів у цілому та в розрізі окремих підрозділів.

Зважаючи на участь у виробничому процесі значної кількості необоротних активів у процесі проведення фінансового аналізу, виникає потреба проведення попередньої їх класифікації за такими найважливішими напрямками:

- а) функціональними видами;
- б) характером участі у відтворювальному процесі;
- в) власністю;
- г) рівнем забезпеченості кредитами під заставу та особливостями страхування.

За функціональними видами необоротні активи доцільно згрупувати наступним чином:

- основні засоби;
- нематеріальні активи (не мають матеріальної субстанції);
- незавершені капітальні вкладення (незавершене будівництво);
- устаткування, призначене для монтажу;
- довгострокові фінансові вкладення.

Необоротні активи можуть використовуватись підприємством для потреб операційної, інвестиційної діяльності та розв'язання соціального пакету завдань. В зв'язку з цим доцільним є їх поділ на необоротні активи, що забезпечують операційну діяльність, інвестиційні необоротні активи та активи соціальної сфери (необоротні невиробничі основні засоби).

Відтворювальний процес на підприємстві може забезпечуватись за рахунок власних і орендованих активів. Зважаючи на це, для потреб фінансового аналізу їх поділяють на власні та орендовані.

Необоротні активи групують також на рухомі й нерухомі. Такий поділ зумовлений, насамперед, потребами забезпеченості заставою в процесі залучення кредиту підприємством. До рухомих необоротних активів належать транспортні засоби, машини та устаткування, довгострокові фінансові інструменти. Вони становлять групу так званих мобільних активів, які можуть вилучатися з обігу на підприємстві.

Група нерухомих необоротних активів представлена земельними ділянками, будівлями, спорудами.

Особливо важлива роль у процесі використання активів відводиться операційним необоротним активам. Під час проведення фінансового аналізу оцінюється участь їх у виробничому процесі, швидкість кругообігу, рівень придатності та зношеності, відповідність сучасним вимогам, які стосуються продуктивності, екологічної достатності тощо. Крім цього в складі основних засобів аналізується питома вага активної та пасивної частини в загальному підсумку.

Досліджуються також показники використання необоротних активів: зносу, строку використання, амортизації, оберненості, оновлення та вибуття, рентабельності тощо.

Зрозуміло, що найбільший інтерес при цьому належить фінансовому аналізу операційних необоротних активів.

Показниками використання основних засобів є фондвіддача і фондомісткість.

Фондовіддача розраховується як відношення обсягу виготовленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг) за аналізований період до середньорічної вартості основних виробничих засобів. При цьому в чисельнику часто кладуть не лише обсяг виготовленої, а й товарної, реалізованої, чистої продукції (на рівні підприємств, галузей, об'єднань). в цілому по національній економіці розмір ВВП або НД.

Середньорічна вартість основних засобів за звітний період дорівнює їх вартості на початок плюс середньорічна вартість введення мінус середньорічне вибуття.

Середньорічне вибуття основних засобів дорівнює вартості вибулих засобів праці, помноженій на число місяців їх використання і поділити на 12. Крім цього, середньорічна вартість основних засобів може бути розрахована як півсума їх вартості на початок і кінець періоду, або за допомогою формули середньої хронологічної. В кожному конкретному випадку розрахунок середньої базується на заданій вихідній інформації.

Оберненим показником фондовіддачі є **фондомісткість**, як відношення середньорічної вартості основних виробничих засобів до обсягу виготовленої за аналізований період продукції.

Оцінка зношеності основних засобів здійснюється шляхом розрахунку **коефіцієнта зносу**, як відношення суми зносу до первісної вартості основних засобів підприємства за аналізований період.

Коефіцієнт придатності основних засобів - відношення їх залишкової вартості до первісної.

Використання необоротних матеріальних активів тісно корелює з амортизацією. При цьому розраховують **коефіцієнт амортизації**, як відношення суми нарахованої амортизації до первісної вартості основних матеріальних активів підприємства на встановлену дату.

Успішне та ефективне використання операційних необоротних активів значною мірою залежить від періоду їх обертання. Прискорення швидкості обертання засвідчує про більш високу віддачу необоротних активів. При цьому розраховують період повного їх обертання. З цією метою середньорічну суму

всіх операційних необоротних активів за первісною вартістю ділять на середньорічну суму їх зносу.

Рух необоротних активів на підприємстві за звітний період оцінюється шляхом розрахунку коефіцієнтів вибуття та оновлення.

Коефіцієнт вибуття необоротних активів характеризує частку вибулих активів у звітному періоді в загальній їх сумі. Він розраховується як відношення вартості вибулих операційних необоротних активів у аналізованому періоді до загального їх підсумку на початок періоду.

Коефіцієнт оновлення дає можливість охарактеризувати обсяг активів залучених підприємством у звітному періоді. Для його розрахунку вартість введених необоротних операційних активів ділять на загальний їх підсумок на кінець аналізованого періоду.

Якісним показником використання необоротних операційних активів слугує рентабельність. Її розраховують як відношення загального обсягу прибутку, що отримало підприємство в результаті операційної діяльності на середньорічну вартість цієї групи активів.

Треба зазначити, що показники наявності, стану, руху та використання операційних необоротних активів доцільно розраховувати в динаміці, по окремих структурних підрозділах підприємства, в порівнянні з іншими аналогічними суб'єктами підприємницької діяльності, в розрізі основних засобів та нематеріальних активів у цілому тощо.

Часто в практиці фінансового аналізу виникає потреба оцінки використання операційних необоротних активів крізь призму обсягу реалізованої продукції, виконаних робіт або наданих послуг. Така потреба пояснюється важливістю реалізації, як чинника роль і значення якого особливо зростає в умовах ринкової моделі господарювання. З цією метою розраховують **коефіцієнт виробничої віддачі операційних необоротних активів**. Для цього обсяг реалізованої продукції(виконаних робіт, наданих послуг) ділять на середню вартість операційних необоротних активів у аналізованому періоді.

Результати розрахунку вищенаведених показників обсягу, стану, руху та використання необоротних операційних активів слугують базою інформації,

яку можна використовувати для проведення заходів по їх удосконаленню, пошуку резервів та шляхів оптимізації. Зокрема, резервами покращення активної частини необоротних активів є збільшення змінності, належне використання потужностей виробничого устаткування. Зростання змінності, як правило, призводить до збільшення обсягу виробництва продукції – екстенсивний чинник. Повне використання потенційної потужності сприяє зростанню продуктивності необоротних операційних активів – інтенсивний чинник.

Особливо важлива роль у процесі аналізу має бути відведена показникам оновлення та вибуття необоротних операційних активів. В умовах ринку, як правило, має місце більш інтенсивне оновлення активів підприємства, оскільки ринковим відносинам властивий більш високий рівень конкурентоспроможності. Перемагає те підприємство, яке сповідує політику швидкого оновлення необоротних операційних активів, запроваджуючи при цьому інноваційні продукти. Випереджаюче оновлення активів спричиняє до зменшення потреби в них, що в свою чергу, призводить до скорочення обсягу їх фінансування.

Оптимізація структури та швидка ротація необоротних операційних активів шляхом заміни їх інноваційними розробками створює кращі умови суб'єктам підприємницької діяльності не лише для успішної діяльності на внутрішньому й зовнішньому ринках, а й забезпечує зростання надходжень прибутку, перерозподілу фінансування на користь власних фінансових джерел.

Відомо, що інноваційне оновлення та нарощування обсягу необоротних операційних активів може забезпечуватись за рахунок власного капіталу, довгострокового залученого капіталу, а також завдяки поєднанню власних і залучених джерел. Цілком очевидним є те, що не завжди підприємству економічно доцільно є залучення фінансового кредиту, фінансового лізингу для потреб оновлення активів. В зв'язку з цим доцільним є аналіз не лише наявності, стану та використання активів, а й дослідження джерел їх фінансування (пасиви).

Майновий стан підприємства аналізується за допомогою показників наявності, стану та структури не лише основних засобів, а й оборотних коштів. Зокрема, якісна характеристика основних засобів (I розділ активу) забезпечується шляхом розрахунку наступних показників:

- питомої ваги активної частини основних засобів;
- коефіцієнтів зносу, придатності, оновлення та вибуття;
- індекса постійного активу;
- коефіцієнта накопичення зносу;
- коефіцієнта реальної вартості майна тощо.

Усі ці показники певним чином відбивають майновий стан підприємства. Окремі з них нами вже розглянуто раніше. Саме тому зупинимось на оцінці та порядку розрахунку тих показників, які нами ще не були охарактеризовані.

Індекс постійного активу розраховується шляхом ділення підсумку основних засобів та інших необоротних активів на загальну суму власних коштів. Він дає можливість оцінити частку основних засобів та необоротних активів у власних джерелах коштів.

Коефіцієнт накопичення зносу тісно корелює з амортизацією. Його використовують для оцінки інтенсивності формування одного з власних джерел коштів, що призначені для відтворення основних засобів (капітальні вкладення). Для його розрахунку накопичена сума зносу ділиться на первісну балансову вартість основних засобів.

Показником, за допомогою якого характеризують майно підприємства слугує **коефіцієнт реальної вартості майна**. Він показує питому вагу засобів виробництва в загальній вартості майна. Його розрахунок можна здійснити використавши формулу 9.1:

$$K_{p.v.m.} = OZ_{z.v.} + Z/A, \quad (9.1)$$

де $OZ_{z.v.}$ – основні засоби за залишковою вартістю;

Z – запаси;

A – вартість активів підприємства.

За допомогою зазначеного коефіцієнта розраховують забезпеченість виробничого процесу засобами виробництва, а також оцінюють наявний рівень виробничого потенціалу.

Важливе значення в процесі проведення фінансового аналізу має норматив коефіцієнта реальної вартості майна. Якщо його значення більше 0,5 то рівень виробничого потенціалу, а також забезпеченість виробничого процесу засобами виробництва на підприємстві вважається оптимальним і, навпаки значення коефіцієнта нижче за 0,5 оцінюється негативно як для суб'єкта діяльності так і його партнерів. Причинами низького значення коефіцієнта можуть бути:

- надмірно великі довгострокові фінансові або капітальні вкладення;
- понаднормативні залишки готової продукції;
- великий обсяг дебіторської заборгованості тощо.

Всі ці чинники негативно впливають на майновий стан підприємства й тому потребують прийняття адекватних заходів, спрямованих на їх нівелювання.

Ефективність управління нематеріальними активами в кінцевому підсумку визначається зростанням обсягу реалізації, прибутковою діяльністю. При цьому вважається, що динаміка темпів зростання виручки від реалізації продукції (наданих послуг, виконаних робіт) та прибуток повинні випереджувати темпи зростання нематеріальних активів. Лише при досягненні такого співвідношення, нематеріальними активами оцінюється як ефективне, оптимальне, достатнє тощо.

Виходячи з взаємозв'язку нематеріальних активів, виручки від реалізації та прибутку коротко проаналізуємо його.

Прибутковість нематеріальних активів розраховують як відношення прибутку від реалізації до середньої за аналізований період часу вартості нематеріальних активів (формула 9.2):

$$R=P/CHA, \quad (9.2)$$

- де R – прибуток (рентабельність) необоротних активів;
P – прибуток від реалізації;
CHA – середня за період вартість нематеріальних активів

Використавши методи факторного моделювання формулу можна записати:

$$R=P/Q \times Q/CHA, \quad (9.3)$$

де Q – обсяг виручки, одержаний від реалізації продукції підприємством у аналізованому періоді (наданих послуг, виконаних робіт)

R/Q – рентабельність реалізованої продукції;

Q/СНА – обсяг продукції, що припадає на 1 гривню середньої за період вартості нематеріальних активів (фондовіддача).

Використавши умовні дані бухгалтерського балансу проаналізуємо наявність, структуру, динаміку та стан вартості майна підприємства (табл. 9.7).

Таблиця 9.7

Загальна оцінка вартості майна підприємства

Статті активу балансу	На початок року	На кінець року	Відхилення (+,-)	Темп зростання, %
1	2	3	4	5
Усього нематеріальних активів	10197,7	25492,9	+15295,2	2,5 разу
У тому числі: основні засоби	4345,7	17621,2	13275,5	4,05 разу
% до майна	42,6	69,1	+27,9	x
Оборотні кошти	5852,0	7874,7	+2019,7	1,34 разу
% до майна	57,4	30,9	-26,5	x
З них матеріальні оборотні кошти	3143,3	4274,0	+1130,7	1,36 разу
% до оборотних коштів	53,7	54,3	+0,6,	x
Грошові кошти та їх еквіваленти	2708,7	3597,7	+889,0	1,33 разу
% до оборотних коштів	46,3	45,7	-0,6	x

З даних, наведених у таблиці 9.7 можна зробити такі висновки. За звітний період загальна вартість усіх необоротних активів на підприємстві зросла в 2,5 разу. Зростання майна підприємства стосується всіх його структурних складових. Особливо вагомий був ріст основних засобів (у 4,5 разу).

Таке зростання обсягу основних засобів на кінець року зумовлено проведенням їх переоцінки(індексації), в результаті чого їх питома вага зросла на 27,9 відсоткових пункти.

Тенденцію до зростання мав також обсяг оборотних коштів, які на кінець року збільшилися в 1,34 разу. Разом з тим, їх питома вага в загальному підсумку всіх необоротних активів зменшилась, що є результатом переоцінки основних засобів. Позитивно слід оцінити значну питому вагу в складі

оборотних коштів грошей та їх еквівалентів, як найбільш динамічної частини оборотних засобів. Разом з тим, на кінець року частка оборотних коштів в порівнянні з початком зменшилась на 0,6 відсоткових пункти, що потребує проведення певних заходів для досягнення їх збалансованості. Таким чином, загальна оцінка майна підприємства за аналізований період засвідчує про позитивні зрушення.

Фінансовий аналіз майна підприємства забезпечує не лише загальну його характеристику в цілому, а й оцінку складу майна суб'єкта підприємницької діяльності за структурними складовими.

З інформації, що наведена в таблиці 9.8 видно, що на початок року в структурі майна підприємства переважали мобільні (оборотні) засоби, питома вага яких становила 57,4%, в той же час як немобільні (основні) засоби дорівнювали 42,6%. На кінець року пройшов перерозподіл майна на користь основних засобів, вартість яких зросла на 27,9 пункти.

Таблиця 9.8

Аналіз складу майна підприємства за структурними складовими

Складові майна підприємства (розділ I активу)	На початок року		На кінець року		Відхилення (+,-)	
	в абсолютному вимірнику, тис. грн.	частка, %	в абсолютному вимірнику, тис. грн.	частка, %	в абсолютному вимірнику, тис. грн.	частка, %
1	2	3	4	5	6	7
Усього майна	10197	100	25492,9	100	15295,2	-
У тому числі: немобільні засоби (основні засоби)	4345,7	42,6	17621,2	69,1	13275,5	+27,9
З них: запаси	3143,3	53,7	4274,0	54,3	1130,7	+0,6
дебіторська заборгованість	2137,3	20,9	2857,1	11,2	719,8	-9,7
грошові кошти	2708,7	26,5	3597,7	14,1	889,0	-12,4

Негативним в діяльності суб'єкта діяльності слід вважати збільшення запасів на кінець року з 3143,3 до 4274,0 тис. грн. Неможна позитивно оцінити також збільшення дебіторської заборгованості, оскільки може ускладнити процес виробничої діяльності по причині надмірної заборгованості покупців.

Не виправданим слід вважати також зменшення питомої ваги грошових коштів та їх еквівалентів у загальній сумі вартості майна. Однак, зважаючи на їх абсолютне збільшення на кінець року та проведеної переоцінки основних засобів однозначно оцінювати структуру майна негативно не слід.

Оцінка ефективності використання основних засобів забезпечується шляхом розрахунку коефіцієнтів зносу, оновлення та вибуття основного капіталу. Приклад методичного розрахунку цих коефіцієнтів приведено нижче (табл. 9.9).

Таблиця 9.9

Розрахунок коефіцієнта зносу основних засобів, тис. грн.

Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення, (+,-)
1	2	3	4
Первісна вартість основного капіталу	560	590	+30
Сума зносу	90	100	+10
Залишкова вартість основного капіталу	470	490	+20
Коефіцієнт зносу	0,161	0,169	+0,008

Коефіцієнт зносу на початок і кінець року розраховується як відношення суми зносу на первісну вартість основного капіталу. В нашому прикладі коефіцієнт зносу основного капіталу за рік збільшився, що певною мірою свідчить про погіршення матеріально-технічних засобів на підприємстві. Разом з тим однозначно стверджувати про негативні зрушення, що стосуються основних засобів не можна. В кожному конкретному випадку потрібно диференційовано досліджувати стан основного капіталу, оскільки на підприємстві можуть бути засоби на які нараховується амортизація лише на повне відновлення.

Запровадження ринкової моделі відтворення в економічні процеси потребує швидкого оновлення основного капіталу. Причому таке оновлення не має стати механічним процесом, який забезпечується завдяки запровадженню екстенсивних методів господарювання. Нинішня економіка має базуватися на основних засобах, що є продуктом інноватики. Саме цю особливість слід обов'язково враховувати в процесі проведення фінансового аналізу оновлення

основного капіталу. Коефіцієнт оновлення основних засобів розраховується як відношення вартості основного капіталу, що надійшов на підприємство у звітному періоді до їх балансової вартості на кінець звітного періоду.

На методичному прикладі покажемо порядок розрахунку цього коефіцієнта (табл. 9.10).

Таблиця 9.10

Розрахунок коефіцієнта оновлення основного капіталу підприємства

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+, -)
1	2	3	4
Балансова вартість основних засобів на кінець року, тис. грн.	470	490	+20
Вартість основного капіталу, що надійшов за рік, тис. грн.	30	60	+30
Коефіцієнт оновлення основного капіталу, тис. грн.	0,064	0,122	+0,058

Зростання коефіцієнта оновлення основних засобів в звітному році в порівнянні з базовим слід оцінити позитивно. Разом з тим, важливою є оцінка придбаних основних засобів через призму відповідності їх сучасним інноваційним продуктам.

Поряд з коефіцієнтом оновлення, в практиці фінансового аналізу оцінюють також рух основного капіталу по причині його вибуття. Покажемо на прикладі порядок розрахунку зазначеного коефіцієнта (табл. 9.11).

Таблиця 9.11

Розрахунок коефіцієнта вибуття основного капіталу, тис. грн.

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+, -)
1	2	3	4
Балансова вартість основних засобів на початок року	480	510	+30
Вартість основних засобів, що вибула протягом аналізованого періоду	50	60	+10
Коефіцієнт вибуття основного капіталу	0,104	0,118	+0,014

Таким чином в аналізованому періоді спостерігалось збільшення показника вибуття основних засобів на 30 тис. грн. в результаті чого коефіцієнт вибуття зріс на 0,014. Одержаний результат однозначно оцінити позитивно не

можна. В кожному конкретному випадку оцінка вибуття основних засобів потребує проведення конкретного дослідження.

Цілісна характеристика майна підприємства (актив балансу) забезпечується аналізом не лише першого розділу активу балансу, а й дослідженням зрушень, що мали місце в другому і третьому розділі. З цією метою порівнюються зміни в розрізі кожної статті, а також проводиться оцінка результатів змін.

Завершальним етапом фінансового аналізу майна підприємства є розрахунок якісних показників. Найважливішим з них є рентабельність. Використовуючи дані бухгалтерського балансу розраховують такі показники рентабельності:

- усього майна (капіталу) підприємства;
- поточних активів;
- власного капіталу;
- інвестицій;
- реалізованої продукції.

Рентабельність усього майна розраховується шляхом ділення обсягу чистого прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства на середньорічну вартість активів. Одержаний результат множать на 100.

Рентабельність поточних активів – відношення чистого прибутку до середньорічної вартості поточних активів і помножити на 100.

Рентабельність власного капіталу – відношення чистого прибутку до обсягу джерел власних коштів підприємства і помножити на 100.

Рентабельність інвестицій – відношення отриманого фінансового результату від звичайної діяльності до сплати податку на різницю між підсумком балансу і сумою короткострокових зобов'язань і помножити на 100.

Рентабельність реалізованої продукції – відношення чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства до обсягу виручки від реалізації продукції і помножити на 100.

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Дайте тлумачення поняття «активи підприємства».
2. Склад і структура активів підприємства.
3. Баланс як джерело фінансового аналізу активів підприємства.
4. Активна та пасивна частини основних засобів.
5. Найважливіші завдання формування активів підприємства.
6. Класифікаційні ознаки активів.
7. Поділ активів за рівнем ліквідності.
8. Поділ активів за рівнем ліквідності.
9. Класифікація основних засобів.
10. Фізичний та моральний знос основних засобів.
11. Поняття амортизації.
12. Джерела фінансування капітальних вкладень.
13. Потреба застосування вартісної оцінки основних засобів.
14. Первісна, відновлювальна та залишкова вартість основних засобів.
15. Фондовіддача та фондомісткість.
16. Коефіцієнти придатності, оновлення та вибуття основних засобів.
17. Оцінка ефективності управління нематеріальними активами.

РОЗДІЛ 10

АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Метою розділу 10 є: розкриття сутності та завдань аналізу оборотних активів, огляд джерел формування оборотного капіталу, висвітлення методології оцінки стану та структури оборотних активів, розкриття особливостей аналізу виробничих запасів та стану дебіторської заборгованості підприємства.

У розділі 10 розглядаються наступні питання:

- 10.1. Поняття оборотного капіталу та завдання фінансового аналізу
- 10.2. Найважливіші класифікації оборотного капіталу
- 10.3. Оцінка стану, структури та використання оборотного капіталу
- 10.4. Джерела формування оборотного капіталу підприємства
- 10.5. Аналіз виробничих запасів
- 10.6. Аналіз стану дебіторської заборгованості
- 10.7. Аналіз грошових коштів підприємства

Ключові терміни розділу 10:

Оборотні активи, критерії класифікації оборотних активів, структура оборотного капіталу, запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти, коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження оборотних засобів.

10.1. Поняття оборотного капіталу та завдання фінансового аналізу

Оборотний капітал – сукупність майнових цінностей, які приймають участь у господарському процесі протягом року (операційного циклу) і повністю переносять свою вартість на новостворений продукт.

Оборотний капітал є однією з найважливіших компонент завдяки якій створюється нова вартість і забезпечується кругообіг усього капіталу. Оборотний капітал по відношенню до основного є значно мобільнішим, тобто в процесі його використання швидше обертається. Зазначене створює передумови збільшення питомої ваги оборотного капіталу в загальній сумі всього авансованого капіталу завдяки чому зростає можливість отримання прибутку, створення нової вартості в значно більшому обсязі. Разом з тим, збільшення частки оборотних коштів у загальній вартості авансованого капіталу не завжди буде виправданим. Прибутковість, ефективність використання капіталу забезпечується лише завдяки досягненню оптимального співвідношення між основним і оборотним капіталом.

При цьому аналітик здійснює оцінку оборотних коштів за такими напрямками:

- аналізує обсяг та сформовану структуру оборотних коштів, їх склад;
- встановлює оптимальність сформованого співвідношення між основним і оборотним капіталом;
- аналізує показники та ефективність використання оборотного капіталу;
- аналізує ефективність, напрямки та доцільність використання грошових коштів на підприємстві;
- аналізує склад, кількість та якісні характеристики виробничих запасів;
- оцінює склад дебіторів, період реалізації дебіторської заборгованості, виявляє її тривалість та можливості повернення;
- виявляє надлишкові та невикористовувані підприємством оборотні кошти.

Пропоновані напрямки аналізу оборотних коштів підприємства будуються з урахуванням їх суті, оскільки, як відомо, оборотні кошти як обов'язкова складова авансованого капіталу має свої особливості, найважливішими з яких є:

- оборотні активи підприємства задіяні, як правило, в одному операційному циклі;
- формування оборотних коштів тісно корелює з джерелами фінансування;
- всі вони відносяться до складу мобільних оборотних засобів, тобто таких, які легко можуть бути перетворені в грошові кошти;
- вони повністю переносять свою вартість на новостворений продукт під час одного операційного циклу;
- в практиці бухгалтерського обліку вони представляють групу малоцінних і швидкозношуваних предметів.

Крім цього для потреб аналізу можуть бути залучені окремі первинні бухгалтерські документи, звітність по складах, дебіторах, виписки банків тощо.

Завдання аналізу оборотного капіталу полягають у проведенні досліджень завдяки яким можна одержати повну, цілісну характеристику за допомогою якої оцінюється:

- стан, обсяг та структура оборотних коштів суб'єкта підприємницької діяльності;
- рівень забезпеченості та оптимальність структури авансованого капіталу;
- використання оборотного капіталу;
- джерела формування оборотних коштів;
- невикористані резерви залучення та підвищення ефективності використання оборотних коштів.

10.2. Найважливіші класифікації оборотного капіталу

Однією з найважливіших передумов фінансового аналізу, завдяки якій досягається достовірність, прозорість оцінки оборотних активів є попередня класифікація, групування їх за певними ознаками. Відомо, що суб'єкти господарювання можуть мати в підпорядкуванні оборотні кошти, що різняться між собою за особливостями формування, власністю, рівнем ліквідності, формами участі у відтворювальному процесі тощо. Попередній поділ (класифікація) оборотних активів за найважливішими ознаками є однією з умов забезпечення належного управління ними. Йдеться про чинники завдяки яким розраховуються показники, що характеризують: наявність, склад та структуру поточних активів, оцінку власних і залучених оборотних коштів, ліквідність, співвідношення між постійними та тимчасовими оборотними активами, рівень їх використання, відповідність профілю функціонування підприємства тощо.

Принагідно слід зазначити, що склад, структура, обсяги оборотних активів для підприємств різних сфер діяльності не є однаковою і, як правило, відрізняються між собою. Насамперед це стосується обсягу грошових коштів, сировини і матеріалів, товарних запасів, енергоресурсів тощо. Зокрема, підприємства важкої промисловості в структурі оборотного капіталу мають високу питому вагу енергоносіїв. Торгова сфера характеризується високим вмістом в складі оборотного капіталу товарів, які призначені для реалізації, у фінансових інституціях переважають, як правило, грошові кошти, цінні папери. Саме тому під час проведення фінансового аналізу оборотного капіталу потрібно враховувати ці особливості. Коротко охарактеризуємо найбільш поширені класифікації оборотного капіталу, що застосовується нині у вітчизняній та зарубіжній практиці.

Фінансові особливості формування оборотних активів зумовлюють їх поділ на валові та чисті.

Валові оборотні активи – це увесь капітал підприємства (власний плюс залучений). Йдеться про те, що кожне підприємство для потреб функціонування може залучати як власні джерела фінансування так і залучені.

Чисті оборотні активи (робочий капітал, чистий капітал) – це активи, що формуються виключно за рахунок власних джерел фінансування. На практиці вони розраховуються шляхом віднімання від загальної суми (валової) активів поточних короткострокових пасивів підприємства. Таким чином, чистий оборотний капітал це не що інше, як власні оборотні кошти підприємства. Позитивним вважається коли частка власних оборотних активів є більшою за суму кредиторської заборгованості, що дозволяє підприємству безперешкодно погасити короткострокові зобов'язання.

Тлумачення поняття «валові оборотні активи» засвідчує, що активи підприємства доцільно аналізувати попередньо класифікувавши їх на власні та залучені.

Власні оборотні активи в практиці бухгалтерського обліку відносяться до групи «стійкі пасиви». Вони формуються за рахунок виключно власного капіталу суб'єкта підприємницької діяльності.

Особливо зросла роль власних оборотних коштів в умовах запровадження ринкової моделі господарювання. Йдеться про те, що ринкові відносини призвели в Україні до диверсифікації форм власності суб'єктів підприємницької діяльності. Нині, крім державних підприємств в суспільному відтворювальному процесі приймають участь суб'єкти господарювання, в числі яких, вагоме місце займають корпоративні, приватні, інші організаційні формування. В процесі аналізу слід приймати до уваги, що вони використовують неоднаковий інструментарій залучення, розподілу та перерозподілу оборотного капіталу. Йдеться про різний рівень самостійності прийняття рішень щодо функціонування власного оборотного капіталу, який є одним з найдієвіших інструментів завдяки якому забезпечується фінансова стійкість та платоспроможність.

Позикові або залучені оборотні кошти це ті активи, які сформовані суб'єктом діяльності за рахунок залучення фінансового або товарного кредитів. До загальної суми включають усі кредити, незалежно від терміновості.

Завдяки залученню банківських та інших форм кредитів суб'єкти підприємницької діяльності покривають додаткову потребу в коштах, яка

спрямовується, головним чином, на забезпечення відтворювального процесу в додаткових фінансових ресурсах. Головною умовою одержання позики підприємством є впевненість фінансової інституції в кредитоспроможності, цільовому характері кредиту, надійності фінансового стану позичальника.

Відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку оборотний капітал класифікують також за показниками ліквідності, найважливішими з яких є:

- абсолютно ліквідні активи;
- швидко ліквідні активи;
- активи низької ліквідності

Приведені класифікації слугують основою оцінки можливостей підприємства перетворити матеріальні активи в гроші.

Абсолютно ліквідні активи складають групу активів, до якої включають грошові кошти підприємства, що знаходяться в касі та на рахунках в банках, а також інших офіційних фінансових інституціях, які займаються грошово-кредитними операціями. Часто в практиці до складу абсолютно ліквідних активів включають високоліквідні короткострокові цінні папери.

Швидко ліквідні активи включають дебіторську заборгованість підприємства за винятком безнадійної.

Активи низької ліквідності включають запаси товарно-матеріальних цінностей реалізація яких потребує створення відповідних умов, а також тривалого відрізка часу.

Крім цього в процесі проведення фінансового аналізу оборотні активи поділяють на матеріальні та фінансові. Матеріальні містяться в другому розділі активу балансу: виробничі запаси, тварини на вирощуванні та відгодівлі, незавершене виробництво та готова продукція.

Фінансові оборотні активи включають грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції та дебіторську заборгованість.

Аналіз оборотних активів забезпечується також шляхом поділу їх на постійні та тимчасові. Перші – складають групу активів, які постійно знаходяться в підпорядкуванні суб'єкта підприємницької діяльності. Обсяг

постійних оборотних активів регламентується мінімальною потребою в них. Йдеться про забезпечення потреб організації нормальної господарської діяльності.

Додаткова потреба в оборотних коштах покривається за допомогою змінного (тимчасового) капіталу. Обсяг тимчасових оборотних коштів залежить від особливостей, специфіки діяльності суб'єкта господарювання. До уваги при цьому приймається сезонна потреба в додаткових коштах, кон'юнктура ринку, циклічність виробничого процесу тощо. В окремі періоди часу потреба в залучених коштах може бути нульовою.

10.3. Оцінка стану, структури та використання оборотного капіталу

Фінансовий аналіз оборотних коштів розпочинають із визначення їх суми, оскільки саме наявність власного оборотного капіталу на підприємстві засвідчує про можливість підприємства своєчасно погасити свої зобов'язання, а також забезпечувати дальнішу свою діяльність. Основним джерелом аналізу є Баланс.

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» наявність власного оборотного капіталу на підприємстві визначається як різниця між підсумком розділу III пасиву балансу і підсумком розділу II активу. Слід зазначити, що єдиного підходу до розрахунку наявності власного оборотного капіталу нині не вироблено. Саме цим пояснюється використання різних методик до розрахунку цього показника Аудиторською палатою України, Міністерством доходів та зборів, Міністерством фінансів України, Фондом державного майна України. Зрозуміло, що використання такої різноманітності методик не забезпечує адекватності результатів розрахунку власних оборотних коштів підприємства. Очевидним є те, що нині слід виробити усім зацікавленим державним інституціям єдиний підхід до розрахунку цього важливого фінансового показника.

Аналіз забезпеченості суб'єкта підприємницької діяльності обортовими коштами здійснюється шляхом їх порівняння з нормативами, що дає

можливість встановити їх нестачу або надлишок. Нестача власних оборотних коштів може бути зумовлена декількома причинами найважливішими з яких є:

- значний обсяг дебіторської заборгованості;
- зростання цін та інфляційні процеси;
- несвоєчасне поповнення приросту нормативу оборотного капіталу;
- нецільове використання, розкрадання, псування активів, які відносяться до оборотних коштів;
- низька організація виробничого процесу, послаблення контролю за зберіганням і витрачанням коштів;
- помилково обрана облікова політика;
- низька кваліфікація кадрового персоналу.
- використання відсталих технологій тощо.

Перевищення нормативу власних оборотних коштів над їх потребою може бути результатом діяльності не лише самого підприємства, а спричинено дією зовнішніх чинників. Саме тому під час встановлення та аналізу нестачі (надлишку) власних оборотних коштів окремо оцінюють ступінь впливу власне самого підприємства, а також зовнішніх інститутів, владних та фінансових структур тощо.

Надлишок власного оборотного капіталу може бути результатом впливу таких причин:

- зниження цін на сировину, матеріали, енергоносії тощо;
- різке збільшення обсягу прибутку;
- скорочення числа робочих місць і чисельності працівників;
- несвоєчасне перерахування грошових коштів до бюджету та державних цільових фондів;
- безоплатне одержання товарно-матеріальних цінностей від інших суб'єктів діяльності.

Слід зазначити, що однозначно позитивно оцінити надлишок оборотних коштів над нормативом не можна. В кожному конкретному випадку слід керуватись економічною доцільністю надлишку або нестачею стосовно нормативу.

Важливим у процесі проведення фінансового аналізу є оцінювання структури оборотного капіталу в розрізі окремих видів оборотних коштів, оскільки означене пов'язане з процесами стабільності. Стабільне виробництво та реалізація досягається, як правило, за умов стабільної структури оборотного капіталу. Значні зрушення в структурі можуть призвести до перерозподілу вкладеного капіталу між окремими його елементами.

Особливо негативно впливає на перерозподіл капіталу між окремими його учасниками інфляція. Результатом інфляційних процесів є зниження реальної вартості оборотних активів, знецінення прибутку, зростання деструктивних процесів на ринку тощо. При цьому зростає залежність суб'єкта підприємницької діяльності від зовнішніх джерел фінансування. Погіршує фінансове становище підприємства також зміна цін, які, в свою чергу, спричиняються ростом темпів інфляції, а також деструктивністю сформованого складу активів і пасивів.

Інфляційні процеси, зміна цін тісно корелює з оберненістю оборотного капіталу. Зокрема, сповільнення оберненості може спричинити значне завищення обсягу прибутку підприємства.

Фінансовий аналіз оборотного капіталу забезпечується шляхом розрахунку показників його стану, швидкості обертання, тривалості обертання, коефіцієнтів завантаження, ефективності рентабельності, покриття, ліквідності, забезпеченості власними коштами, реальної вартості оборотних коштів у капіталі підприємства й інші. Зупинимось коротко на їх характеристиці та порядку розрахунку.

Коефіцієнт реальної вартості оборотного капіталу дає можливість оцінити його частку в загальній сумі майна підприємства. Зрозуміло, що його величина для різних підприємств може коліватися. Критерієм оптимальності вважають забезпечення ним стабільної та безперебійної діяльності, потенційних можливостей швидкої ліквідності. Його розраховують як відношення вартості оборотних активів до загального підсумку майна підприємства (формула 10.1):

$$K_{p.v.} = OK/M, \quad (10.1)$$

де OK – вартість оборотного капіталу підприємства;
 M – вартість майна підприємства.

Особливо важливе значення в процесі аналізу оборотного капіталу має бути відведено його оберненості. Йдеться про величину періоду (часу) протягом якого оборотні кошти обслуговують (здійснюють) один кругообіг, який охоплює усі стадії. В практиці зазначений показник найбільш часто розраховують за формулою 10.1:

$$O = \bar{S} \times T/P, \quad (10.2)$$

де O – період(час)оберненості оборотного капіталу;
 \bar{S} – середні залишки оборотного капіталу;
 T – тривалість обертання в днях;
 P – обсяг реалізованої продукції, наданих послуг, виконаних робіт.

Розрахунок величини \bar{S} (середня вартість) оборотного капіталу здійснюється в залежності від заданої вихідної інформації. У випадку, коли вартість оборотних коштів задається за кожний місяць року (кварталу), розрахунок середньої величини здійснюється за допомогою формули середньої арифметичної простої, тобто

$$\bar{S} = x_1 + x_2 + \dots + x_n / n, \quad (10.3)$$

де x_1, x_2, x_n – обсяг оборотних коштів підприємства за кожний місяць.

Середня хронологічна використовується за умови, коли вихідні дані щодо оборотного капіталу підприємства задаються на певний момент часу (початок місяця). При цьому використовують наступну формулу розрахунку:

$$\bar{S} = 1/2x_1 + x_2 + \dots + 1/2x_n / n-1, \quad (10.4)$$

Тривалість обертання оборотного капіталу в практиці аналізу розраховують за планом і фактично, що дає можливість порівнювати фактичний період обортовості з плановим. Як правило зазначений показник розраховують для нормованих оборотних коштів у цілому та в розрізі найважливіших статей. Прискорення обортовості оцінюється позитивно, оскільки при цьому вивільняються кошти. Сума вивільнених оборотних коштів

Фінансова звітність та її аналіз

розраховується шляхом множення одноденного обсягу реалізації (фактичного) на кількість днів прискорення оборненості оборотного капіталу. При цьому розраховують коефіцієнт оборненості, як відношення обсягу реалізації до середньої величини оборотних коштів, тобто:

$$K_o = P / \bar{S}, \quad (10.5)$$

де K_o – коефіцієнт оборненості.

Значення даного показника полягає в тому, що його розрахунок дозволяє одночасно отримати характеристику двох складових – обсягу реалізації продукції, виконаних робіт та наданих послуг підприємством у аналізованому періоді та рівень ефективності використання матеріальних засобів і коштів у цьому ж періоді.

Коефіцієнт завантаження оборотних засобів дає можливість оцінити скільки оборотних коштів припадає на 1 гривню реалізованої продукції. Зменшення оборотного капіталу на 1 грн обортовості оцінюється позитивно. Даний показник є зворотнім по відношенню до коефіцієнта обортовості та розраховується за допомогою формули 10.6:

$$K_z = \bar{S} / P, \quad (10.6)$$

Коефіцієнт прибутковості оборотних коштів слугує якісним показником використання оборотного капіталу. Його зростання оцінюється позитивно. Щодо розрахунку, то його обчислюють за допомогою таких формул:

$$K_p = \Pi / \bar{S}, \quad (10.7)$$

$$R = \Pi / \bar{S} \times 100\%, \quad (10.8)$$

де Π – обсяг прибутку, одержаного від реалізації продукції;

R – рентабельність оборотного капіталу, що вимірюється у відсотках.

Більш ефективно використання оборотних коштів на підприємстві забезпечується завдяки зростанню Π (прибутку) та зменшення середньорічного запасу товарно-матеріальних цінностей.

Узагальнюючим показником ліквідності балансу є **коефіцієнт покриття**. В практиці розрахунку він визначається як відношення обсягу усіх активів

Фінансова звітність та її аналіз

суб'єкта діяльності до підсумку короткострокових зобов'язань, тобто відношення підсумку II розділу активу до IV пасиву балансу. Змістове навантаження цього показника полягає у тому, що за допомогою нього оцінюється достатність оборотного капіталу для погашення короткострокових зобов'язань підприємства. Норматив показника знаходиться в межах 2,0-2,5. У випадку, коли фактичне значення становить 1,0 і менше, структура балансу незадовільна, а підприємство не може розраховуватись за свої боргові зобов'язання. Коефіцієнт показує, скільки активів припадає на кожен грошову одиницю боргових зобов'язань.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності дає змогу оцінити готовність підприємства негайно погасити свою заборгованість. Прийнятним вважається значення коефіцієнта, що перебуває в межах 0,25-0,35. У випадку коли величина коефіцієнта є меншою 0,2 - підприємство має складнощі розрахунку за власну заборгованість.

Його обчислюють як відношення суми грошових коштів та короткострокових фінансових інвестицій підприємства до обсягу короткострокових зобов'язань, тобто:

$$\text{Ка.л.} = \frac{\text{ГК} + \text{ПФІ}}{\text{ПЗ}}, \quad (10.9)$$

де ГК – грошові кошти;
 ПФІ – поточні фінансові інвестиції;
 ПЗ – поточні зобов'язання.

Фінансово стійким вважається суб'єкт підприємницької діяльності, який за рахунок власного капіталу може погасити свої боргові зобов'язання та не має невиправданої дебіторської й кредиторської заборгованості.

В переліку показників наявності власного оборотного капіталу важливе місце належить коефіцієнту забезпечення власними оборотними коштами.

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» він розраховується шляхом ділення різниці між обсягом власних коштів і фактичною вартістю основних засобів та інших необоротних активів на фактичну вартість наявних оборотних засобів. Відомо, що до складу наявних оборотних засобів включають виробничі запаси, незавершене виробництво,

готову продукцію, дебіторську заборгованість, поточні фінансові інвестиції та інші оборотні активи. В балансі вони складають рядок 1195 II розділу активу. На практиці при розрахунку коефіцієнта забезпечення підприємства власними оборотними коштами від підсумку розділу III пасиву балансу віднімають підсумок розділу II активу балансу, і одержаний результат ділять на підсумок розділу II активу балансу, тобто:

$$K_{з.в.о.к} = \sum BOK / \sum OK, \quad (10.10)$$

де $\sum BOK$ – сума власного оборотного капіталу підприємства;
 $\sum OK$ – загальна сума оборотного капіталу підприємства.

Оцінка коефіцієнта забезпеченості підприємства власними оборотними коштами здійснюється на основі результату одержаного при його розрахунку. У випадку коли отримане його значення менше за 0,1-підприємство вважається неплатоспроможним. Зростання значення коефіцієнта в порівнянні з минулим періодом засвідчує про позитивні зрушення платоспроможності суб'єкта господарювання. Важливість зазначеного коефіцієнта полягає насамперед у тому, що він слугує індикатором можливості підприємства забезпечити своє функціонування за рахунок власних коштів.

Відомо, що загальний підсумок обсягу оборотного капіталу складається з вартості виробничих запасів, оборотного капіталу, залученого у виробництво, готової продукції, грошових коштів та коштів у розрахунках. В процесі аналізу доцільним є оцінювання участі кожної з приведених складових оборотного капіталу у відтворювальному процесі.

Обсяг, участь та рівень використання кожної з частин, що включаються до складу оборотного капіталу значною мірою залежить від джерел та достатності коштів на підприємстві. Зупинимось коротко на фінансовому аналізі коштів для потреб формування оборотного капіталу, а також характеристиці виробничих запасів, дебіторської заборгованості й грошових коштів (питання 4-6).

10.4. Джерела формування оборотного капіталу підприємства

Функціонування любого суб'єкта діяльності значною мірою обумовлюється наявними фінансовими ресурсами, обсяг яких залежить насамперед від періоду обортовості оборотних активів і пасивів. Прискорення обортовості є однією з складових, завдяки якій збільшуються фінансові ресурси підприємства. Завдання аналітика полягає не лише забезпечити належне авансування коштів на придбання оборотного капіталу, а й сформувати оптимальну його структуру, добитися його стабільності й динамічності.

Формування майна підприємства здійснюється за рахунок власних і залучених джерел. Особливо важлива роль при цьому має бути відведена позиковим коштам, оскільки в умовах ринкової економіки їх роль і значення значно зростає. Йдеться про потребу розрахунку фінансових ресурсів для тих підприємств, діяльність яких тісно пов'язана з сезонною потребою в обортовому капіталі, особливостями платіжних розрахунків, специфікою виробничого процесу тощо.

Щодо власних коштів, то їх основне призначення полягає в забезпеченні самостійної, незалежної діяльності підприємства, підвищення його прибутковості. Власні оборотні кошти спрямовуються на покриття нормованих оборотних активів. Джерелами власних оборотних коштів суб'єкта підприємницької діяльності є: статутний та пайовий фонд (зареєстрований капітал), додатковий капітал, резервний капітал та нерозподілений прибуток.

Залученими джерелами формування оборотного капіталу можуть бути короткострокові позики та кредити банків, інвестиційний податковий кредит, кредити та інвестиції міжнародних фінансових інституцій.

Крім цього до залучених джерел фінансування оборотного капіталу в практиці аналізу часто відноситься обсяг кредиторської заборгованості, фонд споживання, добровільні надходження, резерви майбутніх платежів. Ці кошти не належать суб'єкту діяльності, але постійно знаходяться в обертанні на підприємстві. Виходячи з мінімального залишку їх включають до джерел формування власних оборотних коштів.

Для потреб аналізу джерел формування оборотного капіталу використовують фінансову й бухгалтерську звітність. При цьому актив балансу засвідчує про розміщення оборотного капіталу підприємства, а пасив дає змогу оцінити структурні зрушення в загальному підсумку власних і позичених коштів. Статті пасиву балансу дають можливість також встановити джерело фінансування коштів і кому суб'єкт господарювання зобов'язаний повернути позичену грошову суму.

Розпочинають аналіз із визначення відхилень по окремих статтях активу і пасиву балансу. Наведемо приклад проведення такого аналізу (табл. 10.1).

Таблиця 10.1

Оцінка динаміки змін статей активу підприємства

Статті балансу	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення по відношенню до базового року		
	Сума, тис. грн	%	Сума, тис. грн	%	Сума, тис. грн	%	абсолютне (гр.5-гр.1)	відносне, % (гр.7:гр1 × 100)	частки пунктів (гр.6-гр.2)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I. Необоротні активи	144881,1	73,11	132104,7	76,12	98219,1	68,65	-46662	32,22	-4,66
в т.ч.									
1. Нематеріальні активи	12,6	0,01	-	-	-	-	-12,6	-100,0	-0,01
2. Незавершене будівництво	12408,9	6,26	9588,6	5,53	14118,3	9,87	+1709,4	+13,78	+3,61
3. Основні засоби	132459,6	66,84	122516,1	70,60	84071,4	58,76	-48388,2	-36,53	-8,08
II. Оборотні засоби	53291,7	26,89	41437,2	23,88	44847,6	31,35	-8444,1	-15,85	+1,46
в т.ч.									
1. Запаси	42638,4	21,52	32035,5	18,46	37875,6	26,47	-4762,8	-11,17	+4,95
2. Дебіторська заборгованість	10012,8	5,05	9370,2	5,40	6741	4,71	-3271,8	-32,68	-0,34
3. Грошові кошти та їх еквіваленти	6,3	0,003	23,1	0,01	54,6	0,04	+48,3	+766,7	+0,04
4. Інші оборотні активи	634,2	0,32	8,4	0,004	176,4	0,12	-457,8	-72,19	-0,20
Усього майна	198172,8	100,0	173541,9	100,0	143066,7	100,0	-55106,1	-27,81	x

Аналіз структури майна, зокрема I-го розділу активу за період 2020-2022 рр. засвідчує, що найбільшу питому вагу в складі «Необоротних активів» займала стаття «Основні засоби». У 2020 році в загальному підсумку I розділу вона становила 66,84 %, в той час як у 2022 році вона зменшилась на 8,08 пункта. Зважаючи на те, що основні засоби, як правило, не належать до високоліквідних їх зменшення можна вважати позитивним. Однак, в кожному конкретному випадку в процесі аналізу до оцінювання динаміки основних засобів слід підходити індивідуально, керуючись при цьому показниками ефективності та економічної доцільності.

Конкретного, індивідуального підходу в процесі фінансового аналізу вимагає інтерпретація статті активу «Незавершене будівництво», обсяг якого на аналізованому підприємстві за період 2020-2022 рр. зріс на 1709,4 тис. грн. Як правило, незавершене будівництво, його зростання вважається небажаним, негативним показником результатів діяльності, оскільки потребує дальніших затрат, не забезпечуючи при цьому адекватної віддачі на момент проведення аналізу.

Зменшення майна підприємства в аналізованому періоді часу пройшло також за рахунок оборотного капіталу (II розділ активу балансу) – на 27,8%. В той же час спостерігається покращення його структури завдяки збільшенню питомої ваги оборотного капіталу в загальному підсумку. Протягом 2020-2022 рр. його частка зросла з 29,89 до 31,35 відсотка, що слід розцінювати позитивно. Збільшення оборотного капіталу за аналізований період мало місце також стосовно статей балансу «Запаси» та «Грошові кошти і їх еквіваленти». Щодо статті «Запаси» то їх збільшення потребує встановлення причин та аналізу економічної доцільності.

Аналіз майна підприємства потребує оцінки не лише динаміки змін статей активу, а й пасиву балансу, що дозволяє отримати інформацію, що стосується джерел формування капіталу (табл. 10.2).

Оцінка динаміки формування капіталу підприємства

Статті балансу	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення по відношенню до базового року		
	Сума, тис. грн	%	Сума, тис. грн	%	Сума, тис. грн	%	абсолютне (гр.5-гр.1)	відносне,% (гр.7: гр1 × 100)	Частка пунктів(гр.6-гр.2)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I. Власний капітал	160910,4	81,20	140777,7	81,12	107438,1	75,10	-53472,3	-33,23	-6,10
в тому числі									
1. Зареєстрований капітал	917,7	0,46	917,7	0,53	18263,7	12,77	+17346	+1890	+12,31
2. Додатковий капітал	139620,6	70,45	134206,8	77,33	83865,6	58,62	-55755	-39,93	-11,83
3. Резервний капітал	168	0,08	168	0,10	168	0,17	0	0	+0,09
4. Нерозподілений прибуток	20204,1	10,20	5485,2	3,16	5140,8	3,59	-15063,3	-74,56	-6,61
II. Позиковий капітал	37262,4	18,80	32764,2	18,88	35628,6	24,90	-1633,8	-4,38	+6,10
в тому числі									
1. Довгострокові зобов'язання	2564,1	1,29	1732,5	1,00	2643,9	1,85	+79,8	+3,11	+0,56
2. Короткострокові кредити	264,6	0,13	195,3	0,11	195,3	0,14	-69,3	-26,19	+0,01
3. Векселі видані	2958,9	1,49	970,2	0,56	-	-	2958,9	-100	-1,49
4. Поточні зобов'язання	13458,9	0,07	9720,9	5,60	6522,6	4,56	-6936,3	-51,51	+4,49
5. Інші поточні зобов'язання	17936,1	9,05	20046,6	11,55	25338,6	17,71	+7402,5	+41,72	+8,66
Усього джерел	198172,8	100,0	173541,9	100,0	143066,7	100,0	-55106,1	-37,61	x

Позитивним у діяльності підприємства, є висока питома вага власного капіталу, частка якого у 2020 році склала 75,10%. Зріс за аналізований період також обсяг зареєстрованого капіталу. Сформована стратегія дає можливість суб'єкту господарювання організувати відтворювальний процес без додаткових затрат у зв'язку із залученням капіталу ззовні.

Оцінка динаміки оборотного капіталу (актив балансу) засвідчує про його зростання за аналізований період часу з 29,89 до 31.35%. Оборотні активи підприємства за 2020-2022 рр. були сформовані на 70% за рахунок власного і

30% позикового капіталу, що забезпечує виконання вимог золотого правила фінансування. Його суть полягає в тому, що відношення обсягу довгострокових активів до довгострокових пасивів має бути меншим (рівним) одиниці (перша умова), а відношення короткострокових активів до короткострокових пасивів навпаки, більше (рівне) одиниці (друга умова). На підприємстві і перша і друга вимога золотого правила фінансування успішно дотримані, що дозволило забезпечувати йому стабільну ліквідність та платоспроможність. Джерелом власного капіталу на підприємстві є також амортизаційні відрахування, обсяг і величина яких, як правило, не залежить від фінансових результатів діяльності, оскільки встановлюються централізовано. Сума амортизаційних відрахувань не впливає також на збільшення величини власних коштів, оскільки вони реінвестуються для потреб відновлення та придбання основних засобів.

Поряд із джерелами власного капіталу більшість суб'єктів підприємницької діяльності залучає позикові кошти. Шляхом побудови аналітичної таблиці 10.3 проаналізуємо динаміку обсягу залучених коштів та їх структуру.

Таблиця 10.3

Динаміка структури позикових коштів підприємства

Джерело позикових коштів	Наявність капіталу, тис. грн.			Структура позикового капіталу, %		
	2021 р.	2022 р.	абсолютний приріст, (+,-)	2021 р.	2022 р.	відносні зміни, % (+,-)
1	2	3	4	5	6	7
Довгострокові зобов'язання	2564,1	2643,9	+79,8	6,88	7,42	+0,54
Короткострокові кредити	264,6	195,3	-69,3	0,71	0,60	-0,11
Векселі видані	2958,9	-	-2958,9	7,94	-	-7,94
Кредиторська заборгованість	79,8	928,2	+848,4	0,21	2,61	+2,40
Поточні зобов'язання: в т.ч. з одержаних авансів	1037,4	2058	+1020,6	2,78	5,78	+3,0
з бюджетом	5327,7	1736,7	-3591	14,30	4,87	-9,43
з позабюджетних платежів	1625,4	1791,3	+165,9	4,36	5,03	+0,67
зі страхування	1709,4	245,7	-1463,7	4,59	0,69	-3,90
з оплати праці	3620,4	690,9	-2929,5	9,72	1,94	-7,78
із внутрішніх розрахунків	138,6	-	-138,6	0,37	-	-0,37
Інші поточні зобов'язання	17936,1	25338,6	+7402,5	48,13	71,12	+22,99
Разом	37262,4	35628,6	-1633,8	100	100	x

Дані таблиці 10.3 засвідчують, що в 2022 р. підприємство зменшило обсяг залучення позикових коштів на 1633,8 тис. грн., що можна оцінити позитивно. Разом з тим, по окремих джерелах, навпаки пройшло збільшення позикового капіталу. Особливо це стосується інших поточних зобов'язань, кредиторської заборгованості, довгострокових зобов'язань, що може призвести до ускладнення повернення підприємством позичених коштів.

Завершальним етапом аналізу формування оборотного капіталу підприємства є оцінка стратегії фінансування оборотних активів. В фінансовому аналізі виокремлюють чотири види стратегії: ідеальна, агресивна, консервативна та компромісна.

Проведений вище аналіз фінансування оборотного капіталу засвідчує, що на підприємстві дотримувались правила золотого фінансування, в результаті чого в процесі господарської діяльності обсяги і строки збігалися з термінами погашення залученого капіталу. Зрозуміло, що реалізація двох умов фінансування (золоте правило) досягнута завдяки використанню адекватної стратегічної моделі. Коротко охарактеризуємо кожен з них.

Зміст ідеальної стратегічної моделі полягає в тому, що поточні активи за своєю величиною відповідають величині короткострокових зобов'язань підприємства. Така стратегічна модель в практиці діяльності майже не зустрічається.

Суть агресивної стратегічної моделі полягає в тому, що довгострокові пасиви використовуються як джерело покриття необоротних активів, а також тієї мінімальної частини поточних активів, які необхідні для нормального функціонування діяльності підприємства. При цьому варіаційна частина поточних активів повністю покривається кредиторською заборгованістю.

Використання **консервативної стратегічної моделі** означає, що і системна, і варіаційна частини поточних активів покриваються за рахунок довгострокових пасивів.

Компромісна стратегічна модель означає, що необоротні активи, системна частина поточних активів і половина варіаційної покриваються довгостроковими пасивами.

Судячи з того, що на аналізованому підприємстві віддавали перевагу короткостроковим кредитам та позикам, а не довгостроковим джерелам фінансування, можна вважати що воно використовувало агресивну стратегічну модель.

10.5. Аналіз виробничих запасів

Однією з найважливіших складових частин оборотного капіталу підприємства є виробничі запаси. Склад, стан та обсяг виробничих запасів значною мірою впливають на ефективність господарської діяльності. Саме тому запаси мають знаходитися в центрі уваги аналітиків, менеджменту суб'єктів діяльності.

Значне накопичення запасів понад встановлені обсяги призводить до уповільнення обортовості капіталу, зростання складських витрат на їх утримання, виникають проблеми в зв'язку з ліквідністю.

Негативно впливає на виробничий процес, фінансовий стан підприємства, також нестача виробничих запасів, оскільки можуть виникати труднощі з виконанням обсягу наміченого обсягу виробництва, виконаних робіт або наданням послуг. Крім того невоєгульваність із постачанням, забезпеченням запасів може стати причиною виникнення аритмічності, погіршення якості, зменшення фінансових надходжень, недовикористання виробничих потужностей тощо. Саме тому перед фінансовим аналізом постає завдання організувати управління виробничими запасами таким чином, щоби їх рух забезпечував стабільність виробництва, прибуткову діяльність, раціональне використання запасів тощо.

Аналіз та оцінка стану, забезпеченості та використання виробничих запасів потребує насамперед тлумачення цієї категорії. Згідно з НП(С)БО 9 запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу; утримуються для споживання підчас виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

Зважаючи на важливість, яка належить виробничим запасам у процесі господарської діяльності перед фінансовим аналізом постають такі завдання:

- аналіз наявності, стану та забезпеченості виробничими запасами;
- аналіз обліку та зберігання виробничих запасів;
- аналіз їх використання;
- оцінка структури виробничих запасів підприємства;
- розрахунок показників ефективності використання запасів;
- порівняльний аналіз затрат із нормативами, аналогічними суб'єктами господарювання;
- оцінювання відповідності складу запасів потребам новітніх продуктів, технологій.

Перелік завдань аналізу виробничих запасів можна доповнити й конкретизувати виходячи з конкретних умов діяльності того чи іншого суб'єкта господарювання. Проаналізуємо динаміку обсягу та структуру активів підприємства за 2020-2023 р.р. (табл. 10.4).

Таблиця 10.4

Динаміка обсягу та структура активів на підприємстві

Статті активу	2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	Сума, тис.грн.	%	Сума, тис.грн.	%	Сума, тис.грн.	%
1	2	3	4	5	6	7
I. Необоротні активи	144881,1	73,11	132104,7	79,12	98219,1	68,65
II. Оборотні активи - усього	53291,7	26,89	41437,2	23,88	44847,6	31,35
У тому числі:						
1) виробничі запаси	42638,4	21,52	32035,5	18,46	37875,6	26,47
2) дебіторська заборгованість	10012,8	5,05	9370,2	5,4	6741,0	4,71
3) грошові кошти та їх еквіваленти	6,3	0,003	23,1	0,01	54,6	0,04
4) інші оборотні активи	634,2	0,32	8,4	0,004	176,4	0,12
Разом	198172,8	100,0	173541,9	100,0	143066,7	100,0

Аналіз динаміки виробничих запасів за досліджуваний період засвідчує про значну мінливість їх обсягу та зростання питомої ваги в загальному підсумку оборотного капіталу. В зв'язку з цим доцільним є оцінювання причин, які призвели до зростання або, навпаки зменшення суми виробничих запасів у

Фінансова звітність та її аналіз

розрізі кожного виду. Зміни в залишках виробничих запасів можуть бути зумовлені збільшенням обсягів виробництва продукції, наданих послуг або виконаних робіт.

До найбільш типових причин зростання надлишку виробничих запасів відносять: нарощування обсягів виробництва, понаднормоване придбання сировини, матеріалів, палива в результаті інтенсифікації інфляційних очікувань, накопичення неліквідів, ризик недопостачання окремих видів оборотних запасів постачальниками.

Як нами зазначено раніше, понадпланове та понаднормативне накопичення виробничих запасів може призвести до погіршення якості продукції, падіння цін, зменшення фінансових надходжень та ліквідності внаслідок вилучення значної частини коштів у запаси.

Нестача обсягу виробничих запасів також не може бути оцінена позитивно, оскільки вона може стати результатом завищення норм витрат на виробництво одиниці продукції, помилок, допущеними при розрахунку потреби (нормативу), розкрадання та псування. Зважаючи на важливість дотримання оптимальності виробничих запасів на підприємствах по окремих їх видах встановлюють нормативи витрат. При цьому найбільш часто використовують прямий метод розрахунку нормативу власних оборотних коштів.

Його використання передбачає встановлення нормативу за кожним їх елементом, розраховуючи при цьому два показники:

- односторонні витрати згідно з кошторисом витрат на період, що прийнято в розрахунок (квартал, рік);
- норматив запасу в днях.

Порівнюючи фактичні виробничі запаси з нормативом встановлюють відхилення по кожному елементу, розраховуючи при цьому одностороннє обертання, норматив в днях та в грошовій формі.

Невід'ємною складовою фінансового аналізу слугує також розрахунок ефективності використання виробничих запасів. При цьому розраховують показники обертності, тривалості одного обертання виробничого циклу, сума

вивільнених коштів у результаті прискорення оборотності виробничих запасів тощо. Зупинимось коротко на техніці їх розрахунку.

Оборотність виробничих запасів – відношення собівартості реалізованої продукції до середньої величини виробничих запасів.

Тривалість оборотності готової продукції – відношення добутку середнього сальда по рахунку «Готова продукція» на тривалість періоду до суми кредитових оборотів по цьому рахунку.

Період обертуну сировини і матеріалів – відношення добутку середнього сальда по рахунку «Сировина і матеріали» на тривалість періоду до суми кредитових обертань по цьому рахунку.

Тривалість одного обертання виробничого циклу – відношення добутку середніх залишків незавершеного виробництва на тривалість періоду до собівартості виготовленої продукції.

Строк збереження виробничих запасів – відношення добутку середньої величини запасів на тривалість періоду до собівартості реалізованої продукції.

Ефективність використання на підприємстві виробничих запасів оцінюють шляхом розрахунку кількості вивільнених або залучених додатково оборотних коштів. Для розрахунку показника використовують таку формулу:

$$\pm \Delta = (OZ_1 - OZ_0) T_1, \quad (10.11)$$

де OZ_1, OZ_0 – оберненість запасів відповідно в звітному й базовому періодах;

T_1 – одностороннє обертання в звітному періоді. Про покращення управління оборотними коштами свідчить величина результату на рахунку, що одержана з додатнім знаком.

10.6 Аналіз стану дебіторської заборгованості

Однією з найважливіших складових оборотного капіталу є стан дебіторської та кредиторської заборгованості. Значний обсяг дебіторської заборгованості часто призводить до надмірної іммобілізації оборотного капіталу підприємства в результаті чого воно може відчувати його гостру його нестачу.

Дебіторська та кредиторська заборгованість часто призводить до накопичення взаємних непогашених зобов'язань: спричиняє до фінансових напружень, оскільки підприємство – кредитор утримує кошти підприємства-дебітора. В результаті цього може виникнути необґрунтована нестача оборотного капіталу, що часто спричиняє до банкрутства суб'єкта діяльності, яке є дебітором. Таким чином для одного підприємства боргові зобов'язання будуть дебіторською заборгованістю, для іншого кредиторською. Взаємне і вчасне погашення дебіторської й кредиторської заборгованості сприяє налагодженню міцного фінансового стану обидвох суб'єктів підприємницької діяльності. Саме тому підчас фінансового аналізу важлива роль відводиться оцінці управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Зважаючи на те, що кредиторська в цілому в нашій державі перевищує дебіторську важливим є встановлення та аналіз причин її виникнення.

Найважливішими з них є:

–неоднакова оцінка кредиторської та дебіторської заборгованості. Перша оцінюється за повною ринковою вартістю, друга – за витратами.

–кредиторська заборгованість включає зобов'язання підприємства перед бюджетом, державними цільовими фондами, а також з виплати заробітної плати.

Дебіторською заборгованістю вважається заборгованість суб'єкту підприємницької діяльності, що склалася на певну аналізовану дату. Інформацію, що стосується суми заборгованості, її розподіл по дебіторах одержують на основі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що регулюється НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

В практиці фінансового аналізу дебіторську заборгованість поділяють на поточну та довгострокову.

Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Інколи в практиці виникнення дебіторської заборгованості може виникнути відстрочення її повернення за товари, роботи, послуги. В результаті чого утворюється різниця

між справедливою та номінальною грошовою сумою дебіторської заборгованості, що підлягає отриманню. Відповідно до НП(С)БО 10 дана різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (відсотками) у період її нарахування.

В практиці фінансового аналізу інколи застосовують поняття сумнівна та безнадійна дебіторська заборгованість. Перша, є поточною заборгованістю і може виникнути у випадку невпевненості її погашення кредитором за одержану ним продукцію, товари, виконання роботи, надані послуги тощо. Друга також є поточною дебіторською заборгованістю, яка виникає при умові, що є впевненість у тому, що вона не буде повернена боржником або за умови прострочення позовної давності.

Довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає у ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Для проведення аналізу динаміки дебіторської заборгованості на підприємстві побудуємо аналітичну таблицю 10.5.

Таблиця 10.5

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості

Розрахунки з дебіторами	2020		2021		2022		Відхилення 2022 р. від 2020р.(+,-)	
	сума, тис. грн	%	сума, тис. грн	%	сума, тис. грн	%	тис. грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
За товари, роботи, послуги (чиста реалізаційна вартість)	4202	42	2990	32	1292	18	-2910	-24
З бюджетом	670	1	-	-	141	2	+74	1
За виданими авансами	498	5	504	6	355	5	-143	-
Інша поточна заборгованість	5246	52	5736	62	5038	75	-208	+23
Разом	10013	100	9230	100	6826	100	-3187	x

Аналіз засвідчує, що останні три роки на підприємстві сума дебіторської заборгованості мала тенденцію до зменшення, що слід розцінити позитивно. Зокрема, в 2022 у порівнянні з 2020 роком її обсяг зменшився на 3187 тис. грн., тобто на третину. Найбільшу питому вагу в структурі дебіторської заборгованості становить «Інша поточна заборгованість» та заборгованість «За товари, роботи і послуги». Щодо інших статей заборгованості то вони займають невелику питому вагу за весь аналізований відрізок часу. Слід звернути увагу на стабільне зменшення сум дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги.

Зокрема, якщо в 2020 році вона складала 4202 (42%), то у 2022 -1292 тис. грн. (18%). Зазначене дає підстави стверджувати про покращення управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. В той же час пройшло радикальне зростання по статті «Інша поточна заборгованість», питома вага якої в 2022 зросла до 75%. Очевидним є те, що при аналізі дебіторської заборгованості аналітикам слід особливу увагу звернути саме на цю статтю, використовуючи при цьому дані первинного бухгалтерського обліку, в яких дебіторська заборгованість подається в розрізі дебіторів та статей витрат. Відомо, що до складу цієї статті відноситься заборгованість, що може виникнути по розрахунках з підзвітними особами, з пенсійного та соціального страхування, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків тощо.

Виникнення дебіторської заборгованості є однією з причин вилучення з обігу оборотного капіталу. В зв'язку з цим в процесі проведення фінансового аналізу розраховують коефіцієнт вилучення оборотних активів у дебіторську заборгованість, як відношення суми дебіторської заборгованості за аналізований період до загальної вартості оборотних активів. Зростання коефіцієнта в динаміці засвідчує про адекватне вилучення оборотних активів у дебіторську заборгованість.

Розрахунок коефіцієнта вилучення оборотних активів у зв'язку з дебіторською заборгованістю доповнюється аналізом показників середнього періоду інкасації, оборотністю дебіторської заборгованості, а також оцінкою простроченої заборгованості.

Зокрема, середній період інкасації дебіторської заборгованості розраховують шляхом ділення середнього її залишку за період, який досліджується, до одноденної виручки від реалізації продукції, наданих послуг, виконаних робіт у цьому ж періоді.

Для характеристики швидкості обертання інвестованих у дебіторську заборгованість коштів обчислюють кількість обертань дебіторської заборгованості, як відношення загальної суми виручки від реалізації за аналізований період до середнього залишку дебіторської заборгованості за цей же відрізок часу.

Важливе місце в процесі аналізу фінансового аналізу відводиться характеристиці простроченої дебіторської заборгованості в складі якої, як нами зазначалося раніше, виділяють сумнівну та безнадійну. Аналіз зазначеної заборгованості здійснюється за допомогою даних бухгалтерського обліку, які систематизують у розрізі окремих дебіторів за обсягом та фактичними строками погашення. В практиці її називають «віковою» структурою дебіторської заборгованості підприємства. З метою аналізу «віку» дебіторської заборгованості підприємства будують аналітичну таблицю з розшифровкою в динаміці та термінами погашення (табл. 10.6).

Таблиця 10.6

Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за «віком»

тис. грн.

Розрахунки з дебіторами	2021 р.				2022 р.			
	Усього на кінець року	У т.ч. за строками погашення, місяців			Усього на кінець року	У т.ч. за строками погашення, місяців		
		до 3-х	від 3-х до 6-ти	від 6-ти до 12-ти		до 3-х	від 3-х до 6-ти	від 6-ти до 12-ти
1	2	3	4	5	6	7	8	9
За товари, роботи, послуги	3759	2232	1006	521	1292	662	210	420
Інша поточна дебіторська заборгованість	6254	785	945	4524	5038	481	630	3927

Приймаючи до уваги, що на підприємстві в структурі дебіторської заборгованості найбільшу питому вагу займають товари, роботи та послуги в розрахунок для потреб аналізу використаємо саме ці статті.

Дані, наведені в таблиці засвідчують про зменшення дебіторської заборгованості по обох видах, що дає можливість стверджувати про підвищення ефективності управління дирекції та фінансової служби підприємства. Разом з тим, темпи зниження іншої дебіторської заборгованості по аналізованому підприємстві залишаються низькими. Особливо це стосується заборгованості, що знаходиться в межах 6-12 місяців. Таким чином, однозначно оцінити позитивно «вікову» структуру заборгованості не можна. Потрібно додатково встановити причини існування довготривалих боргів і прийняти адекватне управлінське рішення з метою зменшення заборгованості.

Одним із напрямків аналізу дебіторської заборгованості є порівняння її обсягу в динаміці та оптимальним розміром. В практиці оптимальний розмір дебіторської заборгованості розраховують за формулою:

$$ДЗ \text{ о.п.} = [(ПОР \times R_{z/p}) \times (\overline{S_{n.o}} + \overline{ПП})] : 360, \quad (10.12)$$

де ПОР – плановий обсяг реалізації продукції (виконання робіт, наданих послуг) з наданням комерційного кредиту;

$R_{z/p}$ – коефіцієнт співвідношення собівартості та ціни продукції (виконаних робіт, наданих послуг);

$\overline{S_{n.o}}$ – середній період обертання дебіторської заборгованості в минулому;

$\overline{ПП}$ – середній період прострочених платежів.

Проведений аналіз засвідчує, що на початок 2020-2022 рр. залишки дебіторської заборгованості на підприємстві були більшими за оптимальний розмір. Зазначене потребує розробки якісно нової моделі регулювання відносин платежів між суб'єктом господарювання та покупцями, оскільки вилучення коштів у дебіторську заборгованість могло призвести до фінансових труднощів, порушень фінансових відносин як внутрі так і поза межами аналізованого підприємства.

Аналіз дебіторської заборгованості здійснюється паралельно з кредиторською. Йдеться про те, що відповідні економічні служби підприємства повинні відслідковувати рівень, обсяг та співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості. Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською може спричинити до появи неплатоспроможності підприємства. В свою чергу значне перевищення дебіторської заборгованості по відношенню до фінансових зобов'язань підприємства також може спричинити до зменшення фінансової стійкості та платоспроможності. Для проведення аналізу будують аналітичну таблицю 10.7.

Таблиця 10.7

Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства

тис.грн.

Показники заборгованості	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1	2	3	4
Дебіторської	10013	9230	6826
Кредиторської	3126	25477	19272

Порівнюючи одночасно динаміку дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства видно, що обсяги першої мають тенденцію до зниження. Зазначене слід оцінити позитивно. На підприємстві зуміли налагодити ефективну роботу по поверненню боргів. В той же час обсяги кредиторської заборгованості на підприємстві за 2020-2022 рр. традиційно залишаються великими. Таким чином суб'єкт господарювання практикує використання для власних потреб чужі кошти, що може спричинити фінансові труднощі на іншому підприємстві. В зв'язку з цим фінансовій службі потрібно переглянути обсяги кредиторської заборгованості та запропонувати альтернативні джерела їх залучення. Більш детально механізм фінансового аналізу кредиторської заборгованості нами буде розглянуто окремою темою дещо пізніше.

Фінансовий аналіз дебіторської заборгованості можна доповнити шляхом розрахунку окремих показників, найважливішим з яких є:

1. Оборотність дебіторської заборгованості = Виручка від реалізації/ Середня дебіторська заборгованість.

При цьому виручка від реалізації отримана на умовах наступної оплати. Середня дебіторська заборгованість розраховується як півсума на початок та кінець періоду.

2. Період погашення дебіторської заборгованості = Кількість днів досліджуваного періоду × Середня дебіторська заборгованість/ Виручка від реалізації.

3. Частка дебіторської заборгованості = Сума дебіторської заборгованості/ Сума поточних активів × 100%.

4. Частка сумнівної дебіторської заборгованості = Сума дебіторської заборгованості(сумнівна)/ Загальна дебіторська заборгованість × 100 %.

10.7. Аналіз грошових коштів підприємства

Обсяг, склад та структура грошових коштів значною мірою впливає не лише на фінансову, інвестиційну а й операційну діяльність. Особливо зросла роль грошей в умовах запровадження ринкової економічної моделі господарювання. В зв'язку з цим виникає потреба аналізу руху грошей, оцінки джерел їх формування, використання тощо.

Операційна, інвестиційна та фінансова діяльність суб'єкта господарювання зумовлює рух грошей, які представляють собою вхідні та вихідні грошові потоки. В процесі аналізу дають оцінку руху грошових коштів, які генеруються окремо операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Рух грошових коштів від операційної діяльності спричиняється діями в зв'язку з проведенням операцій по отриманню виручки від реалізації, оплатою рахунків постачальників, розрахунками з бюджетом, одержанням короткострокових позик для потреб забезпечення основного процесу, виплатою заробітної плати.

Рух грошових потоків від інвестиційної діяльності пов'язаний із проведенням операцій по придбанню основних засобів і нематеріальних активів, вкладенням коштів у інвестиційні проекти як внутрі так і поза межами

підприємства. Слід зазначити, що рух грошей від інвестиційної діяльності є більш тривалим в часі. Крім того в більшості випадків він призводить до відтоку грошей.

Фінансова діяльність підприємства також пов'язана з грошовими потоками. Насамперед це стосується операцій у зв'язку з залученням коротко- та довгострокових фінансових вкладень, виплатою дивідендів, отриманням позик та довгострокових кредитів.

Фінансовий аналіз руху грошових потоків підприємства розпочинають із встановлення переліку грошових активів до складу яких на підприємстві відносять:

- а) грошові кошти в гривнях;
- б) грошові кошти в іноземній валюті;
- в) резервні грошові активи, що подаються у формі високоліквідних інвестицій, які включають:

- депозитні вклади;
- депозитні банківські сертифікати;
- високоліквідні короткострокові цінні папери.

Після встановлення переліку грошових активів аналізують найважливіші грошові потоки, що спричиняють притік та відтік грошей. Кількість вихідних грошових потоків значно випереджає вхідні, що потребує проведення узгодженості їх на предмет збалансованості. Управлінська діяльність грошовими потоками вважається ефективною за умови збалансованості надходження та витрачання коштів. У зв'язку з цим важливим є розрахунок та оцінка потреби грошей підприємства, обсяг якої не повинен перевищувати страхового запасу, що призначений для потреб короткочасної незбалансованості грошових потоків. Йдеться про те, що мінімальний запас грошей має забезпечувати виконання підприємством строкових зобов'язань. Наявність значних сум коштів в касі та на рахунках в банках не сприяє їх ефективному використанню і є свідченням неправильного використання оборотного капіталу. Гроші завжди мають знаходитись у русі, з метою забезпечення прибуткової діяльності суб'єкта господарювання. Надлишок

грошових коштів доцільно спрямовувати на придбання новітніх технологій, довгострокове погашення заборгованості, розв'язання екологічних та соціальних проблем, інвестувати в нові проекти тощо.

Складовою фінансового аналізу руху грошових коштів є оцінювання вхідних і вихідних грошових потоків, які пов'язані з операційною (ОД), інвестиційною (ІД) та фінансовою діяльністю (ФД).

Дослідження фінансової інформації щодо руху грошових коштів на за період 2020 – 2022 рр. засвідчують, що найбільше надходження грошей одержано від основної діяльності. Відтік грошових коштів мав місце в зв'язку з інвестиційною діяльністю. Під час аналізу доцільним є порівнювати темпи приросту чистого руху коштів від операційної діяльності (ЧОД) з темпами відтоку коштів у зв'язку з інвестиційною діяльністю (ІД). Такі ж порівняння здійснюються також з темпами руху коштів від фінансової діяльності (ФД) підприємства. Випередження темпів зростання чистого грошового потоку від операційної діяльності в порівнянні з темпами витрачання коштів на інвестиційну діяльність засвідчує про ефективну інвестиційну політику підприємства.

Зменшення грошових потоків у зв'язку з основною, інвестиційною та фінансовою діяльністю свідчить про нестабільну фінансову стійкість. Саме тому в процесі проведення фінансового аналізу грошових потоків за основну мету кладуть дослідження обсягу та залишку грошей, які би забезпечували платоспроможність суб'єкта діяльності. Крім того розраховують показники ефективності використання грошових коштів.

Показником, який використовується для оцінки участі грошових активів у обортовому капіталі є коефіцієнт участі грошових коштів. Його розрахунок забезпечується таким чином:

$$K_{у.г.к.} = \bar{S}_{г.к.} / \bar{S}_{о.к.}, \quad (10.13)$$

- де $K_{у.г.к.}$ – коефіцієнт участі грошей в обортовому капіталі;
 $\bar{S}_{г.к.}$ – середній залишок грошового капіталу;
 $\bar{S}_{о.к.}$ – середній залишок оборотного капіталу.

Одним із показників, що використовують для аналізу руху грошових коштів є період їх обертання, який визначають так:

$$ПО_{г.к.} = \bar{S}_{г.к.} \times Д / \sum КО, \quad (10.14)$$

де $ПО_{г.к.}$ – період обертання грошових коштів;
 $Д$ – кількість днів, які досліджуються;
 $\sum КО$ – сума кредитових обертань на рахунках грошових коштів.

Оборотність грошових коштів можна розрахувати також шляхом ділення загальної суми виданих грошових коштів у аналізованому періоді на величину середнього їх залишку:

$$О_{г.к.} = \sum ВГК / \bar{S}_{г.к.}, \quad (10.15)$$

де $О_{г.к.}$ – оборотність грошових коштів;
 $\sum ВГК$ – сума виданих грошових коштів в аналізованому періоді.

Важливим показником руху грошових коштів є кількість їх обертань за період:

$$КО_{г.к.} = \sum РП / \bar{S}_{г.к.}, \quad (10.16)$$

де $КО_{г.к.}$ – кількість обертань грошових коштів;
 $\sum РП$ – загальна сума обертань від реалізації продукції.

Використавши звітні дані по підприємству розраховуємо показники ефективності використання грошових коштів (табл. 10.8, 10.9).

Таблиця 10.8

Дані для аналізу грошових коштів, тис. грн.

Показники	2020 р.	2021р.	2022 р.
1	2	3	4
Середній залишок грошових коштів	23	15	39
Середня сума оборотного капіталу	50088	47364	43142
Сума виданих грошових коштів за рік	34413	21456	11397
Період, що прийнятий розрахунок в	360	360	360

Динаміка показників ефективності використання оборотних коштів

Показники	2020 р.	2021р.	2022 р.
1	2	3	4
Коефіцієнт участі грошових активів	0,0005	0,0003	0,0009
Період обертання грошових коштів, днів	0,25	0,24	1,23
Оборотність грошових коштів	1496	1430	292

Аналіз участі грошових коштів в обортовому капіталі на підприємстві за період 2020 - 2022 рр. не був високий. Недостатня участь грошових коштів у обортовому капіталі може негативно вплинути на його платоспроможність. Негативна тенденція склалася також стосовно періоду обертання коштів, який за три роки зріс майже в 5 разів. Відомо, що збільшення періоду витрачання коштів на виробництво продукції призводить до відтермінування отримання грошей за реалізовану продукцію, що теж негативно впливає на результати діяльності підприємства.

Щодо обортовості грошових коштів, то вона зменшилась в 5 разів, що знову ж таки негативно впливає на діяльність аналізованого суб'єкта господарювання.

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Найважливіші особливості оборотних коштів.
2. Роль оборотних активів в діяльності підприємства.
3. Джерела інформації оборотного капіталу.
4. Дайте тлумачення понять «валові оборотні активи», «чисті оборотні активи».
5. Власні та позикові оборотні активи підприємства.
6. Класифікації оборотні активів за ліквідністю.
7. Причини нестачі або надлишку оборотних коштів.
8. Показники стану, швидкості та тривалості оборотності капіталу.

9. Коефіцієнт абсолютної ліквідності: значення та порядок розрахунку.
10. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами: значення та порядок розрахунку.
11. Порядок формування майна підприємства.
12. Оцінка динаміки статей активу підприємства (II розділ).
13. Оцінка динаміки джерел формування капіталу підприємства (пасив).
14. Аналіз динаміки джерел власного капіталу.
15. Аналіз динаміки структури позикових коштів.

РОЗДІЛ 11

АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Метою розділу 11 є: розкриття сутності та структури джерел формування капіталу підприємства, характеристика інформаційної бази для аналізу джерел формування активів, висвітлення методологічних аспектів аналізу джерел формування капіталу, розгляд аналізу прибутковості капіталу.

У розділі 11 розглядаються наступні питання:

- 11.1. Теоретичні та методичні засади аналізу джерел формування майна
- 11.2. Аналіз наявності, складу й структури джерел формування капіталу
- 11.3. Аналіз прибутковості (рентабельності) капіталу

Ключові терміни розділу 11:

Капітал, джерела формування майна, власний капітал, залучені кошти, інвестований, накопичений капітал, динаміка та структура джерел формування капіталу, рентабельність капіталу, ефект фінансового важеля.

11.1. Теоретичні та методичні засади аналізу джерел формування майна

За допомогою аналізу формування капіталу забезпечується оцінка фінансового ризику. Треба зазначити, що в умовах функціонування ринкової моделі капітал (майно) є тим чинником завдяки якому розв'язуються завдання підвищення прибутковості підприємства, досягнення прийнятної рентабельності, платоспроможності й ліквідності.

Особливо важлива роль належить майну підприємства в забезпеченні перевищення доходів підприємства по відношенню до витрат. Розв'язання цього завдання досягається завдяки акумуляції необхідних фінансових ресурсів, їх ефективного розміщення та використання.

Оптимальна забезпеченість суб'єкта діяльності майном дає можливість зменшити ризик його функціонування по відношенню до таких видів діяльності, як операційна, фінансова, інвестиційна. В кінцевому рахунку забезпеченість капіталом є тим чинником завдяки якому досягається максимізація його ринкової вартості.

Зважаючи на важливість капіталу в процесі функціонування підприємства перед фінансовим аналізом постають такі завдання:

- розрахунок обсягу наявного капіталу, його структури та достатності для потреб забезпечення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- дослідження оптимальності співвідношення між власним і позиковим капіталом з урахуванням ступеня ризику;
- аналіз динаміки фінансової стійкості та платоспроможності;
- розрахунок обсягів фінансування капіталу у високоліквідні активи, порівнюючи при цьому фактичні суми з потребою;
- аналіз фінансової гнучкості підприємства в зв'язку з виникненням форсмажорних обставин тощо.

Перелік завдань фінансового аналізу формування капіталу суб'єкта господарювання можна значно розширити та доповнити, оскільки їх кількість визначається видом та умовами діяльності, що властиві тим чи іншим підприємствам. Основне ж завдання фінансового аналізу джерел формування капіталу полягає в установленні їх кількості, обсягу, структури(власні,

позикові) з позиції потенційних можливостей забезпечувати нормальне функціонування діяльності, використовуючи при цьому як власні так і позикові кошти.

Передумовою аналізу капіталу є тлумачення поняття «капітал», оскільки завдяки цьому досягається порівнянність результатів діяльності. Зазначимо, що серед учених не має єдиного підходу до поняття «капітал». Окремі з них, зокрема А.Сміт, Д.Рікардо, А. Маршалл вважають, що капітал – це сукупність матеріально-речових засобів виробництва, які приносять їх власнику дохід. Таке тлумачення капіталу пов'язується з його матеріальною частиною. Щодо грошових коштів (капіталу) то вони не знаходять при цьому достатнього відображення участі їх у процесі придбання засобів виробництва, організації та обслуговування діяльності підприємства. Принагідно зазначимо, що в абсолютній своїй більшості таке поняття «капіталу» пов'язане з макроекономічними процесами і тому не завжди є прийнятними для явищ мікроекономіки. Для підприємства капітал є загальним підсумком вартості його майна та коштів (підсумок балансу).

Крім поняття майно (капітал) підприємства в практиці економічних досліджень часто виділяють «людський капітал», що втілює в собі інтелект, енергію працювати, професіоналізм тощо.

Функціонування діяльності суб'єкта господарювання забезпечується завдяки залученню у виробничий процес матеріальних засобів (засоби виробництва) і робочої сили. Перший, має назву речового фактора виробництва, другий – уречевленого, що представлений робочою силою. Оптимальне поєднання засобів виробництва та робочої сили забезпечує формування капіталу на підприємстві, який носить назву виробничого.

Основне призначення виробничого процесу – генезис товару. Для забезпечення виробничої діяльності проходить реалізація виготовленої продукції в результаті чого одержують вартість та додаткову вартість. В даному процесі капітал набуває форму товарного.

Таким чином капітал у процесі свого функціонування проходить три стадії й набуває відповідно трьох форм: грошової, виробничої та товарної, що є,

не що інше, я назву кругообіг капіталу. Схематично його подають наступним чином:

$$Г...Т...В...Г^1, \quad (11.1)$$

де	Г –	гроші;
	Т –	вартість придбаних засобів виробництва та робочої сили;
	В –	процес виробництва;
	Г ¹ –	гроші, одержані від реалізації продукції, виконаних робіт, наданих послуг.

Зрозуміло, що кругообіг капіталу на всіх його стадіях має бути адекватно скоординованим, оскільки порушення однієї з них може призвести до деструктивності, фінансових втрат, аж до закриття підприємства.

В приведеній схемі кожна з складових виконує свою функцію. На початковій стадії капітал виступає в формі грошей, які суб'єкт діяльності використовує для придбання засобів виробництва та робочої сили. Спільне їх використання (взаємодія) генерує товар, який на наступній стадії реалізується, в результаті чого утворюється не лише нова вартість, а й додаткова вартість, величина яких створює передумови дальнішої організації відтворювального процесу.

Кругообіг капіталу, зокрема участь у ньому засобів виробництва, робочої сили та іншого капіталу спричиняє необхідність поділу його на дві частини: постійний і змінний.

Постійний – це та частина капіталу, яка втілюється в засобах виробництва й переносить свою вартість на новостворений продукт по частинах, не змінюючи при цьому своєї величини.

Змінний – це та частина капіталу, що використовується для придбання робочої сили і в процесі функціонування має постійну тенденцію до зростання.

Поділ капіталу на постійний та змінний обумовлюється неоднаковою участю його у відтворювальному процесі. Генерує вартість тільки робоча сила(жива праця), яка своєю конкретною працею переносить раніше створену

вартість. Натомість абстрактна праця слугує для потреби відтворення вартості робочої сили й створює додаткову вартість.

Фінансовий аналіз капіталу передбачає також потребу оцінювання участі кожної з його складових у кругообігу, оскільки всі вони, я правило обертаються з неоднаковою швидкістю. Йдеться про аналіз часу обертання майна підприємства. В зв'язку з цим капітал поділяють на **основний і обортовий**. Другий перебуває в обігу до одного року (циклу) і повністю переносить свою вартість на новостворений товар. Перший - знаходиться в обігу більше року й переносить свою вартість на продукт по частинах. Вважається позитивним, якщо в сформованій структурі капіталу питома вага оборотного є вищою, оскільки завдяки цьому цикл обертання скорочується, що, в свою чергу позитивно впливає на прискорення оберненості всього авансованого капіталу.

Однією з найважливіших складових фінансового аналізу майна підприємства слугує оцінювання джерел його формування. Відомо, що для потреб забезпечення нормального функціонування суб'єкти господарювання можуть використовувати власний і позиковий капітал.

Власний капітал розраховують як різницю між вартістю майна та зобов'язаннями підприємства. Йдеться про вартість чистих активів суб'єкта підприємницької діяльності, які є основою його незалежності та дають можливість забезпечувати вимоги самофінансування.

Зазначимо, що потреба та обсяги надходження фінансових ресурсів на підприємство не завжди вирізняються стабільністю. Зокрема для підприємств, функціонування яких пов'язане з сезонним характером виробництва (цукрові заводи, підприємства по переробці ягід, овочів, фруктів, торгові підприємства, сільськогосподарські агроформування і ін.) потреба в коштах у міжсезонний період є меншою порівняно з піковим періодом робіт. Таким чином потреба в капіталі для багатьох суб'єктів діяльності регулюється характером виробничого процесу, його тривалістю. Саме тому окремі підприємства для власного забезпечення нормального функціонування залучають позиковий капітал.

Позиковий капітал – є частиною вартості майна суб'єкта діяльності, що сформована за рахунок зобов'язань, які в майбутньому мають бути погашені.

Фінансовий аналіз позичених коштів полягає також у обґрунтуванні не лише обсягу залучених кредитних ресурсів, а й встановленні доцільності та напрямків їх використання. Крім цього аналізується співпадання строків погашення заборгованості з періодом повернення позичених коштів. Позитивним вважається коли ці строки збігаються, оскільки не виникає потреба в пошуку інших джерел фінансування, що може призвести до певних фінансових деструктивів.

Важливим підчас проведення фінансового аналізу позикового капіталу є оцінка його структури (рис.11.1).

Рис.11.1. Структура позикових джерел капіталу підприємства

Йдеться про довгострокове та короткострокове залучення капіталу підприємства в загальному обсязі позикових коштів. Від того, в які види активів вони інвестуються залежить прибуткова діяльність підприємства. Зокрема, залучення довгострокових кредитів для потреб формування поточних активів не є виправданим, оскільки може призвести до збільшення фінансових витрат по обслуговуванню зобов'язань. Не виправданим є також використання короткострокових коштів для капітальних потреб, оскільки залучення більш дешевих кредитів може призвести до невиконання зобов'язань, або до надмірного вилучення власних коштів із обігу.

Взагалі в практиці господарської діяльності підприємства для потреб оптимізації використовують сукупний капітал, тобто і власний і позиковий. В кожному конкретному випадку їх обсяги, співвідношення та структура залежать від потреб діяльності та вміння менеджменту управляти власним і залученим капіталом. Більш доцільним і виправданим, як нами зазначалося вище, є використання в якості джерела формування майна підприємства власних коштів до складу яких включають (рис. 11.2).

Рис. 11.2. Перелік джерел власного капіталу підприємства

Під час аналізу власних джерел капіталу потрібно оцінити роль, участь, обсяг і динаміку кожного фонду в загальному обсязі майна підприємства. Особливу увагу при цьому приділяють нерозподіленому прибутку, як джерелу що є найбільш мобільним і керованим, який генерує формування всього сукупного капіталу.

11.2. Аналіз наявності, складу й структури джерел формування капіталу

Механізм оцінювання фінансового стану потребує не лише фінансового аналізу статей активу, а й дослідження пасиву балансу в якому містяться джерела коштів, як власних так і позичених, які вкладені в майно. Щодо власного майна, то воно, як відомо, втілює в собі капітал, який вкладений його власниками-кредиторами на початку формування підприємства. Друга частина майна представляє собою накопичений капітал у процесі функціонування

Фінансова звітність та її аналіз

підприємства. Перша складова капіталу має назву **інвестований капітал**, до складу якого включають номінальну вартість простих та привілейованих акцій, а також вартість акцій, які реалізовані понад номінал. Вартість інвестованого капіталу відображена в рядку 1400 I розділу пасиву балансу підприємства «Зареєстрований капітал». Щодо капіталу отриманого в частині емісійного доходу, то його вартість становить додатковий капітал.

Друга складова власного капіталу – **накопичений капітал** представляє собою резервний капітал, нерозподілений прибуток та фонд накопичення, що утворились у результаті розподілу чистого прибутку.

Підприємство для потреб фінансування власної діяльності часто залучає позиковий капітал, в результаті чого перед ним виникають зобов'язання його повернення.

Залежно від строковості залучення позикові кошти поділяють на довгострокові та короткострокові.

Довгострокові зобов'язання включають у себе загальну вартість (включаючи відсотки) позикового капіталу, що залучений на термін більше одного року.

До **короткострокових зобов'язань** відносять вартість позикового капіталу, що залучена підприємством на строк менше одного року.

Між власним і позиковим капіталом існують відмінності, найсуттєвішими з них є:

- а) власний капітал має вищу пріоритетність у кредиторів;
- б) різні методи нарахування виплат;
- в) різний характер зворотного грошового потоку;
- г) датою одержання та ступенем визначеності отримання грошових коштів.

При нарахуванні дивідендів власнику капіталу, відрахування в формі відсотків здійснюється за рахунок чистого прибутку підприємства. Щодо позикового капіталу, то сплата відсотків здійснюється за рахунок собівартості. Таким чином вони не включаються до бази оподаткування, завдяки чому досягається економія коштів (податкова економія).

Певні відмінності стосуються також характеру зворотного грошового потоку. Зокрема, по власному капіталу зворотний грошовий потік включає лише виплату відсотків (дивідендів) його власникам, в той час як по позикових коштах він включає затрати по його обслуговуванню та повернення позиченої грошової суми.

Погашення боргових зобов'язань підприємством визначається завчасно при укладанні позикової угоди. Натомість обсяг статутного капіталу не містить інформації, щодо зобов'язань перед його власниками. Величина дивідендів до сплати стає відома тільки після того, як вони оголошені.

Грошові суми, що виплачуються кредиторам, як правило визначаються завчасно. При цьому встановлюється конкретна грошова сума, що є платою за вкладений капітал (кредит). У розрахунок приймається початкова або номінальна сума грошових коштів плюс відсотки.

Величина отриманих грошових коштів у акціонерних товариствах регулюється обсягом отриманого прибутку, кількістю акцій у власників, дивідендною політикою, величиною чистих активів, зовнішніми зобов'язаннями тощо.

Аналіз наявності, складу та структури джерел формування капіталу підприємства здійснюють на основі даних пасиву балансу. При цьому будують аналітичну таблицю (табл.11.1).

Дані табл. 11.1 засвідчують про зростання вартості майна підприємства за аналізований п'ятирічний період на 152,9%, або в абсолютному вимірі 10867,5 тис. грн. Більш швидкими темпами зростав власний капітал (155,5%), що дозволяє стверджувати про зменшення ризику невиконання боргових зобов'язань. За аналізований період вартість власного капіталу зросла на 6541,5 тис. грн. Зросли за досліджуваний відрізок часу також зобов'язання підприємства, що є результатом залучення позикового капіталу. Однак на кінець звітного періоду питома вага довгострокових та короткострокових зобов'язань знизилась, що знову ж таки, слід розцінювати позитивно, оскільки зменшилась фінансова залежність суб'єкта господарювання від зовнішніх інвесторів.

Аналіз динаміки статей пасиву балансу

Статті пасиву	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Абсолютне відхилення, тис. грн.	Темп росту, %
	тис. грн	% до підсумку	тис. грн	% до підсумку		
1	2	3	4	5	6	7
1. Вартість усього сукупного капіталу	20523,3	100,0	31390,8	100,0	10867,5	152,9
У т.ч.:						
власний капітал	11789,4	57,4	18330,9	58,4	6541,5	155,5
залучений капітал	8733,9	42,6	13059,9	41,6	4326,0	149,5
2. Зобов'язання підприємства						
а) довгострокові	1785,0	8,7	2352,0	7,5	567,0	131,8
б) короткострокові	6948,9	33,8	10707,9	34,1	3759,0	154,1

Саме тому важливими є аналітичні дослідження, що стосуються оптимальності структури сукупного капіталу. Йдеться про співвідношення власних і позикових коштів, про встановлення між ними такої пропорції, яка би забезпечувала стабільну фінансову стійкість, платоспроможність, високу ефективність функціонування.

Підприємство повинно залучати ззовні такі обсяги коштів, які би сприяли ефективному його функціонуванню та забезпечували йому незалежність. В зв'язку з цим в процесі фінансового аналізу джерел розраховують показники незалежності, фінансової стійкості, фінансування тощо.

Зокрема, коефіцієнт незалежності розраховують як відношення вартості власного капіталу до всього сукупного капіталу:

$$K_n = BK / SK, \quad (11.3)$$

де BK – власний капітал;

SK – сукупний капітал (підсумок балансу).

Інтерес до розрахунку даного коефіцієнта мають не лише власники підприємства, а й інвестори, оскільки кожного з них цікавить власна частка коштів у загальному підсумку. Вважається, що величина коефіцієнта має перебувати у межах 50% і більше. В цьому випадку величина ризику є

допустимою, оскільки обсяг власного майна підприємства дозволяє погасити боргові зобов'язання.

Коефіцієнт фінансової стійкості розраховують за допомогою такої формули:

$$\text{Кф.с.} = \text{ВК} + \text{ДЗК} / \text{СК}, \quad (11.4)$$

де ДЗК – довгострокові позикові кошти.

Значення коефіцієнта характеризує ту частину довгострокових пасивів у загальному обсязі сукупного капіталу, яку суб'єкт діяльності може використати в якості джерела погашення зобов'язань.

Коефіцієнт фінансування дорівнює частці від ділення власного капіталу на позичений, тобто:

$$\text{Кф} = \text{ВК} / \text{ПК}, \quad (11.5)$$

де ПК – позичений капітал.

Зміст коефіцієнта полягає в тому, що він дає можливість оцінити, яка частина виробничо-фінансової, збутової діяльності фінансувалась за рахунок власного капіталу, а яка за позикові кошти. У випадку коли значення коефіцієнта більше за одиницю – вважається, що підприємство платоспроможне і немає перешкод для отримання кредитів, і навпаки. Утім на багатьох підприємствах значення коефіцієнта є меншим за одиницю, що засвідчує про те, що більша частина майна сформована за рахунок позикових коштів. Однак вони працюють успішно й не мають загрози платоспроможності за рахунок швидшої обортовості активів, високого попиту на продукцію, добре налагоджених взаємовідносин між постачальниками та покупцями. Означене засвідчує, що при оцінюванні значення коефіцієнта фінансування слід застосовувати індивідуальний підхід до його аналізу, враховуючи при цьому особливості та специфіку діяльності суб'єкта господарювання.

Співвідношення між власними й позиковими коштами, яке склалося на підприємстві може бути результатом впливу багатьох чинників як внутрішнього так і зовнішнього характеру. Коротко охарактеризуємо найважливіші з них. Для аналізу перших двох із них використовують інформацію, поміщену в балансі. Йдеться про нерозривний зв'язок між активом

та пасивом балансу, про спосіб розміщення джерел коштів в активах, який характеризується наступним чином:

$$НА+ОА=ВК+ДЗ+КЗ, \quad (11.6)$$

де	НА –	необоротні активи;
	ОА –	оборотні активи;
	ВК –	власний капітал;
	ДЗ –	довгострокові зобов'язання;
	КЗ –	короткострокові зобов'язання.

Приведена балансова модель взаємозв'язку засвідчує рівень забезпеченості фінансової стійкості підприємства.

Відповідно до правила побудови моделі необоротні активи формуються в основному за рахунок власних джерел та довгострокових боргових зобов'язань. Саме тому в процесі аналізу перевіряють співвідношення не-оборотних та оборотних активів, а також запасів з джерелами їх формування.

Джерелами покриття поточних активів є власний оборотний капітал підприємства та короткострокові пасиви. Щодо матеріальних запасів, то вони повинні формуватися за рахунок власних оборотних коштів, короткострокових позикових коштів і кредиторської заборгованості.

Фактором, який впливає на досягнення оптимальності співвідношення власних і позикових коштів є структура сформованих активів із урахуванням позиції їх ліквідності. Йдеться про те, що суб'єкт діяльності, який має в структурі активів має значно більшу частку коштів, які важко реалізуються повинен мати значно більший обсяг власного капіталу.

Для проведення аналізу будують аналітичну таблицю в якій розміщують статті активу та пасиву балансу вказуючи при цьому структуру майна (актив балансу) та джерела його утворення (пасив балансу). Після цього аналізують питому вагу (частку) кожної статті активу в загальному підсумку майна виходячи з позицій ліквідності. Щодо пасиву то тут окремо аналізується власний капітал та позикові кошти. Сформоване співвідношення власних коштів та позикових використовують для оцінки оптимальності джерел формування капіталу.

Показником, який використовується для оцінювання співвідношення власних і позикових коштів слугує також **швидкість одного обертання коштів**. Підприємство з швидкою оберненістю капіталу може забезпечити швидше надходження грошових коштів і завдяки цьому вчасно виконувати власні зобов'язання. Суб'єкт діяльності, який забезпечує швидке обертання коштів за рахунок збільшення частки позикових джерел у сукупних пасивах може уникнути ризику для власної платоспроможності та кредиторів. Як правило такі підприємства є більш привабливими для інвесторів та кредиторів.

Фактором, впливу на оптимальність структури власних і позичених коштів є також співвідношення тривалості виробничо-комерційного циклу і строку погашення кредиторської заборгованості. Зростання виробничо-комерційного циклу, що фінансується коштами кредитора може призвести до зменшення частки власного капіталу в загальній його сукупності.

Чинником, який може вплинути на співвідношення власного та позикового капіталу є також склад витрат, які, як відомо, можна поділити на постійні та змінні. До перших, в практиці аналізу затрат відносять амортизаційні відрахування, заробітна плата адміністративно – управлінського персоналу, орендна плата тощо. Віднесення витрат до складу постійних або змінних регулюються рівнем впливу на них обсягу виробництва продукції, наданих послуг, виконаних робіт. Зростання обсягу умовно-постійних витрат підприємства в структурі собівартості може призвести до підвищення ризику неплатоспроможності у випадку, якщо зменшуються доходи. Саме такі суб'єкти діяльності повинні мати більшу питому вагу власного капіталу в загальному його підсумку.

Зважаючи на роль власного капіталу для потреби успішного функціонування підприємств, аналізують не лише загальний його обсяг, а оцінюють його структур, динаміку тощо.

Найважливішими складовими частинами власного капіталу є:

- зареєстрований капітал;
- додатковий капітал;
- резервний капітал;

–нерозподілений прибуток.

Кожна з приведених складових власного капіталу регулюється відповідно до потенційних можливостей її використання. Коротко охарактеризуємо кожен із них.

Зареєстрований капітал – це зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал в сумі, яка формується відповідно до законодавства. Величина статутного капіталу становить статутний фонд підприємства, розмір якого залежить від його організаційно-правової форми. Зокрема, для публічних та приватних акціонерних товариств мінімальний розмір статутного капіталу встановлює законодавець.

Додатковий капітал утворюється на підприємстві в результаті його функціонування. Це приріст вартості майна завдяки його індексації (отримання емісійного доходу, безоплатного надходження майна під час здійснення капітальних вкладень).

Резервний капітал формується шляхом відрахування від прибутку законодавчо встановленого відсотка. Потреба в його формуванні зумовлюється ймовірним ризиком погашення зобов'язань підприємством. Він має виключно цільове використання. Наявність та величина резервного капіталу суб'єкта підприємницької діяльності слугує своєрідним індикатором оцінки його успішної діяльності для зовнішніх користувачів бухгалтерського обліку.

Нерозподілений прибуток – частина загального прибутку одержаного у звітному періоді, що не використана його кредиторами і персоналом. Основне призначення цієї частини прибутку – капіталізація виробництва, тобто його реінвестування. Нерозподілений прибуток є одним із найважливіших резервів суб'єкта господарювання для потреб майбутньої його діяльності.

Прибуток також слугує одним з найважливіших внутрішніх джерел фінансування потреб діяльності підприємства та забезпечує формування майна, зростання ринкової вартості. До внутрішніх джерел формування власного капіталу відносять також амортизаційні відрахування. На підприємствах з високою питомою вагою основних засобів в амортизаційному фонді

накопичується значні грошові суми амортизаційних відрахувань. При цьому їх використання носить суто цільовий характер і на розмір капіталу підприємства не впливає, оскільки ці кошти використовуються для потреб реінвестування.

Щодо зовнішніх джерел фінансування, то тут вагома роль належить додатковому капіталу, що формується завдяки додаткових внесків коштів у пайовий капітал, або додаткової емісії та реалізації акцій для акціонерних підприємств приватної та публічної форм власності.

Зовнішніми джерелами формування капіталу для окремих підприємств слугує також додатково надана безкоштовна фінансова або матеріально-речова допомога, збільшення якої відображено в балансі.

З метою аналізу динаміки та структури власного капіталу підприємства використаємо інформацію поміщену в табл. 11.2.

Таблиця 11.2

**Аналіз динаміки та структури джерел власного капіталу підприємства
«Фотон»**

Статті власного капіталу	Базовий період (на початок року)		Звітний період (на кінець року)		Абсолютне відхилення, тис. грн.	Темп зростання , %
	тис. грн	% до підсумку	тис. грн	% до підсумку		
1	2	3	4	5	6	7
Загальний обсяг власного капіталу	12489,0	100,0	18343,0	100,0	5854,0	146,9
У тому числі:						
1. Статутний (zareєстрований) капітал	6306,0	50,5	10893,0	59,4	4587,0	172,7
2. Додатковий вкладений капітал	2436,0	19,5	2160,0	11,8	-276,0	-
3. Інший додатковий капітал	2260,0	18,1	3051,0	16,6	791,0	135,0
4. Резервний капітал	1277,0	10,2	1919,0	10,5	642,0	150,3
5. Нерозподілений прибуток	210,0	1,7	320,0	1,7	+110	152,3

Із табл. 11.2 видно, що на початок звітного періоду обсяг власного капіталу на аналізованому підприємстві «Фотон» збільшився на 5854 тис. грн., що слід оцінити позитивно. Збільшення власного капіталу забезпечувалось практично всіма джерелами за винятком додаткового капіталу. У

досліджуваному періоді не було приросту вартості майна на «Фотоні» за рахунок його дооцінки. Не отримувало підприємство також безоплатного майна та немало доходу від емісії акцій.

Найбільшу питому вагу в структурі власного капіталу займає статутний (zareestrovaniy) капітал, величина якого зросла в звітному періоді на 4587,0 тис. грн., що становить 72,7%. Позитивна динаміка мала місце також щодо іншого додаткового капіталу (2-ге місце) та резервного капіталу (642,0 тис. грн), що слід розцінити також позитивно, оскільки зросла платоспроможність підприємства, зміцнився його фінансовий стан.

У структурі власних джерел формування капіталу невелику частину складав нерозподілений прибуток, обсяг якого в аналізованому періоді зріс на 110 тис. грн. Наявність нерозподіленого прибутку на підприємстві «Фотон» не можна оцінювати однозначно позитивно, оскільки ефективність генезису фінансових ресурсів значною мірою регулюється участю грошей у процесі кругообігу.

Аналіз власних джерел формування капіталу доцільно проводити в динаміці, в розрізі усіх фондів, пов'язуючи дослідження з обсягами зростання виробничих потужностей, господарською та комерційною діяльністю. Така потреба обумовлюється зміцненням фінансової самостійності підприємств. Зростання обсягу власного капіталу, що не пов'язана з розширенням виробничої та комерційної діяльності, додатковими вкладеннями власників засвідчує про присутність інфляційних процесів, які негативно можуть вплинути на платоспроможність підприємства.

Особлива увага в процесі фінансового аналізу джерел приділяється формуванню позикового капіталу, роль і значення якого значно зросли в умовах запровадження ринкових відносин. Вміле та своєчасне залучення позикових коштів покриває тимчасову потребу в капіталі, а також часто забезпечує поліпшення фінансового стану підприємства.

Залучення позикового капіталу з зовнішніх джерел в абсолютній більшості випадків залежить від характеру виробництва. Йдеться про сезонність організації діяльності в процесі якої інколи виникає потреба

поповнення нестачі власних коштів. Взагалі залучення позикових коштів досить часто сприяє розширенню обсягів діяльності, забезпечує краще використання власного капіталу та в кінцевому рахунку підвищує ринкову вартість суб'єкта підприємницької діяльності.

Зрозуміло, що залучення позикового капіталу призводить до виникнення зобов'язань підприємства по його погашенню. В зв'язку з цим їх диференціюють на довгострокові та короткострокові фінансові зобов'язання. Такий поділ пов'язаний із різними засадами плати за користування позикою та строками її погашення. Зокрема, довгострокові фінансові зобов'язання виникають при залученні кредитів більше як один рік. Щодо короткострокових фінансових зобов'язань, то їх термін складає менше одного року.

Аналіз структури зобов'язань здійснюється шляхом їх поділу на незабезпечені та забезпечені. Другі мають перевагу в порівнянні з першими, оскільки у випадку ліквідації підприємства погашаються з конкурсної маси. Забезпеченість кредитів створює кращі умови кредиторам. При незабезпеченості, в зв'язку з оголошенням банкрутства їх інтереси забезпечуються лише майном. Для аналізу динаміки та складу позичених коштів будують аналітичну таблицю (табл.11.3).

Оцінка динаміки залучення позикових коштів підприємством засвідчує про значне зростання обсягу залученого капіталу, яке в звітному періоді в порівнянні з базовим збільшилось на 49,5%, або 4326,0 тис. грн. В структурі всього позиченого капіталу близько 80% займають короткострокові позики і лише 20% довгострокові. Превалювання короткострокових позикових коштів на підприємстві дає можливість умовно стверджувати, що воно розширює свою діяльність, оскільки активно вкладає кошти в поточні активи, що призводить до зростання темпів виникнення його поточних зобов'язань.

Аналіз динаміки, складу та структури позиченого капіталу

Джерела залучення	Базовий період (на початок року)		Звітний період (на початок року)		Абсолютне відхилення	Темп зростання
	тис. грн.	у % до підсумку	тис. грн.	у % до підсумку		
1	2	3	4	5	6	7
Усього позикового капіталу	8734,0	100,0	13060,0	100,0	4326,0	1,495
у тому числі:						
1. Довгострокові зобов'язання	1785,0	20,4	2352,0	18,0	567,0	1,318
2. Короткострокові зобов'язання	6949,0	79,6	10708,0	82,0	3759,0	1,541
в складі короткострокових зобов'язань:						
а) короткострокові кредити банку	1903,0	21,8	3662,0	28,0	1759,0	1,924
б) поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	298,0	3,4	237,0	1,8	-61,0	0,795
в) кредиторська заборгованість	4568,0	52,3	6605,0	50,6	2037	1,446
г) інші поточні зобов'язання	180,0	2,1	204,0	1,6	+24	1,133

Щодо залучення підприємством довгострокових позикових коштів, як джерел фінансування власних потреб, то в цілому такі дії слід оцінити позитивно, оскільки створюється можливість користування позиковим капіталом тривалий час. В той же час доцільність, обсяг, ефективність залучених довгострокових зобов'язань слід аналізувати з урахуванням можливостей підприємства погашати борги не порушуючи при цьому фінансової стійкості, незалежності, допустимого рівня платоспроможності. Йдеться про потребу урахування загального правила фінансової стійкості.

Аналіз структури динаміки позиченого капіталу засвідчує, що найвищі темпи збільшення поточних зобов'язань стосуються кредиторської заборгованості – 2037 тис. грн. та короткострокових кредитів банку (зобов'язання по даній статті зросли майже вдвічі).

Під час аналізу позикових коштів особливу роль має бути відведено оцінюванню рівня кредиторської заборгованості. При цьому досліджують її *Фінансова звітність та її аналіз*

обсяг, склад, терміни, умови виникнення, строки погашення, найважливіші причини виникнення простроченої кредиторської заборгованості та збитки підприємства в результаті невиконання зобов'язань.

Побудуємо аналітичну таблицю і на основі даних, які поміщені в ній проаналізуємо динаміку кредиторської заборгованості (табл. 11.4). Дані таблиці засвідчують, що величина кредиторської заборгованості на підприємстві «Фотон» за аналізований період збільшилася на 691,0 тис. грн., або на 28,7%.

Таблиця 11.4

Динаміка складу та структури кредиторської заборгованості на підприємстві «Фотон»

Види заборгованості	Базовий період		Звітний період		Абсолютне відхилення, тис.грн.	Темп зростання, %
	тис. грн.	у % до підсумк у	тис. грн.	у % до підсумк у		
1	2	3	4	5	6	7
Кредиторська заборгованість:						
1. За товари, роботи, послуги	2409,0	59,6	3100,0	65,1	691,0	128,7
2. Поточні зобов'язання за розрахунками, всього:	1630,0	40,4	1660	34,9	30,0	101,8
в т.ч.						
з одержаних авансів	216,0	5,3	417,0	8,8	201	193,1
з бюджетом	440,0	10,9	307,0	6,4	-133	69,8
зі страхування	77,0	1,9	70,0	1,5	-7	90,9
з оплати праці	317,0	7,8	103,0	2,2	-214	32,3
з учасниками	520,0	12,9	740,0	15,5	220	65,4
із внутрішніх розрахунків	60,0	1,6	23,0	0,5	-37	38,3
Разом	4039,0	100,0	4760	100,0	922	117,9

Найбільший вплив на розмір зобов'язань підприємства мало дві статті: з одержаних авансів - 201 тис. грн.(зросла в два рази) та поточні зобов'язання з учасниками – 220 тис. грн. До позитивних зрушень слід віднести зменшення заборгованості з учасниками в звітному періоді порівняно з базовим. Позитивно слід оцінити також зменшення поточних зобов'язань за розрахунками в цілому.

Найбільшу питому вагу в структурі кредиторської заборгованості складала заборгованість за товари, роботи та послуги, яка в звітному періоді

становила 65,1%. В базовому році в загальній заборгованості її доля була меншою (59,6%).

В процесі аналізу цієї статті встановлюють наскільки виправданим є її зростання. Йдеться про те, що економічно виправданим є ріст заборгованості, що зумовлює адекватне збільшення обсягів виробничої діяльності.

Аналіз кредиторської заборгованості підприємства тісно пов'язаний із дебіторською, оскільки перша є джерелом покриття другої. Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською засвідчує про іммобілізацію власного капіталу в дебіторську заборгованість. Значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською є індикатором, який сигналізує про виникнення фінансових проблем нестабільності суб'єкта діяльності.

В процесі аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості порівнюють величину періоду їх погашення. Зокрема, якщо період обертання дебіторської заборгованості є більшим аніж кредиторської, то це засвідчує, що погашення кредиторської настане раніше, ніж надійде заборгованість від дебіторів. Означене потребує залучення та пошуку додаткових коштів для погашення боргових зобов'язань.

Інколи в процесі аналізу залученого капіталу розраховують середню тривалість кредиторської заборгованості в обертанні. При цьому до уваги приймають кількість днів досліджуваного періоду D , середні залишки кредиторської заборгованості (\bar{S} к.з.) та повну собівартість виробів (Z), звідси:

$$\bar{T}_{\text{к.з.}} = D \times \bar{S}_{\text{к.з.}} / Z, \quad (11.7)$$

де $\bar{T}_{\text{к.з.}}$ – середня тривалість кредиторської заборгованості в обертанні на підприємстві.

Взагалі наявність кредиторської та дебіторської заборгованості на підприємстві аналізується з урахуванням специфіки його функціонування, оскільки діяльність окремих суб'єктів не завжди є типовою й тому потребує запровадження індивідуального підходу для оцінки виконання внутрішніх і зовнішніх зобов'язань.

11.3. Аналіз прибутковості (рентабельності) капіталу

Ефективна діяльність підприємства значною мірою залежить від його здатності генерувати прибуток. Прибуток, як найважливіший показник ефективності господарювання тісно пов'язаний із власним та інвестованим капіталом, які, в свою чергу впливають на показники рентабельності. В процесі аналізу загальної ефективності використання капіталу розраховують відносні показники рентабельності найважливішими з яких є:

- рентабельність власного капіталу;
- рентабельність інвестованого капіталу.

Перший, тобто рентабельність власного капіталу, використовується для оцінювання прибутковості завдяки вкладання його в процес діяльності. Він розраховується за формулою:

$$П(R)ВК = ЧП/ВК, \quad (11.8)$$

де $П(R)ВК$ – коефіцієнт прибутковості (рентабельності) власного капіталу, вкладеного в підприємство;

$ВК$ – загальний обсяг власного капіталу;

$ЧП$ – загальний обсяг отриманого прибутку (доходу) підприємством.

Між сукупним та власним капіталом існує тісний зв'язок, який можна представити наступним чином:

$$П(R)ВК = ЧП/ВК \times \sum K / \sum K = ЧП / \sum K \times \sum K / ВК = ЧП/ВК \quad (11.9)$$

Приведений у формулі взаємозв'язок використовують при дослідженні залежності між ступенем фінансового ризику та прибутковістю власного капіталу. Йдеться про те, що в міру збільшення (зменшення) розміру рентабельності усього капіталу (власного та залученого) підприємства приймається адекватне рішення щодо збільшення обсягу залучених коштів з метою забезпечення певного рівня дохідності власного капіталу. В зв'язку з цим зростає або зменшується ступінь фінансового ризику.

Величина рентабельності власного капіталу залежить від впливу на неї певних факторів. У їх складі особливо важлива роль належить:

–**рентабельності продажу** за допомогою якої оцінюють ефективність витрат та цін на підприємстві;

–**коефіцієнту оборненості капіталу** – використовують для оцінки інтенсивності його використання, а також ділової активності;

–**фінансовій структурі капіталу**, що визначається як відношення величини усіх інвестованих коштів (власних і залучених) до суми власного капіталу.

Приведемо умовний приклад розрахунку вищенаведених чинників на рентабельність власного капіталу (табл. 11.5).

Таблиця 11.5

Розрахунок впливу факторів на рентабельність власного капіталу

№ з/п	Показники	Одиниця виміру	Базовий період	Звітний період
1	2	3	4	5
1	Прибуток	тис. грн.	2073,0	2179,0
2	Податок на прибуток	тис. грн.		
3	Чистий прибуток	тис. грн.		
4	Обсяг реалізованих товарів	тис. грн.	22470,0	27440,0
5	Середньорічна сума усього капіталу	тис. грн.	8150,0	10328,0
6	в т.ч. середньорічна вартість власного капіталу	тис. грн.	5270,0	7430,0
7	Рентабельність продажу	%		
8	Коефіцієнт оборненості капіталу			
9	Фінансова структура			
10	Рентабельність власного капіталу	%		

Принагідно зазначимо, що рентабельність продажу розраховується шляхом ділення величини чистого прибутку (прибуток після сплати податків) до обсягу виручки від реалізації товарів (продукції). Стосовно коефіцієнта оборненості капіталу, то для його розрахунку обсяг виручки від реалізації продукції ділять на середньорічну суму всього сукупного капіталу.

Використавши дані табл. 11.5 розраховуємо вплив кожного з наведених чинників на загальну зміну рентабельності власного капіталу, %:

1) рентабельність продажу:

$$(7,5 - 12,3) \times 1,51 \times 2,554 = -18,5;$$

2) оберненості капіталу:

$$(2,554-1,781) \times 12,3 \times 1,51=14,37;$$

3) фінансової структури:

$$(1,51-1,66) \times 1,781 \times 12,3=-3,29.$$

Загальна зміна рентабельності власного капіталу, %

$$29,0-36,5=-7,5.$$

Отже, в цілому дохідність власного капіталу аналізованого підприємства зменшилась у звітному періоді в порівнянні з базовим на 7,5%. Особливо негативний вплив на зміну рентабельності власного капіталу мало два чинники: рентабельність продажу та фінансова структура. Дохідність на аналізованому підприємстві зросла лише за рахунок прискорення оберненості капіталу.

Під час аналізу прибутковості підприємства часто виникає потреба розрахунку не лише коефіцієнта рентабельності власного капіталу, а й інвестованого. З цією метою розраховують коефіцієнт рентабельності інвестованого капіталу:

$$П(R)ІК = ВП / \sum ІК, \quad (11.11)$$

де ВП – загальний обсяг валового прибутку;

$\sum ІК$ – величина загального(інвестованого капіталу).

Взагалі, в процесі аналізу капіталу досліджують не лише позиковий, а й власний капітал, оскільки оптимізація співвідношення між ними підвищує віддачу власного капіталу. Йдеться про певні об'єктивні обмеження, що існують щодо постійного нарощування в складі сукупного капіталу позикових коштів. Межа їх залучення регулюється коефіцієнтами поточної ліквідності та забезпеченості підприємства власними обортовими коштами.

Між зазначеними коефіцієнтами і рентабельністю власного капіталу існує взаємозв'язок. Мова йде про обов'язкову потребу дотримання встановлених нормативів, які стосуються оборотних активів і короткострокових пасивів, власних оборотних активів, а також виконання підприємством короткострокових і довгострокових зобов'язань.

Завершальним етапом аналізу рентабельності власного капіталу є розрахунок відсотків зростання прибутковості завдяки залученню позикових коштів. З цією метою розраховують ефект фінансового важеля:

$$E\Phi B = [PIK(1 - Kon)] - CB \times PK / BK, \quad (11.12)$$

де $PIK(1 - Kon)$ – рентабельність інвестованого капіталу після сплати податків;

$Kon.$ – коефіцієнт оподаткування (відношення суми податків до обсягу валового прибутку);

CB – ставка відсотка за кредит (відношення величини загальної суми витрат, пов'язаних з обслуговуванням боргів, до їх середньорічної суми).

Приведену вище формулу з метою поглиблення аналізу доцільно поділити на дві частини:

1) перша – різниця між рентабельністю інвестованого капіталу та ставкою відсотків за кредит

$$[(PIK(1 - Kon) - CB)], \quad (11.13)$$

2) друга – $ЗК/ВК$ – плече фінансового важеля.

У випадку коли $[(PIK(1 - Kon) - CB)] > 0$, ефект фінансового важеля вважають позитивним. Це означає, що різниця між економічною рентабельністю та ставкою відсотків за кредит обумовлює потребу додаткового залучення позикового капіталу, що сприятиме підвищенню рентабельності власного капіталу. Йдеться про потребу збільшення плеча фінансового важеля. За умови $[(PIK(1 - Kon) - CB)] < 0$, позиковий капітал не слід більше залучати, оскільки це може призвести до фінансових складнощів на підприємстві в зв'язку з погашенням як внутрішніх так і зовнішніх зобов'язань.

Ефект фінансового важеля можна змінити, якщо при розрахунку оподаткованого прибутку будуть враховані фінансові витрати по обслуговуванню боргу. В цьому випадку завдяки податкової економії реальна ставка за кредит зменшиться порівняно до розрахункової.

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Роль та значення капіталу в умовах функціонування ринкових відносин.
2. Основні завдання фінансового аналізу капіталу.
3. Зміст поняття «капітал», яке використовуються вітчизняними та зарубіжними вченими.
4. Різновиди капіталу, що використовуються для оцінки виробничого потенціалу підприємства.
5. Кругообіг капіталу.
6. Постійний та змінний капітал.
7. Власний та позиковий капітал.
8. Найважливіші позикові джерела капіталу підприємства.
9. Джерела власного капіталу підприємства.
10. Склад інвестованого капіталу.
11. Накопичений капітал.
12. Склад та структура зобов'язань підприємства.
13. Спільні та відмінні риси між власним і позиковим капіталом.
14. Сукупний капітал підприємства.
15. Порядок розрахунку та зміст показників незалежності, фінансової стійкості, фінансування.

РОЗДІЛ 12

АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ

Метою розділу 12 є: розкриття сутності вхідних та вихідних грошових потоків, огляд ключових завдань та методів аналізу грошових потоків, висвітлення методологічних засад аналізу грошових коштів, розкриття особливостей аналізу грошових потоків за прямим та непрямим методом, сальдо грошових потоків.

У розділі 12 розглядаються наступні питання:

- 12.1. Класифікація грошових потоків
- 12.2. Методи розрахунку грошових потоків
- 12.3. Оцінка рівня забезпеченості підприємства грошовими коштами

Ключові терміни розділу 12:

Грошові кошти, вхідні та вихідні грошові потоки, рух грошових коштів, операційна, фінансова та інвестиційна діяльність, чистий рух грошових коштів, забезпеченість підприємства грошовими коштами, модель Баумоля та Міллера-Ора.

12.1. Класифікація грошових потоків

Найбільш важливими чинниками, що регулюють рух грошових потоків суб'єктів підприємницької діяльності є:

а) виручка від реалізації продукції, надання послуг, виконання робіт, яка втілює в собі як грошові, так і негрошові форми доходу. Йдеться про обліковий дохід, що отриманий підприємством за певний відрізок часу;

б) прибуток, який визначається як різниця між обліковими доходами від реалізації й витратами, пов'язаними з реалізацією продукції (виконаними роботами, наданими послугами);

в) потік коштів, який визначається шляхом віднімання від отриманих і виплачених підприємством коштів за аналізований період часу.

Взагалі основою успішної діяльності кожного підприємства є наявний у нього обсяг грошового капіталу, який постійно знаходиться в русі. Йдеться про діяльність підприємства, що пов'язана з припливом та відпливом грошових коштів. Зокрема до джерел припливу коштів на підприємство відносять: частина статутного капіталу, що формується за рахунок грошових активів, які використовуються на формування власного капіталу; залучення підприємством кредитів банку як грошових активів; повернення дебіторської заборгованості за товари, надані послуги та виконані роботи. Відтік грошових ресурсів на підприємстві може бути результатом: повернення кредиторської заборгованості; збільшення дебіторської заборгованості та обсягу товарно-матеріальних запасів. Приплив та відтік грошових коштів підприємства можна представити наступним чином (рис. 12.1).

Фінансовий аналіз грошових потоків на підприємстві здійснюється на основі НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Інформація, що поміщена в звіті дає можливість оцінювати поточну платоспроможність підприємства, регулювати прийняття оперативних рішень спрямованих на оптимізацію співвідношення між відтоком і припливом грошового капіталу, встановлювати причини та аналізувати розбіжності, що можуть виникнути між фінансовими результатами й зміною коштів.

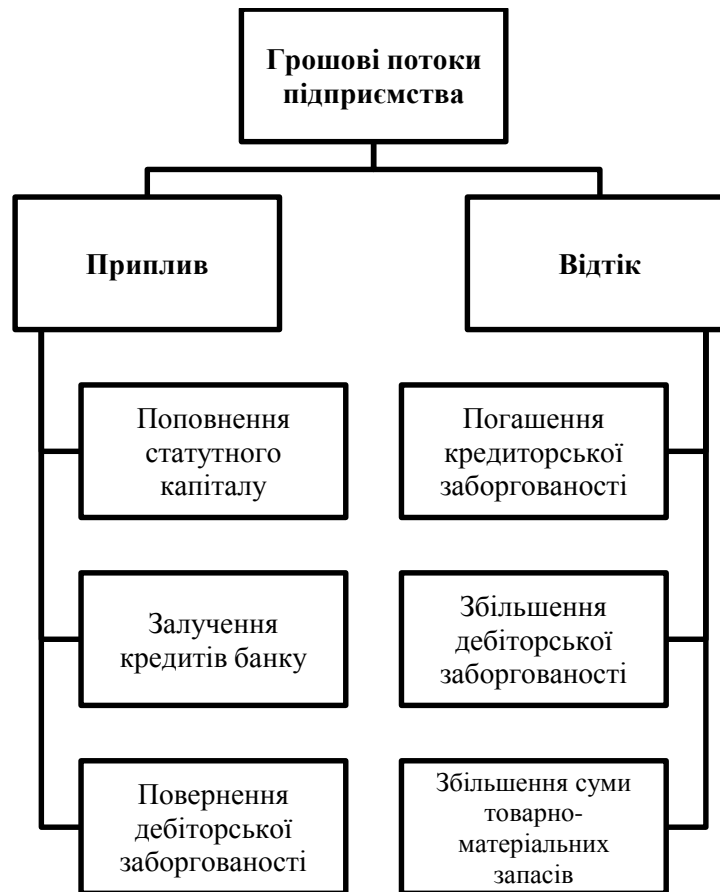

Рис. 12.1. Основні напрями припливу і відтоку грошових коштів на підприємстві

Основне завдання фінансового аналізу при цьому полягає у встановленні причин порушення співвідношення між припливом і відтоком грошового капіталу, оцінці можливостей розв’язання проблеми нестачі (надлишку) коштів.

Аналіз грошових потоків найбільш доцільно проводити в розрізі видів діяльності: операційна (основна), інвестиційна й фінансова, оскільки кожен із виокремлених напрямків має свої особливості, що стосуються припливу та відтоку грошових коштів. Зокрема, надходження (притік) грошових коштів від основної діяльності тісно пов’язані з реалізацією продукції (виконаних робіт, наданих послуг), вчасним поверненням коштів дебіторами, обсягом одержаного операційного прибутку, розміром нарахованої амортизації, можливостями отримання для потреб підприємства кредитів банку, надходженням грошей від вищестоячих та благодійних організацій тощо.

Напрямки відтоку грошових коштів у зв’язку з основною діяльністю можуть бути пов’язані з обслуговуванням зобов’язань та виплатою відсотків по кредитах, відрахуванням на утримання соціальної сфери, зарплатою, *Фінансова звітність та її аналіз*

придбанням сировини та матеріалів, витратами на незавершене виробництво, справлянням податків і ін.

Рух грошових коштів у зв'язку з інвестиційною діяльністю може бути зумовлений придбанням або продажем довгострокових активів та витратами на капітальне будівництво.

Фінансова діяльність підприємства, що стосується припливу та відтоку грошей тісно корелює з виплатою кредитів, дивідендів та паїв, а також із затратами по отриманню кредитів та емісією акцій.

12.2. Методи розрахунку грошових потоків

В процесі аналізу руху грошових коштів підприємства може бути використано два методи розрахунку: прямий та непрямий. Коротко охарактеризуємо кожного із них, приймаючи до уваги можливі операції в зв'язку з основною, інвестиційною та фінансовою діяльністю (рис.12. 2).

Взагалі операційна діяльність підприємства слугує основним джерелом його прибутковості (притоку) грошового капіталу.

Рух грошових коштів від інвестиційної діяльності також передбачає проведення операцій по залученню та відтоку грошей (рис. 12.3).

Операційна та інвестиційна діяльність багатьох суб'єктів діяльності тісно пов'язана з фінансовою. Йдеться про надходження та відтік коштів, що спричинено залученням кредитів, емісією акцій, погашенням зобов'язань по кредитах, виплатою дивідендів та паїв, погашенням цінних паперів, векселів тощо (рис.12.4).

Прямий метод аналізу руху грошових коштів базується безпосередньо на рахунках підприємства. Його запровадження дає можливість охарактеризувати джерела надходжень та напрямки відтоку грошових активів, які слугують основою прийняття управлінських рішень щодо оцінки достатності наявних грошей для погашення поточних зобов'язань.

Рис.12.2. Притік і відтік грошового капіталу від основної діяльності підприємства

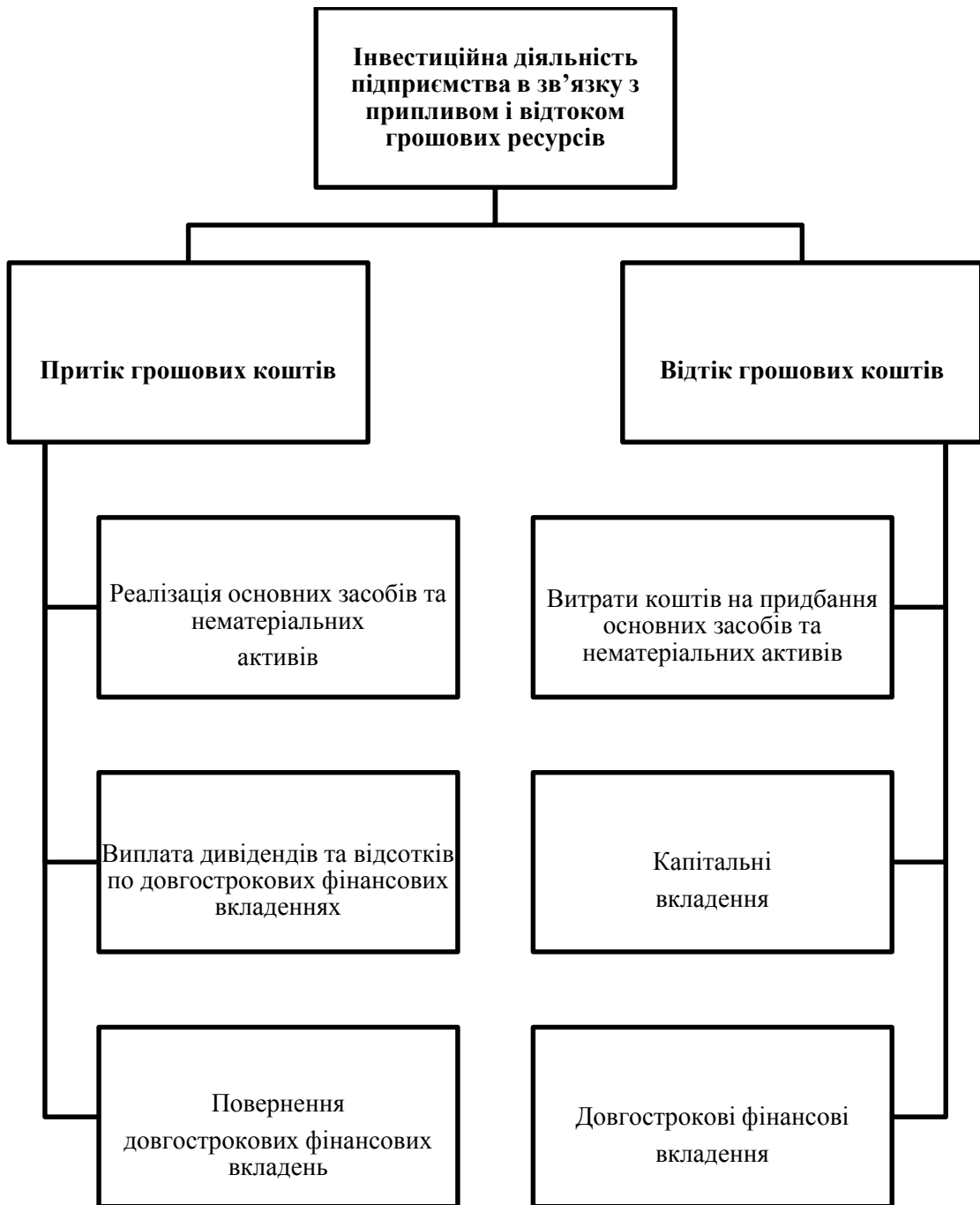

Рис.12.3. Притік і відтік капіталу від інвестиційної діяльності підприємства

Рис.12.4. Основні напрями руху грошових коштів підприємства від фінансової діяльності

Узагальнюючу характеристику руху грошового капіталу (прямий метод) одержують шляхом побудови звіту про рух коштів (табл.12.1).

Таблиця 12.1

Звіт про рух грошових коштів (прямий метод)

Найменування операції по рахунках	Номер рахунку			Усього
	30	31	32	
1	2	3	4	5
Залишок коштів на початок звітного періоду				
Надходження (вибуття) коштів від основної діяльності				
Надходження коштів: - від реалізації продукції, виконаних робіт, наданих послуг; - аванси, отримані від суб'єктів підприємницької діяльності; - розрахунки з підзвітними особами; - інші надходження				
Витрати коштів: - оплата постачальникам; - виплата заробітної плати; - відрахування в бюджетні та позабюджетні фонди; - інші витрати				
Надходження (вибуття) коштів від інвестиційної діяльності				
Надходження коштів: - реалізація основних засобів, не оборотних активів та інших довгострокових активів				
Витрати коштів: - довгострокові фінансові вкладення й інвестиції				
Надходження (вибуття) коштів від фінансової діяльності				
Надходження коштів: - повернення кредитів і позик підприємству; - надходження від емісії акцій та інших цінних паперів				
Витрати коштів: - виконання зобов'язань по кредитах і позиках; - викуп та придбання акцій, інших цінних паперів.				
Загальний грошовий потік від усіх видів діяльності				
Залишок грошових коштів на кінець року				

Використавши інформацію про грошові надходження коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства за звітний період побудуємо звіт (прямий метод), табл. 12.2.

Таблиця 12.2

**Звіт про рух грошових коштів на підприємстві «Фотон» у минулому році
(прямий метод)**

Джерела надходження та витрачання грошових коштів	Сума, тис. грн.
Залишок на початок минулого року	200
Основна діяльність	
Джерела надходження:	
- виторг від реалізації продукції	2400
- аванси, отримані від покупців	700
- повернення дебіторської заборгованості	1200
- інші надходження	904
Надходження всього	5204
Напрями витрат:	
- оплата за сировину, матеріали, комплектуючі	1157
- заробітна плата персоналу	870
- відрахування в бюджетні та позабюджетні фонди	520
- інші накладні витрати	440
- витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення	160
Всього витрат	3147
Разом по основній діяльності	2057
Інвестиційна діяльність	
Реалізовано основних засобів	539
Придбано основних засобів	710
Разом по інвестиційній діяльності	-171
Фінансова діяльність	
Залучення короткострокових кредитів	300
Емісія акцій	193
Повернуто кредитів	352
Разом по фінансовій діяльності	141
Загальний грошовий потік	2027
Залишок на кінець року	2227

Схема побудови звіту про рух грошових коштів залежить у першу чергу від інформації, що потрібна для прогнозування обсягів можливих надходжень та витрат грошей.

Приплив та відтік грошового капіталу на підприємстві можна оцінити також використавши **непрямий метод розрахунку**. Його використання базується на аналізі статей балансу (форма №1) та Звіту про фінансові результати (форма №2). Йдеться про використання взаємозв'язку між чистим

прибутком (Звіт про фінансові результати) та змінами в статтях активу й пасиву балансу в аналізованому періоді. При цьому знову ж таки, як і при прямому методі аналізу руху грошових коштів приймають до уваги основну, інвестиційну та фінансову діяльність підприємства.

Механізм розрахунку руху грошового капіталу суб'єкта підприємницької діяльності дещо складніший і має свою специфіку й особливості. Зокрема, по основній діяльності до розрахунку приймається чистий прибуток, тобто прибуток, одержаний від операційної діяльності за мінусом податку на прибуток. Від обсягу чистого прибутку віднімають суми, витрачені на його розподіл і використання (покриття соціальних витрат). Приплив коштів від основної діяльності забезпечують також суми нарахованої амортизації, які додають до чистого прибутку, оскільки вони не спричиняють відтоку грошових коштів.

Наступний крок у процесі побудови звіту непрямим методом, який стосується операційної діяльності, є арифметичні дії в зв'язку зі зміною суми поточних активів та поточних зобов'язань. Зокрема, збільшення суми поточних активів означає, що грошові активи зменшуються за рахунок зростання дебіторської заборгованості, запасів і інших оборотних активів. Саме тому зміна суми поточних активів (не включаючи коштів) віднімається, оскільки спричиняє відтік грошей.

Стосовно зміни суми поточних зобов'язань за винятком банківських кредитів, то вважається, що збільшення поточних зобов'язань призводить до зростання обсягу припливу коштів за рахунок надання відстрочки оплати від кредиторів, відрахувань у бюджет і позабюджетні фонди, отриманих авансів від покупців. Таким чином, зміна суми поточних зобов'язань додається до загального обсягу надходжень коштів на підприємство. В результаті проведених арифметичних дій одержують сальдо грошових потоків по операційній діяльності.

Порядок розрахунку руху коштів у зв'язку з основною діяльністю підприємства можна представити наступним чином:

Чистий прибуток - використання прибутку + суми нарахованої амортизації – зміна суми поточних активів (дебіторська заборгованість, запаси, інші оборотні активи) + зміна суми поточних зобов'язань за винятком банківських кредитів = Сальдо грошових потоків від операційної діяльності.

Щодо **інвестиційної діяльності** підприємства, то збільшення суми довгострокових активів означає зменшення коштів за рахунок їх інвестування в активи довгострокового використання. Реалізація довгострокових активів збільшує кошти. Тому, при оцінці припливу та відтоку грошових коштів від інвестиційної діяльності віднімають зміни сум довгострокових активів: основні кошти, нематеріальні активи, капітальне будівництво, довгострокові фінансові вкладення, інші поза оборотні активи в результаті чого отримують сальдо грошових потоків від інвестиційної діяльності.

Рух грошових коштів у зв'язку з **фінансовою діяльністю** підприємства, що використовується при складанні звіту непрямим методом також повинен враховувати збільшення (зменшення) коштів завдяки залученню (поверненню) кредитів і позик. Крім того до розрахунку приймається збільшення власного капіталу за рахунок розміщення додаткових акцій, оскільки такі дії призводять до збільшення коштів. Натомість викуп акцій призводить до зменшення грошового капіталу. Для визначення чистого грошового потоку від фінансової діяльності підприємства використовують формулу:

$$\text{ЧГП ф.д.} = \text{Квк} + \text{ДК} + \text{КК} + \text{ЦФ} - \text{Пдк} - \text{Пкк} - \text{Д}, \quad (12.1)$$

- де Квк – сума додаткового залученого власного акціонерного або пайового капіталу;
- ДК – залучені довгострокові кредити;
- КК – сума залучених короткострокових кредитів;
- ЦФ – сума отриманого безповоротного цільового фінансування;
- Пдк – погашення боргу за довгостроковими кредитами;
- Пкк – погашення боргу за короткостроковими кредитами;
- Д – сума виплачених власникам дивідендів.

Приведені розрахунки дозволяють отримати сумарну зміну коштів. При цьому сальдо повинно бути рівним збільшенню (зменшенню) залишку коштів між двома звітними періодами.

Слід зазначити, що більш широке використання в практиці аналізу руху грошових коштів одержав прямий метод розрахунку надходження та вибуття грошового капіталу.

12.3. Оцінка рівня забезпеченості підприємства грошовими коштами

Успішна діяльність підприємства в умовах ринкової моделі господарювання значно залежить від оптимальності рівня забезпеченості його грошовими коштами. Йдеться про встановлення оптимального розміру грошових ресурсів на рахунках підприємства не лише за обсягом, а й в часі, оскільки рівень достатності грошей певним чином впливає на показники ліквідності, дохідності.

Зростання обсягу грошових активів на підприємстві підвищує ліквідність і в цілому таку тенденцію слід розцінювати позитивно. Разом з тим, значне накопичення коштів на рахунках може призвести до їх недовикористання, втрати можливостей одержання додаткового доходу. Грошові активи повинні постійно знаходитись в обігу. Найбільш доцільно їх вкладати в інвестиційну та фінансову діяльність. Зрозуміло, що надмірне вилучення грошей підприємством може спричинити зворотну дію – зниження ліквідності, зростання ризику фінансової діяльності.

Очевидним є те, що оптимізація обсягу грошового капіталу, яка необхідна для налагодження раціонального співвідношення між дохідністю та ліквідністю потребує запровадження певної економіко – математичної моделі використання якої дало би можливість успішно управляти грошовими коштами.

Найбільш часто для потреб оптимізації залишків грошових коштів у практиці фінансового аналізу використовують моделі Міллера-Ора та Баумоля. Коротко охарактеризуємо їх.

Модель Міллера-Ора ґрунтується на стохастичному процесі Бернуллі, суть якого полягає в тому, що надходження та витрачання грошей протягом певного

періоду є незалежними випадковими подіями. Йдеться про компроміс між простотою й реальністю.

В процесі управління грошовими коштами на рахунках підприємства до уваги приймається страховий, мінімальний, середній та максимальний залишок, коливання яких носить стохастичний характер. Інакше кажучи залишки коштів на рахунках підприємства варіюють до тих пір поки не буде досягнуто верхньої межі (максимальний залишок). Зазначене спонукає суб'єкта підприємницької діяльності здійснювати операції по придбанню такої кількості цінних паперів (акцій), яка би забезпечувала збалансований запас грошового капіталу. Зниження запасу грошових коштів до мінімального залишку, навпаки спонукає підприємство продавати цінні папери щоби поповнювати запас грошових коштів для потреб нормального функціонування.

Механізм регулювання грошовим капіталом при цьому будується на розмаху варіації, яка передбачає наступні дії: у випадку значної щоденної мінливості грошових потоків, а також зростання постійних витрат у зв'язку з купівлею – продажем цінних паперів – слід збільшити розмах варіації, і навпаки. Зниження розмаху варіації рекомендується при умові, що є можливість отримати підприємством дохід завдяки відсотковій ставці по цінних паперах. Потім, використовуючи статистичний інструментарій розраховують дисперсію (δ^2) надходження коштів на розрахункові рахунки підприємства (щоденно).

Наступним кроком, є розрахунок витрат на зберігання коштів на рахунках банків (Q_3) та витрат у зв'язку з взаємною трансформацією грошових активів і цінних паперів (Q_T). Q_T є завжди постійною величиною. Визначаємо розмах залишку грошових активів за формулою:

$$R_B = 3 \times \sqrt[3]{3 \times Q_T \times \delta^2 / 4 \times Q_3}, \quad (12.2)$$

де δ^2 – дисперсія щоденного обсягу грошового обертання за попередній рік;

Q_T – постійні витрати на обслуговування однієї операції поповнення грошових коштів;

Q_3 – середньоденна відсоткова ставка по короткострокових фінансових вкладеннях.

Наступним етапом практичного запровадження моделі Міллера-Ора, є встановлення верхньої межі грошового капіталу на поточних рахунках:

$$ГК_{\max} = ГК_{\min} + R_v, \quad (12.3)$$

де $ГК_{\max}$ – максимальний залишок коштів на поточних рахунках.

Завершує модель розрахунок точки повернення (T_p), що представляє собою той залишок коштів на поточних рахунках, до якого слід повернутися за умови, що фактичний залишок коштів на поточних рахунках банків вийде за межі інтервалу \min - \max .

$$T_p = ГК_{\min} + R_v/3 \quad (12.4)$$

Щодо моделі **Баумоля**, то її суть полягає в тому, що управління коштами та товарними запасами на підприємстві пов'язане з грошовими затратами діяльності. Зокрема, це стосується оплати банківських послуг за операції у зв'язку з залученням кредитів, а також витрат переведення цінних паперів на гроші.

Більш ніж очевидно, що модель формування та витрачання коштів за Баумолем є близькою до моделі Міллера-Ора. Різниця полягає лише в тому, що Баумоль приймає в розрахунок достатній (оптимальний) залишок коштів, а Міллер-Ор – максимальний та страховий.

Баумоль будує власну модель приймаючи до уваги відомі параметри діяльності підприємства і зовнішнього середовища базуючись на оптимальному (достатньому) залишку грошових коштів з дотриманням чітко встановлених передумов. Найважливішим з них є:

– попит на грошовий капітал у аналізованому відрізку часу є відомою детермінованою величиною; при цьому до уваги слід приймати також те, що коефіцієнт витрачання коштів за одиницю часу завжди є постійним;

– поповнення залишку рахунків підприємства здійснюється негайно у встановлений період часу;

– усі резерви грошових активів зберігаються у формі короткострокових фінансових вкладень;

–витрати на зберігання грошей оцінюються у вигляді доходів (відсотків) за короткостроковими фінансовими вкладеннями;

–витрати на створення запасів пропорційні до його величини і є постійною відомою величиною.

Зазначимо, що використання моделей В. Баумоля та Міллера-Ора у вітчизняній практиці фінансового аналізу не одержали широкого застосування, оскільки теоретичні та методологічні засади організації бухгалтерського обліку не пристосовані до їх запровадження. В зв'язку з цим вітчизняні науковці пропонують інші моделі оптимізації грошових залишків для потреб успішної діяльності суб'єктів господарювання.

Важливим напрямком аналізу грошових коштів у нинішніх ринкових умовах є оцінка грошового капіталу з урахуванням чинника часу. Відомо, що показник вартості грошей є динамічним і значною мірою залежить від внутрішніх і зовнішніх чинників. До найважливіших з них належать інфляція, рівень ризику, оборотність коштів тощо. Зокрема, інфляція призводить до знецінення грошей. Зростання інфляції спричиняє адекватне зниження вартості грошових коштів.

Ризик полягає в ймовірності недоотримання очікуваної суми грошей. **Оберненість** коштів полягає в тому, що гроші, як і інші активи повинні з часом генерувати дохід, обсяг якого влаштовує власника.

Зважаючи на те, що грошові кошти з часом втрачають свою вартість в практиці фінансового аналізу розраховують теперішню і майбутню їх вартість. Йдеться про те, що вартість однієї і тієї самої суми грошей завжди нині є більшою, ніж завтра. В зв'язку з цим при здійсненні операції по наданню грошей в борг використовують спеціальний коефіцієнт – ставку, який розраховують шляхом ділення приросту вихідної суми до її базової величини, тобто

$$r_t = (FV - PV) / PV, \quad (12.5)$$

де FV – майбутня вартість грошей;

PV – теперішня вартість грошей;

t – час, за який буде повернена більша сума FV .

Часто коефіцієнт – ставку в практиці фінансового аналізу називають «відсо-ток», «відсоткова ставка», «норма прибутку» тощо.

У фінансових розрахунках в зв'язку з укладенням фінансової угоди, як правило, задається теперішня вартість (поточна, вихідна) грошей і відсоткова ставка. Цей процес має назву нарощення. Операція, при якій задається майбутня сума грошових потоків (очікувана) і коефіцієнт дисконтування, має назву дисконтування. **Дисконтування** – це зведення економічних показників до порівняльного виду в часі. Більш детально оцінка грошових коштів розглядається в навчальній дисципліні «Інвестування».

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Аналіз основних напрямів припливу грошових коштів.
2. Аналіз основних напрямків відтоку грошових коштів.
3. Рух грошових коштів у зв'язку з основною, інвестиційною та фінансовою діяльністю.
4. Прямий метод аналізу руху грошових коштів.
5. Непрямий метод аналізу руху грошових коштів.
6. Оцінка рівня забезпеченості підприємства грошовими коштами.
7. Модель Міллера – Ора.
8. Модель Баумоля.
9. Аналіз вартості грошей.

РОЗДІЛ 13

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Метою розділу 13 є: *розкриття сутності та завдань аналізу фінансових результатів, огляд основних користувачів інформації результатів аналізу, висвітлення методології аналізу прибутку від реалізації продукції, характеристика показників рентабельності, розкриття резервів зростання прибутку підприємства.*

У розділі 13 розглядаються наступні питання:

- 13.1. Завдання, інформаційна база та понятійний апарат аналізу фінансових результатів
- 13.2. Аналіз прибутку від реалізації продукції. Розподіл та використання прибутку
- 13.3. Аналіз рентабельності підприємства та резервів зростання прибутку

Ключові терміни розділу 13:

Фінансові результати, прибуток, збиток, доходи, витрати, чистий дохід, фінансовий результат до оподаткування, чистий прибуток, напрями розподілу чистого прибутку, рентабельність та показники рентабельності, резерви зростання прибутку.

13.1. Завдання, інформаційна база та понятійний апарат аналізу фінансових результатів

Ефективна діяльність кожного підприємства в абсолютній своїй більшості оцінюється отриманими ним фінансовими результатами. Йдеться про такі показники оцінки як прибуток, рентабельність.

Прибуток – це частина доходу, створеного в процесі діяльності підприємства. Його генезис обов'язково повинен пройти стадію реалізації, оскільки лише після продажу продукції (виконаних робіт, наданих послуг) чистий дохід одержує форму прибутку.

Зважаючи на те, що прибуток є кінцевим показником діяльності підприємства, частина якого відраховується в бюджет, його розмір відображається в офіційній звітності й обліку. Державними інституціями встановлюється: єдиний порядок формування витрат на виробництві; обчислення і калькулювання собівартості продукції; порядок розрахунку прибутку й витрат та загального (валового) прибутку.

Величина абсолютного розміру прибутку суб'єкта підприємницької діяльності залежить від:

- а) підсумків його фінансово-господарської діяльності;
- б) виду діяльності;
- в) напрямків економічної діяльності;
- г) умов обліку фінансових ресурсів, які регулюються законодавством.

Фінансові результати (прибуток, рентабельність) діяльності підприємства формуються обсягом операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Прибуток є одним з найважливіших оціночних показників усіх видів діяльності суб'єктів господарювання. Він слугує джерелом накопичення власного капіталу, виплат дивідендів акціонерам, створення виробничих, матеріальних фондів. Величина прибутку слугує базисом встановлення рейтингу підприємства, прийняття управлінських рішень, що стосуються підвищення ефективності операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Крім цього прибуток виконує певні функції, найважливішими з яких є оцінювальна, розподільча, стимулююча.

Щодо функції оцінювання, то вона в повному обсязі реалізується лише в умовах ринкової економіки. Вона характеризує ефективність відтворювального процесу підприємства.

Суть розподільчої функції полягає в тому, що прибуток використовується для потреб розподілу чистого доходу всього суспільства.

Зміст стимулюючої функції полягає в тому, що прибутки є джерелом формування виробничих, соціальних, стимулюючих та інших визначених фондів.

Прибуток, як економічна категорія імплементує в собі напрямки діяльності підприємства. Він втілює якість господарювання, оскільки відображає зміну доходів суб'єкта підприємницької діяльності, обсяг витрат, рівень використання ресурсів тощо.

Потребою в прибутку зацікавлені як підприємства так і держава. Саме тому його розмір генерується не лише підприємством, а й загальнодержавними чинниками.

Підвищення ефективності управління прибутками підприємства здійснюється завдяки аналізу його формування, розподілу та перерозподілу. Результати такого аналізу слугують базисом для прийняття відповідних рішень як всередині підприємства, так і для потреб зовнішніх користувачів.

Зважаючи на важливість прибутку, його фінансовий аналіз має відповідати певним вимогам і загальним принципам, найважливішими з яких є:

–запровадження державного підходу до оцінки економічних явищ, результатів діяльності;

–науковий підхід до оцінки формування, розподілу та використання прибутку, врахування вимог та законів ринкової економічної моделі господарювання, запровадження адекватних методів дослідження;

–комплексний підхід до аналізу, який охоплює всі аспекти діяльності, що стосуються генезису прибутку, його продуцентів;

–системний підхід до аналізу, зміст якого полягає, що кожен учасник процесу розглядається, як складна динамічна система до складу якої

включається ціла низка елементів, які пов'язані між собою та зовнішнім середовищем;

–об'єктивність, конкретність, точність. Йдеться про вимоги до інформації та висновків аналізу;

–дійовий характер, що означає активність та своєчасність впливу на операційну, фінансову та інвестиційну діяльність для потреб підвищення ефективності;

–плановий характер організації аналітичної роботи;

–оперативність прийняття рішень;

–демократичний характер;

–результативність та ефективність аналізу.

Зважаючи на важливість аналізу фінансових результатів діяльності підприємства коротко зупинимось на його завданнях, найважливішими з яких слід вважати:

–дослідження обсягу, складу та динаміки фінансових результатів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;

–розрахунок обґрунтованості планового прибутку;

–визначення факторів, які впливають на величину прибутку;

–розрахунок впливу цих факторів на обсяг прибутку, одержані збитки;

–виявлення резервів збільшення прибутку;

–оцінювання напрямів та механізму формування, розподілу, перерозподілу та витрачання прибутку.

Існують і інші завдання фінансового аналізу прибутку, розв'язання та характер яких регулюється особливостями та характером діяльності підприємства.

Слід зазначити, що під час аналізу прибуткової діяльності суб'єкта господарювання використовують значну кількість показників, найважливішими з яких є: валовий прибуток; загальна сума прибутку; прибуток від іншої звичайної діяльності, прибуток від надзвичайних подій, прибуток (неоподаткований), чистий прибуток, прибуток до розподілу.

Для потреб фінансового аналізу прибутку можуть бути використані такі джерела аналітичної інформації:

- 1) Бухгалтерський баланс.
- 2) Фінансовий план.
- 3) Бізнес-план.
- 4) Звіт про фінансові результати (сукупний дохід).
- 5) Звіт про рух грошових коштів.
- 6) Звіт про власний капітал.
- 7) Декларація про прибуток підприємства.
- 8) Зведена таблиця основних показників.
- 9) Бухгалтерські рахунки класу 7, рахунок 79 «Фінансові результати» та його субрахунки.

13.2. Аналіз прибутку від реалізації продукції.

Розподіл та використання прибутку

Аналіз загального прибутку засвідчує, що в його структурі, як правило, найбільшу питому вагу займає прибуток від реалізації продукції (виконаних робіт, наданих послуг). В зв'язку з цим доцільним є виокремлення факторів та розрахунок їх впливу на величину цього показника.

В процесі аналізу факторів впливу досить широке використання одержали прийоми елімінування, застосування яких дає можливість розрахувати вплив лише одного чинника на результативний показник при виключенні дії усіх інших.

Зважаючи на важливість та значущість факторного аналізу прибутку від реалізації продукції зупинимось на найважливіших завданнях, які при цьому повинні бути розв'язані:

- 1) оцінювання динаміки прибутку, його структури, розподілу та перерозподілу;
- 2) розрахунок та аналітична оцінка впливу найважливіших факторів на величину прибутку;
- 3) пошук резервів та шляхів зростання прибутковості підприємства.

Перш ніж приступити до аналізу впливу факторів на прибуток від реалізації продукції зупинимось на діючій методиці розрахунку.

Прибуток від реалізації продукції (виконаних робіт, наданих послуг) – різниця між виручкою від реалізації продукції в діючих цінах (без ПДВ й АЗ) і витратами на виробництво й реалізацію продукції.

На прибуток від реалізації продукції може вплинути зміна таких чинників:

- обсяг реалізації;
- структура й асортимент реалізованої продукції;
- ціна реалізації;
- собівартість реалізованої продукції.

З'ясувавши вплив основних чинників на величину отриманого прибутку від реалізації продукції, приступають до аналізу розподілу та використання чистого прибутку. В результаті проголошення ринкової моделі господарювання, суб'єкти підприємницької діяльності одержали право самостійно, на власний розсуд, розподіляти й використовувати прибуток. Насамперед це стосується публічних та приватних акціонерних підприємств, які спрямовують чистий прибуток для потреб виплати дивідендів акціонерам, створення фондів накопичення, споживання, резервного фонду, а також спрямовувати кошти на поповнення власного оборотного капіталу. Схематично типовий механізм розподілу прибутку акціонерного товариства можна представити наступним чином (рис.13.1):

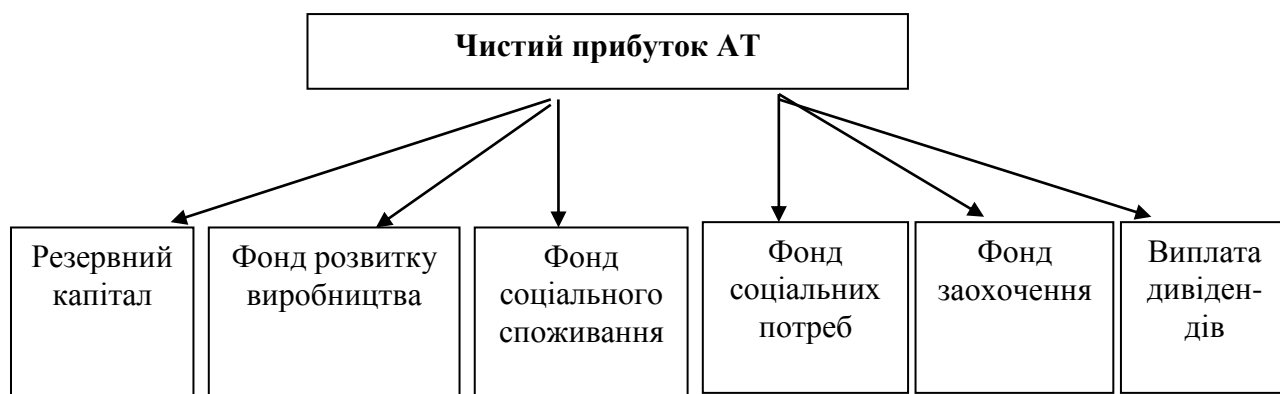

Рис. 13.1 Схема розподілу чистого прибутку АТ

Сукупність перших трьох фондів: резервного, розвитку виробництва та соціального споживання називають фондом нагромадження. Фонд соціальних потреб, фонд заохочення та виплати дивідендів носять в сукупності назву фонду споживання. Певну частину чистого прибутку після його розподілу, складає величина нерозподіленого прибутку.

Інформацією для оцінювання та аналізу розподілу та використання чистого прибутку підприємства слугує: Звіт про фінансові результати (ф.№2), Звіт про власний капітал (ф.№4), розрахунки та кошториси використання фондів.

Важливість та значущість чистого прибутку для потреб суб'єкта підприємницької діяльності полягає насамперед у тому, що він слугує джерелом придбання, створення, освоєння та впровадження інноваційних продуктів. Прибуток може спрямовуватись також на вдосконалення технологій та організації виробництва, реалізації продукції, поліпшення менеджменту підприємства. Крім того, чистий прибуток спрямовується на поповнення власних обортових коштів, потреб виплати відсотків за одержані кредити, що слугували для поповнення власних обортових коштів, а також сплату відсотків за прострочені й відтерміновані кредити, придбання основних засобів. Такий напрямок розподілу та використання чистого прибутку реалізується через фонд нагромадження.

Наступним, не менш важливим завданням, яке вирішується завдяки чистому прибутку, що залишився на підприємстві після фінансування виробничого процесу, є задоволення споживчих і соціальних потреб. Кошти з цього прибутку використовують для: виплати одноразової винагороди та допомоги тим, хто йде на пенсію; дивіденди по акціях і вкладах членів трудового колективу в майно підприємства; оплату житла, надання матеріальної допомоги. Чистий прибуток слугує джерелом оплати витрат на безоплатне харчування або харчування за пільговими цінами.

Напрямок використання прибутку є також покриття виробничих, соціальних та матеріальних потреб з метою забезпечення оптимального співвідношення між накопиченням і споживанням, враховуючи при цьому

ринкову кон'юнктуру, потребу стимулювання працівників підприємства до підвищення продуктивності праці. В процесі аналізу порівнюють відповідність фактичних витрат кошторису з нормативами, з'ясовують причини відхилень за кожним напрямком витрат, оцінюють їх доцільність, об'єктивність, прозорість тощо.

Відомо, що успішна та ефективна діяльність підприємства значною мірою залежить від повноти та своєчасності фінансування заходів за рахунок прибутку. Тому в процесі дослідження аналізують саме цю сферу використання коштів чистого прибутку.

Важливим напрямком оцінювання, використання та розподілу прибутку підприємства є визначення рівня виконання плану. Йдеться про те, що суб'єкт підприємницької діяльності планує не лише обсяг прибутку, а й напрямки його розподілу та використання. З цією метою фактичні дані звітного періоду, що стосується використання чистого прибутку за напрямками, порівнюють з планом, з даними минулих років, інших підприємств спорідненого виду діяльності, конкурентами, окремими підрозділами всередині самого підприємства. При цьому встановлюють причини відхилень за кожним напрямком використання прибутку.

Особливо важливим, є аналіз формування фондів підприємства за рахунок коштів чистого прибутку. Відомо, що формування фондів нагромадження та споживання відведено самому підприємству, яке встановлює розміри відрахувань у ці фонди. При цьому використовують коефіцієнт відрахувань до того чи іншого фонду. Під час аналізу досліджують також динаміку частки прибутків, що спрямовується на виплату дивідендів, рефінансування підприємства (реінвестований прибуток), наповненість фондів соціального споживання та матеріального заохочення.

Взагалі розподіл прибутку для акціонерних підприємств ґрунтується на дивідендній політиці, що ним генерується. Основою такого розподілу слугує розмір і темп зростання усупільненого капіталу суб'єкта підприємницької діяльності.

13.3. Аналіз рентабельності підприємства та резервів зростання прибутку

Абсолютні якісні показники прибутковості діяльності підприємства часто доповнюють відносними. Йдеться про показники рентабельності. **Рентабельність** (від німецького *rentabel* – дохідність, прибутковість) – це рівень прибутковості, що вимірюється у відсотках. Найважливішою умовою рентабельності підприємства є перевищення доходів від реалізації над витратами виробництва. Окрім того обсяг доходів забезпечує формування прибутку для нормальної організації відтворювального процесу.

Завдання аналізу рентабельності підприємства:

- оцінювання ефективності функціонування підприємства за досліджуваний відрізок часу;
- оцінювання напрямків зміни рентабельності;
- дослідження впливу факторів на зміну рентабельності;
- пошук резервів та шляхів зростання рентабельності.

Оцінювання змін рентабельності за той чи інший період часу регулюється зовнішніми або внутрішніми потребами. Щодо зовнішньої потреби, то її найбільш часто використовують інвестори в процесі встановлення доцільності інвестування капіталу. Державні та приватні підприємства також проявляють певний інтерес до показників рентабельності. Першим, інформація, що стосується рентабельності потрібна для оцінювання ефективності діяльності підприємств державної форми власності, реалізація можливостей підвищення її рівня. Другим – приватним інформація щодо рентабельності слугує орієнтиром оцінювання їх функціонування в умовах перехідної ринкової економіки та розробки стратегії організації відтворювального процесу.

Джерелами інформації аналізу рентабельності слугує «Баланс» (ф. №1) та «Звіт про фінансові результати» (ф. №2), а також «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» (ф. №3).

Для потреб аналізу рентабельності підприємства використовується система показників. Йдеться про показники системи, використання якої дає можливість оцінити рівень ефективності звичайної діяльності в розрізі операційної, інвестиційної та фінансової складових відтворювального процесу.

До основних показників оцінювання рентабельності підприємства належать:

- рентабельність активів (майна);
- рентабельність сукупного капіталу;
- рентабельність власного капіталу;
- рентабельність продажу;
- рентабельність виробництва;
- рентабельність продукції

1. Рентабельність активів розраховується, як відношення обсягу чистого прибутку до валюти балансу. Цей показник показує, який обсяг прибутку отримує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи.

2. Рентабельність сукупного капіталу слугує інформацією в процесі прийняття рішення інвестором про доцільність інвестування проекту. Даний показник розраховують як відношення обсягу прибутку до оподаткування до всього підсумку джерел коштів.

3. Рентабельність власного капіталу показує величину прибутку, яку приносить кожна інвестована власниками капіталу грошова одиниця. Зазначений показник є основним в процесі оцінювання ефективності вкладень у ту чи іншу діяльність. Найбільший інтерес до нього проявляють наявні та потенційні власники й акціонери. Для його розрахунку обсяг чистого прибутку ділять на величину власного капіталу.

Аналіз рентабельності власного капіталу засвідчує, що на нього впливають такі чинники: динаміка чистого прибутку; фондовіддача (Ф) та структура власного капіталу:

$$R_{в.к.} = R_{р.п.} \times \Phi \times K_{ф.з.} \quad (13.1)$$

де $R_{р.п.}$ – рентабельність реалізованої продукції;

$K_{ф.з.}$ – коефіцієнт фінансової залежності.

Зворотнім показником рентабельності власного капіталу є період окупності власного капіталу, як відношення обсягу власного капіталу до чистого прибутку.

4. Рентабельність продажу. В практиці аналізу використовують декілька показників оцінювання рентабельності продажу, в основу яких покладається той чи інший вид прибутку. Найбільш практичне використання в процесі розрахунків рентабельності одержали: валова рентабельність реалізованої продукції, операційна рентабельність реалізованої продукції та чиста рентабельність реалізованої продукції. В основу такого поділу покладено валовий, операційний та чистий прибуток. Зазначимо, що при розрахунку рентабельності продажу в основу якої покладено показники прибутку та виручки від реалізації, обчислюють коефіцієнти рентабельності всієї продукції або окремих її видів.

Операційну рентабельність реалізованої продукції розраховують шляхом ділення операційного прибутку до виручки від реалізації. Суть цього коефіцієнта полягає в тому, що на його величину не впливає обсяг затрат на виробництво й реалізацію продукції. Зазначений показник найбільш повно характеризує ефективність операційної (основної) діяльності підприємства, рівень управління нею, з метою одержання прибутку саме від операційної, а не інших видів діяльності. Поєднання показників валової рентабельності та операційної рентабельності слугує базисом аналізу чинників, що спричинили її зміну.

Чиста рентабельність реалізованої продукції відображає вплив структури капіталу і фінансування підприємства на величину аналізованого коефіцієнта. Чиста рентабельність розраховується як відношення чистого прибутку до обсягу виручки від реалізації. Аналіз зазначеного коефіцієнта проводять у взаємозв'язку з показником операційної рентабельності, оскільки тривала незмінність останнього з одночасним зниженням коефіцієнта чистої рентабельності є джерелом інформації, яка засвідчує або про збільшення фінансових витрат і отримання збитків від участі в капіталі інших суб'єктів діяльності, або про підвищення суми сплачених податкових платежів.

5. Рентабельність виробництва засвідчує ефективність віддачі виробничих ресурсів (матеріальних активів) суб'єкта підприємницької

діяльності. Вона розраховується як відношення прибутку (до оподаткування) до середньої вартості основних виробничих засобів плюс середня вартість товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ).

Рентабельність виробництва як узагальнюючий відносний показник регулюється: рентабельністю обсягу продажу, фондомісткістю основних виробничих засобів та коефіцієнтом закріплення матеріальних обортових коштів, тобто:

$$R_B = R_{o.p.} / \Phi_{o.z.} + K_{z.m.o.k.}, \quad (13.2)$$

- де R_B – рентабельність виробництва;
 $R_{o.p.}$ – рентабельність обсягу продажу;
 $\Phi_{o.z.}$ – фондомісткість основних виробничих засобів;
 $K_{z.m.o.k.}$ – коефіцієнт закріплення матеріальних обортових коштів.

Показники рентабельності доцільно аналізувати обов'язково в динаміці, порівнянні з іншими підприємствами аналогічного роду діяльності, суміжними суб'єктами господарювання, конкурентами.

Крім показників рентабельності, що приведені вище, часто для потреб практичного аналізу розраховують рентабельність продукції, яка характеризує рівень прибутку, що припадає на 1 грн. витрат на виробництво власне самої продукції.

Аналіз показників рентабельності доповнюють обов'язково вивченням чинників, що впливають на величину коефіцієнтів дохідності.

Одним із найбільш суттєвих чинників впливу на рівень рентабельності є рентабельність продажу. Основними чинниками впливу при цьому є: зміна собівартості та ціна продукції:

$$R_{\Pi} = \Pi_p / BP = BP - Z / BP, \quad (13.3)$$

Приведемо приклад розрахунку впливу зазначених чинників на рентабельність обсягу продажу в табл. 13.1 (дані умовні).

Аналіз впливу факторів на рентабельність обсягу продажу

Показники	2021	2022	Відхилення (+,-)
1	2	3	4
Виручка від реалізації продукції, тис.грн.	10000	14000	+4000
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	7000	8000	+1000
Прибуток від реалізації, тис. грн. (ряд.1-ряд.2)	3000	6000	+3000
Рентабельність обсягу продажу,% (ряд.3:ряд.1)	30,00	42,86	+12,86

За розрахунками, приведеними в табл.13.1 рентабельність обсягу продажу в 2022 році зросла на 12,86 %, на яку могли вплинути такі чинники як виручка від реалізації та собівартість продукції. В свою чергу, обсяг виручки від реалізації продукції може змінюватись завдяки впливу на нього ще двох чинників: збільшення обсягу реалізації та зростання середніх цін на продукцію. Таким чином, для розрахунку впливу факторів на рентабельність продажу крім інформації, що стосується загального підсумку виручки від реалізації потрібно дані щодо динаміки рівня цін.

Рентабельність продажу засвідчує, скільки валового прибутку припадає на одиницю доходу (виручки від реалізації). Зрозуміло, що зростання зазначеного показника рентабельності на підприємстві розцінюється позитивно.

Результативність аналізу прибутковості діяльності підприємства доповнюється пошуком та виявленням резервів. Виявлення резервів прибутку здійснюється в такій послідовності:

- а) кількісна і якісна оцінка існуючих та виявлених нових резервів;
- б) організація заходів, спрямованих на задіяність та використання резервів прибутку;
- в) практична реалізація резервів.

Пошук резервів прибутку підприємства здійснюють завдяки аналітичній оцінці та задіяності таких найважливіших складових діяльності відтворювального процесу:

- обсяг виробництва продукції (наданих послуг, виконаних робіт);
- витрат на виробництво та реалізацію продукції;

- економії та раціонального використання фонду оплати праці;
- запровадження інноваційних продуктів у виробничий процес, в результаті чого зростає продуктивність використання матеріальних і трудових ресурсів виробництва.

Резерви зростання прибутку підприємства за рахунок збільшення обсягу виробництва та реалізації продукції розраховують, як добуток планової суми прибутку на одиницю кожного виду продукції на обсяг додатково реалізованої продукції.

За умови, що прибуток розраховано на одну гривню продукції – сума резерву його зростання в результаті збільшення обсягу реалізації визначається, як частка від ділення фактично одержаного прибутку на фактичний обсяг реалізації. Одержану частку множать на резерв збільшення реалізації.

Суттєвим, важливим і найменш задіяним резервом прибутку в практиці функціонування вітчизняних підприємств є зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції.

В процесі аналізу зазначеного резерву зростання прибутку порівнюють фактичні витрати по кожній статті калькуляції з нормами, нормативами, обсягом витрат, що мають статус прогресивності не лише на внутрішньому, а й зовнішньому ринках. Таке порівняння здійснюють за видами витрат (сировина та матеріали, енергоносії), нормативами використання виробничих потужностей, обладнання, нормативами капітальних вкладень.

Розрахунок резервів здійснюють порівнянням досягнутого рівня з нормативом за допомогою формули:

$$\sum Z_{(p.z.)} = Z_{li} - Z_{in}, \quad (13.4)$$

де $\sum Z_{(p.z.)}$ – резерв зниження собівартості продукції за рахунок і-го виду ресурсів; Z_{li} – фактична величина використання і-го виду ресурсу; Z_{in} – нормативна величина використаного і-го виду ресурсу.

Загальна величина виявлених резервів зниження собівартості продукції визначається за формулою:

$$\sum Z^{\text{заг}}_{(p.z.)} = \sum_{i=1}^n \text{ПЗсі}, \quad (13.5)$$

Відповідно резерви зростання прибутку розраховують:

$$\sum \text{ПЗпс} = Z_M (P_i + Q_n), \quad (13.6)$$

- де $\sum \text{ПЗпс}$ – резерв зростання прибутку;
 Z_M – можливе зниження витрат на 1 грн. продукції;
 P_i – реалізована продукція за звітом;
 Q_n – можливе зростання обсягу реалізації.

Резервами зростання прибутків підприємства є також:

- впровадження організаційно-технічних заходів;
- зменшення чисельності працівників;
- економії коштів на оплату праці завдяки запровадженню інноваційних продуктів;
- зниження умовно-постійних витрат;
- підвищення якості продукції.

Взагалі на кожному підприємстві є свої особливості та резерви збільшення прибутку. В зв'язку з цим доцільно до кожного з них використовувати власний підхід до аналізу.

Запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Значення прибутку в умовах ринкової моделі господарювання.
2. Основні функції прибутку.
3. Загальні принципи аналізу прибутку.
4. Завдання аналізу прибутку.
5. Джерела аналізу прибутку.
6. Прибуток від звичайної діяльності. Чистий прибуток.
7. Напрямки аналізу прибутку.
8. Аналіз валового прибутку від реалізації.
9. Порядок аналізу загального прибутку.
10. Поняття системи директ-кост.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Безверхий К.В. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку: щодо заповнення форм фінансової звітності, перевірки порівнянності показників фінансової звітності, облікової політики підприємства: практичний посіб. К.: Центр учбової літератури, 2015. 76 с.
2. Бондар М.І. Звітність підприємства: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2015. 570 с.
3. Верига Ю.А. Звітність підприємств: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2008. 776 с.
4. Власюк Н. І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Львів: Вид-во ЛКА, 2016. 312 с.
5. Давидов Г.М. Звітність підприємств: навч. посіб. К.: Знання, 2011. 623 с.
6. Єпіфанова І.Ю., Джеджула В.В. Фінансовий аналіз та звітність: практикум. Вінниця : ВНТУ, 2017. 143 с.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291 р. зі змінами і доповненнями: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0970-09>.
8. Крупельницька І.Г. Звітність підприємств: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 232 с.
9. Лень В.С., Гливенко В.В. Звітність підприємства: підручник. К.: Каравела, 2017. 676 с.
10. Лучко М.Р. Консолідація фінансової звітності: навч. посіб. Т.: ТНЕУ, 2017. 281 с.
11. Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.
12. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів: наказ Міністерства фінансів України від 29 грудня 2006 р. № 1315: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06>

13. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів: наказ Міністерства фінансів України 10 січня 2007 року № 2: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/v0002201-07>

14. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів: наказ Міністерства фінансів України від 16 листопада 2009 року № 1327: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/v1327201-09>

15. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: Наказ Міністерства фінансів України від 30.09.2003 № 561: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.1226.0>

16. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку фінансових витрат: Наказ Міністерства фінансів України від 01 листопада 2010 року № 1300: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=293635&cat_id=293536.

17. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 22 грудня 2008 року № 1524: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=293599&cat_id=293536.

18. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку: наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. № 356: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0356201-00/stru>

19. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

20. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.99 р. № 237 зі змінами і доповненнями: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0725-99>.

21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 зі змінами і доповненнями: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0085-00>.

22. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р. № 91 зі змінами і доповненнями: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0284-00>.

23. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559 зі змінами і доповненнями: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1050-01>.

24. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. № 181: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=236599.

25. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.99 р. № 290 зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0860-99>.

26. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.99р. № 318 зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.

27. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.99р. № 318 зі змінами і доповненнями: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0433-01>.

28. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.07.99 р. № 163 зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0499-99>.

29. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 628: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13>

30. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: Наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 № 193 зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0515-00>.

31. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22 «Вплив інфляції»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.02.2002 р. № 147: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1029.245.0>.

32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.06.2001 р. № 303 зі змінами і доповненнями: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0539-01>.

33. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 24 «Прибуток на акцію»: Наказ Міністерства фінансів України від 16.07.2001 № 344: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0647-01>.

34. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39 зі змінами і доповненнями станом: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>

35. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.10.2003 р. № 601: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03>

36. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.11.2003 р. № 617, зі змінами і доповненнями: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1054-03>.

37. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів»: Наказ Міністерства фінансів України від 24 грудня 2004 р. № 817 зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05>

38. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами»: Наказ Міністерства фінансів України від 19.05.2005 р. № 412 зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0621-05>.

39. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790 зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1456-05>.

40. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2006 № 415 зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0610-06>.

41. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість»: Наказ Міністерства фінансів України від 02.07.2007 р. № 779: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0823-07>.

42. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 34 «Платіж на основі акцій»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.12.2008 р. № 1577: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0057-09>.

43. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.99 р. № 137 зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0392-99>.

44. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 зі змінами і доповненнями: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0288-00>.

45. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.99 р. № 242 зі змінами і доповненнями ступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0750-99>.

46. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246 зі змінами і доповненнями: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0751-99>.

47. Огійчук М.Ф., Сколотій Л.О., Беленкова М.І. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник. К.: Алерта, 2016. 1040 с.

48. Пантелеєв В.П., Безверхий К.В., Курило Г.М., Юрченко О.А. Звітність підприємств: навч. посіб. К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2017. 432 с.

49. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291 зі змінами і доповненнями: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0892-99>.

50. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

51. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ Міністерства фінансів України від 24.05.95 р. № 88. зі змінами і доповненнями: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>

52. Порядок подання фінансової звітності: постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. №419: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF>

53. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 р., № 996-XIV зі змінами і доповненнями: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>

54. Про примітки до річної фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 29.11.2000 р. № 302: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0904-00>

55. Сокольська Р.Б., Зелікман В.Д., Акімова Т.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Частина I. Аналіз фінансової звітності. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2015. 92 с.

56. Сук Л.К. Звітність підприємства: підручник. К.: Каравела, 2017. 676 с.

57. Ткаченко Н.М, Борович О.В., Цюцяк І.Л., Цюцяк А.Л. Фінансовий облік 2: навч. посіб. К.: Алерта, 2014. 456 с.
58. Ткаченко Н.М. Оновлена фінансова звітність в Україні: навчально-практичний посіб. К.: Алерта, 2015. 66 с.
59. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: ПДАА, 2016. 430 с.
60. Шкільник І.О., Боярко І.М., Дейнека О.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2016. 368 с.
61. Щурик М.В., Луцька Н.І., Тимоць М.В. Фінансовий аналіз. НАІР. Івано-Франківськ, 2014. 432с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Наталія ЛУЦЬКА

Мирослава ТИМОЦЬ

Ігор ЦЮЦЯК

Андрій ЦЮЦЯК

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ТА ЇЇ АНАЛІЗ

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск:

Літературний редактор:

Комп'ютерна верстка:

Видавець

ЗВО «Університет Короля Данила»

76000 м. Івано-Франківськ,

вул. Коновальця 35